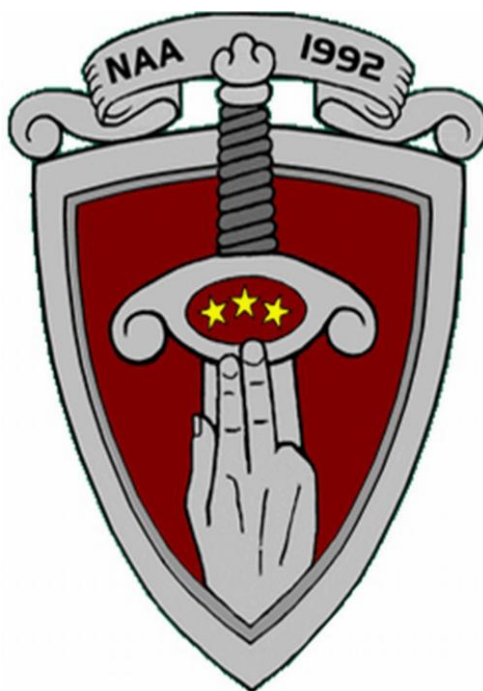


# LATVIJAS NACIONĀLĀ AIZSARDZĪBAS AKADĒMIJA

Militāri zinātnisks žurnāls  
(bepeļņas elektronisks izdevums)  
**„MILITĀRĀ ZINĀTNE”**  
Nr. 4 (2011.gads)



**RĪGA**  
**2011. g.**

Masu informācijas līdzekļa reģistrācijas apliecība Nr. 000730304, reģistrācijas datums 21.06.2010.g.

Izdevējs un dibinātājs – Latvijas Nacionālā aizsardzības akadēmija, reģ.Nr.900020556972

Redakcijas adrese: Ezermalas iela 8, Rīga, LV-1014 Tālr.67076885, fakss: 67076888 <http://www.naa.mil.lv>

**Elektroniskā žurnāla „Militārā zinātne” publicēšanas adreses:**

<http://www.naa.mil.lv/AZPC/publikācijas>

[http://www.mod.gov.lv/aktualitates/publikācijas/periodiskie izdevumi](http://www.mod.gov.lv/aktualitates/publikācijas/periodiskie_izdevumi)

**Žurnāla redkolēģija - NAA AZPC profesori:**

Dr.sc.ing.habil. Kārlis Krēslīšs e- pasts: [karlis.kreslins@mil.lv](mailto:karlis.kreslins@mil.lv) ;

Dr.sc.ing. Jānis Melderis: [janis.melderis@mil.lv](mailto:janis.melderis@mil.lv) ;

Dr.med. Liāna Pļaviņa: [liana.plavina@mil.lv](mailto:liana.plavina@mil.lv)

Par raksta saturu atbild autori un redakcijas viedoklis ne vienmēr sakrīt ar autoru viedokli.

Žurnāla reģistrācijas apliecībā ir noteikts šāds tā informācijas saturs un uzdevumi:

- Valsts drošība, NBS organizācija un apbruņojums;
- Pētījumi un atzinumi par karaspēka organizāciju un darbību pasaules valstīs, militāro konfliktu pieredze;
- Personāla militāri profesionālā sagatavošana, mācību organizācija un citi jautājumi, kurus dažāda līmeņa komandieriem nākas risināt kaujas darbības laikā;
- Militārā vēsture, latviešu karavīru cīņu pieredze;
- Ārvalstu militāro publikāciju apskats par jaunākām atziņām militārās stratēģijas un taktikas, kara tehnikas un tehnoloģijas sasniegumu jomās;
- Militārās terminoloģijas jautājumu, informācija par jaunāko militāro literatūru, vēstuļu apskats un īsi ziņojumi.

**ISSN 1691 - 9300**

© NAA 2011

## SATURS

---

<b>Ievads.....</b>	<b>8</b>
<b>NBS VAJADZĪBĀM NEPIECIEŠAMĀS BRUŅUTEHNIKAS IEGĀDES PROBLĒMU ANALĪZE UN TO RISINĀJUMS .....</b>	<b>9</b>
<i>Pltn Roberts Drāke</i>	9
IEVADS .....	9
1. NBS ESOŠAS MILITĀRĀS TEHNIKAS IZVĒRTĒJUMS UN TĀS IZMANTOŠANAS IESPĒJAS.....	9
2. BALTIJAS VALSTU KOPEJĀ BT IEGĀDES UN IZMANTOŠANAS PROJEKTA IZVEIDES IESPĒJU ANALĪZE .....	13
3. LĒMUMA PIENĒMŠANAS KĀRTĪBAS PAMATOJUMS BT IZVĒLEI.....	16
4. EKSPERTU IESAISTES PRINCIPI BRUŅUTRANSPORTIERU NOVĒRTĒŠANĀ .....	18
4.1. Ekspertu grupas izveides pamatnosacījumi	18
4.2. Ekspertu raksturojuma kritēriji	21
4.3. Ekspertu licencēšana un to kvalitātes vērtēšanas metodika	22
5. BRUŅUTRANSPORTIERU NOVĒRTĒŠANAS UN IZVĒLES EKSPERTĪZES ORGANIZĀCIJA UN EKSPERTU LĒMUMA PIENĒMŠANA .....	27
5.1. Ekspertīzes organizācija. Vadības grupas izveide un prasības tās dalībniekiem	27
5.2. bruņutransportieru novērtēšanas ekspertīzes process. Vadības grupas darbība tās gaitā	29
ATSAUCES .....	33
<b>CHINA'S NATIONAL DEFENSE POLICY AND THE DEVELOPMENT OF CHINESE ARMED FORCES .....</b>	<b>34</b>
<i>Senior Colonel Chen Wei</i>	34
ANOTĀCIJA .....	34
I. THE SECURITY SITUATION.....	35
II. NATIONAL DEFENSE POLICY .....	36
III. MODERNIZATION OF THE PEOPLE'S LIBERATION ARMY .....	37
IV. DEPLOYMENT OF THE ARMED FORCES.....	39
V. MILITARY CONFIDENCE-BUILDING .....	41

<b>KRIEVIJAS MILITĀRAJĀ DOKTRĪNĀ PAREDZĒTAIS IEKŠĒJAIS MILITĀRAIS APDRAUDĒJUMS UN TIEŠIE MILITĀRIE DRAUDI. KRIEVIJAS UN NATO MIJEDARBĪBAS IETEKME UZ LATVIJU UN BALTIJAS VALSTĪM NĀKOTNĒ.....</b>	<b>43</b>
<i>Raimonds Rublovskis</i>	43
KRIEVIJAS GALVENIE IEKŠĒJĀ MILITĀRĀ APDRAUDĒJUMA AVOTI.....	43
NOZĪMĪGĀKIE TIEŠIE MILITĀRIE DRAUDI KRIEVIJAS FEDERĀCIJAI.....	45
KRIEVIJAS UN NATO MIJEDARBĪBAS IETEKME UZ LATVIJU UN BALTIJAS VALSTĪM NĀKOTNĒ .....	48
SECINĀJUMI .....	50
<b>KĀDAM IR JĀBŪT VALSTS AIZSARDZĪBAS BUDŽETAM? .....</b>	<b>51</b>
<i>Dr.habil.sc.ing. Kārlis Krēsliņš</i>	51
IEVADS .....	51
LATVIJĀ IZMANTOTĀ DOKUMENTU KOPSAKARĪBA .....	51
TAGADNE.....	52
SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI .....	55
<b>NAA BAKALaura STUDIju PROGRAMMA PEDAGOĢIJĀ.....</b>	<b>56</b>
<i>Muntis Ģeibaks</i>	56
<b>FIZISKIE VINGRINĀJUMI ZEMAS TEMPERATŪRAS VIDĒ.....</b>	<b>62</b>
<i>Dr.med. Liāna Pļaviņa</i>	62
LITERATŪRA.....	67
<b>JŪRAS SPĒKU KUĢU BĀZĒŠANAS UN DROŠĪBAS PROBLĒMAS .....</b>	<b>68</b>
<i>Ilmārs Lešinskis*, Aleksandrs Pavlovičs**</i>	68
IEVADS .....	68
1. JŪRAS SPĒKU BĀZĒŠANAS VIETU IZVĒLES APSTĀKĻI .....	69
2. KARAFLOTES BĀZES NOZĪME .....	71
3. OSTU ATBILSTĪBA KARAFLOTES BĀZES VAJADZĪBĀM .....	71
4. KARAFLOTES BĀZES SASTĀVS UN ELEMENTI .....	72
5. KARAFLOTES BĀZU KLASIFIKĀCIJA .....	73
6. LIEPĀJAS UN RĪGAS OSTAS MILITĀRI ĢEOGRĀFISKAIS SALĪDZINĀJUMS .....	73
7. IESPĒJAMIE DRAUDI KARAKUĢU BĀZĒŠANAI MIERA LAIKĀ .....	74

8. LATVIJAS JŪRAS SPĒKU FLOTILES BĀZĒŠANAS VIETU VĒRTĒJUMA APRAKSTS.....	76
8.1. Liepājas osta	76
8.2. Rīgas osta	77
9. JŪRAS SPĒKU BĀZĒŠANAS JURIDISKIE ASPEKTI .....	78
10. SWOT STRUKTŪRANALĪZE .....	79
10.1 Liepājas bāze	79
10.2. Rīgas bāze	80
11. LIEPĀJAS UN RĪGAS BĀZĒŠANAS VIETU SALĪDZINOŠS VĒRTĒJUMS.....	80
SECINĀJUMI .....	81
KOPSAVILKUMS.....	81
ATSAUCES .....	82
<b>DEFENSE OF THE LATVIA: PAST, PRESENT AND FUTURE.....</b>	<b>83</b>
<i>Brģen.(rez.) Kārlis Krģsliņģ Navy kpt Aleksandrs Pavloviģģ Maj. Inese     Krģsliģģa</i>	83
FOREWORD .....	83
I. CREATION OF LATVIAN NATIONAL DEFENSE FORCES .....	84
II. THE PRESENT OF NATIONAL ARMED FORCES .....	86
III. FUTURE OF THE LATVIAN NATIONAL ARMED FORCES .....	89
1. THE VITAL MILITARY CAPABILITIES OF NAF .....	91
2. WHAT SHOULD BE DONE IN ORDER TO IMPROVE NAF PERFORMANCE?.....	96
CONCLUSIONS .....	98
<b>THE ROLE OF THE PERSONAL AUTHORITY OF OFFICERS IN THE MILITARY UNITS' PSYCHOLOGICAL SPHERE/ATMOSPHERE.....</b>	<b>99</b>
<i>by Jeyhun Gamarli,</i>	99
The Role of Officers' Authority in the Formation of Psychological Atmosphere in Military Collective.....	106
SUMMARY	106
SOURCES:.....	107

<b>PALESTĪNA KĀ STARPTAUTISKO TIESĪBU GALVENAIS SUBJEKTS (Referāts).....</b>	<b>109</b>
<i>Ivars Muižnieks</i>	109
IEVADS .....	109
1. PALESTĪNAS, KĀ STARPTAUTISKO TIESĪBU GALVENĀ SUBJEKTA, VĒSTURISKAIS APSKATS .....	110
2. NOTIKUMI PALESTĪNĀ NO STARPTAUTISKO TIESĪBU ASPEKTA .....	116
1.1. Palestīnas stāvoklis no starptautisko tiesību viedokļa	116
1.3 Izraēlas Valsts dibināšana un tās darbības Palestīnas teritorija no starptautisko tiesību aspekta	118
NOBEIGUMS .....	119
<b>VADĪTĀJU KOMPETENCE.....</b>	<b>120</b>
<i>Dr.habil.sc.ing. Kārlis Krēsliņš</i>	120
IEVADS .....	120
VALSTS LĪMENĪ.....	120
MINISTRIJAS LĪMENĪ .....	121
VALSTS KONTROLES ZIŅOJUMS .....	123
<b>MŪSDIENU INTEGRĒTĀS IZGLĪTĪBAS SISTĒMAS IZMANTOŠANA NACIONĀLAJĀ AIZSARDZĪBAS AKADĒMIJĀ ....</b>	<b>126</b>
<i>Dr.habil.sc.ing. Kārlis Krēsliņš, jūras kapteinis Aleksandrs Pavlovics, majore Inese Krēsliņa</i>	126
Ievads.....	126
I. Nacionālās aizsardzības akadēmijas darbības uzsākšana .....	127
II. Situācija NAA, sagaidot TĀS 20.gadadienu .....	129
III. karavīra mužizglītība.....	132
IV. NAA attīstības perspektīvas.....	133
V. Latvijas Nacionālās Drošības Akadēmija .....	135
ABSTRACT .....	138
Atsauces.....	139
<b>KARAVĪRA PERSONĪBAS IETEKMĒŠANĀS NO MILITĀRĀ DIENESTA VIDES FAKTORIEM IESPĒJAMĀS SEKAS.....</b>	<b>140</b>
<i>pulkvežleitnats Aivars Buls,</i>	140
ATSAUCES .....	154

<b>VAJAG MAINĪT VALSTS PĀRVALDI VAI VADĪTĀJUS? .....</b>	<b>158</b>
<i>Dr.habil.sc.ing. Kārlis Krēsliņš</i>	<i>158</i>
IEVADS .....	158
SITUĀCIJA LATVIJĀ .....	158
PRIEKŠLIKUMI DISKUSIJAI .....	159
<b>Varas sadale.....</b>	<b>162</b>
<i>Kārlis Krēsliņš</i>	<i>162</i>
VAI NEVAJAG MAINĪT VALSTS PĀRVALDI? .....	162
PRIEKŠLIKUMI DISKUSIJĀM.....	162

## IEVADS

Kā tas tika atzīmēts žurnāla „Militārā zinātne” Nr.1 NAA Senāta sēdē 2010.gada 30.aprīlī tika izskatīts jautājums par Militāri zinātniska žurnāla „Militārā zinātne” izveidošanas nepieciešamību, jo aizsardzības ministrija (AM) 2010. gadā nebija paredzējusi finansējumu žurnāla „Militārais Apskats” izdošanai. Senātā tika izskatīta iespēja izveidot žurnāla „Militārā zinātne” elektronisku variantu, ievietojot to NAA mājas lapā [www.naa.mil.lv](http://www.naa.mil.lv)., jo Zinātņu akadēmijā ir apstiprināta zinātņu nozare „Militārā zinātne” un žurnāls paredzēts Latvijas AM, NBS un Baltijas Aizsardzības koledžas (BAK) personāla informēšanai militārās zinātnes jomā par drošību un aizsardzību.

*Militārā zinātne ir zināšanu un pētījumu kopums par militāro konfliktu stratēģijām, to principiem un likumsakarībām, par valsts un tās bruņoto spēku veidošanu un sagatavošanu militārajiem konfliktiem un bruņotai cīņai, par valsts, tās teritorijas, suverenitātes un iedzīvotāju aizsardzību, militāro konfliktu un karu novēršanu, kā arī par starptautisko drošību.*

Žurnāls ir paredzēts kā bezpeļņas elektronisks izdevums latviešu vai angļu valodā (pēc zinātniskās publikācijas autora izvēles) un tajā plānots izskatīt jautājumus, kas noteikti aizsardzības ministra apstiprinātās „**Zinātnes, pētniecības un tehnoloģiju attīstības vadlīnijas valsts aizsardzības jomā 2006. - 2017.gadam**” un NATO transformācijas (pārveides) jomās.

Šajā žurnāla numurā tiek turpināta tradīcija veidot atskaišu sadaļu par dalību dažādās zinātniskajās konferencēs un semināros gan Latvijā, gan ārzemēs. Tas dod iespēju lasītājiem iepazīties ar šo pasākumu materiāliem, jo aizsardzības sistēmas pārstāvji piedalās daudzos pasākumos un iegūst informāciju, kas būtu interesanta arī citiem gan šīs sistēmas darbiniekiem, gan Latvijas iedzīvotājiem – nodokļu maksātājiem.

Šajā žurnāla numurā tiek turpināta viedokļu apmaiņa par NBS vietu Latvijas nākotnes drošības sistēmā, kas galvenokārt pamatojās uz jauno NATO Stratēģisko konceptu un vienlaicīgi ņemot vērā ļoti ierobežotos finanšu līdzekļus, ko valsts spēj novirzīt valsts aizsardzībai.

Lasītāji var sūtīt savas atsauksmes, ierosinājumus žurnāla satura un formas pilnveidošanai, kā arī pašiem piedalīties rakstu sagatavošanā un mēs tos publicēsim, ja tie atbilst žurnāla specifikai.



# **NBS VAJADZĪBĀM NEPIECIEŠAMĀS BRUŅUTEHNIKAS IEGĀDES PROBLĒMU ANALĪZE UN TO RISINĀJUMS**

NBS MVP doktrīnu un reglamentu departamenta priekšnieks

*Pltn Roberts Drāke*

NAA AZPC profesors, Dr.sc.ing., atv.plkv. *Jānis Melderis*

*Atslēgas vārdi:* bruņutransportieris; lēmumu pieņemšanas process; ekspertīze; eksperti

## **IEVADS**

Latvijai, iestājoties NATO, kā tās kolektīvās aizsardzības dalībvalstij ir pienākums uzturēt savus bruņotos spēkus kaujas spējīgus, lai tie varētu pilnvērtīgi pildīt savas saistības un vispirms būtu gatavi aizsargāt Latvijas Republiku un tās neatkarību no jebkura veida iekšēja vai ārēja apdraudējuma neatkarīgi no tā, kādā formā šis apdraudējums izpaužas, būtu gatavi likvidēt šī apdraudējuma iespējamās sekas Latvijas teritorijā un ārpus tās, kā arī iesaistīties NATO operācijās ārpus Latvijas Republikas teritorijas.

Līdz šim NBS saņēma militāro tehniku: transporta līdzekļus tādus kā visurgājējs *Bv 206*, *Volvo* un *Chevrolet* kravas mašīnas, *HMMWV* un *MB* džipus, pretgaisa velkamo zenītartilēriju un vadāmas raķetes, kā palīdzību no citu valstu armijām, un to var efektīvi izmantot mācību procesiem, vai, piemēram, sniegt palīdzību tautsaimniecībai, cīnoties ar dabas postījumiem, bet to nevar uzskatīt par kara tehniku, kura atbilstu mūsdienu prasībām. Pašreizējā situācijā NBS būtu lietderīgi iegādāties sauszemes kaujas tehniku, tādu, ka bruņutransportieri (BT), jo kājnieku kaujas mašīnu (KKM) iegāde NBS nav reāli finansiālu un citu iemeslu dēļ. Kā piemēru var minēt tanku vienības izveidošanu uz *T-55* bāzes, kas tā arī netika realizēts. Rezultātā BT iegādes projekts palika tikai uz papīra un tālāku attīstību neguva. Lai projektu realizācija būtu sekmīga, nepieciešams izvērtēt esošo situāciju, veikt analīzi un pamatot lēmumu pieņemšanas procesu šajā jautājumā, pamatojot un piedāvājot attiecīgas metodikas.

## **1. NBS ESOŠAS MILITĀRĀS TEHNIKAS IZVĒRTĒJUMS UN TĀS IZMANTOŠANAS IESPĒJAS**

















„Runājot, kāda tehnika ir mums, skumji jāsecina, ka atšķirībā no Igaunijas, Latvija kopš neatkarības atjaunošanas nekad nav varējusi lepoties ar pilnvērtīgu bruņutehnikas parku. Un te atsaucies uz līdzekļu trūkumu nebūtu vietā. Taču atšķirībā no kaimiņiem, mūsu armijas rīcībā bija tik vien kā divas BRDM-1

bruņumašīnas, kuras izmantoja agrākais armijas kodols- Sužu Izlūkdesanta bataljons, ducis Otrā pasaules kara laika zviedru dāvātās "Scania" bruņumašīnas un trīs čehu dāvātie T- 55. No šī arhaiskā parka nekā palicis pāri praktiski nav. BRDM-1 izmanto Ādažu poligonā par artilēristu mērķiem. Savukārt "Scania" bruņumašīnas SKP m/42 pēc neveiksmīgās remontu epopejas deviņdesmito gadu vidū tā īsti armijas vajadzībām kalpojušas nav. Jācer, ka vismaz dažas atstātas par piemiņu kā mācību līdzeklis.


Bēdu stāsts ar tiem T- 55 ir pavisam nelāgs. Zināms, ka Čehijas Republika piedāvāja Latvijas armijai diezgan prāvu skaitu šo morāli novecojušo, taču vēl izmantojamo tanku no bijušās Čehoslovākijas armijas rezervēm. Tik vien kā esot bijis jāapmaksā atvešana uz Latviju (trīs tanku atvešana esot izmaksājusi nepilnus 10 000 Ls, kas praktiski atbilst to vērtībai kā metāla lūžņiem). Uz šādiem nosacījumiem valsts varēja atļauties ar vienu kravas kuģi nogādāt vairākus desmit tankus un bruņotiem spēkiem būtu bijusi iespēja apmācīt tanku ekipāžas vismaz vienam tanku bataljonam. Tas nozīmētu, ka uz šo gadu, kad beidzot mūsu Aizsardzības ministrijas ierēdņi sākuši domāt par bruņutehnikas iegādi, mums jau būtu pietiekams skaits instruktoru, mehāniķu un artilēristu, kas spētu gan misijās karot, gan apmācīt, gan apkalpot ne tikai T- 55, bet jaunāku un modernāku tehniku. Diezgan veiksmīgs piemērs ir Zemessardzes 34. artilērijas bataljons, pēc kura līdzības varēja veidot uz Zemessardzes bāzes atsevišķu tanku bataljonu (vai citāda nosaukuma bruņutehnikas vienību). Izmaksas šādam bataljonam būtu gaužām samērīgas. Kāda aina ir tagad? Cik zināms, no trim T- 55 braukšanas kārtībā jau pirms vairākiem gadiem bija tikai viens tanks. Bet jaunās bruņutehnikas nākotne ir ne tikai naudas jautājums, bet arī kvalificētu speciālistu trūkums. Kā piemērs jāpiemin mūsu kaimiņi. Lietuvā, kuri jau kopš neatkarības atjaunošanas var lepoties ar savu sauszemes spēku mugurkaulu - brigādi "Dzelzs vilks", kurā ir viens mehanizētais bataljons, trīs motorizētie kājnieku bataljoni un viens artilērijas bataljons, un kuras kaujas spējas Baltijā laikam tomēr ir visaugstākās. Bataljoni pilnībā nodrošināti ar bruņutehniku, galvenokārt ASV ražojuma bruņutransportieriem M113, bet artilērijas bataljona pamats ir britu ražojuma haubices M119. Kopumā Lietuvas armijai ir 300 M113 bruņutransportieri". [4]

Salīdzinājumam jāapskata jau esošā kaujas tehnika Baltijas valstīs, kas apkopota tabulās zemāk.

**1. tabula. Igaunijas Aizsardzības spēku bruņojums**

Kaujas tehnikas modelis	Ražotājvalsts	Pielietojums	Skaitis
Mamba	 <a href="#">DĀR</a>	Bruņutransportieris	7
XA-180 Sisu	 <a href="#">Somija</a>	Bruņutransportieris	58
BTR-80	 <a href="#">PSRS</a>	Bruņutransportieris	20
BTR-70	 <a href="#">PSRS</a>	Bruņutransportieris	2
BTR-60	 <a href="#">PSRS</a>	Bruņutransportieris	1
105mm M 61-37	 <a href="#">Zviedrija</a>	Lielgabals	38
155mm FH-70	 <a href="#">Eiropa</a>	Lielgabals	24
81mm B455		Mīnmetējs	41
81mm NM95		Mīnmetējs	10
120mm 2B11		Mīnmetējs	14
120mm 41D		Mīnmetējs	165
Milan	 <a href="#">Francija</a>  <a href="#">Vācija</a>	Prettanku granātmetējs	?
106mm M-40A1	 <a href="#">ASV</a>	Prettanku lielgabals	30
90mm PV-1110	 <a href="#">Zviedrija</a>	Prettanku lielgabals	130
Mistral	 <a href="#">Francija</a>	Zeme-gaiss tipa raķete	25
An-2 Colt	 <a href="#">PSRS</a>	transporta lidmašīna	2
Robinson R44	 <a href="#">ASV</a>	helikopters	4
Let L-410UVP Turbolet	 <a href="#">Čehija</a>	transporta lidmašīna	2
Cessna 172	 <a href="#">ASV</a>		1
Mi-8 Hip	 <a href="#">PSRS</a>		2
AgustaWestland AW139	 <a href="#">Lielbritānija</a>		2
Sikorsky S-300	 <a href="#">ASV</a>		1





**2. tabula. Lietuvas spēku bruņojums**

Kaujas tehnikas modelis	Ražotājvalsts	Pielietojums	Skaitis
<a href="#">BRDM-2</a>	 <a href="#">PSRS</a>	Bruņutransportieris	10

<a href="#">M-113A1</a>	 <a href="#">ASV</a>	Bruņutransportieris	187
105mm M-101	 <a href="#">ASV</a>	Lielgabals	72
120mm M-43	 <a href="#">PSRS</a>	Mīnmetējs	61
10 M1025A2 HMMWV with Javelin	 <a href="#">ASV</a>	Prettanku granātmetējs	10
Javelin	 <a href="#">ASV</a>	Prettanku granātmetējs	18
84mm Carl Gustav	 <a href="#">Zviedrija</a>	Prettanku granātmetējs	273
RBS-70 AD system	 <a href="#">Zviedrija</a>	pretgaisa aizsardzības raķete	25
C-27J Spartan	 <a href="#">Itālija</a>  <a href="#">ASV</a>	transporta lidmašīna	3
An-26 Curl	 <a href="#">PSRS</a>	transporta lidmašīna	1
Let L-410UVP Turbolet	 <a href="#">Čehija</a>	transporta lidmašīna	2
L-39ZA Albatros	 <a href="#">Čehija</a>	treniņlidmašīna	2
Mi-8 Hip	 <a href="#">PSRS</a>		9

### 3. tabula. Latvijas NBS bruņojums

Kaujas tehnikas modelis	Ražotājvalsts	Pielietojums	Skaits
<a href="#">T-55</a>	 <a href="#">PSRS</a>	Vidējais tanks	3
<a href="#">BRDM-2</a>	 <a href="#">PSRS</a>	<a href="#">Bruņutransportieris</a>	2
<a href="#">K-53</a> 100mm	 <a href="#">PSRS</a>	<a href="#">Artilērija</a>	26
71mm		<a href="#">Mīnmetējs</a>	40
82mm		Mīnmetējs	5
120mm		Mīnmetējs	50
73mm <a href="#">RPG-7</a> Knout	 <a href="#">PSRS</a>	<a href="#">Prettanku granātmetējs</a>	
84mm AT-4	 <a href="#">Zviedrija</a>	Prettanku granātmetējs	
90mm <a href="#">AT-4</a>	 <a href="#">Zviedrija</a>	Prettanku granātmetējs	
76mm		Prettanku lielgabals	3
90mm		Prettanku lielgabals	140
<a href="#">Strela 2M</a> (SA-7) Grail	 <a href="#">PSRS</a>	Zeme-gaiss tipa raķete	5

14,5mm <a href="#">ZPU-4</a>	 <a href="#">PSRS</a>		2
20mm <a href="#">FK-20</a>	 <a href="#">PSRS</a>		10
23mm <a href="#">GSH-23</a>	 <a href="#">PSRS</a>		16
<a href="#">AK-230</a>	 <a href="#">PSRS</a>		1
<a href="#">Bofors 40 mm L/70</a>			

Spriežot pēc apkopotiem datiem, Latvijas armijas bruņojums stipri atpaliek no Lietuvas un Igaunijas. Baltijas valstu kopējā militārā sadarbība uzliek par pienākumu uzturēt armiju attiecīgā līmenī, lai varētu viena valsts otru atbalstīt un papildināt tās kaujas spējas. Uz doto momentu Baltijas valstīs militārā jomā veidojas nevienlīdzīga situācija. Lai spēku samērs visur būtu līdzīgs, viens no svarīgākajiem aspektiem ir armijas finansējuma lielums no valsts budžeta, cik liela daļa no tā tiek novirzīta valsts aizsardzībai. Šobrīd Latvijas NBS apbruņojumā pagaidām nav bruņutransportieru un to iegāde ir sāpīgais jautājums: „Aizsardzības ministrijas 2008. gada budžeta paskaidrojuma rakstā lasāms sekojošais: "[...]NBS attīstība un modernizācija, īpašu uzmanību pievēršot Sauszemes brigādes mehanizācijai[...]". Ata Slaktera ministrēšanas laikā par bruņutransportieru pirkšanu runāts tika vien tas, ka daļa BT nepieciešama Latvijas karavīriem misijās ārzemēs. Spriežot pēc tā, ka Latvijas militāristu rīcībā tika nodoti neliels skaits ASV ražojuma "Humvee" un tika runāts par šādām mašīnām ar bruņu aizsardzību, iespējams, ka Aizsardzības ministrija bija nobriedusi iegādāties tieši šīs mašīnas. Jāsaprot, ka bruņots džips, tanks vai bruņutransportieris ir trīs dažādi ieroču veidi. Atšķirībā no Latvijas, Igaunija jau nopirkusi Somijas ražojuma "Pasi" bruņumašīnas. Dažas no tām NATO samita laikā atradās Rīgā, jo mūsu armijai tādu vienkārši nebija. Bez tām Igaunijas armijas rīcībā ir pietiekams skaits bruņumašīnu. Starp tām vairāki desmiti padomju BTR-30, Dienvidāfrikas "Mamba" "Alvis-4" prototips un jau pieminētie somu "Pasi" XA-180EST. Kopumā vairāk nekā simts bruņutehnikas vienības.” [5]

## **2. BALTIJAS VALSTU KOPĒJĀ BT IEGĀDES UN IZMANTOŠANAS PROJEKTA IZVEIDES IESPĒJU ANALĪZE**

Citējot Igaunijas aizsardzības ministru, var secināt, ka: Igaunijas aizsardzības ministrs Marts Lārs paudis satraukumu par Latvijas un Lietuvas nepietiekamo aizsardzības jomas finansējumu: "Šā iemesla dēļ Latvija nebija spējīga akceptēt Baltijas Aizsardzības koledžas nākamā gada budžetu, kas nodrošinātu koledžas veiksmīgu attīstību nākotnē," norādīja Lārs. Viņš uzsvēra, ka Igaunija negribētu piedzīvot tādu situāciju, ka Latvijas un Lietuvas

aizsardzības budžets kopā ir tikpat liels kā Igaunijai. Lārs informēja, ka Igaunija tuvāko gadu laikā ir apņēmusies savu aizsardzības budžetu palielināt līdz 2 procentiem no iekšzemes kopprodukta, taču "Latvija un Lietuva draud kļūt par drošības patērētāju, nevis piegādātāju".

Latvijas aizsardzības ministrs Artis Pabriks atzīst, ka Latvijas aizsardzības budžets "nav piemērots mūsu aizsardzības vajadzībām un ir jācenšas šo situāciju mainīt". Ministrs arī norādīja, ka tas traucējot veidot kopīgu Baltijas valstu sadarbību aizsardzības jomā. "Nevaram būvēt Latvijas aizsardzību uz savu kaimiņu rēķina," sacīja Pabriks. [5]

Pēc masu medijos paustām ziņām Igaunijas Aizsardzības ministrijas izstrādātais plāns paredz pastiprināt valsts bruņotos spēkus ar vairākiem desmitiem tanku vai bruņumašīnu. Paredzēts, ka laika posmā no 2009. līdz 2018. gadam Igaunija varētu iegādāties 30 līdz 40 bruņutehnikas vienību. Igaunu amatpersonas nenoliedz, ka viņi ņēmuši vērā Gruzijas kara mācību, tāpēc īpašu uzmanību pievērsīs pretgaisa un prettanku aizsardzības uzlabošanai, kā arī helikopteru iegādei. Tajā pat laikā iepriecinošas ziņas par mūsu militārā resora plāniem atrodamas gaužām skopi un gaužām miglaini, nav pat nojaušams, vai ir kāda vīzija un plāni par mūsu bruņotajiem spēkiem tuvākā un tālākā nākotnē. Meklējot Aizsardzības ministrijas interneta mājas lapā kaut ko par armijas attīstību, atrodama sausa informācija, kurai, atklāti sakot, ticēt vairs negribas Kaut vai tādēļ, ka praktiski katru gadu šie plāni, NBS struktūra un politika mainās.

Piemēram, Aizsardzības ministrijas sadaļā pārlieku krīt acīs priekšvēlēšanu alegorijās ieturētie "turpināsim", "nodrošināsim" utt. Lai saprastu, par ko runa, lūk, piemērs: "Nodrošināsim valsts aizsardzības spēju turpmāku attīstību, turpinot pilnveidot profesionālo bruņoto spēku kaujas spējas un materiāli tehnisko bāzi, kā arī attīstot Zemessardzi kā efektīvu atbalsta instrumentu" (pilnā apjomā lasāms<sup>1</sup>).

Skan jau skaisti, taču ar šādu uzdevumu pie vēlētajiem var doties kādas partijas censoņi, nevis valdība un NATO dalībvalsts aizsardzības resors. Un ja tas ir plāns, kur ir plāna izpildes iztirzājums par iepriekšējiem gadiem"? [4] Tādēļ grūti ir spriest par Baltijas valstu kopēju BT iegādes un izmantošanas projekta izveidi. Vispirms nepieciešams pamatot NBS prasības šāda BT projekta sagatavošanai.

Domājams jāsāk ar NBS uzdevumiem valsts aizsardzībai un no tiem izrietošu militārās tehnikas izmantošanas nepieciešamību. Ir deklarēts, ka Latvijas aizsardzības politikas plānošana tiek veikta, lai nodrošinātu Latvijas valsts aizsardzības spēju mērķtiecīgu attīstību gan nacionālā līmenī, gan kolektīvās aizsardzības ietvaros. Latvijas aizsardzības sistēma tiek attīstīta atbilstoši Latvijas ģeopolitiskajai situācijai, pieejamiem resursiem un kolektīvās

---

<sup>1</sup> [http://www.mod.gov.lv/upload/valdibas\\_plana\\_am\\_sadala.xls](http://www.mod.gov.lv/upload/valdibas_plana_am_sadala.xls)

drošības ietvaros izmantojamām militārajām spējām. NBS attīstībai un integrācijai NATO ir noteiktas šādas prioritārās jomas: NATO Spēku attīstības mērķu izpilde, NBS vienību dalība starptautiskajās operācijās; NBS profesionalizācija; NBS modernizācija; NBS pretterorisma spēju attīstība un starpinstitūciju sadarbības attīstība draudu novēršanai un apkarošanai, NBS spēju attīstība civilās sabiedrības atbalstam.[ ]

Latvijai kā NATO dalībvalstij ir jāattīsta ar NATO valstu bruņoto spēku vienībām savietojamas un efektīvas vadības, kontroles un sakaru sistēmas šādās jomās: aizsardzība no masu iznīcināšanas ieročiem, vadības, kontroles un informācijas sistēmu drošība, vienību kaujas spēju efektivitātes paaugstināšana, ieviešot apstiprināto NBS struktūru, jaunu ekipējumu, aprīkojumu un ieroču sistēmas, ar NATO savietojamas apgādes un materiāli tehnisko līdzekļu uzskaites sistēmas ieviešana, NATO doktrīnu, NATO standartizācijas līguma, reglamentējošās dokumentācijas un apmācības sistēmas ieviešana. Mūsdienās NBS nepieciešams augsts mobilitātes un izvēršamības līmenis jeb spēja operatīvi nogādāt un izvērst militārās vienības to darbībai paredzētajos rajonos, spēja uzturēt, apgādāt un nodrošināt NBS patstāvīgu darbību ar tiem nepieciešamajiem resursiem un personāla rezervēm ilglaicīgām operācijām, kā arī spēja sekmīgi cīnīties ar pretinieku visa veida militārajās operācijās un dažādos kaujas intensitātes apstākļos.

NBS jau tika izstrādāti vairāki modernas kaujas tehnikas iegādes projekti vai tā saucamie mehanizācijas projekti, bet šie projekti tā arī netika realizēti dažādu iemeslu dēļ. Lai tāda mēroga projektus realizētu, NBS jābūt skaidrībai, kas ir vajadzīgs, un jānoformulē nepieciešamības vai operacionālās prasības. Jāsāk ar to, ka jāizvirza prioritātes: vai tie ir Gaisa spēki (GS), Jūras spēki (JS) vai Sauszemes spēki (SzS).

Lai NBS būtu pašiem savi BT, ir nepieciešams saņemt uzdevumu no SzS, izvērtēt cik tas varētu valstij izmaksāt ilgtermiņā, ņemot par pamatu vidējas pasaules cenas, sākt gatavot specifikāciju BT iegādei. Vadoties pēc iepirkuma likuma, cenai jābūt diezgan zemei, bet vai tas būs visizdevīgākais modelis? Nevajadzētu paļauties uz vietējo tirgoņu piedāvājumiem un pašiem izvērtēt kas ir vajadzīgs, vadoties no NBS uzdevumiem, no BT taktiski- tehniskajiem datiem un valsts aizsardzības programmas.

BT ražošana attīstīta daudzās pasaules valstīs (pastāv izvēles un to raksturojuma salīdzināšanas iespējas) un varētu būt piedāvāts šāds BT modeļa izvēles pamatojums. Vispirms, lai izvēlētos vajadzīgo modeli vai platformu, ir jāizvērtē BT konstrukcijas galvenie elementi, nosakot to izmantošanas prioritātes, jo nav ideālas BT konstrukcijas, kura atbilstu visām specifiskajām prasībām, un pēc savas konstrukcijas dažādi BT modeļi noteikti atšķiras savā starpā. Kam vajadzētu pievērst uzmanību, izvēloties vispiemērotāko modeli:

- platformu konstruktīvām atšķirībām un ritošai daļai;
- apbruņojumam un tā galvenajam kalibram;

- bruņu biezumam, BT aktīvās un pasīvās aizsardzības iespējām;
- nepieciešamai ekipāžai, tās kvalifikācijas prasībām;
- apkalpes prasības, remonta iespējas un personāla apmācības iespējas;
- transportēšanas iespējas uz darbības rajoniem.

Ja katras Baltijas valsts speciālisti spēs definēt konkrētas prasības minētajās jomās un vienoties par kopēju prasību formulēšanu, tad var runāt par Baltijas valstu kopējā BT iegādes un izmantošanas projekta izveidi. Šādam projektam noteikti jāparedz lēmuma pieņemšanas mehānisms, jeb kārtība, uz kuras pamata notiek vēlamā BT izvēle.

### **3. LĒMUMA PIENĒMŠANAS KĀRTĪBAS PAMATOJUMS BT IZVĒLEI**

Katram cilvēkam, kolektīvam vai organizācijai gandrīz vienmēr ir izvēles iespējas lēmuma pieņemšanā tālākai darbībai un, teorētiski to pamatojot, tiek izvēlēts mazākā riska variants. Šim nolūkam palīdz izvirzītie kritēriji, kuri ietver iespējamās alternatīvās vērtības. No iespējamām alternatīvām tiek izvēlēts labākais variants, kas nosaka turpmākās darbības virzienus. Pastāv divi uzskati izvēles teorijas mērķu noteikšanā – normatīvais un aprakstošais. Pirmajā gadījumā tiek runāts par racionālu noteikumu un metodiku izstrādi, izvēles procedūru noteikšanu, pēc kuriem jāvadās lēmumu pieņēmējiem. Otrajā gadījumā runa ir par lēmumu pieņemšanas noteikumu modelēšanu, ievērojot reālās darbības situācijas un lēmumu reālas izpildes iespējamību. Abi izvēles teorijas mērķu noteikšanas uzskati ir dažādi, bet nav pretrunīgi, jo galvenais ir noteikt lēmumu, kam ir priekšroka.

Iespējamos darbības variantus sauc par *alternatīvām*, kuru noteikšana un analīze ir lēmumu pieņemšanas procesa neatņemama sastāvdaļa. Ja nav no kā izvēlēties, tad arī nekādas izvēles nevar būt. Alternatīvas var būt savstarpēji atkarīgas un neatkarīgas. Neatkarīgas alternatīvas pieņemšana vai nepieņemšana neiespaido citu alternatīvu saturu un kvalitāti. Atkarīgas alternatīvas parasti ir no vienas grupas, kad lēmums par vienu no alternatīvām iespaido pārējās, prasot to pārskatīšanu. Vislabākais variants ir, kad lēmumu alternatīvas ir jau identificētas un vajag tikai izvēlēties vienu no tām. Daudz sliktāks variants ir, kad, pieņemot lēmumu par vienu no alternatīvām, parādās pilnīgi jaunas, kuras kaut kādā mērā ietekmē jau pieņemto lēmumu. Pie daudzām alternatīvām (parasti pretrunīgām un sarežģītām) jāizstrādā noteikti izvēles noteikumi (standarti, reglamenti) un procedūras ekspertu iesaistei.



Lēmumu pieņemšanā H. Saimons izdala trīs posmus<sup>2</sup>:

- Informācijas iegūšana un analīze;
- Alternatīvu identificēšana;
- Labākās alternatīvas izvēle.

Pirmajā posmā tiek apkopoti visi pieejamie faktiskie dati, ekspertu uzskati, veidoti matemātiskie modeļi un veiktas socioloģiskās aptaujas ar konkrēto lēmumu saistīto cilvēku vidū. Otrajā posmā tiek noteikti kritēriji un uz to pamata izvirzītas iespējamās alternatīvas lēmumu pieņemšanā. Trešais posms jau ir saistīts ar galveno alternatīvu salīdzināšanu un lēmumu pieņemšanu.

No iepriekš minētajiem trim lēmuma pieņemšanas posmiem tradicionāli vislielāko uzmanību velta trešajam, kaut gan neviens no tiem nav formalizēts. Šie posmi ir atkarīgi ne tikai no lēmuma pieņemšanas uzdevumu satura, bet arī no iesaistīto personu pieredzes, paradumiem, uzskatiem un lēmumu pieņēmēju darba stila. Tradicionāli lēmumu pieņemšanā izšķir trīs uzdevumus:

1. Alternatīvu sakārtošana, ko veic, balstoties uz lēmuma pieņēmēja izvirzītiem mērķiem un kritērijiem. Tas nozīmē noteikt katras alternatīvas relatīvo vērtību.

2. Alternatīvu sadale pēc lēmumu klasēm. Piemēram, pēc nepieciešamības tās apskatīt vai neapskatīt detalizētāki, ir vai nav nepieciešama līdzekļu un energoresursu izmantošana, pēc kvalitatīviem kritērijiem u. tml.

3. Labākās alternatīvas noteikšana kā galvenais un pēdējais etaps lēmuma pieņemšanas procesā. Tā var rasties pat jauna, tiešāk un precīzāk formulēta alternatīva.

Alternatīvu salīdzināšanas metodikas balstās uz dažādo zinātnisko skolu izstrādātām teorijām lēmumu pieņemšanas jomā. Piemēram, tādas plaši pazīstamas teorijas kā:

1. daudzu kritēriju lietderības teorija;
2. analītiskās hierarhijas teorija;
3. kvalitātes (nozīmīguma) priekšrocības teorija.

Šīs teorijas konspektīvi ir aplūkotas pētījumā „Lēmumu pieņemšanas procesa pamatojums uz daudzkritēriju risku analīzes bāzes, risinot drošības problēmas”, tādēļ šajā rakstā to darīt nav paredzēts. Lēmumu pieņemšanas laikā racionāla izvēle balstās uz pieņēmumu, ka cilvēka pieņemtais lēmums ir sakarīgas (loģiskas) domāšanas rezultāts, ar to saprotot arī tās matemātisko izteiksmi, kas balstās uz racionālas uzvedības aksiomām. [1]. Tādēļ, lai veiktu darbu saistītu ar bruņutransportieru iegādes lēmumu pieņemšanu tiek piedāvāts to darīt ar ekspertu grupas palīdzību.

---

<sup>2</sup> Simon H.A. The New Science of Management Decision. NY:Harper and Row Publishers, 1960

## **4. EKSPERTU IESAISTES PRINCIPI BRUŅUTRANSPORTIERU NOVĒRTĒŠANĀ**

Pieņemsim, ka iespējamo lēmumu alternatīvu noteikšanai pēc ekspertu vērtējumiem nepieciešams veikt šādu faktoru analīzi:

- BT platformu (dzinēja ar vadības iekārtām) konstrukciju atšķirības un ritošās daļas konstrukcija;
- BT apbruņojuma rādītāji, galvenais kalibrs;
- bruņu biezums, BT aktīvās un pasīvās aizsardzības iespējas;
- BT vadībai nepieciešamā ekipāža, tās kvalifikācijas prasības;
- BT transportēšanas iespējas uz plānojamiem darbības rajoniem;
- BT apkopes prasības, remonta iespējas, nepieciešamo darbu iespējamās izmaksas un personāla apmācības iespējas Latvijā šo darbu izpildei;
- BT iegādes izmaksas un saistība ar NBS attīstības plāniem;
- konkrētu darbu, saistībā ar BT ekspluatāciju, materiālais nodrošinājums.

Lēmumu pieņemšanai par situācijas pirmajiem pieciem faktoriem ekspertiem varētu pietikt ar verbālo analīzi, bet par pārējiem jautājumiem nepieciešama paredzēto pasākumu realizācijas risku analīze. Faktoru analīzi nepieciešamo darbu iespējamo izmaksu noteikšanai var veikt uz pietiekami pareizu finanšu risku aprēķinu metodiku pamata, un detalizēti tās aplūkot šajā rakstā nav nepieciešams.

### **4.1. Ekspertu grupas izveides pamatnosacījumi**

Ekspertu vērtējuma metodes būtība ir iegūt kvantitatīvu spriedumu un rezultātu formālo apstrādi, kuru veic speciāli atlasīti speciālisti, intuitīvi analizējot problēmu. Šādā veidā iegūtais kolektīvais spriedums tiek pieņemts par problēmas risinājumu. Kompleksi izmantojot intuīciju (neapzināto domāšanu un spriedumu veidošanu), loģiskās domāšanas un kvantitatīvo novērtējumu formālo apstrādi, ir iespējams efektīvi risināt problēmas. Ekspertu vērtējums ir tāds process, kurā tiek salīdzināti (vērtēti) objekti ar noteiktajiem rādītājiem (pazīmēm).

Lai iegūtu ekspertu vērtējumu, jāizveido ekspertu grupa. Jebkuras ekspertu grupas izveides pamatprasība ir ekspertīzes problēmas atrisināšana. Problēma no uzdevuma atšķiras ar to, ka uzdevuma atrisināšanas algoritms ir zināms un rezultāts ir precīzi noteikts. Uzdevuma veicējiem atliek tikai precīzi izpildīt algoritma (*piemēram*, instrukcijas) prasības. Problēmas risinājuma ceļi nav zināmi vai arī ir zināmi aptuveni. Problēmas risināšana vienmēr ir radoša, uzdevuma veikšana ir rutīna un tā veiksmīga izpilde parasti vispirms ir atkarīga no tās risinātāju fiziskām un intelektuālajām prasmēm un iemaņām. Veicot uzdevumu indivīdam nav jādoma, kāpēc jādara tieši tā, kā noteikts. Risinot problēmu indivīdam vispirms jāatrod atbildes uz jautājumiem, bet tikai pēc tam jānosaka, kas ir jādara.

Problēmas atrisināšanas efektivitāti nosaka ekspertīzes ticamība un izmaksas. Ekspertu vērtējuma ticamību var noteikt tikai pēc problēmas praktiskās atrisināšanas un rezultātu analīzes. Ekspertu izmantošanas nepieciešamību nosaka tas, ka nav citu informācijas ieguves veidu. Tāpēc ekspertu vērtējuma ticamību var noteikt tikai vadoties no aposterioriem (pēc izmēģinājuma) datiem.

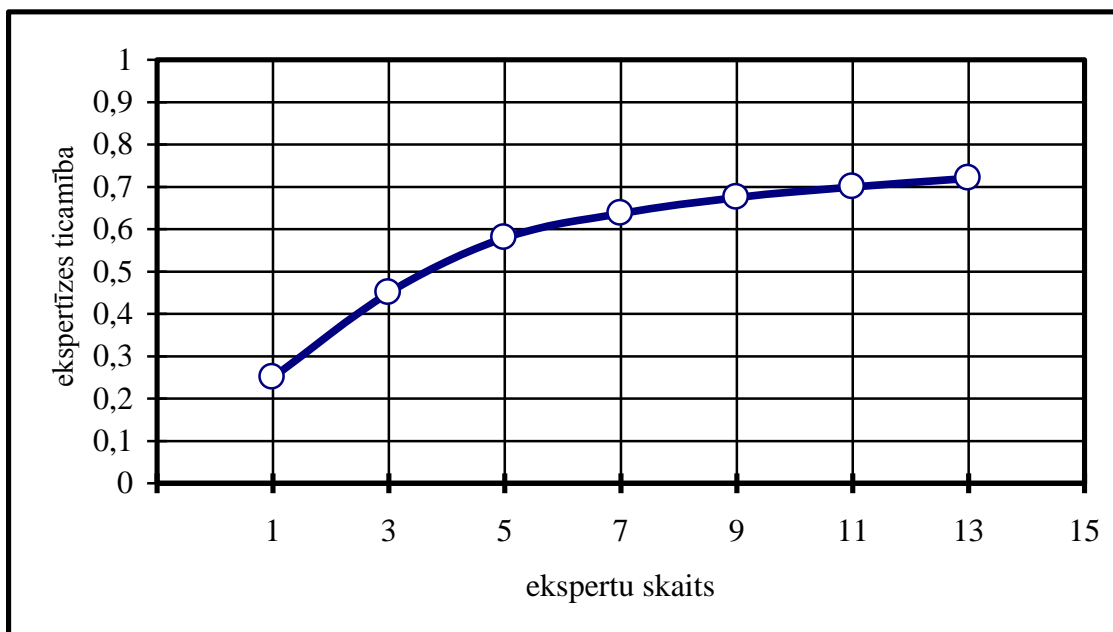
Ekspertīzes ticamība ir atkarīga no ekspertu skaita grupā un viņu kvalitātes. Ja risināmā problēma prasa izmantot augstu zināšanu informatīvo potenciālu, tad, palielinot ekspertu skaitu grupā, ekspertīzes ticamība pieaug monotoni. Šīs ticamības saistība ar ekspertu skaitu grupā ir parādīta 1.zīmējumā.

Ekspertīzes ticamība ir ļoti atkarīga no ekspertu kvalitātes un it sevišķi – no viņu kompetences. Var uzskatīt, ka grupas ekspertīzes ticamība ir monotoni augoša funkcija no grupas vidējā kompetences pašvērtējuma (sk. 2.zīmējumu).

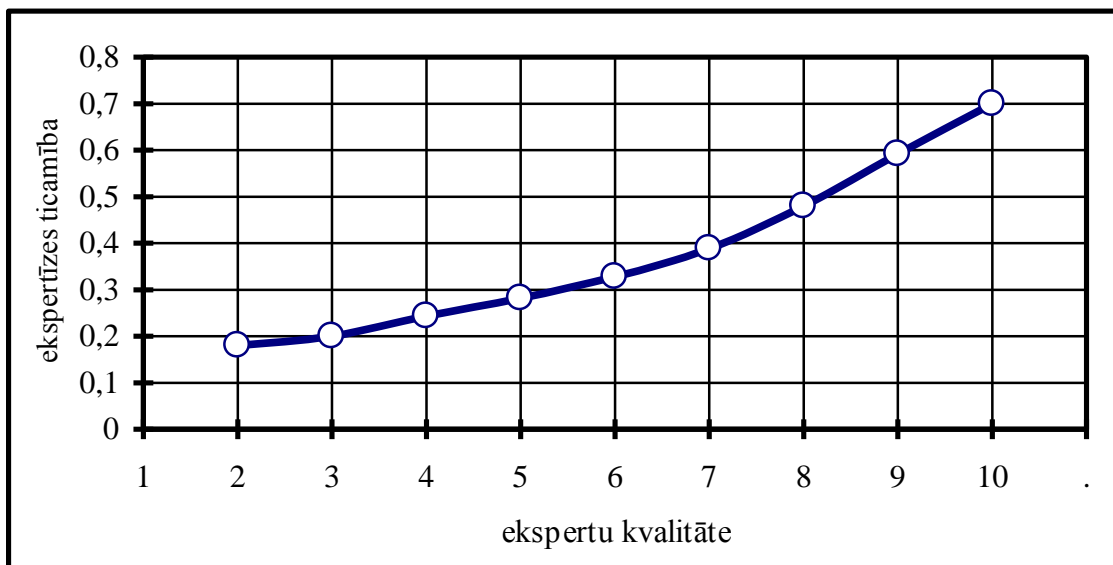
Speciālajā literatūrā ir norādes, ka veiktie eksperimenti ar skaitliski nelielām grupām atklāja, ka to izstrādātos lēmumus ļoti ietekmē nevis spriedumu pamatotība, bet gan izteikto “par” un “pret” argumentu daudzums par apspriežamo jautājumu. [9]. Tas nozīmē, ka eksperta kvalitātes viens no nozīmīgākajiem kritērijiem ir ne tikai kompetence, bet arī konformisms, t.i., spēja pretoties autoritāšu spriedumu ietekmei.

Ekspertīzes izmaksas parasti ir proporcionālas ekspertu skaitam. Paaugstinot ekspertīzes ticamību, palielinot ekspertu skaitu vai ekspertīzes veikšanas reizes, palielinās arī izmaksas.

Ja tiek palielināta ekspertu grupa, tad pieņemot lēmumu samazinās arī iespējamā grupas kļūda. Amerikāņu zinātnieku R. Hertviga un V. M. Časa 1998.gadā veikto pētījumu rezultāti liek noprast, ka lielumam skaitam cilvēku, kuriem ir uzdots uzdevums novērtēt kaut kādu priekšmetu vai parādību, apmēram 75% gadījumos var veidoties vienādi spriedumi. Citu pētījumu rezultāti atklāj, ka vērtējumi ir atkarīgi no priekšnosacījumu mentālajiem modeļiem. 3.zīmējumā ir parādīta iespējamās grupas kļūdas saistība ar ekspertīzes (ekspertu) veicēju skaitu.

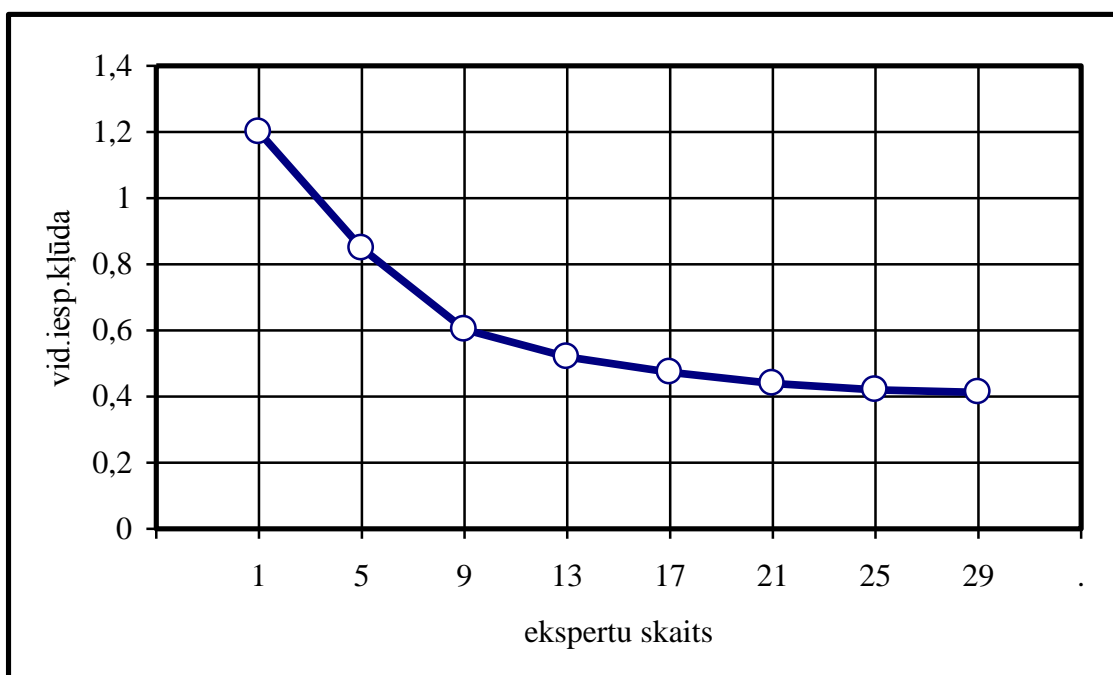


1.zīm. Ekspertīzes ticamības saistība ar ekspertu skaitu



2.zīm. Ekspertīzes ticamības saistība ar ekspertu kvalitāti. 1-4 punktiem – zema ekspertu kvalitāte; 5-7 punkti – vidēja ekspertu kvalitāte; 8-10 punkti – augsta ekspertu kvalitāte

1., 2. un 3.zīmējumā tiek parādīta kompānijas REND eksperimentāli noteiktās līknes. Krievu zinātnieki pētījumos ir apstiprinājuši REND speciālistu atzinumu pamatotību.



### 3.zīm. Ekspertu skaita saistība ar vidējo iespējamo kļūdu

Tātad, lai nodrošinātu ekspertīzes augstu ticamību ekspertu grupā jābūt vismaz 25 speciālisti, kuri pārzina ekspertīzes jomu dažādos aspektos. Šādas lielas ekspertu grupas izveide prasīs noteiktu finansējumu un organizatoriskos pasākumus. Gadījumā, ja par ekspertīzi ir paredzēts maksāt īpaši, tad ekspertīzes izmaksas būs lielākas nekā ekspertīzei ar vidēju ticamību. Šīs izmaksas pieaugs, ja būs nepieciešama atkārtota ekspertīze vai arī ekspertīzi būs plānots veikt vairākos posmos (*piemēram*, ar Delfija metodi). Pazemināt ekspertīzes izmaksas iespējams tikai pieaicinot nelielu skaitu, bet augstas kvalitātes ekspertus.

### 4.2. Ekspertu raksturojuma kritēriji

Lai nodrošinātu maksimāli iespējamo ekspertu vērtējuma ticamību, eksperti ir jāatlasi vadoties no noteiktām prasībām. Ekspertu grupas izveide sākas ar ekspertīzes jomā kompetentu personu saraksta sastādīšanu. Šis saraksts kalpo ekspertu atlasei, izmantojot viņu izvērtēšanas metodes.

Speciālisti piedāvā šādus ekspertu kvalitātes rādītājus (kritērijus):

1) kompetence – eksperta kvalifikācija noteiktajā zināšanu jomā. Nosakot personas kompetenci tiek ņemta vērā viņa izglītība un reālais darbības laiks (prakse) ekspertīzes priekšmeta jomā;

2) kreativitāte – eksperta spēja risināt problēmas radoši. Kā jau tika minēts iepriekš, problēmas risinājums sākotnēji ir nenoteikts, tāpēc radoša pieeja problēmai ir šīs problēmas veiksmīgas atrisināšanas pamats;

3) attieksme pret veicamo ekspertīzi – cilvēkam ir jāvēlas veikt ekspertīzi, viņam nedrīkst to uzspiest ar varu. Speciālistam parasti ir daudz pienākumu, rutīnas darbu, kā arī īpašie darbi, kurus viņam uzdod priekšnieks. Papildus darbs ekspertu grupā var kļūt fiziski neizpildāms vai emocionāli nepatīkams. Nelabvēlīga attieksme pret veicamo ekspertīzi neveicinās tās kvalitāti un ticamības pieaugumu;

4) konformisms – autoritāšu ietekme uz ekspertu, t.i., personiskā viedokļa nestabilitāte. Vēlams, lai eksperts spriestu patstāvīgi, jo tieši piedāvātā problēmas risinājuma dažādība var nodrošināt visoptimālākā risinājuma noteikšanu;

5) spēja analizēt un domāt plaši – ekspertam jābūt plašām zināšanām par ekspertīzes jomu un spējai analizēt un vērtēt šīs jomas populārus priekšstatus. Vienas pašas zināšanas bez kritiskas attieksmes pret ikdienišķo nespēj nodrošināt problēmas veiksmīgu risināšanu. Ar ikdienišķiem priekšstatiem var iegūt tikai ikdienišķus rezultātus;

6) spēja domāt konstruktīvi – domāšanas pragmatiskā ievirze. Ekspertam jāpieņem tādi lēmumi, kuri ir praktiski. Ekspertu slēdzienam būs maza jēga, ja netiks ņemtas vērā reālās iespējas;

7) spēja sevi vērtēt paškritiski – liecina par personības spēju koncentrēties veicamajām darbībām. Veselīga paškritika palielina varbūtību, ka ekspertu slēdzienam būs augstāka ticamība;

8) kolektīvās sadarbības iemaņas – tās ir ļoti svarīgas, ja tiek plānotas ekspertu atklātas diskusijas. Ekspertu kolektīva uzvedības ētika bieži jūtami ietekmē psiholoģisko klimatu grupā un problēmas veiksmīgu risinājumu. Šo kritēriju var ņemt vērā, ja tiek plānota aizklāta ekspertīze.

Ekspertu atlase pēc iepriekšminētajiem kritērijiem paaugstinās darba kvalitāti un ekspertīzes ticamību.

### **4.3. Ekspertu licencēšana un to kvalitātes vērtēšanas metodika**

Latvijas Republikas likumdošanā nav normas, kuras reglamentētu ekspertu darbību vadības lēmumu pieņemšanā. No tā var secināt, ka katra resora vadība darbības efektivitātes paaugstināšanai vajadzīgo speciālistu klasificēšanu par nozares ekspertiem ir tiesīga veikt pati bez apstiprināšanas vai saskaņošanas ar augstāko vadību vai citu resoru vadību.

Ja ir pieņemts lēmums izveidot resora ekspertu grupu vai veikt ekspertīzi, ja šādi eksperti nav oficiāli apstiprināti, tad vispirms sastāda iespējamo ekspertu kandidātu sarakstu. Pamatnosacījums darbinieka apstiprināšanai par ekspertu noteiktā jomā ir viņa brīvprātīga piekrišana būt ekspertam tieši šajā jomā. Nav pieļaujama personas iesaistīšana ekspertīzē pretēji viņa gribai. Tādās jomās, kuras ir saistītas ar eksperta kandidāta acīmredzamo interešu loku, bet kurās viņam nav profesionālās kvalifikācijas vai arī ar kurām viņš nav tieši saistīts veicot savus amatpienākumus, eksperta kandidāta ieteicējam papildus jāargumentē sava izvēle (ieteikums).

Šie papildus argumenti var būt šādi:

- eksperta kandidāta iepriekšējā dalība ekspertīzēs, kurām ir acīmredzami veiksmīgi rezultāti;
- eksperta kandidāta publicētie teorētiskie darbi un to kvalitāte ekspertīzes veikšanas jomā pēdējo trīs gadu laikā. Jāņem vērā šo publikāciju tematu ievirzes un publicēšanas periodiskums, jo tas norāda autora teorētiskās domas saistību ar praksi;
- eksperta kandidāta formālā kvalifikācija un profesionāliem panākumi ekspertīzes veikšanas jomas radniecīgās jomās.

Par eksperta kandidāta kompetences veikt ekspertīzi papildus argumentiem nevar kalpot:

- augstākā komandiera vai priekšnieka jebkuri ieteikumi;
- ekspertīzes rezultātos ieinteresētu personu (t.sk. – perspektīvajos pasūtījumos ieinteresēto organizāciju darbinieku) ieteikumi;
- ekspertīzes veikšanas vadības grupas vadītāja vai dalībnieka jebkuri ieteikumi;
- jebkuri ieteikumi, kuri netiek dokumentēti.

Ja eksperta kandidāta kompetences noteikšanai plānotās ekspertīzes jomā nav nepieciešami papildus argumenti, tad šādu kandidātu var izvirzīt, neievērojot iepriekš minētos aizliegumus.

Vadības grupas vadītājam ir jādod tiesības pieprasīt papildus argumentus, ja viņš uzskata tos par nepieciešamiem, bez papildus saskaņošanas ar jebkurām amatpersonām, t.i., ekspertīzes pieprasītājs, kurš parasti ir resora vadītājs vai viņa pilnvarota persona, deleģē vadības grupas vadītājam vecākā tiesības visā ekspertu atlases procesa laikā.

Atkarībā no ekspertīzes veikšanai iedalītā budžeta ekspertu kandidātu skaits var būt dažāds – sākot no četriem pieciem līdz pat 30 un vairāk cilvēkiem. Nosakot ekspertīzes veicēju (ekspertu) skaitu jāņem vērā ekspertīzes rezultātā pieņemtā lēmuma prognozējamās sekas un amatpersonas, kura pieņems vadības lēmumu, atbildību par šīm sekām. Ja ekspertīzes slēdziena ietekmē pieņemtais vadības lēmums var radīt nopietnus likuma, ētikas un morāles normu, militārās disciplīnas u.tml. pārkāpumus, tas noteikti ir jāņem vērā, nosakot ekspertu skaitu veicamajai ekspertīzei. Jo smagākas sekas var veidoties iepriekš nosauktajās jomās, jo vairāk ekspertu ir jāiesaista ekspertīzē.

Ekspertu kvalitāti vēlam noteikt divējādi:

- eksperts novērtē sevi pats, t.i., sniedz pašvērtējumu;
- ekspertu vērtē arī pārējie ekspertu grupas dalībnieki.

Lai veiktu ekspertu kandidātu atbilstības novērtējumu, jāizveido aptaujas anketa, kurā eksperta kandidāts varētu atzīmēt savas atbildes. Šai anketai jābūt divām daļām: pirmajā daļā eksperta kandidāts atzīmē savu pašnovērtējumu, otrajā daļā – vērtē visus pārējos kandidātus.

Izmantojot personas pašvērtējumu, tiek noteikta viņa eksperta kvalitāte. Pētījumi rāda, ka cilvēki, vērtējot savu kompetenci, parasti cenšas sevi vērtēt reāli (tuvināti reālajai kompetencei), tomēr viņi tiecas novērtēt sevi augstāk nekā savus kolēģus. Īpaši slikti novērtēti darbinieki parasti nezin, ka kolēģi viņus uzskata par nekompetentiem. Nekompetentiem darbiniekiem neizdodas izprast savu nekompetenci, vērojot citu cilvēku darbošanos. Viņi turpina darboties nekompetenti, bet uzskata, ka darbojas kompetenti. Tieši darbinieku nekompetence liedz tiem saprast, ka viņi rīkojas nepareizi. [8]. Tas nozīmē, ka gadījumā, ja speciālisti kādu savu kolēģa eksperta kvalitāti vērtē zemu, bet viņš pats sevi daudz augstāk, tad ir pamats uzskatīt, ka šis eksperta kandidāts tiecas problēmas risināt neadekvāti, t.i., viņa eksperta kvalitāte ir apšaubāma.

Ja ekspertu kandidāti ir personīgi pazīstami, viņi var sniegt savu kolēģu vērtējumu. Tomēr jāatceras, ka grupas vērtējumi parasti nav tik precīzi kā pašvērtējums. Francijas un Vācijas zinātnieku pētījumi parādīja, ka cilvēki, pieņemot lēmumus gan grupā, gan individuāli, dod priekšroku atbalstīt pretrunīgu informāciju, bet šīs informācijas pretrunības pakāpe ir atkarīga no grupas dalībnieku to sākotnējo spriedumu, kuriem viņi dod priekšroku, sadales. Viendabīgo un nevienmērīgo grupu dažādība parādās šo grupu procesos. Viendabīgās grupās ir augstāka grupas dalībnieku savstarpējā uzticēšanās un pašapziņa.

Kopējais eksperta kvalitātes vērtējums tiek noteikts pēc formulas

$$k_{eksp.} = 0,4k_{pašv.} + 0,6k_{kolekt.v.} \quad (4.1), \text{ kur}$$

$k_{eksp.}$  – kopējais eksperta kvalitātes vērtējums,

$k_{pašv.}$  – eksperta pašvērtējums,

$k_{kolekt.v.}$  – eksperta kolektīvais novērtējums.

Šī attiecība tiek izmantota, nosakot eksperta kvalitāti. Parasti kolēģu vērtējums precīzāk nosaka reālo kompetenci, bet ir neprecīzāks, nosakot tās speciālista kvalitātes, kuras ir atkarīgas no iekšējām īpatnībām, *piemēram*, attieksmi pret veicamo ekspertīzi. Speciālisti, kuri ikdienā sadarbojas, pietiekami labi pazīst savus kolēģus. Tomēr dažas (un pat viena) profesionālās darbības neveiksmes var veidot neobjektīvus priekšstatus par šo speciālistu. Novērojumi liecina, ka daudz vieglāk ir samazināt savu profesionālo kvalitāti kolēģu acīs nekā to paaugstināt.

Gan pašvērtējumam, gan kolektīvajam novērtējumam ieteicams izmantot desmit punktu skalu. Vērtējuma skaidrojums tiek sniegts 4.tabulā. Vērtējot ekspertu kandidātu kvalitāti, jāatceras, ka parasti pietiek katru novērtēt ar vienu kopējo vērtējumu, bet pašnovērtējumu jāveic visos noteiktajos eksperta kritērijos. Eksperta pašvērtējuma kritēriju vidējais vērtējums ir  $k_{pašv.}$ . To nosaka pēc formulas



$$k_{pašv} = \frac{\sum t}{n} \quad (4.2), \text{ kur}$$

$k_{pašv}$  – eksperta pašvērtējums,

$t$  – vērtējuma kritērijs,

$n$  – vērtējuma kritēriju skaits.

Ekspertu atlasei ļoti svarīgi ir noteikt ekspertu grupas vidējo kvalitāti. Šo rādījumu var pieņemt par visu ekspertu kvalitātes atskaites rādījumu. Teorētiski visus grupas ekspertus var sadalīt tajos, kuru kvalitāte ir augstāka nekā vidējais grupas līmenis un tajos, kuru kvalitāte ir zemāka nekā vidējais grupas līmenis. Iespējams, ka dažu ekspertu kvalitāte ir vidējā grupas līmenī, tomēr, ja novērtējuma process ir pareizi organizēts, tad parasti šādu ekspertu nav daudz.

4.tabula **Ekspertu kvalitātes vērtējuma iedalījums un skaidrojums**

Punkti	Eksperta kvalitātes vērtējums	Vērtējuma skaidrojums
9,0-10,0	Izcils	ļoti labs vērtējums sekmīgai ekspertīzei
8,0-8,9	Teicams	sekmīgai ekspertīzei pietiekošs vērtējums
7,0-7,9	Ļoti labs	
6,0-6,9	Labs	sekmīgai ekspertīzei daļēji pietiekošs vērtējums
5,0-5,9	Gandrīz labs	
4,0-4,9	Viduvējs	sekmīgai ekspertīzei nepietiekošs vērtējums
3,0-3,9	Gandrīz viduvējs	
2,0-2,9	Vājš	
1,0-1,9	Ļoti vājš	

Ekspertu kvalitātes novērtējumam speciālisti piedāvā izmantot formulu

$$T = 50 + \frac{x_i - \bar{x}}{0,1\sigma} \quad (4.3), \text{ kur}$$

$T$  – eksperta kvalitātes rādītājs,

$x_i$  – eksperta iegūtais punktu skaits,

$\bar{x}$  – vidējais ekspertu grupas punktu skaits (M),

$\sigma$  – ekspertu grupas vērtējuma vidējā kvadrātiskā novirze (0,5 grupas norma – SD).

Ar formulu (4.3) aprēķina gan eksperta pašvērtējumu, gan arī viņa kolektīvo vērtējumu. Ar formulu (4.1) aprēķina katra eksperta kvalitātes nosacīto lielumu. Iegūtos datus var izmantot, nosakot tos ekspertus, kuriem tiek piedāvāts veikt ekspertīzi. Atlasītos ekspertu sarakstu sakārto pēc iegūto punktu skaita. Lielāko punktu skaitu var pieņemt par koeficients, kura vērtība ir “1”. Pārējo ekspertu vērtējuma koeficientus nosaka pēc formulas

$$V_n = \frac{T_n}{T_1} \quad (4.4), \text{ kur}$$

$V_n$  – eksperta vērtējuma koeficients,

$T_1$  – labākā eksperta kvalitātes rādītājs,

$T_n$  – n-tā eksperta kvalitātes rādītājs.

Katra ekspertu vērtējumu var reizināt ar viņa eksperta vērtējuma koeficientu  $V_n$ . Šādi var iegūt pietiekami objektīvus ekspertu vērtējumus, kuri veidos ekspertu slēdzienu, jo viņu vērtējumiem būs lielāks koeficients. Ekspertu kandidāti netiek iepazīstināti ar aptaujas rezultātiem, lai nodrošinātu pēc iespējas objektīvākus ekspertīzes rezultātus.

Iegūto eksperta vērtējuma koeficientu  $V$  var pieņemt par pamatu eksperta licences izsniegšanai noteiktā ekspertīzes jomā. Lai eksperta kandidātam būtu pamats saņemt eksperta licenci, viņam ir jāsaņem noteikts eksperta vērtējuma koeficients, *piemēram*,  $V > 0,7$ .

Lai veiktu bruņutransportieru izvēles ekspertu atlasī, tiek piedāvāta šāda metodika.

1. Aizsardzības ministrijā tiek izsludināts ieroču un munīcijas ekspertu konkurss.

2. Tiek nozīmēta administratīvā komisija konkursa veikšanai. Konkursa sastāva neiekļauj iespējamus eksperta kandidātus. Šai komisijai tiek dotas tiesības licenzēt ekspertus.

## **5. BRUŅUTRANSPORTIERU NOVĒRTĒŠANAS UN IZVĒLES EKSPERTĪZES ORGANIZĀCIJA UN EKSPERTU LĒMUMA PIENĒMŠANA**

### **5.1. Ekspertīzes organizācija. Vadības grupas izveide un prasības tās dalībniekiem**

Lai veiktu bruņutransportieru novērtēšanu, vispirms ir jāizskata ekspertīzes organizācijas un ekspertu lēmuma pieņemšanas procedūra (algoritms). Šī raksta mērķis nav instrukcijas izstrāde, bet gan sniegt šīs instrukcijas izstrādes teorētiskos pamatus.

Kā jau tika minēts iepriekš, ekspertīzes nepieciešamību nosaka augstākais priekšnieks – institūcijas (ministrijas) vadītājs (ministrs) vai amatpersona, kurai viņš ir deleģējis pilnvaras veikt ekspertīzi par aktuālu resora darbības problēmu. Šī amatpersona ir tiesīga pieprasīt veikt ekspertīzi, pamatojoties uz likumdošanu un institūcijas iekšējiem normatīvajiem aktiem.

Ekspertu atlases process detalizēti ir aprakstīts NAA AZPC pētījuma projektā „Strēlnieku ieroču un munīcijas pārbaudes un kaujas spēju salīdzināšanas metodikas izstrāde” [2]. Ja ekspertīzes ir paredzēts veikt regulāri un ilgstoši, tad ir lietderīgi noteikt laika posmu, pēc kura ir jāveic ekspertu atkārtota atestācija. Iegūtie ekspertu kvalitātes vērtējumi ir spēka līdz nākošās vai kārtējās atestācijas rezultātu apstiprināšanai. Šos rezultātus apstiprina resora vadītājs (ministrs).

Ekspertīzes organizācija sākas ar to, ka tiek organizēta ekspertīzes vadības grupa. Šīs grupas vadītājs ir atbildīgs par to, lai ekspertīze norisētu vadoties no valsts likumdošanas un resora iekšējiem normatīvajiem aktiem. Par ekspertīzes rezultātiem viņš ziņo ekspertīzes pieprasītājam pēc ekspertīzes beigām. Ekspertīzes laikā informācija, kura ir saistīta ar ekspertīzes priekšmetu un mērķa sasniegumu, netiek sniegta jebkurai amatpersonai, ieskaitot ekspertīzes pieprasītāju. Tas nodrošinās mazāku vadības ietekmi uz ekspertīzes rezultātu. Pēc ekspertīzes beigām vadoties no ekspertīzes vadības grupas nolikuma un ja tās pieprasītājs (augstākais priekšnieks) vēlas, vadības grupas vadītājs sniedz pārskatu par ekspertīzes procesu.

Ekspertīzes vadības grupas vadītāju un darbiniekus pildīt ekspertīzes vadības pienākumus nozīmē augstākais priekšnieks ar savu pavēli ar vai bez atbrīvošanas no tiešo pienākumu veikšanas. Ja ekspertīzes ir paredzēts rīkot regulāri, ir lietderīgi izveidot pastāvīgi darbojošos ekspertīžu veikšanas vadības grupu. Ekspertīzes vadības grupai tiek izstrādāts nolikums, ar kuru iepazīstina visus ekspertīzes dalībniekus (t.sk. – ekspertus) pirms ekspertīzes uzsākšanas.

Tā kā darbinieki, kuri darbosies šajā grupā, veiks tikai tehnisko darbu, t.i., no ekspertiem iegūto datu statistisku apstrādi un ekspertīzes rezultātu noformulēšanu, vadoties no objektīvi formulētām ekspertu grupas kolektīvajām nostādnēm, ir vēlams, lai šīs grupas darbinieki būtu ieguvuši šim tehniskajam

darbam nepieciešamās prasmes un iemaņas. Viņiem ir jābūt darboties ar orgtehniku un datortehniku, pieņemt un nosūtīt pasta un/vai cita veida sūtījumus. Tas palielinātu ekspertīzes ietekmē pieņemto vadības lēmumu veiksmīgumu.

Par vadības grupas darbinieku darba papildus apmaksu, ja viņi veic ekspertīzes vadību paralēli saviem amatpienākumiem, pieņem lēmumu tas augstākais priekšnieks, kurš pieprasa ekspertīzi. Papildus apmaksā stimulis vadības grupas darbiniekus apzinīgi veikt savus pienākumus, jo gadījumā, ja viņi veiks savus ar ekspertīzi saistītos darbus nekvalitatīvi, augstākais priekšnieks nākamo ekspertīžu vadībai ir tiesīgs izraudzīties citus darbiniekus. Darbinieki, kuri nav bijuši pietiekami kompetenti veikt ekspertīzes vadības darbus, zaudēs iespēju iegūt papildus apmaksu. Papildus apmaksas nolūks ir uzlabot ekspertīzes vadību un uzlabot ekspertīzes rezultātā pieņemto vadības lēmumu realizācijas gaitā iegūstamo efektivitāti, nevis ietekmēt ekspertīzes gaitu.

Ekspertīzes organizācija sākas ar to, ka vadības grupas vadītājs saņem no augstākā priekšnieka, kuram ir tiesības nozīmēt ekspertīzi, rīkojumu, kurā ir precīzi formulēts ekspertīzes mērķis, objekts un priekšmets. Paralēli tiek organizēta ekspertīzes izdevumu apmaksā, t.i., augstākais priekšnieks nosaka, kādi izdevumi un kādā veidā tiek apmaksāti. Ekspertu darba apmaksā ir jāreglamentē atsevišķi, jo piedāvājot ekspertiem daļību ekspertīzē vadības grupas vadītājam jāslēdz līgumi ar katru ekspertu atsevišķi. Ja ekspertu neapmierina piedāvātā darba apmaksā, viņam ir tiesības atteikties piedalīties ekspertīzē.

Lai gan vadības grupas vadītājam šis atteikums jāpieņem bez oficiāla pamatojuma, tomēr būtu vēlams uzziņāt eksperta neapmierinātības cēloņus. Parasti ekspertīzes darba apjoms, ieguldāmais intelektuālais potenciāls un apmaksā ir saistīti lielumi. Zinot neapmierinātības argumentus, var noteikt tās cēloņus un griezties pie augstākā priekšnieka ar prasību izmainīt (parasti – palielināt) ekspertu darba apmaksā.

Atteikumam var būt dažādi iemesli, bet kvalificētu ekspertu trūkums var pazemināt ekspertīzes veiksmīgumu. Tāpēc būtu ieteicams slēgt vadības līgumus ar katru ekspertu individuāli un neizpaust līgumā noteikto apmaksas lielumu citiem ekspertiem. Lai ekspertīze noritētu bez traucējumiem, vadības grupas vadītājam ir jānodrošina rīkoties ar ekspertīzes budžetu, t.i., noteiktu naudas apjomu, kuru viņam ir tiesības izlietot ekspertīzes procesā. Šādi nebūs iespējams noslēgt nepamatoti augsti vai zemu apmaksātus vadības līgumus ar ekspertiem. Veicot ekspertīzes regulāri, eksperti psiholoģiski pieradīs pie noteiktiem ekspertīzes apmaksas noteikumiem, kuri būs objektīvi, un necels iebildumus par savu pakalpojumu apmaksā.

Vadības grupas vadītāja pirmais ekspertīzes organizācijas uzdevums ir izveidot ekspertu grupu. Šīs grupas ekspertu skaitu nosaka ekspertīzes

pieprasītājs un objektīvie apstākļi, t.i., ekspertīzē piekrīt piedalīties mazāk ekspertu nekā ekspertīzes pieprasītājs ir noteicis ar savu rīkojumu. Vadības grupas vadītājs ziņo ekspertīzes pieprasītājam par ekspertu grupas izveidi un izpildei nepieciešamo laiku, kurš ar savu pavēli apstiprina šīs grupas sastāvu, darbības laiku un pavēl sākt ekspertīzi.

## 5.2. bruņutransportieru novērtēšanas ekspertīzes process. Vadības grupas darbība tās gaitā

**Vispārējā darbības kārtība.** Visā ekspertīzes procesā vadības grupa dod uzdevumus ekspertiem un apstrādā iegūtos datus. Pēc datu apstrādes vadības grupa atkārtoti sazinās ar katru ekspertu atsevišķi, iepazīstina viņus ar iegūtajiem rezultātiem un pieprasa sniegt savu atzinumu par šiem datiem. Vadības grupa apstrādā otrreizējos datus un trešo reizi pieprasa ekspertu atzinumus par ekspertīzes posmā apskatāmo priekšmetu. Trešo reizi iegūtos datus var uzskatīt par galējo ekspertu kopējo viedokli. Ja iegūtie dati ir pārāk pretrunīgi, var veikt ceturto aptauju. Parasti pietiek ar trīs vai četrām aptaujām. Ja objektīvi nepieciešamas vēl papildus aptaujas, tad tas liecina, ka ekspertu atlase nav bijusi kvalitatīva vai arī ekspertīzes uzdevums ir formulēts ekspertiem nesaprotami, jo dod viņiem iespēju to traktēt dažādi.

**Ekspertīzes pirmais posms.** Šajā posmā eksperti vienojas par ekspertīzei izvirzīto bruņutransportieru kritērijiem un to svarīgumu, t.i., cik vērtīgs pēc ekspertu domām ir vērtētais kritērijs. Pirmajā posmā netiek precizēti perspektīvi iepērkamo BT markas, bet gan tikai prasības, kuras eksperti uzskata par noteicošām šo bruņutransportieru izmantošanai NBS. Eksperti brīvi izsakās par tiem kritērijiem, kurus viņi uzskata par vērtējumam pieņemamiem. Vadības grupa apstrādā iegūtos datus, izmantojot formulu

$$k = \frac{\sum t \cdot \bar{V}_n}{n} \quad (4.5), \text{ kur}$$

$k$  – kritērija svars;

$t$  – kritērija vērtējums;

$n$  – ekspertu skaits, kuri ir vērtējuši šo kritēriju;

$\bar{V}_n$  - vidējais (to ekspertu, kuri ir vērtējuši šo kritēriju) vērtējuma koeficients (sk. formulu 4.4).

Formulas (4.5) izmantošana ļauj ievērot katra eksperta vērtējuma koeficienta ietekmi uz ekspertīzes priekšmetu un gala rezultātā – arī uz ekspertu slēdzienu. Šī formula tiek izmantota visā ekspertīzes gaitā, lai noteiktu ekspertu slēdzienu par katru izskatāmo jautājumu.

Turpinājuma vadības grupa aprēķina izvirzīto kritēriju kvalitātes rādītāju, vadoties no formulas (4.3). Šis darbs tiek veikts bez ekspertu līdzdalības un

viņu apzināšanas par rezultātiem. Kritēriju kvalitātes rādītājus nosaka pēc formulas

$$T_k = 50 + \frac{k_i - \bar{k}}{0,1\sigma} \quad (4.6), \text{ kur}$$

$T_k$  – kritērija kvalitātes rādītājs,

$k_i$  – kritērija svars,

$\bar{k}$  – vidējais kritērija svars (M),

$\sigma$  – kritēriju kvalitātes vērtējuma (varbūtību rindas) vidējā kvadrātiskā novirze (SD).

Tādējādi tiek noteikti visu izvirzīto kritēriju pamatotība, jo par atskaites punktu tiek pieņemts ekspertu vidējais vērtējums, t.i., cik skaitliski katra kritērija kvalitātes rādītājs atšķiras no vidējā.

Vadības grupa aranžē iegūtos kritērijus un nosūta tos katram ekspertam. Eksperti novērtē iegūtos datus un iesniedz savus šo kritēriju jaunus vērtējumus. Vadības grupa atkal apstrādā datus un iegūst jaunu kritēriju aranžējumu. Šis kritēriju aranžējums tiek nosūtīts ekspertiem izskatīšanai un vērtējumam.

Ja ekspertu spriedumi trešajā vērtējuma reizē neatšķiras no otrās reizes vērtējumiem vairāk nekā 5% (10%, 12%... n%), tad vadības grupa atmet n-skaita vājākos kritērijus un nosaka primāros un sekundāros kritērijus. Ir ieteicams atstāt 8 līdz 10 kritērijus. Šie kritēriji tiek aranžēti, izmantojot formulas (4.5) un (4.6), neņemot vērā atteikto kritēriju veidojošos datus. Šādi iegūtie 4-5 smagākie (ar lielākajiem kritērija kvalitātes rādītājiem) kritēriji tiek nosaukti par primārajiem, bet pārējie – par sekundārajiem kritērijiem.

Noteiktie kritēriji, kuri ir sakārtoti to kvalitātes rādītāju kārtībā, tiek pieņemti par ekspertīzes kritērijiem un nosūtīti ekspertiem. Turpmākā ekspertīzes gaitā šie kritēriji netiek mainīti pēc atsevišķu ekspertu vai ekspertīzes darbā neiesaistītu personu (t.sk. – augstāko priekšnieku un komandieru) ieteikumiem. Tiek uzskatīts, ka ekspertu kolektīvais lēmums ir pieņemts un netiek grozīts turpmākajā ekspertīzes gaitā. Ekspertīzes pirmais posms ir beidzies.

**Ekspertīzes otrais posms.** Šajā posmā tiek noteiktas kritērijiem atbilstošās bruņutransportieru markas. Šo BT tipu atlasi veic vadības grupa vadoties no katalogos uzrādītajiem datiem. Katrai atlasītajai priekšmeta markai tiek noteikts kvalitātes rādītājs katram kritērijam, vadoties no formulas (4.3) ar formulu

$$T_{ier.} = 50 + \frac{t_i - \bar{t}}{0,1\sigma} \quad (4.7), \text{ kur}$$

$T_{BT}$  – BT tipa kritērija kvalitātes rādītājs,

$t_i$  – kritērija lielums,

$\bar{t}$  – vidējais kritērija lielums (M),

$\sigma$  – kritēriju kvalitātes vērtējuma (varbūtību rindas) vidējā kvadrātiskā novirze (SD).

Turpinājumā vadības grupa nosaka katra BT tipa kvalitāti ar formulu

$$K_{ier.} = \sum T_{ier.} \quad (4.8), \text{ kur}$$

$K_{BT}$  – BT tipa kopējais kvalitātes rādītājs;

$T_{BT}$  – BT tipa kritērija kvalitātes rādītājs.

Atlasītie BT tipi tiek izsūtīti ekspertiem, nenorādot to iegūtos kvalitātes rādītājus  $K_{ier.}$ , lai tie neietekmētu ekspertus. Vienlaicīgi ekspertiem tiek lūgts papildināt bruņutransportieru sarakstu, ja viņi uzskata to par nepieciešamu, un pamatot savu izvēli, vadoties no ekspertīzes priekšmeta kritērijiem. Ja vadības grupa uzskata, ka eksperta sniegtais pamatojums ir nepietiekošs vai neatbilst noteiktajiem kritērijiem, vadības grupas vadītājam ir tiesības neturpināt diskusiju ar ekspertu un pieņemt lēmumu neieklaut eksperta piedāvātās markas priekšmetu ekspertīzes trešajā posmā vērtējamo BT marku sarakstā.

Šādi vadības grupa iegūst to BT tipu sarakstu, kurus ekspertīzes turpmākajā gaitā vērtēs eksperti.

**Ekspertīzes trešais posms.** Šajā posmā eksperti vērtē BT tipus, kuri ir atlasīti vērtēšanai. Šis posms ir nepieciešams tāpēc, ka matemātiski iegūtais BT tipa kvalitātes rādītājs sniedz tikai tendenci, nevis nosaka šo bruņutransportieru reālo atbilstību noteiktajām prasībām. Parasti eksperti vairāk vai mazāk ir darbojošies ar vērtējamajiem BT, un viņiem ir izveidojies personiskais priekšstats par šiem BT. Tā kā ekspertīzes viens no instrumentiem ir ekspertu intuīcija, tad tiek pieņemts, ka formāli iegūtais vērtējums (kvalitātes rādītājs) ir jākorrigē. Šīs korekcijas nosaka, aptaujājot ekspertus un apkopojot viņu spriedumus.

Eksperti izsakās par katru atlasīto BT tipu, izmantojot 10 punktu vērtējumu. Šādi katra vērtējamā BT tips iegūst papildus punktus, kurus aprēķina katram eksperta vērtējumam ar formulu

$$K_{papild.} = V_n \cdot t_{ier.} \quad (4.9), \text{ kur}$$

$K_{papild.}$  – eksperta BT tipa kvalitātes papildus vērtējums;

$V_n$  – eksperta vērtējuma koeficients;

$t_{BT}$  – eksperta BT tipa vērtējums trešajā ekspertīzes posmā.

BT tipu papildus kvalitātes vērtējumu nosaka ar formulu

$$T_{papild.} = 50 + \frac{K_i - \bar{K}}{0,1\sigma} \quad (4.10), \text{ kur}$$

$T_{papild.}$  – BT tipa papildus kvalitātes vērtējums;  
 $K_I$  – BT tipa iegūtais papildus kvalitātes vērtējums;  
 $\bar{K}$  – vidējais vērtējamo BT papildus kvalitātes vērtējums;  
 $\sigma$  – ekspertu papildus kvalitātes vērtējumu rindas vidējā kvadrātiskā novirze.

BT tipa kopējo kvalitātes vērtējumu nosaka ar formulu

$$T_{kop.} = 0,6K_{BT.} + 0,4T_{papild.} \quad (4.11), \text{ kur}$$

$T_{kop.}$  – BT tipa kopējais kvalitātes vērtējums;

$K_{BT.}$  – ekspertīzes otrajā posmā iegūtais BT tipa kopējais kvalitātes rādītājs;

$T_{papild.}$  – ekspertīzes trešajā posmā iegūtais BT tipa papildus kvalitātes vērtējums.

Formulā (4.11) var izmantot koeficientus 0,5, ja vadības grupas vadītājs uzskata to par nepieciešamu. Šādu koeficientu izmaiņu var pamatot daudzu ekspertīžu (vismaz 20) rezultātu statistiskā analīze.

Šajā ekspertīzes posmā netiek veiktas atkārtotas ekspertu aptaujas, jo jau ir pamats pieņemt lēmumu par ekspertīzes rezultātu. Katram ekspertam parasti ir savs īpašs ieskats par ekspertīzei piedāvātiem BT tipiem, un atkārtotas aptaujas rezultātā vadības grupa var iegūt rezultātus, kuri ataino nevis reālo situāciju bruņutransportieru klāstā, bet gan ekspertu ambīciju cīņu un dažu BT tipu nepamatotu izvirzīšanu. Tas deformē ekspertīzes jēgu. Autori uzskata, ka šajā gadījumā pietiek ar vienu ekspertu aptauju.

Tas BT tips, kurš savāc vislielāko punktu skaitu  $T_{kop.}$  tiek norādīta ekspertīzes slēdzienā. Vadības grupas vadītājs pateicas ekspertiem par padarīto un iesāk ekspertīzes ceturto posmu.

**Ekspertīzes ceturtais posms.** Šajā posmā vadības grupas vadītājs tehniski noformē ekspertīzes slēdzienu un iesniedz to ekspertīzes pieprasītājam apstiprināšanai. Šis slēdziens tiek uzskatīts par pieņemtu tikai pēc tam, kad to apstiprina ekspertīzes pieprasītājs. Ar apstiprināšanu bruņutransportieru novērtēšanas un izvēles ekspertīze ir pabeigta.

BT novērtēšanas un izvēles ekspertīzes organizācija un ekspertu lēmuma pieņemšanas shēma uzskatāmi un kompakti parāda visus četrus ekspertīzes posmus.



## ATSAUCES

1. Pārskats par zinātniski pētniecisko projektu „Lēmumu pieņemšanas procesa pamatojums uz daudzkritēriju risku analīzes bāzes, risinot drošības problēmas” (AZPC – 02/01-2009), NAA 2009
2. Pārskats par pētniecisko projektu „Strēlnieku ieroču un munīcijas pārbaudes un kaujas spēju salīdzināšanas metodikas izstrāde”, NAA 2000
3. Formālais lēmumu pieņemšanas process, mācību līdzeklis Jaunākā štāba virsnieku kursa klausītājiem, NAA, 2010
4. „Igaunija bruņojas. Ko darīs Latvija?”, 20.10.2008, pieejams: <http://aigarsprusis.blogspot.com/2008/10/igaunija-bruojas-latvija-nek.html>, skatīts: 15.07.2011;
5. „Militārā zinātne”, Nr. 2 (2011.gads), „Ievads”, J. Melders, G.Strazdītis, pieejams: <http://www.naa.mil.lv/lv/Publikacijas/~media/NAA/Publikacijas/Militara%20zinatne%20202.ashx>, skatīts 17.07.2011.
6. „Militārā zinātne”, Nr. 2 (2011.gads), „Lēmumu pieņemšanas procesa būtība”, J. Melders, G.Strazdītis, pieejams: <http://www.naa.mil.lv/lv/Publikacijas/~media/NAA/Publikacijas/Militara%20zinatne%20202.ashx>, skatīts 17.07.2011.
7. Simon H.A. The New Science of Management Decision. NY:Harper and Row Publishers, 1960
8. Kruger J., Dunning D. Unskilled and Unaware of It: How Difficulties in Recognizing One's Own Incompetence Lead to Inflated Self-Assessments // Journal of Personality and Social Psychology. – 1999. – Vol. 77. – № 6. – P. 1121-1134
9. Белешев С.Д., Гурвич Ф.Г. Математико-статистические методы экспертных оценок. – Москва : Статистика, 1980. – С. 86.

# CHINA'S NATIONAL DEFENSE POLICY AND THE DEVELOPMENT OF CHINESE ARMED FORCES

Military, Naval and Air Attaché, Embassy  
of the People's Republic of China in Latvia

*Senior Colonel Chen Wei*

## ANOTĀCIJA

Žurnāls „ Militārā zinātne” publicē Ķīnas Tautas Republikas Militāra atašēja Latvijā pulkveža Chen Wei rakstu “Ķīnas Nacionālā Drošības stratēģija un Bruņoto spēku attīstība”. Šis raksts ir īsais pārskatās Ķīnas Tautas Republikas septīto gadu (kopš 1998.g) publicējama valdības deklarācijā, oficiālā dokumentā, kas saucas “Baltais Papīrs”. Šinī dokumentā tiek iezīmētas globālās drošības tendences, draudi un riski, Valsts aizsardzības pamatprincipi un citi stratēģiska līmeņa jautājumi kā to redz pasaulē vislielākā pēc iedzīvotāju skaita valsts, kas dinamiski un konsekventi attīstās. Ir interesanti iepazīties ar ķīniešu ilgtermiņa plānošanas principiem uz „nākotnes desmitgadēm” (kā ir norādīts tekstā), kā arī ar pieeju plānot nacionālu aizsardzību pa spēku veidiem un sfērām: kopā ar „kosmosa” vidi un „kiber” (cyber) vidi atsevišķi definēt „elektromagnētisko” vidi, vai „sfēru” aizsardzības koncepta plānošanai. Raksts ir vērtīgs informācijas avots maģistrantiem, Valsts drošības politikas pētniekiem, kadetiem un visiem interesētiem.

The year 2011 marks the beginning of the second decade of the 21st century. While China is standing at a new historical point, the Chinese Government issued a white paper entitled “China’s National Defense in 2010” in March, 2011. This is the 7th white paper on national defense since the first edition was published in 1998. The ten-chapter white paper reviews the basic features of current international security situation and analyses China’s security environment. The paper elaborates the nature, goals and tasks of China’s national defense policy and the modernization of Chinese People’s Liberation Army (PLA). The paper also, among other topics, for the first time introduces the diversified deployment of the armed forces in peacetime, joint operations systems construction and military confidence-building between China and other countries. As follows are the highlights of the white paper.

## I. THE SECURITY SITUATION

**The international situation is currently undergoing profound and complex changes.** The progress toward economic globalization and a multi-polar world is irreversible, as is the advance toward informationization of society. The current trend toward peace, development and cooperation is irresistible. But international strategic competition and contradictions are intensifying, global challenges are becoming more prominent, and security threats are becoming increasingly integrated, complex and volatile.

**On the whole, the world remains peaceful and stable.** Economic globalization has achieved further progress. The international balance of power is changing, most notably through the economic strength and growing international status and influence of emerging powers and developing countries. Prospects for world multi-polarization are becoming clearer. The prevailing trend is towards reform in international systems. Profound realignments have taken place in international relations; economic interdependence among various countries has been enhanced; shared challenges have been increasing; and communication, coordination and cooperation have become mainstream in relationships among the world's major powers. As factors conducive to maintaining peace and containing conflict continue to grow, mankind can look forward to a future that on the whole is bright.

**On the other hand, the international security situation has become more complex.** International strategic competition centering on international order, comprehensive national strength and geopolitics has intensified. Traditional security concerns blend with non-traditional ones and domestic concerns interact with international security ones, making it hard for traditional security approaches and mechanisms to respond effectively to the various security issues and challenges in the world.

**China is still in the period of important strategic opportunities for its development and the overall security environment for it remains favorable.** It has coped effectively with the impact of the international financial crisis, and sustained a steady and relatively rapid economic growth. China has vigorously maintained national security and social stability, and its comprehensive national strength has stepped up to a new stage. It has strengthened coordination and cooperation with major traditional powers and emerging countries, reinforced good-neighborly friendship and practical cooperation with neighboring countries, and extended mutually benefiting cooperation with other developing countries. China has played a unique role in collective action with other countries to meet global challenges.

**However, China is meanwhile confronted by more diverse and complex security challenges.** China has vast territories and territorial seas. It is in a critical phase of the building of a moderately prosperous society in an all-round way. Therefore, it faces heavy demands in safeguarding national security.

The "Taiwan independence" separatist force and its activities are still the biggest obstacle and threat to the peaceful development of cross-Strait relations. Further progress in cross-Strait relations is still confronted by some complicating factors. Separatist forces working for "East Turkistan independence" and "Tibet independence" have inflicted serious damage on national security and social stability. Pressure builds up in preserving China's territorial integrity and maritime rights and interests. Non-traditional security concerns, such as existing terrorism threats, energy, resources, finance, information and natural disasters, are on the rise. Suspicion about China, interference and countering moves against China from the outside are on the increase.

## II. NATIONAL DEFENSE POLICY

**China pursues a national defense policy which is defensive in nature.** This is determined by China's development path, its fundamental aims, its foreign policy, and its historical and cultural traditions. China unswervingly takes the road of peaceful development, strives to build a harmonious socialist society internally, and promotes the building of a harmonious world enjoying lasting peace and common prosperity externally. China unswervingly advances its reform and opening up as well as socialist modernization, making use of the peaceful international environment for its own development which in return will contribute to world peace. China unswervingly pursues an independent foreign policy of peace and promotes friendly cooperation with all countries on the basis of the Five Principles of Peaceful Coexistence. China unswervingly maintains its fine cultural traditions and its belief in valuing peace above all else, advocating the settlement of disputes through peaceful means, prudence on the issue of war, and the strategy of "attacking only after being attacked." China will never seek hegemony, nor will it adopt the approach of military expansion now or in the future, no matter how its economy develops.

**The goals and tasks of China's national defense in the new era are defined as follows:**

**Safeguarding national sovereignty, security and interests of national development.** China's national defense is tasked to guard against and resist aggression, defend the security of China's lands, inland waters, territorial waters and airspace, safeguard its maritime rights and interests, and maintain its security interests in space, electromagnetic space and cyber space. It is also tasked to oppose and contain the separatist forces for "Taiwan independence," crack down on separatist forces for "East Turkistan independence" and "Tibet independence," and defend national sovereignty and territorial integrity. National defense is both subordinate to and in service of the country's development and security strategies. It safeguards the important period of strategic opportunities for national development.

**Maintaining social harmony and stability.** The Chinese armed forces loyally follow the tenet of serving the people wholeheartedly, actively participate in and support national economic and social development, and safeguard national security and social stability in accordance with the law.

**Accelerating the modernization of national defense and the armed forces.** Bearing in mind the primary goal of accomplishing mechanization and attaining major progress in informationization by 2020, the PLA perseveres with mechanization as the foundation and informationization as the driving force, making extensive use of its achievements in information technology, and stepping up the composite and integrated development of mechanization and informationization.

**Maintaining world peace and stability.** China consistently upholds the new security concepts of mutual trust, mutual benefit, equality and coordination, advocates the settlement of international disputes and regional flashpoint issues through peaceful means, opposes resort to the use or threat to use of force at will, opposes acts of aggression and expansion, and opposes hegemony and power politics in any form. China conducts military exchanges with other countries following the Five Principles of Peaceful Coexistence, develops cooperative military relations that are non-aligned, non-confrontational and not directed against any third party, and promotes the establishment of just and effective collective security mechanisms and military confidence-building mechanisms. China adheres to the concepts of openness, pragmatism and cooperation, expands its participation in international security cooperation, strengthens strategic coordination and consultation with major powers and neighboring countries, enhances military exchanges and cooperation with developing countries, and takes part in UN peace-keeping operations, maritime escort, international counter-terrorism cooperation, and disaster relief operations.

### **III. MODERNIZATION OF THE PEOPLE'S LIBERATION ARMY**

Over the 60 plus years since the founding of the People's Republic of China, the PLA has made great achievements in its modernization. It has grown from a single service into a strong military force featuring a range of services and arms, and is now beginning to make progress towards informationization. In recent years, the PLA has enhanced its comprehensive development in accordance with the principle of integrating revolutionization, modernization and regularization, and continuously accelerated revolution in military affairs with Chinese characteristics.

Under the historical conditions of reform and opening-up, the PLA embarked on a road of building a streamlined military with Chinese

characteristics. Adapting itself to new trends in world military development, the PLA regards revolution in military affairs with Chinese characteristics as the only way to modernize the military. By adopting a strategy of strengthening the military by means of science and technology, the PLA gradually shifted its focus from quantity and scale to quality and efficiency, from a manpower-intensive to a technology-intensive model. It laid down a three-step development strategy and adopted a step-change approach which takes mechanization as the foundation and informationization as the focus.

To meet the new and changing needs of national security, the PLA tries to accentuate modernization from a higher platform. It strengthens the building of a new type of combat capability to win local wars in conditions of informationization, strengthens the composite development of mechanization and informationization with the latter as the leading factor, focuses informationization on raising its fighting capabilities based on information systems, and enhances the capabilities in fire power, mobility, protection, support and informationization.

### **Building of the Services**

In line with the strategic requirements of mobile operations and tri-dimensional offense and defense, the PLA Army (PLAA) has invested additional efforts in reform, innovation and development, and advanced the overall transformation of the service. The PLAA has emphasized the development of new types of combat forces, optimized its organization and structure, strengthened military training in conditions of informationization, accelerated the digitized upgrading and retrofitting of main battle weaponry, organically deployed new types of weapon platforms, and significantly boosted its capabilities in long-distance maneuvers and integrated assaults.

In line with the requirements of offshore defense strategy, the PLA Navy (PLAN) endeavors to accelerate the modernization of its integrated combat forces, enhances its capabilities in strategic deterrence and counterattack, and develops its capabilities in conducting operations in distant waters and in countering non-traditional security threats.

To satisfy the strategic requirements of conducting both offensive and defensive operations, the modernization and transformation of the PLA Air Force (PLAAF) follows a carefully-structured plan. The PLAAF is working to ensure the development of a combat force structure that focuses on air strikes, air and missile defense, and strategic projection, to improve its leadership and command system and build up an informationized, networked base support system.

Following the principle of building a lean and effective force, the PLA Second Artillery Force (PLASAF) strives to push forward its modernization and improves its capabilities in rapid reaction, penetration, precision strike,

damage infliction, protection, and survivability, while steadily enhancing its capabilities in strategic deterrence and defensive operations.

### **Accelerating Informationization**

In line with its strategic objective of building informationized armed forces and winning informationized wars, and with overall planning and phased implementation, the PLA is trying to break through major bottlenecks which hinder the building and improvement of combat effectiveness of systems. The fighting capabilities of the armed forces in conditions of informationization have been significantly raised.

### **Building Joint Operation Systems**

The PLA takes the building of joint operation systems as the focal point of its modernization and preparations for military struggle, and strives to enhance its fighting capabilities based on information systems.

## **IV. DEPLOYMENT OF THE ARMED FORCES**

Adapting to changes both in times and security environment, the Chinese armed forces take an active role in dealing with various security threats, safeguard national security and development interests, and play an important role in maintaining world peace and promoting common development. The deployment of the armed forces mainly cover the following areas:

### **Safeguarding Border, Coastal and Territorial Air Security.**

China has a vast land territory and sea area, with a borderline of over 22,000 kilometers and a coastline of over 18,000 kilometers. China faces multiple traditional and non-traditional security challenges and the threat of separatists and terrorism. It is a fundamental task of the Chinese armed forces to safeguard China's sovereignty, security, territorial integrity.

### **Maintaining Social Stability.**

In accordance with relevant laws and regulations, the armed forces assist the public security forces in maintaining social order and ensure that the people live and work in peace and stability.

### **Participating in National Construction, Emergency Rescue and Disaster Relief.**

In the past two years, the armed forces have contributed more than 16 million workdays and utilized 1.3 million motor vehicles and machines and participated in construction of more than 600 major infrastructure projects relating to transportation, hydropower, communications and energy. As the

shock force in emergency rescue and disaster relief, the PLA and PAPF (People's Armed Police Force) in the past two years have engaged a total of 1.845 million troop deployments and 790,000 deployments of vehicles or machines of various types and flown over 181 sorties (including the use of helicopters) to participate in disaster relief operations in cases of floods, earthquakes, droughts, typhoons and forest fires.

### **Participating in UN Peacekeeping Operations**

As a responsible major power, China has consistently supported and actively participated in the UN peacekeeping operations, making a positive contribution to world peace. Since 1990, China has dispatched 21,000 military personnel on 30 UN peace-keeping missions.

### **Conducting Escort Operations in the Gulf of Aden and Waters off Somalia**

In line with relevant UN resolutions, China dispatched naval ships to conduct escort operations in the Gulf of Aden and waters off Somalia in December, 2008. As of July, 2011, the Chinese Navy has dispatched nine sorties on escort missions. Chinese navy ships have provided escort to about 4,000 Chinese and foreign ships and saved 50 plus ships from the pirates.

### **Holding Joint Military Exercises and Training with Other Countries**

In adherence to the principles of being non-aligned, non-confrontational, and not directed against any third party, the PLA has held joint exercises and training with other countries pursuant to the guidelines of mutual benefit, equality and reciprocity.

Since 2002, the PLA has held 50 joint military and training exercises with troops of 28 countries. This is conducive to promoting mutual trust and cooperation, drawing on useful lessons, and accelerating the PLA's modernization.

### **Participating in International Disaster Relief Operations**

China's armed forces consider it an international obligation to take part in international HADR operations. In recent years, they have actively assisted relevant departments of the Chinese government to provide relief materials to disaster-stricken countries and to contribute specialized teams to international disaster relief operations. Since 2002, the PLA has carried out 28 urgent international humanitarian aid missions.



## **V. MILITARY CONFIDENCE-BUILDING**

Military confidence-building is an effective way to maintain national security and development, and safeguard regional peace and stability. With political mutual trust as the groundwork and common security as the goal, China is promoting the establishment of equal, mutually beneficial and effective mechanisms for military confidence-building, which should be based on the principles of holding consultations on an equal footing, mutual respect for core interests and recognition of major security concerns, not targeting at any third country, and not threatening or harming other countries' security and stability.

### **Strategic Consultations and Dialogues**

In recent years, China has held extensive strategic consultations and dialogues with relevant countries in the field of security and defense to enhance mutual understanding and trust, and to strengthen communication and coordination. To date, China has established mechanisms for defense and security consultation and dialogue with 22 countries.

### **Border Area Confidence-Building Measures**

China consistently pursues a foreign policy of building an amicable relationship and partnership with its neighbors, attaches great importance to border area confidence-building measures, strengthens friendly military exchanges in border areas, and actively prevents dangerous military activities, all of which have helped preserve peace and stability on the borders.

### **Dialogues and Cooperation on Maritime Security**

China takes an active part in dialogue and cooperation on international maritime security. It strictly complies with the UN Charter, the United Nations Convention on Law of the Sea (UNCLOS), and other universally recognized norms of international relations. It consistently pursues common security and development, and respects the sovereignty, rights and interests of coastal states. China perseveres in dealing with traditional and non-traditional maritime threats through cooperation, and strives to maintain maritime security through multiple peaceful ways and means.

In the past two years, the Chinese Navy has sent more than 20 naval ships in over ten convoys to visit more than 30 countries, and received port visits from more than 30 naval ships representing over 20 countries.

### **Regional Security Cooperation**

A multi-tiered and composite framework of Asia-Pacific regional security cooperation is taking shape, and numerous security cooperation mechanisms have been further developed. China takes an active part in establishing security dialogue and building security mechanisms in the Asia-

Pacific region, strengthens mutual political trust and security cooperation with Asia-Pacific countries, promotes military confidence-building, and endeavors to maintain regional peace and stability.

### **Military Exchanges with Other Countries**

China develops its military relations with foreign countries in a comprehensive manner, continues to strengthen its practical exchanges and cooperation with the armed forces of other countries, and strives to foster a military security environment featuring mutual trust and benefit.

China has established military exchange relations with more than 150 countries. Military ties between China and the European countries continue to be strengthened. China continues to consolidate traditional friendly relations with Central and Eastern European countries, increase practical exchanges with Western European countries, and explore ways to develop military ties with the NATO and the EU.

In September, 2011, the Chinese Government issued a white paper entitled “China’s Peaceful Development”, which once again reiterates China’s solemn declaration to the world that peaceful development is a strategic choice made by China to realize modernization, make itself strong and prosperous, and make more contribution to the progress of human civilization. China will unswervingly follow the path of peaceful development. China’s national defense policy which is defensive in nature fully accords with the peaceful development strategy and the rationale on which the strategy is based. The development of Chinese armed forces will always be subordinate to and in support of this strategy to be implemented by China for decades to come.

# **KRIEVIJAS MILITĀRAJĀ DOKTRĪNĀ PAREDZĒTAIS IEKŠĒJAIS MILITĀRAIS APDRAUDĒJUMS UN TIEŠIE MILITĀRIE DRAUDI. KRIEVIJAS UN NATO MIJEDARBĪBAS IETEKME UZ LATVIJU UN BALTIJAS VALSTĪM NĀKOTNĒ**

Pulkvedis (rez.), vēstures maģistrs, militāro studiju maģistrs,

RSU Politikas nodaļas doktorants

*Raimonds Rublovskis*

Manā iepriekšējā rakstā tika analizēts Krievijas ārējais militārais apdraudējums atbilstoši Krievijas Militārās Doktrīnas uzstādījumiem. Šajā rakstā mēģināsim analizēt situāciju ar Krievijas iekšējo militāro apdraudējumu (Krievijas Militārās Doktrīnas 9.punkts) un to, kas, atbilstoši Doktrīnai, ir uzskatāmi par tiešiem militāriem draudiem Krievijas Federācijai (Krievijas Militārās Doktrīnas 10.punkts).

## **KRIEVIJAS GALVENIE IEKŠĒJĀ MILITĀRĀ APDRAUDĒJUMA AVOTI**

Kā primārais Krievijas iekšējā militārā apdraudējuma avots ir jāmin mēģinājums varmācīgā ceļā mainīt Krievijas Federācijas konstitucionālo iekārtu (Doktrīnas 9.punkta a)).

Lai gan šajā Doktrīnas punktā aprakstītais iekšējā militārā apdraudējuma veids tiek definēts kā Krievijas iekšējā lieta, tomēr, ir pilnīgi skaidri jāapzinās, ka šādām darbībām būs globālas sekas un ietekme, it īpaši tas attiecas uz NATO kopumā un Baltijas reģionu jo īpaši. Protams, šāda iespēja patreizējos politiskajos apstākļos ir jāvērtē kā ļoti maz ticama, taču, ja Krievijas Militārās Doktrīnas autori šādu iespēju neizslēdz savā dokumentā un apskata to kā visnopietnāko iekšējo militāro apdraudējumu Krievijai, arī mums ir jāpievērš šim aspektam liela uzmanība.

Lai gan, var secināt, ka patreizējos apstākļos varmācīga Krievijas Federācijas konstitucionālās iekārtas maiņa ir maz ticama, tomēr, hipotētiski var izdarīt pieņēmumu, ka, ja šādas darbības notiktu, tām būtu dramatiskas sekas īpaši Latvijai un pārējām Baltijas valstīm.

Pirmkārt, jebkura veida iekšēja bruņota konfrontācija valstī ar ļoti lielu teritoriju, kas robežojas ar lielu valstu skaitu, vērā ņemamu iedzīvotāju skaitu un kodolieroču potenciālu, neizbēgami radīs globālas neparedzamas politiskas sekas.

Šajā gadījumā, sākotnēji netiešs militārs drauds NATO un Baltijas valstīm ātri var evolucionēt kā tiešs un reāls militārs drauds.

Jā tiek izdarīts hipotētisks pieņēmums, ka Krievijas konstitucionālā iekārta tiek mainīta varmācīgā ceļā, un tās likumīgo varu nomaina elite, kuras mērķi ir atklāti šovinistiski un radikāli, piemēram, bijušās Krievijas Impērijas vai PSRS teritorijas rekonstrukcija, tad tas var ļoti īsā laika posmā kļūt par ārkārtīgi bīstamu militāru apdraudējumu Latvijai un Baltijas valstīm kopumā.

Šādas elites mērķis būtu globāla cīņa par Krievijas politiskās un militārās ietekmes atjaunošanu un nostiprināšanu, kāda tā bija 20.gadsimta otrajā pusē PSRS veidolā. Tas neizbēgami saasinātu attiecības ar NATO, ASV, Ķīnu, Indiju, Japānu, kā arī citām valstīm, kas atrodas tagadējās Krievijas robežu tuvumā, piemēram, Turciju un Irānu.

Šāda cīņa par Krievijas ietekmes palielināšanu globālā mērogā varētu izpausties, kā radikālu režīmu atbalsts, draudi pielietot militāru spēku politisku domstarpību atrisināšanai, iejaukšanās citu valstu iekšējās lietās, kā arī tieša militāra darbība citu valstu teritorijās, lai panāktu savu politisko mērķu realizāciju.

Latvijas gadījumā, šādā veida situācijas attīstība Krievijā būtu ļoti bīstama, jo, nepašaubāmi var secināt, ka Latvija un pārējās Baltijas valstis būtu viens no pirmajiem mērķiem gadījumā, ja Krievijā varu iegūtu elite, kas būtu skaidri orientēta uz šovinismu un PSRS vai Krievijas Impērijas robežu atjaunošanu.

Nākamais iekšējais militārais apdraudējums ir Krievijas Federācijas suverenitātes graušana, teritoriālās integritātes un vienotības pārkāpšana (Doktrīnas 9.punkta b)).

Pēc PSRS sabrukuma, arī Krievijas iekšpolitikā bija novērojamas pietiekami spēcīgas teritoriālās disintegrācijas pazīmes, kas jo īpaši spēcīgi izpaudās situācijā Ziemeļkaukāzā, kur, sākot ar 20.gadsimta 90.gadu sākumu šīs tendences pieņēma atklātas militāras konfrontācijas formas, pie kam, arī šobrīd situācija šajā reģionā nav noregulēta.

Varam secināt, ka Ziemeļkaukāza republikas var tikt uzskatītas par pietiekami nopietniem iekšējā militārā apdraudējuma avotiem Krievijas Federācijā, pie kam, situāciju sarežģī apstākļi, ka starptautiskā terorisma tīkliem pieejamais finansējums, personālsastāvs un spējas var tikt izmantotas pietiekami lielā apjomā, lai uzturētu permanentu militāru spriedzi šajā reģionā. Līdz ar to, lai gan situācija Ziemeļkaukāza republikās var tikt uzskatīta tikai par Krievijas Federācijas iekšējo lietu, starptautiskā terorisma tīkla darbība šajā reģionā piedod šai problēmai arī starptautisku dimensiju.

Krievijas Federācijas valsts pārvaldes orgānu, svarīgu valsts objektu, militāro objektu un informatīvās infrastruktūras funkcionālā dezorganizācija (Doktrīnas 9.punkta c)). Šīs darbības tiek definētas, kā nozīmīgs iekšējā militārā apdraudējuma avots. Tas varētu sasaukties ar situāciju, kas jau tika apskatīta

gadījumā ar Doktrīnas 9.punkta a) apakšpunktu, jo šāda veida apdraudējums var būt aktuāls gadījumos, ja notiek mēģinājumi bruņotā ceļā panākt valsts konstitucionālās iekārtas nomaiņu, apdraudot valstij vitāli nepieciešamās pārvaldes institūcijas.

Arī šajā gadījumā, var uzskatīt, ka šāda veida iekšējā militārā apdraudējuma avots Krievijai var netiešā vai tiešā veidā apdraudēt arī Latvijas Republiku, jo ir ļoti grūti paredzēt, kādas iekšējas un starptautiskas sekas varētu būt šāda veida apdraudējumam, ņemot vērā Latvijas Republikas kopīgo robežu ar Krievijas Federāciju.

## **NOZĪMĪGĀKIE TIEŠIE MILITĀRIE DRAUDI KRIEVIJAS FEDERĀCIJAI**

Galvenie tiešie militārie draudi Krievijas Federācijai ir aprakstīti Doktrīnas 10.punktā. Doktrīnas 10.a) punkts nosaka, ka būtisks militāri-politiskās situācijas saasinājums starpvalstu attiecībās, kas rada apstākļus militāra spēka pielietošanai, ir uzskatāms par tiešu militāru draudu Krievijai.

Šajā gadījumā, var būt runa par jebkura veida starptautisko attiecību saasināšanās modeļiem, gan tiem, kas varētu tieši skart Krieviju, gan arī tiem, kas Krieviju tieši neskar, tomēr, starptautiskās politiskās situācijas saasinājumam varētu būt netieša ietekme uz Krieviju, piemēram, situācijas būtiska saasināšanās Tuvajos Austrumos un Ziemeļāfrikā.

Sakarā ar to, ka Krievijas Federācija ir pastāvīgā ANO Drošības Padomes dalībvalsts, var uzskatīt, ka šis Doktrīnas punkts varētu tikt attiecināts praktiski uz visiem gadījumiem, kas nonāk ANO Drošības Padomes dienaskārtībā, kur pašlaik aktuāla ir situācija Lībijā. Līdz ar to, praktiski visi pasaules politiskie konflikti un domstarpības, saskaņā ar Doktrīnu, var tikt uzskatīti par aktuāliem Krievijas Federācijai. Šeit var pieminēt Korejas Tautas Demokrātiskās Republikas kodolprogrammu, Izraēlas un arābu valstu attiecības, patreizējo situāciju Tuvajos Austrumos un Lībijā, Irānas kodolprogrammu, kā arī citas globālas militāri-politiskas aktualitātes, kas pašreiz ir politiskajā dienas kārtībā.

Latvijas un pārējo Baltijas valstu gadījumā, šis Doktrīnas punkts ir aktuāls gadījumā, ja izdara pieņēmumu, ka varētu notikt būtiska militāri-politiskās situācijas pasliktināšanās starp NATO un Krieviju, vai arī ASV un Krieviju.

Krievijas valsts pārvaldes un militārās vadības sistēmu darbības traucējumi un liktie šķēršļi. Krievijas Stratēģisko kodolieroču spēku funkcionālās darbības traucēšana, Krievijas pretraķešu brīdināšanas sistēmas traucēšana, kosmiskās telpas kontroles sistēmu traucēšana, masu iznīcināšanas ieroču (MII) dislokācijas un glabāšanas vietu/bāzu darbības traucējumi, atomenerģētikas, atomražošanas objektu, ķīmiskās ražošanas objektu, citu potenciāli bīstamu infrastruktūras objektu darbības traucēšana. (Doktrīnas 10.punkta b)).

Šajā gadījumā ir runa par situācijas iespējamību, kad Krievijas aizsardzībai vitāli svarīgās un nepieciešamās infrastruktūras normāla funkcionēšana ir apdraudēta, visticamāk, ārēju faktoru iespaidā, kas var būtiski mazināt Krievijas spēju laicīgi identificēt un veikt nepieciešamos pasākumus iespējamo ārējo militāro draudu novēršanai, kas, savukārt, dod iespēju Krievijas potenciālajiem pretiniekiem izmantot šādu situāciju, lai dotu pirmo militāro triecienu.

Doktrīnas 10.punkta c) apakšpunkts apraksta nākamo Krievijas tiešā militārā drauda veidu, kas ir nelikumīgu bruņotu formējumu izveide un sagatavošana, to darbība Krievijas Federācijas teritorijā vai tās sabiedroto valstu teritorijās.

Šajā gadījumā, atkal ir jārunā par Krievijas Federācijas sabiedrotā jēdzienu un definīciju, kā arī to, kuras valstis, it īpaši Latvijas robežu tuvumā, atbilst šim apzīmējumam. Visticamāk, ka šāds Krievijas Federācijas sabiedrotā statuss varētu tikt piemērots dažādos gadījumos dažām valstīm un teritorijām, piemēram, arī Abhāzijai un Dienvidosetijai, bet, raugoties no Latvijas, visticamāk, ka šāds statuss ir piemērojams Baltkrievijai, neskatoties uz faktu, ka Krievijas Federācijas un Baltkrievijas attiecības ne vienmēr atbilst sabiedroto valstu jēdzienam.

Runājot par situāciju ar nelikumīgu bruņotu formējumu izveidi un sagatavošanu, to darbības koordinēšanu un kontroli Krievijas teritorijā, atkal ir jārunā par situāciju Ziemeļkaukāza republikās, kur, raugoties caur Krievijas tiesiskās regulēšanas prizmu, neapšaubāmi tiek organizēti, veidoti, finansēti nelikumīgie bruņotie formējumi, pie kam šīs darbības notiek ne tikai Krievijas Federācijas robežu ietvaros Ziemeļkaukāza reģionā, bet arī aiz Krievijas robežām. Latvijas Republiku šajā Doktrīnas punktā aprakstītais militārais drauds var skart tikai hipotētiski, jo ir ārkārtīgi maz ticams, ka Latvijas vai citu Baltijas valstu teritorijas tiks izmantotas šādu mērķu realizācijai.

Ļoti svarīgs un nozīmīgs gan Latvijai, gan arī pārējām Baltijas reģiona valstīm ir Doktrīnas 10.punkta d) apakšpunktā definētais tieša militāra drauda veids, kas ir militāra spēka demonstrācija militāro mācību laikā, kuras notiek teritorijās, kas robežojas ar Krieviju un tās sabiedrotajām valstīm, un kurām ir provokatīvs mērķis. Kā jau tika minēts, šis ir ļoti svarīgs Doktrīnas punkts, kas tieši attiecas uz Latviju un citām Baltijas valstīm.

Pirmkārt, ģeogrāfiski Latvija, Lietuva un Igaunija ir un paliks valstis, kas atrodas tiešā Krievijas tuvumā, kā arī robežojas ar Krievijas Federāciju, līdz ar to, var secināt, ja jebkura veida un līmeņa militārās mācības šo valstu teritorijā noteikti būs Krievijas Federācijas uzmanības lokā.

Otrkārt, gan Latvijā, gan arī pārējās Baltijas valstīs, militārajām mācībām, kurās piedalās citu NATO valstu, it īpaši ASV, personālsastāvs un spējas, ir visai liels politisks un militāri-politisks atbalsts, kas rosina izdarīt secinājumu, ka dažāda veida un līmeņa militāro mācību (CAX, CPX, LIVEX u.c.) skaits nākotnē varētu tikai palielināties, pie kam šis pieņēmums nonāk tiešā pretrunā

ar iepriekšminēto Doktrīnas punktu, kas šādas darbības klasificē kā tiešus militārus draudus Krievijai.

Tātad, var secināt, ka Latvijas, Lietuvas un Igaunijas oficiālo valsts struktūru politiskās nostādnes aktīvi atbalsta militāro mācību organizēšanu šo valstu teritorijās, kā būtisku un neatņemamu to drošības un aizsardzības sastāvdaļu.

Īpaši būtisks un svarīgs militāro mācību veids, kas var tikt organizēts Baltijas valstu teritorijā un, kam ir ļoti būtiska nozīme gan no Krievijas, gan arī no NATO un Baltijas valstu perspektīvas, ir LIVEX mācības, kas atšķiras no citiem militāro mācību veidiem ar to, ka šajās mācībās tiek iesaistītas reālas NATO un/vai ASV spējas, spēki un personālsastāvs.

Tātad, varam secināt, ka šāda veida mācības, to skaits, intensitāte, iesaistītā personāla un spēju apjoms var tikt uzskatīts par tiešu militāru draudu Krievijas Federācijai, atbilstoši Doktrīnai.

Ir runāts arī par to, kāda, atbilstoši Doktrīnai, ir Krievijas Federācijas sabiedrotās valsts definīcija. Raugoties no trīs Baltijas valstu perspektīvas, šādam apzīmējumam un statusam varētu atbilst Baltkrievija, kurai ir kopēja robeža ar NATO dalībvalstīm Latviju, Lietuvu un Poliju, pašreizējos politiskajos apstākļos, zināmā mērā, arī Ukraina.

Ļoti būtiska un interesanta ir šīs Doktrīnas punkta daļa, kas skar jautājumu par to, ko nozīmē militāra spēka demonstrācija militāro mācību laikā ar provokatīviem mērķiem. Šajā gadījumā ir jāuzdod jautājums, kas ir provokācija un provokatīvi mērķi, kādi ir to kritēriji un definīcija, atbilstoši Doktrīnas izpratnei, vai to nosaka NATO militāro mācību veids, personālsastāva, spēku un spēju apjoms? Cik tālu tas varētu būt subjektīvs viedoklis un spriedums par to, kas ir un kas nav provokācija, vai provokatīvi mērķi? Atbilstoši šim Doktrīnas uzstādījumam, par militārām mācībām ar provokatīvu mērķi var tikt uzskatītas jebkuras LIVEX mācības triju Baltijas valstu teritorijās, un šis apstāklis nonāk dziļā pretrunā ar Latvijas Republikas politiskajiem un militāri-stratēģiskajiem uzstādījumiem.

Doktrīnas 10.punkta e) apakšpunkts definē nākamo tiešo militāro draudu Krievijas Federācijai, un tas izpaužas, kā atsevišķu valstu vai valstu grupu Bruņoto spēku darbības aktivizācija, ar daļējas vai pilnas mobilizācijas veikšanu, valsts varas un pārvaldes orgānu, militārās vadības komandvadības (C2) sistēmu pāriešana uz kara laika apstākļiem noteiktu darbības modeli un procedūrām.

Šis Doktrīnas punkts atbilst situācijai, kas varētu būt raksturīga konvencionāla militāra konflikta eskalācijai. Šajā gadījumā ir būtisks jautājums, ko nozīmē jēdziens - atsevišķas valstis vai valstu grupas. Protams, šis apzīmējums teorētiski var tikt piemērots jebkurai pasaules valstij vai valstu

grupai, tomēr, visticamāk, Doktrīna ar šo jēdzienu apzīmē NATO un Amerikas Savienotās Valstis.

Ar šo punktu noslēdzas Krievijas Militārās Doktrīnas otrās daļas 10.punkts, kas uzskaita tiešos militāros draudus, kas varētu būt aktuāli Krievijai laika posmā līdz 2020.gadam.

## **KRIEVIJAS UN NATO MIJEDARBĪBAS IETEKME UZ LATVIJU UN BALTIJAS VALSTĪM NĀKOTNĒ**

Krievijas militāri-stratēģiskā domāšana, plānošana un rīcība, kas ir atspoguļota gan Krievijas Nacionālās Drošības Stratēģijā, gan arī Krievijas Militārajā Doktrīnā ir ļoti būtiska gan Latvijai, gan arī pārējām Baltijas valstīm daudzu apsvērumu dēļ.

Latvijai, kā pilntiesīgai NATO dalībvalstij, protams, ir ļoti svarīgi NATO un mūsu stratēģiskā partnera ASV nacionālās drošības un militārās stratēģijas dokumenti, taču, ņemot vērā, ka Latvija ir NATO un Krievijas, kā arī ES un Krievijas robežvalsts, ir būtiski zināt un saprast Krievijas militārās domāšanas un plānošanas īpatnības un aspektus. Šeit varētu izcelt trīs galvenos aspektus- vēsturisko, ģeogrāfisko un institucionālo.

Tātad, pirmkārt, tas ir mums svarīgi, jo Latvijas un Baltijas teritorija no 18.gs. līdz 20.gs. sākumam ir bijusi Krievijas Impērijas sastāvdaļa un no 1940.gada līdz 1991.gadam PSRS sastāvdaļa, līdz ar to arī vēsturiskajam aspektam ir ļoti liela nozīme, jo, no 1991.gada līdz 2011.gadam, ir notikušas milzīgas izmaiņas Eiropas valstu statusā un piederībā dažādām aliansēm un savienībām. Ņemot vērā 20.gadsimata vēsturisko pieredzi, mums ir jāsaprot Krievijas militārā plānošana tuvākajā nākotnē, kā arī Baltijas valstu vieta tajā.

Tāpat, ļoti būtiska nozīme ir arī ģeogrāfiskajam aspektam, jo Krievija vienmēr būs Latvijas, Igaunijas un Lietuvas kaimiņvalsts austrumos, ar kuru Baltijas valstīm būs kopēja robeža, kas ir arī NATO un Eiropas Savienības austrumu robeža ar Krieviju.

Nākamais būtiskais faktors ir Baltijas valstu institucionālā piederība NATO blokam un ES valstīm, kas dod Latvijai vēl nepieredzētas drošības garantijas attiecībā uz sava valstiskuma, neatkarības, teritoriālās integritātes un konstitucionālās iekārtas saglabāšanu.

Līdz ar to, var secināt, ka gandrīz ikviens Krievijas Militārās Doktrīnas punkts, kas definē ārējos militāros apdraudējumus Krievijai laika posmā līdz 2020.gadam, kā arī tiešos militāros draudus, attiecas uz Latviju gan kā teritoriju, kas atrodas tiešā Krievijas Federācijas robežu tuvumā un robežojas ar to, gan kā NATO alianses sastāvdaļu, kuras teritorijā ir iespējama citu NATO valstu spēku, spēju, personālsastāva un infrastruktūras izvietošana.



Kādas tad varētu būt NATO un Krievijas nozīmīgākās militāri-politiskās pretrunas Baltijas reģionā, atbilstoši 2010.gada NATO Stratēģiskajai koncepcijai, Krievijas Nacionālās Drošības Stratēģijai un Krievijas Militārajai Doktrīnai.

Manuprāt, visdziļākās pretrunas varētu tikt identificētas jautājumos, kas skar NATO alianses tālāku paplašināšanos, īpaši Krievijas robežu virzienā, NATO valstu militārās infrastruktūras spēju un apjoma palielināšana tajās NATO valstīs, kas robežojas ar Krievijas Federāciju, kā arī, pakārtoti, šīs pretrunas var skart jautājumus, kas ir saistīti ar dabas resursu sadali, apstrādi un transportēšanu.

NATO Stratēģiskā koncepcija nosaka, ka NATO turpinās "atvērto durvju" politiku, tas nozīmē, ka nākotnē ir iespējama situācija, ka valstis, kurām būs politiska griba pievienoties Aliansei, un kuras būs izpildījušas nepieciešamos politiskos un militāros priekšnosacījumus, varēs kļūt par NATO dalībvalstīm. Krievija ir kategoriski pret jebkādu NATO tālāko paplašināšanu, īpaši Krievijas Federācijas robežu virzienā, ko uzskata par nopietnu ārēju militāru apdraudējumu. Tātad, šajā gadījumā var konstatēt pirmo būtisko pretrunu starp NATO un Krievijas drošības un aizsardzības politikas dokumentiem.

Ja runā par konkrētām valstīm, kas pārskatāmā nākotnē varētu un vēlētos kļūt par NATO dalībvalstīm, tad Baltijas reģionā, iespējams, tādu nav, jo pašlaik, neskatoties uz padziļinātu NATO valstu un Zviedrijas vai Somijas sadarbību, nav tiešu politisku indikāciju, ka šīm valstīm būtu noteikts politisks uzstādījums pievienoties NATO pārskatāmā nākotnē.

Nākamā būtiskā pretruna, kas varētu veidoties starp Krievijas Federāciju un NATO Baltijas jūras reģionā varētu būt saistīta ar dažu Baltijas reģiona NATO dalībvalstu politisku vēlmi izvietot to teritorijās citu Alianses dalībvalstu personālu, spējas un infrastruktūru. Šajā gadījumā varētu būt runa par Poliju, Latviju, Lietuvu un Igauniju.

No vienas puses, ikviena NATO dalībvalsts pati var nolemt, kāda aizsardzības sistēmas konfigurācija ir nepieciešama šo valstu drošības nodrošināšanai, un šis aspekts var iekļaut sevī arī paļāvību uz citu NATO valstu spēku, spēju un personāla apjoma palielināšanu šo valstu teritorijās, taču Baltijas valstu gadījumā, šādas darbības, lai gan, neapšaubāmi, saņemtu politisku atbalstu, būtu dziļā pretrunā ar Krievijas Nacionālās Drošības Stratēģijā un Krievijas Militārajā Doktrīnā noteikto. Krievija šādas darbības neapšaubāmi uztvertu gan kā būtisku ārēju militāru apdraudējumu, gan arī kā tiešu militāru draudu, kas varētu izsaukt Krievijas politiska un militāra rakstura atbildes soļus Baltijas reģionā.

## SECINĀJUMI

1. Praktiski visi Krievijas 2010.gada Militārās Doktrīnas punkti, kas definē ārējos militāros apdraudējumus un tiešos militāros draudus Krievijas Federācijai līdz 2010.gadam, attiecas uz Latvijas Republiku.
2. Latvijas Republikas teritorija kā valsts, kam ir tieša robeža ar Krievijas Federāciju, atbilstoši Krievijas Militārai Doktrīnai, var tikt uzskatīta par teritoriju, kas var būt ārējo militāro apdraudējumu un tiešo militāro draudu avots.
3. Latvijas Republika, kā NATO dalībvalsts, atbilstoši Krievijas Militārai Doktrīnai, institucionāli var tikt uzskatīta par valsti, kuras teritorijā var tikt izvietoti citu NATO dalībvalstu spēki, spējas un militārā infrastruktūra, kas Krievijas Federācijai varētu likt uzskatīt šādas darbības par tiešiem militāriem draudiem/ārēju militāru apdraudējumu.

# KĀDAM IR JĀBŪT VALSTS AIZSARDZĪBAS BUDŽETAM?

NAA profesors

*Dr.habil.sc.ing. Kārlis Krēsliņš*

## IEVADS

NATO ĢS ir rekomendējis valstīm iedalīt aizsardzības budžetā vismaz 2% no IKP. Grieķi, neskatoties uz ekonomisko krīzi, šo nosacījumu pilda. Latvija nē, bet vai var to izpildīt? Var, ja pareizi saprot NATO noteiktos 21.gadsimta draudus. Lai loģiski pamatoti atbildētu uz šo jautājumu, sākotnēji vajadzētu vienoties par vienādu pamatvārdu sapratni: drošība un aizsardzība.

**Drošība** ir plašs jēdziens. Ņemot vērā vārda drošība izmantošanas pieredzi Latvijas Nacionālās drošības koncepcijas (NDK) kontekstā – **drošība** ir valsts politisko, ekonomisko, militāro (fiziskās drošības - aizsardzības) un sociāli tiesisko pasākumu sistēma, ko izveido, lai garantētu valsts drošību un iedzīvotāju aizsardzību. Visi grib gan paši justies drošībā, gan domā par bērnu un mazbērnu drošību. Tas praktiski nozīmē, ka viss valsts budžets ir valsts drošības budžets.

Vārds **aizsardzība** tiek lietots ļoti plaši, sākot ar autortiesību un beidzot ar valsts aizsardzību. Angļu un krievu valodā vārdam **aizsardzība** ir dubulta nozīme – „defence”, „оборона” un „protection”, „защита”. Aizsardzības ministrijas un NATO kontekstā vārds **aizsardzība** nosaka pasākumu kopumu cīņai ar NATO Stratēģiskajā koncepcijā noteiktajiem draudiem, riskiem un izaicinājumiem.

## LATVIJĀ IZMANTOTĀ DOKUMENTU KOPSAKARĪBA

NATO un ES valstīs parasti ir drošības un militārās stratēģijas. Dažreiz šo dokumentu kopums veido „Balto grāmatu”, piemēram, Francijā.

Latvijā tiek izmantotas Nacionālā drošības koncepcija un Valsts aizsardzības koncepcija (VAK). Šos dokumentus apstiprina Saeimā, bet tie ir konceptuāli dokumenti, uz kuru bāzes veido atbilstošos likumus. Piemēram, NDK ir konceptuāla bāze Nacionālajam drošības likumam (NDL) un VAK bija konceptuāla bāze likumam „Par valsts aizsardzību”, tagad Nacionālo bruņoto spēku likumam.

Līdz iestāšanās NATO aktuāls bija Valsts aizsardzības operatīvais plāns (VAOP), tagad būtiska ir Latvijas Krīzes pārvaldes sistēma (KPS) un atbilstoši plāni. Krīzes pārvaldes plāna īstenošanai, pirmkārt, savā valstī piedalās visas

valsts un pašvaldību struktūras, kā arī visi Latvijas iedzīvotāji. Galvenais ir pareizi organizēt un vadīt primāri krīzes novēršanu, tad krīzes pārvaldi un slāpēšanu un pēckrīzes seku likvidēšanu.

NATO ikgadējās krīzes pārvaldes mācības „CMX 11”, kuras 2011.gadā notika jau 11. reizi un kuru mērķis ir pārbaudīt un pilnveidot dalībvalstu krīzes reaģēšanas spējas.

Mācību laikā, sadarbojoties civilajām un militārajām institūcijām, NATO lieto savas vadības procedūras, proti, veic konsultācijas atbilstoši Ziemeļatlantijas līguma 4.pantam un izspēlē Ziemeļatlantijas līguma 5.panta aktivizēšanu. Mācību scenārijs ietver arī citus jaunākos apdraudējumus, ko nosaka jaunā NATO Stratēģiskā koncepcija<sup>3</sup>. Latvijā mācībās piedalās par krīžu vadību atbildīgo civilo un militāro institūciju pārstāvji. Tā kā mācības notiek stratēģiski politiskajā līmenī, militārie formējumi tajās nepiedalās. Piedalīties 2011.gada mācībās bija uzaicinātas gan Somija, gan Zviedrija, bet novērot mācības ir aicinātas dažādas starptautiskās, piemēram, ANO, ES un citas, organizācijas.

## TAGADNE

Aizsardzības nozares normatīvo aktu (2010. gads) analīze rāda to neatbilstību Latvijas dalībai NATO un ES drošības (kolektīvās aizsardzības) struktūrās.

Latvija ir NATO un ES dalībvalsts. Gan ES Drošības stratēģijā, gan NATO Stratēģijas konceptā ir izdarīti līdzīgi secinājumi: pirmkārt, kara draudi Eiropā ir likvidēti; otrkārt, neviena atsevišķa valsts nespēj pati saviem spēkiem risināt mūsdienu sarežģītās problēmas drošības jomā, treškārt, krīzes pārvaldīšanas sistēmas izveide un pilnveidošana kļuvusi par galveno šo organizāciju mērķi. Tas nozīmē, ka vecā, tradicionālā **aizsardzības sistēma ir jāmaina**.

NATO organizēja daudzas sanāksmes un veica Kompleksās nākotnes (2030 gads) izpēti. Nedaudz par prognozē minētajiem riskiem: morāles jautājumi vai cīņa par ideoloģisko pārkumu, cīņa par resursiem, kodolieroču izplatīšanās, vājo valstu bankrots un lokālo konflikta skaita pieaugums.

**Vai Latvijai ir vajadzīga dalība kolektīvās aizsardzības sistēmā?** Latvijai nav izvēles, jo, *pirmkārt*, Krievijas – Gruzijas militārais konflikts parādīja, ka nosacīti maza valsts, kura iztērēja savu BS izveidei ap 10 miljardiem dolāru un kuras teritorija no valsts aizsardzības viedokļa ir kalnainā apvidū, kur var organizēt aizsardzību pret skaitliski pārāku pretinieku, dažās dienās zaudēja Krievijai.

---

<sup>3</sup> Rīga, 1.marts., LETA, <http://www.leta.lv>

*Secinājums:* Latvija var paļauties tikai uz kolektīvo aizsardzību NATO un (vai) ES BS sastāvā. Latvija, kopā ar citām dalībvalstīm, nosaka NATO politiku un Stratēģisko konceptu.

NATO jaunā Stratēģiskā koncepcija tika pieņemta 2010.gadā Lisabonā un tā nosaka NATO pastāvēšanas būtību. Tā tiek formulēta teikumā “**Aktīva darbība, mūsdienu aizsardzība**”:

- 5.panta precizēšana, iekļaujot pretdarbību jaunajiem drošības draudiem mūsu iedzīvotāju drošībai;
- NATO uzņemās novērst krīzes, pārvaldīt krīzes un veikt pēckrīzes situācijas stabilizāciju;
- NATO mērķis ir panākt, ka pasaule ir bez atomieročiem un neplāno preventīvos uzbrukumus;
- Piedāvā vairāk politisko sadarbību ar aliansi, tai ir jābūt būtiskai lomai NATO vadītajās operācijās;
- NATO uzņemās turēt „atvērtas durvis” visām Eiropas valstīm, kas atbilst demokrātijas un dalībvalsts standartiem;
- NATO uzņemās turpināt reformas lai veidotu efektīvu un adaptīvu (mainīties spējīgu) aliansi.

NATO Stratēģiskajā koncepcijā tiek nosaukti jaunie 21.gadsimta aizsardzības draudi, riski un izaicinājumi: globālais terorisms, kibernetiskie uzbrukumi, enerģijas resursu drošība un klimata maiņa. Vai kāds varētu iebilst, ka cīņai ar tiem, to slāpēšanai tiek izmantoti gan NBS regulārie spēki (SZS, GS un JS), gan Zemessardze, gan Robežsardze, gan policija utt. Tad aizsardzības budžets sanāks vairāk nekā 2% no IKP.

**NATO jaunajā Stratēģiskajā koncepcijā** ir noteiktas NATO galvenās funkcijas: kolektīvā aizsardzība, politiskā un militārā stabilizācija un transatlantiskā sadarbība. Vienlaikus NATO valstīm ir dilemma starp nacionālajām un kopējām NATO interesēm.

NATO Stratēģiskā koncepcija paredz, pirmkārt, kolektīvu aizsardzību pret draudiem un izaicinājumiem. Otrkārt, - pirmskrīzes, krīzes un pēckrīzes atbalsta operācijas politiskajā un militārajā jomā. Treškārt, kooperatīvo drošību, partnerattiecības un sadarbību ar visām iesaistītajām valstīm un organizācijām.

Pamatojoties uz Kompleksās nākotnes – 2030 izpētes rezultātiem, ES Drošības stratēģiju un NDK, kas nosaka valsts aizsardzības politiku, kā arī NATO Stratēģisko konceptu, tiek izstrādāts dokuments, kas ir konceptuāls

pamats Nacionālo bruņoto spēku likumam, kas savukārt nosaka NBS pamatuzdevumus un daļēji arī nepieciešamo NBS struktūru.



Latvijā bija un ir Valsts aizsardzības koncepcija (VAK). Dokuments, kas nosaka valsts militārās aizsardzības konceptu vai valsts militāro stratēģiju. Kā māca filozofija, attīstība notiek spirālveidīgi. Piemēram, Zemessardze tika dibināta un bija patstāvīga struktūra ar savu likumu. Pirms iestāšanās NATO tika apvienota ar Sauszemes spēkiem, lai īstenotu valsts teritoriālās un totālās aizsardzības principu.

Pēc iestāšanās NATO Zemessardze atkal tiek atdalīta atsevišķā struktūrā un Spēku veidi pārveidoti regulārajos spēkos vai profesionālajos Aizsardzības spēkos ar SZS, JS un GS komponentiem. VAK jāklūst par dokumentu, kas nosaka valsts aizsardzības konceptu no 21. gadsimta draudiem, riskiem un izaicinājumiem, kas noteikti gan ES Drošības stratēģijā, gan NATO Stratēģiskajā konceptā un būtu NBS kompetencē: cīņa ar terorismu (dalība starptautiskajās operācijās), kibernetiskumu (virtuālās vides drošība) un dalība kolektīvajos aizsardzības spēkos (NATO Ātrās reaģēšanas spēkos (NRF) un ES Kaujas grupā).

## SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

1. ES un NATO dokumentos izdarīts secinājums - Kara draudi Eiropā ir likvidēti. Var to formulēt ar varbūtības pieskaņu - Militārais uzbrukums NATO vai ES dalībvalstīm no „ārpuses” maz iespējams.

2. Neviena atsevišķa valsts nespēj pati saviem spēkiem risināt mūsdienu sarežģītās problēmas drošības jomā.

3. Krīzes pārvaldīšanas sistēmas izveide un pilnveidošana kļuvusi par galveno NATO un ES valstu mērķi. Tas nozīmē, ka vecā, tradicionālā aizsardzības sistēma ir jāmaina.

4. Lielvalstīm ir spēcīgs militārās rūpniecības lobijs, kas dažreiz ietekmē militāro risku un draudu analīzi valstī un sev labvēlīgas (pamatotu noteikta bruņojuma iegādi) militārās stratēģijas pieņemšanu.

5. Latvija var veidot loģiski pamatotu aizsardzības struktūru.

6. Pēc būtības Baltijas reģiona aizsardzības plānu vajadzēja nosaukt par šī reģiona krīžu pārvaldes plāns.

7. NATO valstīm ir nepārprotami noteiktas 5. panta darbības procedūras un ir noteikta NATO un ES militāro struktūru sadarbība un atbildības jomu sadale.

8. Baltijas valstis attīsta kopējos militāros projektus: Baltijas Aizsardzības koledžu ar maģistra un doktora studiju programmām militārajā zinātnē, Baltijas valstu brigādi (priekšlikums), kas uz rotācijas principa nosūta starptautiskajām operācijām kājnieku bataljonu ar atbalsta un nodrošinājuma vienībām utt.

9. Jāveido Latvijas Nacionālās drošības (aizsardzības) akadēmija, kas pilda galvenokārt Aizsardzības un Iekšlietu ministrijas pasūtījumus.

10. Pētījumiem militārajā nozarē un to realizācijai, pirmkārt, jānovērš aizsardzības riski un, otrkārt, jāpanāk iespējamo draudu neitralizēšana.

Tie ir daži fakti, atziņas par valsts aizsardzības jautājumiem un mēģinājums ieviest vienotu izpratni par aizsardzības nozares pamatjēdzienu drošība un aizsardzība vārdu būtību.

# NAA BAKALaura STUDIju PROGRAMMA PEDAGOĢIJĀ

Humanitāro zinātņu katedrā

1993 – 1998

Vispārējo priekšmetu katedras pasniedzējs

*Muntis Ģeibaks*

Katedras darbības sākotnē galvenā uzmanība tika veltīta pasniedzēju personālsastāva izveidošanai, mācību plānu un studiju programmu izveidei, te daudz palīdzēja Latvijas Universitātes Pedagoģijas fakultāte. Vēlāk ar vien vairāk bija rūpes par mācību plānu un programmu kvalitatīvu īstenošanu un pilnveidi, kā arī par kadetu vispārīzglītojošā līmeņa paaugstināšanu. Humanitārie priekšmeti katedrā tika mācīti ievērojot virsnieku sagatavošanas specifiku, vienlaicīgi rūpējoties par militāro priekšmetu humanizāciju. Liela vērība tika veltīta kadetu disciplinētībai, atbilstoši mūsdienu starptautiskajām prasībām virsnieku sagatavošanai. Katedrā pakāpeniski sāka rakstīt mācību grāmatas un metodiskos mācību materiālus pedagoģijas, psiholoģijas un citos humanitāros mācību priekšmetos.

Katedras vadītājs bija profesors Voldemārs Veics, kuram bija uzdevums izvadīt NAA Humanitāro zinātņu katedru cauri visām izglītības upes krācēm un atvaram. Profesora intereses bija par pedagoģijas teorijas, sevišķi didaktikas problēmām, kuras Voldemārs Veics bija prasmīgi apguvis papildinot savas zināšanas Ļeņingradā un pats bija spilgts Ļeņingradas pedagoģiskās domas īstenošājs praksē. Katedrā Voldemārs Veics pasniedza mācību priekšmetu „Uzvedības un saskarsmes kultūra”, kura mērķis bija sniegt kadetiņiem zināšanas pieklājīgi uzvesties visdažādākās situācijās saskarsmē ar citiem cilvēkiem ikvienā dzīves situācijā. Kadeti praktiski tika pie galda ar dakšiņām, daudzām karotēm mācīti lietišķās etiķetes smalkajās lietās. Profesors bija ļoti vitāls, erudīts, starpdisciplinārs, viņā bija sportisks gars, jo līdz pat 75 gadu vecumam profesors vairākas reizes nedēļā kopā ar kolēģiem aktīvi spēlēja volejbolu. Viņa zināšanas noderēja ne tikai NAA Humanitārajā zinātņu katedrā, bet arī LLA, LU, LMA.

LU profesore Ārija Karpova pamatojoties uz vispārējās un lietišķās psiholoģijas atziņām mācīja „Personības psiholoģiju”, šajā kursā kadeti veidoja zinātnisku priekšstatu par cilvēka personību, tās struktūru un pilnveidošanās likumsakarībām. Viņi guva priekšstatu arī par vadošajām psiholoģiskajām personības teorijām pasaulē. Profesore daudz pūļu veltīja, lai rosinātu jaunajos virsniekos pārdomas un vēlēšanos izprast pašiem sevi, padziļināt sevis pilnveidošanu.



Pedagoģijas habilitētais un psiholoģijas zinātņu doktors, profesors Imants Plotnieks atbilstoši mūsdienu prasībām lasīja lekcijas, vadīja seminārus un praktiskās nodarbības „Vispārējā psiholoģijā” un „Saskarsmes psiholoģijā”. Profesors soli pa solim veidoja kadetiem zinātnisku priekšstatu par cilvēka psihisko būtību, psihi struktūru un galvenajām tās darbības likumsakarībām. Īpaši lielu uzmanību profesors veltīja, lai kadeti iemācītu izprast un pareizi lietot psiholoģijas terminus, veidot prasmi psiholoģiski domāt, lai rosinātu topošos virsniekus pašaudzināšanai, sevis mērķtiecīgai attīstībai. Profesors Imants Plotnieks daudz darīja, lai kadeti prastu radoši izvēlēties mācību un audzināšanas līdzekļus un metodes. Viņš smalkjūtīgi un pakāpeniski stimulēja humānisma jūtu veidošanos, virsnieka personībai nepieciešamo īpašību attīstību, iepazīstināja viņus ar psiholoģijas pētīšanas metodēm, to apguvi, saistot ar konkrētiem virsnieku darbības uzdevumiem, sniedzot zināšanas par veiksmīgiem saskarsmes nosacījumiem. Profesors bija sevišķi labvēlīgs pret jaunajiem speciālistiem, kuri uzsāka savu darbu NAA, viņš bija viens no Rīgas skolu direktoriem katedrā, kam bija nepieciešamas visplašākās kompetences daudzos ar pedagoģiju un psiholoģiju sasaistītos jautājumos, viņš ļoti mīlēja teātri, uz svinīgiem katedras notikumiem viņam vienmēr bija līdzī fotoaparāts un pēc kāda laika sirsnīgajam un atvērtajam cilvēkam patika apdāvināt savus kolēģus par laikmetu liecinošām fotogrāfijām.

Par sabiedrības vēsturisko attīstību no senajiem laikiem līdz jaunākajiem laikiem vēstures kursu prasmīgi mācīja vēstures zinātņu doktors, docents Jānis Druviņš un pasniedzējas Mirdza Lendiņa un Brigita Brigere. Lekciju un semināru nodarbībās docētāji vislielāko uzmanību veltīja tam, lai mācību priekšmetos „Pasaules vēsture” un „Latvijas vēsture” vēsturiskās attīstības likumsakarības tiktu saistītas ar mūsdienu notikumiem, problēmām pasaulē un Latvijā.

Vispārēju priekšstatu par humāno cilvēces vērtību daudzpusīgajām formām, to konkrētajām izpausmēm dažādos vēstures laikmetos sniedza starpdisciplinārais mākslas un kultūras darbinieks, filozofijas doktors Oļegs Pavlovs mācību kursā „Kultūras vēsture”. Pasaules un Latvijas kultūras vērtību apguve jaunajiem virsniekiem attīstīja kultūras formu integrālo un komplekso izpratni, kultūru sintēzi, izcilo zinātnes un tehnikas atklājumu nozīmi sabiedrības garīgajā attīstībā. Izmantojot konkrētus mācību uzskates materiālus profesors iepazīstināja kadetus ar svarīgākajiem kultūras vēstures posmiem, notikumiem, faktiem un parādībām. Šo mācību priekšmetu Oļegs Pavlovs apvienoja ar mācību priekšmetu „Ētika” un „Estētika” pasniegšanu, mācību priekšmets „Ētika” palīdzēja kadetiem labāk izprast un apgūt svarīgākos cilvēces morālos principus un kategorijas, pamatojot to nepieciešamību ar cilvēces kultūras un ikdienas praksi. Lielu uzmanību profesors veltīja virsnieku ētikas pamatprasību studijām un praktiskai izmantošanai, kura sekmēja kadetus morālās apziņas un tikumiskās rīcības apzināšanos un personības pilnveidošanās. Profesors veiksmīgi vadīja mācību priekšmeta „Estētika”

lekcijas un seminārus, kuros kadeti tika uzburts skaistums visās tā izpausmēs, soli pa solim kadeti tika vadīti mākslas uztveres pasaulē, kura viennozīmīgi bagātina un uzrunā katru cilvēku. Oļega Pavlova vaļas prieks bija mūzikas pasaule, kurai viņš arī veltīja visu savu apzinīgo mūžu.

Nākamajiem virsniekiem pedagoģijas pamatzināšanas mācīja LU Goda doktors, otrais Rīgas skolas direktors katedrā Voldemārs Zelmenis, kurš pasniedza mācību priekšmetus „Vispārējā pedagoģija” un „Mācību un audzināšanas teorija”. Par mācību un izglītības mērķi Voldemārs Zelmenis izvirzīja nodrošināt kadeti vispusīgas, dziļas un noturīgas zināšanas pedagoģijas teorijā un iemācīt viņiem tās izmantot didaktiski darbā ar uzticētajiem kareivjiem. Šo mērķu sasniegšanai Voldemārs Zelmenis katru dienu darbā ar kadeti īstenoja daudzus nākamo virsnieku mācīšanas uzdevumus, iemācot kadeti pedagoģijas svarīgākās likumsakarības, didaktikas pamatjēdzienus un pamatnosacījumus, kā arī apgūt pedagoģiskajam darbam nepieciešamās prasmes, zināšanas un kompetences. LU Goda doktora meistarība izpaudās viņa lielajā mākslā ievirzīt turpmākajā pašizglītības un pašaudzināšanas darbā, pilnveidojot pedagoģisko meistarību un personisko inteliģenci, kā arī ieaudzinot kadeti dzimtenes mīlestību un izkopjot virsniekiem nepieciešamās rakstura īpašības: drosmi, pašizliedzību, neatlaidību, atbildību, uzticību, atsaucību un lojalitāti.

Lai radītu iespēju nākamajiem virsniekiem veidot pedagoģiskās prasmes un kompetences daudzveidīgās dzīves situācijās pedagoģijas doktore Inese Jurgena mācīja mācību priekšmetus „Lietišķā pedagoģija” un „Pedagoģijas pamati”. Inese Jurgena savos mācību priekšmetos virzīja kadetus praktiski gatavoties arī pedagoģiskajam darbam, veidojot virsnieku pedagoģisko meistarību, īpašu vērību pasniedzēja veltīja pedagoģiskās saskarsmes apguvei, kā arī komunikatīvo līdzekļu izmantošanai un pašregulācijas prasmju apguvei. Šo priekšmetu apgūvē viņa balstījās uz stingru pēctecību, kura palīdzēja „Vispārējā pedagoģijā”, „Mācību un audzināšanas teorijā” apgūtās zināšanas izmantot praktiskajā pedagoģiskajā darbībā. Inese Jurgena daudz rūpējās par mācību metodikas pilnveidi, metodisko paņēmieni apguvi. Mācību procesā prasmīgi izmantoja testus, dažāda mācību materiāla analīzi, pašvērtējuma motivācijās virsnieka pedagoga pašraksturojumus, pedagoģisko problēmu situāciju analīzes materiālus. Mācību priekšmetā „Pedagoģijas pamati” pasniedzēja teorētiski un praktiski izsvēra mācību un audzināšanas pamatnosacījumus, balstoties uz vispārējās pedagoģijas un psiholoģijas atzinumiem. Pasniedzēja par mācību un audzināšanas darba mērķi izvirzīja nodrošināt kadeti vispusīgas, dziļas un noturīgas zināšanas pedagoģijas teorijā un iemācīt šīs zināšanas izmantot mācību darbā ar uzticētajiem kareivjiem, par kursa galvenajiem uzdevumiem izvirzīja ne tikai zināšanu, prasmju un kompetenču apguvi, bet arī radīja priekšnosacījumus nākamo virsnieku patstāvīgai, radošai darbībai daudzveidīgā pedagoģiskā procesā, īpašu

uzmanību pasniedzēja pievērsa kadetu patstāvīgajam darbam – referātu sagatavošanai par pedagoģiskajiem tematiem.

Ar interesi kadeti mācījās arī četrus ģeogrāfijas mācību kursus – „Vispārējo ģeogrāfiju”, „Latvijas ģeogrāfiju”, „Fizisko ģeogrāfiju” un „Ekonomisko ģeogrāfiju”. Šos mācību kursus mācīja talantīgās ģeogrāfes – Zinaida Melnbārde, Baiba Saltupe un Santa Spilve. Ģeogrāfijas mācību kursa svarīgākie uzdevumi bija padziļināt un aktualizēt kadetu zināšanas par dabā un sabiedrībā notiekošo procesu teritoriālām likumsakarībām, dabas, sociālekonomisko procesu mijiedarbību un telpiskumu, kā arī dot ievirzi jauno virsnieku saudzīgai attieksmei pret dabu un dabas bagātībām.

Mācību priekšmetu „Runas un rakstu kultūra” kadeti apguva lektora Riharda Kalvāna vadībā. Mācību kurss kadetus iepazīstināja ar oratora sociālo lomu un vietu sabiedrībā. Domu virzības ceļiem, runas stiliem, runas un rakstu kultūras pamatnosacījumiem un estētiskajiem aspektiem. Lielu vērību pasniedzējs veltīja runas tehnikas un frāzes tehnoloģijas apguvei, balss aparāta pašregulācijai, dikcijai, artikulācijai, izloksnei, dialektiem un literārajai valodai, kā arī domu kopšanai rakstu valodā un runā. Kurša nobeiguma daļā vislielākā uzmanība tika pievērsta virsnieka runas tīrībai un precizitātei, kā arī virsnieku valodas kultūrai. Pasniedzējam piemita ekstrasensa spējas, viņš bija interesants sarunu biedrs par visdažādākajām dzīves situācijām, no viņa jaunie pasniedzēji varēja mācīties to kā ar aktiermākslas elementiem labāk un pilnvērtīgāk pasniegt nodarbību, jo Rihards Kalvāns bija harizmātisks pasniedzējs, profesionāls teātra režisors, kurš pamatoti uzskatīja, ka uzstājoties kadetu auditorijas priekšā nodarbība tikai iegūs, ja tajā tiks demonstrēta ne tikai izcila oratora stāja, dikcija un sacītā skaļuma diferenciācija, bet tajā būs arī pasniedzēja personiskās harizmas piesitiens, tāpat kā citiem pasniedzējiem, kuri strādāja katedrā arī Rihardam Kalvānam bija savas intereses dzīvē, kuras var uztvert pārlasot vairākas viņa izdotās grāmatas par pagājušo laiku kolīzijām. Viņa atmiņas pietiktu nevienai vien atmiņu grāmatai daudzos sējumos, par tiem labajiem cilvēkiem ar kuriem viņš dzīves laikā ticies un dažādām amizantām un traģiskām dzīves situācijām kādās viņš pats, viņa kolēģi un visa sabiedrība dzīvoja un elpoja savā laikmetā.

Filozofijas kursu katedrā mācīja filozofijas zinātņu doktors Gunārs Tauriņš. Lekcijās un semināros filozofijas doktors vislielāko uzmanību veltīja kadetu prāta spēju attīstīšanai un tam, lai viņi iemācītos filozofiski domāt. Filozofijas doktors NAA atstājis vairākus ļoti nozīmīgus mācību-metodiskos līdzekļus filozofijā. Vēlāk Gunārs Tauriņš devās pētnieka un pasniedzēja darba gaitās uz Vāciju, kur pateicoties vācu kolēģu sirsnīgam atbalstam profesors izdevis virkni grāmatu par politisko kultūru un aktuāliem politiskiem notikumiem Latvijā 21.gs. sākumā.

Ar īpašu atbildību NAA mācīja izvēles priekšmetus. Pulkvežleitnants Vilis Raups saistoši pasniedza mācību kursu „Virsnieku mācīšana un

audzināšana Latvijā”. Kadeti ar patiesu interesi apguva šādus tematus: „Karavīrs un virsnieks laikmeta griežos”, „Virsnieki cariskās Krievijas armijā”, „Latvijas tautas virsnieki cīņā par Latvijas brīvību un neatkarību”, „Latvijas Republikas kara skola”, „Latvijas Republikas aizsardzības spēku atjaunošana”, „Latvijas kara skolas tradīciju turpināšana NAA”.

Pedagoģijas doktors Ludvigs Grudulis mācīja šādus izvēles kursus: „20.gs. izglītības sistēmas” un „Pedagoģijas vēsture”. Šie kursi bija veltīti mācību un audzināšanas attīstībai sociālajās idejās un apstākļos. Kadetus iepazīstināja ar daudzu valstu izglītības attīstības tendencēm 20.gs. Izvēles kursu „Ģimenes psiholoģija un pedagoģija” mācīja bioloģijas doktore Inta Kraukle, šajā kursā kadeti iemācījās analizēt mūsdienu ģimenes veidošanās un funkcionēšanās pedagoģiski psiholoģiskos, sociālos un bioloģiskos nosacījumus, ģimenes locekļu un paaudžu attiecības, ģimenes lomu garīgi un fiziski veselās nākamās paaudzes nodrošināšanai, kā arī tradīciju un kultūras saglabāšanu ģimenē.

Izvēles priekšmetu „Lietvedības pamati” mācīja LR Aizsardzības ministrijas speciālists Jānis Kalējs, iepazīstinot kadetus ar lietvedības un dokumentēšanas būtību, juridiskajiem un organizatoriskajiem nosacījumiem. Pats nozīmīgākais bija tas, ka kadeti speciālista virzīti apguva praktiskas kompetences dokumentu rakstīšanā, noformēšanā, reģistrācijā un izpildes kontrolē.

Mācību kursus „Audzināšanas teorija” un „Mācību teorija” kadeti ar patriotisku degsmi pasniedza Vitauts Ļūdēns, kura sirds vienmēr dega par NAA, viņa nodarbībās liela vērtība tika pievērsta topošo virsnieku apzinātai patriotiskai motivācijai, kur pasniedzējam palīdzēja dziļās zināšanas daudzos pasaules kultūras kontekstos. Pasniedzējs aktīvi piedalījās arī topošajā NAA muzeja ekspozīcijas izveidošanā.

Profesors Arnolds Krauklis mācīja izvēles priekšmetu „Psihiskās darbības traucējumi un novirzes”. Aktīvi iestājās par to, ka kadeti nepieciešams savas zināšanas izmantot arī zinātniskajā ievirzē un organizēja pirmo NAA kadetu zinātnisko konferenci.

Profesors Jānis Porietis saistoši, aizrautīgi un izzinoši deva kadeti ievirzi mācību priekšmetā „Tautsaimniecības pamati”. Jāņa Porieša aizraušanās ārpus pasniedzēja darbības, tāpat kā viņa kolēģiem Voldemāram Zelmenim, Oļegam Pavlovam bija latviešu kora mūzika un profesors vairāk nekā 45 gadus dziedāja vīru korī „Tēvzeme”, būdams arī estēts daudzās citās dzīves jomās.

Pasniedzēja Ingrīda Vīgante mācīja mācību priekšmetus: „Personības psiholoģija”, „Vadības psiholoģija”. Viņa rūpējās par topošo virsnieku prasmēm, zināšanām un kompetencēm atbilstoši modernajām vadības teorijas pamatatziņām.

1996. gadā darbu NAA uzsāka pasniedzējs Muntis Ģeibaks, kurš pasniedza mācību priekšmetu „Politoloģija”. No pasniedzēja NAA, kā vērtīgākās palikušas mācību-metodisko līdzekļu lappuses, jo pasniedzējs katru gadu centās izdot mācību - metodiskos līdzekļus visdažādākajās mācību disciplīnās.

# FIZISKIE VINGRINĀJUMI ZEMAS TEMPERATŪRAS VIDĒ

(Literatūras apskats)

AZPC, NAA profesore

*Dr.med. Liāna Pļaviņa*

Ziemas laikā cilvēks tiek pakļauts zemas temperatūras ietekmei un tam seko ķermeņa temperatūras pazemināšanās. Šādi apstākļi ietekmē neiromuskulārās, kardiovaskulārās sistēmas darbību, un rezultātā arī cilvēka spējas veikt fizisku darbu / izpildīt fiziskus vingrinājumus. Mainās cilvēka darba spējas zemas temperatūras vidē, un šī ietekme būs atkarīga no atdzišanas veida( lokāla vai vispārēja) un tā pakāpes.

Cilvēka spējas veikt dinamiskus (ātruma) vingrinājumus zemas temperatūras apstākļos tiek ietekmētas visspēcīgāk ķermeņa temperatūrai pazeminoties, salīdzinājumā ar spējām veikt statiskus (spēka) vingrinājumus Oksa,J.,Ollila,T.,Paasavaara,S (2008).

Fizisko vingrinājumu veids, tā izpildes laiks (ilgums), kā arī pārējie to raksturojošie parametri (intensitāte, ātruma un spēka rādītāji) līdz ar muskuļaudu temperatūras pazemināšanos samazinās par 2-10 %. Piemēram, izpildot ātrus palēcienus rezultāti samazinās pat vēl vaiāk līdz 17%. Šāds fizisko vingrinājumu rezultātu kritums saistīts ar muskuļaudu elastīguma rādītāju pazemināšanos zemas temperatūras ietekmē Oksa, J.,Duchame,MB.,Rintamäki,H. (2002).

Fizisko vingrinājumu rezultāti (gan kvantitatīvie ,gan kvalitatīvie) būs atkarīgi no muskuļaudu temperatūras. Veicot muskuļaudu sasildīšanu (pasīvi vai aktīvi) tiek nodrošināta fizisko vingrinājumu izpilde bez rezultātu krituma. Līdz ar to veicot fiziskus vingrinājumus/fizisku slodzi jāņem vērā ārējais faktors (zemas temperatūras ietekme) uz muskuļaudu temperatūru, tās pazemināšanās rada šķēršļus augstu rezultātu sasniegšanai sakarā ar muskuļu darba kvantitatīvo un kvalitatīvo rādītājus pazeminājumu. Zemas temperatūras ietekmē muskuļaudos mainās tonuss, sasprindzinājuma līmeņa un atslābināšanās līmeņa kvalitāte, kas ietekmē spējas veikt fizisku darbu Oksa,J.,Samunen,E.,Koivukangas,U.,Rissanen,S., Rintamäki,H., (2006).

Muskuļaudu saraušanās ātrums zemas temperatūras vidē ir lēnāks, līdz ar to muskuļu saraušanās jaudas sasniegšanai nepieciešams zemāks muskuļu spēka moments. Enerģijas resursi tiek tērēti muskuļu saraušanās periodam (muskuļa garuma izmaiņām) un mazāk tā tiek tērēta saraušanās spēka momenta nodrošināšanai. Zema vides temperatūra pazeminot temperatūru audos ietekmē arī citus procesus tādus kā nervu impulsu vadīšanas rādītājus muskuļaudos, kam seko vājāka (spēka ziņa) muskuļu saraušanās Oksa ,J. 2007 .

Vispārēja ķermeņa temperatūras pazemināšanās ietekmē kardiovaskulārās sistēmas darbību. Kā norāda literatūras avoti, aukstuma ietekmē samazinās maksimālā skābekļa uzņemšana un plaušu ventilācija, mainās sirds darbības frekvence, biežāk tā pazeminās. Funkcionālās izmaiņas sirds asinsrites sistēma nosaka zemas vides temperatūras ietekmi uz fiziskās izturības rādītājiem, nosakot tās pazemināšanos un ātrāku fiziskā izsīkuma iestāšanos pie lielām (maksimālām) slodzēm. Pildot submaksimālu fizisku slodzi tiek reģistrēts sirdsdarbības frekvences kāpums līdz ar asinsriti raksturojošo rādītāju kāpumu. Jāņem vērā, ka zemas temperatūras vidē organisma enerģijas patēriņu nodrošināšana rada saspringtus apstākļus vielmaiņas procesu norisē. Enerģija tiek patērēta gan audu temperatūras uzturēšanai, gan muskuļu darba enerģētiskai nodrošināšanai (Nakanishi Y. et al, 2003)

Zema temperatūras ietekmē primāri pazeminās audu temperatūra perifērijā, šī procesa ietekme tālāk atspoguļojas citu muskuļu darba rādītāju izmaiņās. Par kritisko temperatūru perifērijā (plaukstās, pirkstos) tie uzskatīta temperatūra +12- +16°C, tālākam temperatūras pazeminājumam seko krass muskuļu darbaspēju kritums fiziskas slodzes izpildes laikā.

Organisma spējas pielāgoties vides apstākļiem, nodrošinot izdzīvošanu un organisma darbību, tiek dēvētas par aklimatizācijas spējām. Informācija par cilvēka adaptācijas spējas atšķirīgos vides apstākļos tiek iegūta pētot dažādas jomas: organisma darba spējas izmaiņas zemā vides temperatūrā; organisma pielāgošanās spējas aukstuma apstākļos izmantojot papildpasākumus un aizsargpasākumus (apģērbs, tehnoloģijas); izmaiņas organisma sistēmu darbībā aukstos un mitros ikdienas darba apstākļos.

Cilvēkam atkārtoti nonākot zemas temperatūras ietekmē atkārtoti veidojas veidojas pielāgošanās, jeb adoptēšanās, kas pārtop par „pieradumu” un neietekmē darba spējas (ne fiziskās, ne garīgās) Cilvēka pielāgošanās jeb aklimatizācija aukstuma apstākļiem var tikt izdalīta lokālā/vietēja un vispārējā organisma aklimatizācija. Vispārēja organisma aklimatizācija ietver sevī izmaiņas vairākās organisma funkcionālās sistēmās: neiroendokrīnā, asinsrites, asinsrades, imūnā, kā arī oksidatīvo vielmaiņas procesu norisē utt. Parasti adaptācijas process veidojas pēc vairākām atkārtotām aukstuma ekspozīcijas reizēm. Vairums fizioloģisko izmaiņu noteikta ilguma laika posmu - 10 dienu ilgu periodu.

Pielāgošanās mitruma apstākļiem un zelai temperatūrai arī ir organisma fizioloģiskā reakcija. Aukstuma ietekmē parasti novēro un fiksē šādas vispārējas subjektīvas un objektīvas izmaiņas: salšanas sajūta, diskomforts, sāpes, izmaiņas asins spiediena rādītājos, drebuļus, vielmaiņas procesu palēnināšanos, sirdsdarbības frekvence un elpošanas frekvence izmaiņas. Vietējie aklimatizācijas procesi veidojas perifērijā – plaukstās. Individīdiem ar augstām adaptācijas spējām aukstuma un mitruma apstākļos fiksēti labāki asinsrites rādītāji plaukstās, ko saista ar ietekmi uz asinsvadu tonusu. Tā sauktās

„zvejnieka rokas”, siltums no ekstremitātes perifērijas aizplūst virzienā uz ķermeni, un saglabājos fiziskām spējām.

Vispārējas cilvēka organisma aklimatizācijas procesa pamatā ir

1. vielmaiņas procesi (primāri atklāti Alakalufas indiāņiem un eskimosiem);

2. lokāli izolējošie procesi (atklāti piekrastes aborigēniem tropiskās zonas Ziemeļaustrālijā) un hipotermija (atklāta bušmeniem Kalahari tuksnesī un Peru indiāņiem);

3. lokāla hipotermija (atklāta Centrālās Austrālijas aborigēniem, sievietēm –nirējām Korejā, Japānā.)

4. atkārtota aukstuma stresa ietekme un indivīda īpatnībās (ēšanas režīms un paradumi, fiziskā sagatavotība /izturība, ķermeņa konstitūcija).

5. Uzvedības izmaiņas (adaptācija) parasti netiek uzskatītas par īsteno adaptāciju, tomēr tām ir noteicoša ietekme izdzīvošanas situācijā.

6. Cilvēks var pats aktīvi ietekmēt /atvieglot adaptācijas procesu izvēloties dzīvojamās telpas, apsildīšanas veidu, atbilstošu apģērbu (pēc kvalitātes un termoizolējošām īpašībām), transporta līdzekli un tā apsildi, darba režīmu ar ekspozīcijas laiku aukstā vidē.

Adaptācijas procesu pētījumi parāda, ka organisma aklimatizācijas procesi pasargā aukstā vidē organismu no aukstuma stresa, uzlabo fiziskā darba rezultātus. Pateicoties aklimatizācijas procesiem uzlabojas veiklības spēja, samazinās negadījumu risks un bojājumu (apsaldējumu) skaits. Organismam darbojas ekonomiski lietderīgi tiek izmantota enerģija. Tā piemēram. vietējas hipotermijas ietekmē (iegremdējot aukstā ūdenī kādu ķermeņa daļu) samazinās enerģijas zudumus par 20 % stundas laikā, līdz ar to paaugstinās izdzīvošanas iespējas pateicoties izmaiņām imūnā un sistēmā un oksidatīvo procesu norisē.

Atkārtoti strādājot zemas temperatūras vidē nodarbinātos muskuļos ātrāk veidojas nogurums, zema temperatūras vidē augstāka arī ir muskuļu sasprindzinājuma pakāpei salīdzinājumā ar to mērenos ( 20-22 °C) temperatūras ziņā darba apstākļos (Oksa et al .2002). Ja tiek nodarbināta (iesaistīta darbā) lielāka muskuļu masa no 10 % līdz 30% novēro lēnāku noguruma veidošanās un arī zemāka ir muskuļu sasprindzinājuma pakāpe (Oksa et al, 2006). Tas dod iespējas ietekmēt muskuļu noguruma attīstību plānojot uzdevumus , t.i. mainot iesaistīto darba izpildē muskuļu masu.

Oksa et al, 2006 veica muskuļu elektriskās aktivitātes rādītāju analīzi pie atšķirīgām vides temperatūrām 21°C un 4°C ar pakāpenisku lielāka muskuļu skaita (masas) iesaistīšanu darbā. Gan pirmā ( pie 21°C) gan otrā (pie 4°C) gadījumā mehāniskā darba izpildē (fiziskā slodzē) iesaistītā muskuļu masa tika palielināta no 10 % līdz 50% (no ķermeņa masas). Muskuļu noguruma pakāpe tika vērtēta pēc rādītājiem noteiktiem ar elektomiogrāfijas iekārtu pēc katrām 4 min



Augstāks muskuļu aktivitātes līmenis tika noteikts situācijā, kad darbā iesaistās 10% muskuļu masas, tas norāda uz ātrāku noguruma veidošanos nodarbinātajos muskuļos. Iesaistot darba lielāku muskuļu masu zemāka ir muskuļu eklektiskā aktivitāte un arī nogurums strādājošos muskuļos veidojas lēnāk.

Bieži ir sastopama divu faktoru vienlaicīga ietekme veicot fizisku darbu : zemas temperatūras un vienveidīgas monotonas kustības .Zemas temperatūras ietekmē pazeminās ādas temperatūra. Pie tam sievietēm ādas temperatūra ir zemāka nekā vīriešiem. Pie zemas vides temperatūras (4° C) ādas temperatūra sievietēm ir par 0.7° C zemāka nekā vīriešiem, bet neitrālā vidē (19° C) tā ir par 0,5° C zemāka salīdzinājumā ar vīriešiem. Veicot mehānisku darbu vēsa vidē pieaug muskuļu sasprindzinājums gan muskuļu –saliecēju grupā par 36 % , gan muskuļu atliecēju grupā par 15%. Pieaug muskuļu aktivitāte: muskuļu saliecēju aktivitātes kāpums ir par 18% , bet muskuļu atliecēju aktivitāte pieaug par 47%. Sievietēm muskuļu aktivitāte vēsa vidē ir augstāka nekā vīriešiem par 6-57 % , bet termoneitrālā vidē – par 8-70% salīdzinājumā ar vīriešiem

Jārēķinās ar to, ka veicot atkārtotas kustības vēsā laikā pieaug muskuļu aktivitāte kā sievietēm, tā arī vīriešiem. Sievietēm augsta muskuļaudu aktivitātes izraisa paaugstinātu muskuļu sasprindzinājuma pakāpi (vēsos apstākļos) un arī ātrāku muskuļu noguruma iestāšanos.

Zināms, ka pazeminoties temperatūrai muskuļaudos pieaug muskuļu sasprindzinājums veicot darbu. Tā piemēram muskuļu darbs, iesaistot tajā 10 % no muskuļu masas, noteiktos zemas temperatūras apstākļos ( pie temperatūras 5 C) divu stundu garumā maina rezultātā gan muskuļu sasprindzinājuma pakāpi un gan muskuļu noguruma iestāšanās laiku, salīdzinājumā ar rezultātiem termoneitrālā vidē (+19C). Zema temperatūras ietekme var būt lokāla, gan arī vispārēja. Muskuļu sasprindzinājuma pakāpe ir augstāka, ja darbs norit pie zemas temperatūras ar vispārēju ietekmi .

Veicot elpošanas sistēmas funkcionālo rādītāju novērtējumu zemas temperatūra ietekmē negatīvas sekas uz elpošanas sistēmas funkcionālajiem rādītājiem nav novērotas. Tika fiksēta asinsvadu divu pakāju atbildes reakcija: pirmā fāze izpaudās kā asinsvadu sašaurināšanās, kam sekoja otra fāze asins vadu tonusa pazemināšanās vai zudums ( ar sekojošu pilnasinību) zema temperatūras ietekmē(Rozek-Mroz K.et al.2002). -

Zemas temperatūras izraisītos veselības traucējumus pētījuši somu zinātnieki Pienimāki ar līdzautoriem (2003). Autori saistīja zemas temperatūras izraisītos veselības traucējumus ar zemu fizisko izturību (aerobo izturību), fiziskās aktivitātes līmeni un ķermeņa uzbūves īpatnībām. Pētīti tika 7153 jaunieškie 18.8 gadu vecumā .Veicot aptauju pētāmā grupā noteikts ,ka 15 % aptaujātiem ir zemas adaptācijas spējas zemas temperatūras vidē, 14 % respondentu atzīmē neparastu jūtīgumu pirkstu galos, bet 12% fiksēta ādas krāsa izmaiņas perifērās daļās( pirkstos), 7 % aptaujāto zemas temperatūras

ietekmē parādījās galvas sāpju lēkme, bet 6% fiksēti redzes traucējumi, 13% respondentu sūdzējās par sāpēm krūtīs aukstuma ietekmē

Neadekvātas adaptācijas spējas zemi vides temperatūrai saistītas ar pazeminātu aerobo izturību, zemu fiziskās aktivitātes līmeni un zemu ķermeņa masu (ķermeņa masas indeksu, KMI <20). Pēkšņas ādas krāsas izmaiņas pirkstos, kā arī galvas sāpju lēkmes (migrēna) ir saistīti ar zemiem ķermeņa masas parametriem, vai KMI rādītājiem. Aukstuma izraisītās sāpes krūtīs un galvas sāpes autori saistīja ar zemu aerobo izturību. Bet redzes traucējumi, pēc autoru domām, nav saistāmi ne ar fiziskās aktivitātes līmeni, ne ar aerobo izturības līmeni vai KMI rādītājiem.

Zemas adaptācijas spējas aukstiem laika apstākļiem var radīt veselības problēmas. Tāpēc zema ķermeņa masa (KMI), nepietiekama aerobā izturība un zems fiziskās aktivitātes līmenis tiek uzskatīti par riska faktoriem gūt veselības traucējumus aukstos vides apstākļos.

## LITERATŪRA

1. Oksa, J., Ollila, T., Paasavaara, S (2008) Changing work intensity in cold beneficial for muscle function // 13th Annual Congress of the European College of Sport Science 9-12 July 2008 Estoril Portugal. p 498.
2. Oksa, J., Duchame, M.B., Rintamäki, H. (2002) Combined effect of repetitive work and cold on muscle function and fatigue. *J. Appl. Physiol.* 92, 354-361.
3. Oksa, J., Samunen, E., Koivukangas, U., Rissanen, S., Rintamäki, H., (2006) Changes in neuromuscular function due to intermittently increased workload during repetitive work in cold conditions. // *Scand. J. Work Environ. Health*
4. Oksa, J. (2007) Exercise performance in cold environment // 12th Annual Congress of the European College of Sport Science 11-14 July 2007 Jyväskylä, Finland. p.18
5. Rintamäki, H (2007) Acclimatization to cold environment // 12th Annual Congress of the European College of Sport Science 11-14 July 2007 Jyväskylä, Finland. p.18-19
6. Sormunen, E., Rissanen, S., Oksa, J., Pienimäki, T., Rintamäki, H. (2007) Effect of cooling on muscular activity during repetitive work // 12th Annual Congress of the European College of Sport Science 11-14 July 2007 Jyväskylä, Finland. p.257
7. Oksa, J., Ducharme, M.D., Rintamäki, H (2002) Subnormal muscle temperature: effect of central vs. local cooling of muscle function // 7th Annual Congress of the European College of Sport Science 24-28 July 2002 Athens, Greece. p.357
8. Rozek-Mroz, K., Piechura, J.R., Ostrowska, B., Dibrowska, G. (2002) respiratory parameters in different environmental conditions in young men, // 7th Annual Congress of the European College of Sport Science 24-28 July 2002 Athens, Greece. p.361
9. Pienimäki, T., Laattala, J., Tammelin, T., Kujala, V., Remes, J. (2003) Cold-related disorders in conscripts: Associations with the level of physical activity, fitness and BMI // 8th Annual Congress of the European College of Sport Science 9-12 July 2003 Salzburg, Austria. p.441
10. Nakanishi, Y., Yamaguchi, H., Edamatsu, C., Iida, T., Nishimura, K., Onodera, S. (2003) // Influence of different temperature in human tendon structures on viscoelastic properties // 8th Annual Congress of the European College of Sport Science 9-12 July 2003 Salzburg, Austria. p.247

# JŪRAS SPĒKU KUĢU BĀZĒŠANAS UN DROŠĪBAS PROBLĒMAS

*Ilmārs Lešinskis\*, Aleksandrs Pavlovičs\*\**

\* *Latvijas Jūras akadēmija, Flotes iela 5B, LV-1016, Rīga, Latvija, E-pasts: [info@latja.lv](mailto:info@latja.lv)*

\*\* *Nacionāla aizsardzības akadēmija, Ezermalas iela 6/8 LV-1014, Rīga, Latvija, E-pasts: [pavlovics@inbox.lv](mailto:pavlovics@inbox.lv)*

## IEVADS

Pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas, veidojot Nacionālos bruņotos spēkus, bija rasta iespēja likt pamatus pilnīgi jaunai militārai organizācijai un tāpēc nepieļaut iepriekšējo paaudžu kļūdas, atbrīvoties no nevajadzīgām tradīcijām un dogmām. Diemžēl Nacionālo bruņoto spēku vienību dislokācijas vietas tika praktiski pārņemtas no Padomju Savienības armijas, kas balstījās uz Padomju Savienības izveidotās militārās infrastruktūras, kura bija orientēta nodrošināt lielas armijas vajadzības karam ar rietumiem.

Dislokācijas vietas izmaiņas ir dārgs un sarežģīts process, it sevišķi ja runa ir par aviācijas un karakuģu bāzēšanas vietām. Šajā jautājumā ir vajadzīga zinātniskā pieeja, lai pamatotu dislokācijas vietas pareizo atrašanos vai tās izmaiņas nepieciešamību.

Novērojot Nacionālo bruņoto spēku vienību reorganizāciju, kas galvenokārt bija saistīta ar atsevišķu vienību samazināšanu vai likvidāciju, ir saskatāms, ka galvenais mērķis bija likts uz finanšu resursu taupīšanu, bez nopietnas nākotnes draudu analīzes un tāpēc ļoti bieži karavīros rodas neizpratne, kāpēc vienas vienība tika saglabāta, bet citas ne.

Turpinot optimizāciju Nacionālajos bruņotajos spēkos, notiek izmaiņas arī Latvijas Republikas Jūras spēku vienībās. Jūras spēku štāba likvidācija un sagaidāmā peldošo vienību skaita samazināšana rada jautājumu par Latvijas Republikas Jūras spēku vienību dislokācijas vietu nākotnē. Darba mērķi ir izpētīt, kādas ir prasības flotes karabāzēm, cik piemērotas ir šodienas Latvijas bāzēšanas vietas un vai Latvijas militārajai flotei ir vajadzīgas divas bāzēšanas vietas - Liepāja un Rīga?

Atbilde uz jautājumu tiek meklēta, analizējot literatūras avotus. Pirmkārt, ir jāatzīmē Alfreda Thayera Mahana darbs „The Influence of Sea Power upon History 1660 - 1783”, kurā ir atzīmēta jūras bāzes nepieciešamība. Modernus uzskatus par karaflotes bāzes lomu var atrast Milana Vego darbos. Jautājumi par bāzes aizsardzību ir atrodami Vitālija Docenko izdotajā vairāksējumu

publikācijā, kurā ir parādīta karaflotes mākslas attīstība, ieskaitot arī karaflotes bāzes aizsardzību. Gatavojot rakstu, autors izmantojis arī savā publikācijā „Challenges of Naval Base Location” iegūtos secinājumus. Nenoliedzami mūsdienu situācijas analīzei tika izmantoti arī dažādi interneta avoti.

Liepājas un Rīgas Jūras spēku vienību bāzēšanas vietu salīdzinājumā tiek izmantota struktūranalīzes (SWOT) metodika. Struktūranalīzē katrai bāzēšanas vietai tiek apskatītas stiprās un vājās puses, iespējas un draudi. Katras analīzes vērtība tiks vērtēta, izmantojot ekspertu vērtējumus.

## 1. JŪRAS SPĒKU BĀZĒŠANAS VIETU IZVĒLES APSTĀKĻI

Pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas 1991. gadā Jūras spēkiem nevarēja izvēlēties nepieciešamo bāzēšanas vietu, jo teritorija un infrastruktūra tika pārņemtas no Krievijas Federācijas Bruņotajiem spēkiem.

Visas LR lielo ostu bāzes vietas un infrastruktūra tika pārņemtas nožēlojamā stāvoklī, ar praktiski izdemolētām komunikācijām, kas veidoja problēmas pat lai nodrošinātu kuģu elementāru pietauvošanos. Laika gaitā visās šīs ar infrastruktūru saistītās problēmas tika atrisinātas, kad bija veikta piestātņu un komunikāciju kapitāla pārbūve.

20. gs. 90. gadu beigās tika uzsākti divi vērienīgi projekti. Viens no tiem ir Liepājas ostas Tosmares kanāla pilna renovācija Jūras spēku bāzēšanas vajadzībām. Šī renovācija tika piesaistīta 1997. gadā uzsāktajam Baltijas valstu Jūras spēku projektam *Baltic Squadron* (BALTRON). Jaundibinātajai vienībai bija nepieciešama droša un efektīva bāzēšanas vieta. Par tādu tika izvēlēts Liepājas ostas Tosmares kanāla austrumu akvatorijs, kuru pēc būtības varētu pielīdzināt iekšējiem ūdeņiem (1.att.).

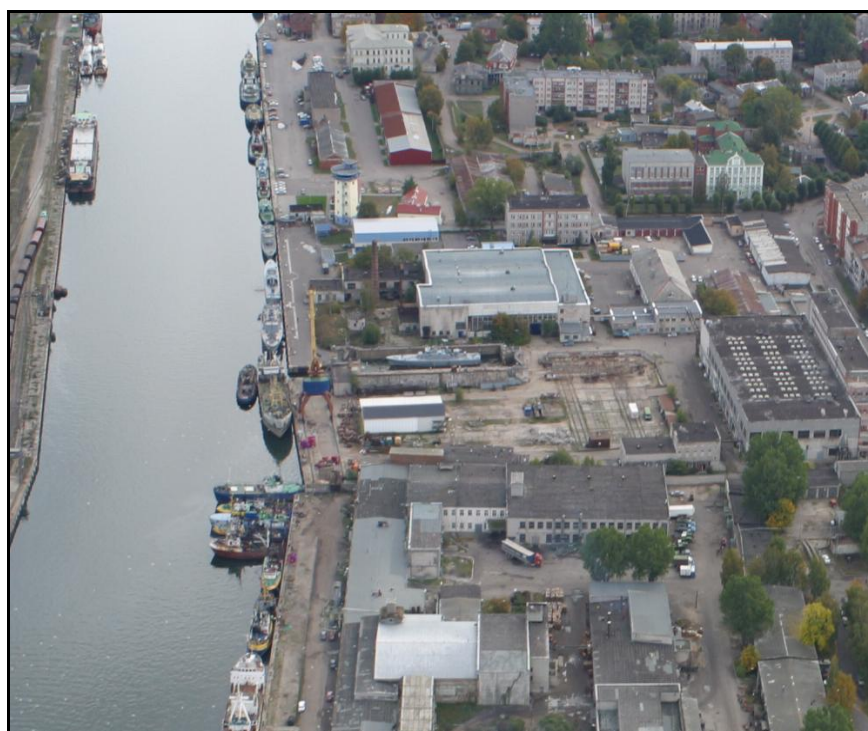
Tosmares kanāla renovācija ir spilgts piemērs, kad iepriekšēji saskaņoti, reāli un strukturēti Valsts attīstības plāni var tikt degradēti vienas ierēdņu paaudzes laikā.

ASV pastāvošās likumdošanas un ilgtermiņa attīstības plānu ietvaros Aizsardzības Departamentam (kas pēc statusa atbilst LR Aizsardzības ministrijas funkcijām) ir juridisks un procesuāls mehānisms, kurš atļauj mainīt tikai līdz 10% no notiekošiem ilgtermiņa attīstības projektiem, pat ja šie projekti ir uzsākti citos politiskos vai finansiālos apstākļos un neatbilst šībrīža administrācijas interesēm. Latvijas Republika importē no ASV politiķus, ierēdņus un pat dažus virsniekus, diemžēl nepievēršot lielu uzmanību ASV dinamiskajai, pragmatiskajai un pārdomātajai pieejai ilgtermiņa attīstības plāniem, kas tiek izpildīti, ievērojot operacionālās pēctecības principus. Liepājas Tosmares kanāla akvatorijā ir ieguldīti vairāki miljoni latu tā saucamās ”rīvsienas” uzbūvēšanai, bet kopš 2004. gadā Tosmares kanāla projekts ir praktiski pilnībā iesaldēts, jo iestrēdzis Vides ministrijas saskaņošanas plauktos un visas amatpersonas, kas sākotnēji tika iesaistītas projekta īstenošanā, pašreiz

nav pieejamas. Projekts pēc būtības ir iznīcināts, politiski angažētai AM ministrijai pārvirzot līdzekļus un intelektuālos resursus citām interesēm, kaut gan potenciāli, ar pienācīgu pieeju un zināmu iniciatīvu, projekts uzskatāms par diezgan perspektīvu no tehniskās puses.



1.att. Jūras spēku bāzēšana Liepājas Karaostā  
(Vieta ir norādīta ar zilo apli)



2.att. JS bāze Liepājas Tirdzniecības kanālā

Rīgas Daugavgrīvas ostas renovācijas projekts tika veikts daudz veiksmīgāk, jo, atšķirībā no Aizsardzības ministrijas pilnībā pārvaldītā Tosmares kanāla projekta, projekta faktiskā izpildē daudz lielākā mērogā ar zināmām tiesībām un instrumentiem kontrolēt un ietekmēt projekta gaitu tika iesaistīti LR Jūras spēki. Rezultātā Daugavgrīvas osta ir potenciāli vispiemērotākā Jūras spēku bāzēšanas vieta, kas tehniski varētu pretendēt uz Jūras spēku Galvenās bāzes lomu.

## **2. KARAFLOTES BĀZES NOZĪME**

Alfreds Thayers Mahans darbā, kurš deva milzīgu impulsu ASV karaflotes attīstībā, norāda uz jūras bāzes nozīmi, lai nodrošinātu valsts intereses.<sup>4</sup> Teoriju par karaflotes bāzes nepieciešamību attīstīja Milans Vego (*Milan Vego*). Pēc Vego uzskatiem, jūras karaflotes un gaisa aviācijas bāzu veidošana ir viens no svarīgākajiem jautājumiem Bruņoto spēku attīstībā. Tas dod iespēju valstij vai sabiedrotajiem kara laikā sasniegt nacionālus un militāri stratēģiskus mērķus, jo aviācijas un karaflotes bāzes ir centri, uz kuru pamata balstās aviācijas un karakuģu aktivitātes jūrā. Karaflote nav spējīga uzturēt savu kaujas potenciālu bez bāzu spējām sniegt nepieciešamo nodrošinājumu.<sup>5</sup>

Lībijas konfliktā, kur saskaņā ar ANO rezolūciju tika iesaistīti NATO Jūras un Gaisa spēki, svarīgu lomu spēlē Eiropas dienvidos attīstītā militārā infrastruktūra ar kuģu un aviācijas bāzēm.

## **3. OSTU ATBILSTĪBA KARAFLOTES BĀZES VAJADZĪBĀM**

Lai karakuģiem nodrošinātu aizsardzību no nelabvēlīgiem hidrometeoroloģiskajiem apstākļiem, stāvvietu un ērtu, ātru un drošu piekļuvi kuģu operacionālajā zonā, karaflotes bāzēm pēc ģeogrāfiskā novietojuma jāatbilst vairākām prasībām.

Profesors Milans Vego uzskata, ka karaflotes bāzēm ir jāatbilst vairākām prasībām. Tām jābūt pietiekami lielām, ar labām enkurvietām, lai nodrošinātu liela skaita lielu kuģu stāvēšanu. Profesors uzskata, ka bāzei jābūt labvēlīgos klimatiskos un hidrometeoroloģiskos apstākļos, aizsargātai no stipra vēja un viļņošanās. Ledus, kas ierobežo kuģošanu, tiek uzskatīts par nelabvēlīgo faktoru. Viņš atzīmē, ka svarīgi ir tas, ka karaflotes bāzes nedrīkst būt pārāk tālu no piegādes bāzēm un tām jābūt labām komunikācijām ar iekšzemi.<sup>6</sup>

---

<sup>4</sup> Alfred Thayer Mahan. *The Influence of Sea Power upon History 1660-1783*. Dover Publications, Inc., New York, 1987, 27 p.

<sup>5</sup> Milan N. Vego. *Naval strategy and operations in narrow seas*. London, 1999, - 61 p.

<sup>6</sup> Turpat, -p 63.

Līdzīgus uzskatus pauž krievu karaflotes zinātnes speciālists, profesors Vitālijs Docenko (*Виталий Доценко*), analizējot Japāņu armijas 1914. gada uzbrukumu vācu karabāzei Dzeltenajā jūrā, Cindao ostā. Par bāzes stiprajām pusēm viņš uzskata:

- izdevīgu dabas reljefu,
- labu ceļu tīklu,
- inženierbūvju labu kvalitāti.<sup>7</sup>

#### 4. KARAFLOTES BĀZES SASTĀVS UN ELEMENTI

Par karaflotes bāzi tiek uzskatīta vieta, kur karakuģiem ir nodrošināts patvērumš kā no pretinieka uzbrukumiem, tā arī no nelabvēlīgiem laika apstākļiem, kur ir nodrošinātas remonta un apgādes iespējas kuģiem, kā arī atpūtas un veselības uzlabošanas iespējas kuģu komandai.

Lai veiktu minētās funkcijas, karaflotes bāzes sastāvā ir nepieciešami šādi pamatelementi:

- vadības punkts ar sakaru līdzekļiem;
- inženiertehniskās būves, kā piestātnes, aprīkotas enkurvietas, piegādes ceļi;
- ūdens, elektrības un degvielas padeves nodrošinājuma maģistrāles;
- kuģu atmagnetizēšanas iekārtas un kuģu fizisko laukumu mērīšanas poligoni;
- karabāzes un kuģu aizsardzības ieroči un līdzekļi, lai nodrošinātu visa vieda (pretteroristu, pretdiversantu, pretgaisa, pretraķešu u. c.) aizsardzību no gaisa un jūras uzbrukumiem;
- krasta novērošanas, sakaru un brīdināšanas dienests un krasta aizsardzības spēki, kas nodrošina pretdesanta un sauszemes bāzes aizsardzību;
- apgādes un nodrošinājumu dienesti ar noliktavām, transportēšanas un pārkraušanas līdzekļiem;
- kuģu, bruņojuma un tehnikas remontdarbnīcas un rūpnīcas ar dokiem vai slīpiem;
- hidrogrāfiskais dienests un nodrošinājums;
- dzīvojamās telpas, kazarmas, sporta un kultūras pasākumu nodrošināšanas infrastruktūra;
- mācību centri un krasta trenāžieri, jūras poligoni, šautuves un mācību lauki.

---

<sup>7</sup> Виталий Доценко. Флоты XX века. Том II, книга 1. Москва, 2003.- с. 674



## 5. KARAFLOTES BĀZU KLASIFIKĀCIJA

Karaflozes bāzes varētu sadalīt kategorijās pēc to lieluma, izvietojuma un kuģu atrašanās laikā tajās.

Ar terminu *galvenā karaflozes bāze (a major naval base)* tiek saprasta tāda bāze, kurā var izvietot lielāko daļu no karaflozes, neatkarīgi no tās izmēriem, un kura nodrošina kuģus ar visu veida remontiem, apgādi, un kuras tuvumā ir munīcijas noliktavas un hospitālis.

Karaflozes bāzes, kuras neatbilst galvenās karaflozes bāzes prasībām, tiek sauktas par *karaflozes atbalsta bāzēm (minor naval base)* un tiek izveidotas, lai sniegtu kuģiem pagaidu patvērumu un nodrošina tos ar ierobežotām apgādes un remonta iespējām.

Bāze, kas izveidota sagaidāmā karadarbības rajona tuvumā, tiek saukta par *priekšējo karaflozes bāzi (forward or advance naval base)*. Tāda tipa bāzes tiek izveidotas uz noteiktu laiku un tas ir īslaicīgi. Svarīgi, lai pastāvētu iespēja uzturēt šāda tipa karaflozes bāzēm nepārtrauktu piegādi no galvenās karaflozes bāzes.

Gadījumos, kad galvenā bāze var būt pakļauta uzbrukumiem, netālu no tās tiek veidota karaflozes atbalsta bāze. Piemēram, austrieši Pirmā pasaules karā bija spiesti būvēt atbalsta bāzi uz salas Lusina Pikolo (*Lussin Piccolo*), kas bija 30 jūras jūdžu attālumā no galvenās karaflozes bāzes Polas (*Pola*).<sup>8</sup>

Attīstīta flotes bāzēšanas sistēma, kura iekļauj dažāda tipa bāzes, ir svarīgs elements, kurš nodrošina karaflozes efektīvu darbību miera un kara laikā. Bāzēšanas sistēmas trūkums apgrūtina karaflozes kaujas gatavības atjaunošanu.

## 6. LIEPĀJAS UN RĪGAS OSTAS MILITĀRI ĢEOGRĀFISKAIS SALĪDZINĀJUMS

Kā Pirmā pasaules kara pieredze, tā arī Otrā pasaules kara pieredze rāda lielas problēmas Liepājas aizsardzībā no sauszemes un jūras puses, jo Liepāja bija pārāk tuvu ienaidnieka spēkiem. Rīgas izvietojums ir labvēlīgāks karabāzes izvietojumam, jo galvaspilsēta ir faktiski Latvijas centrā un atrodas līdzīgā attālumā kā no Pleskavas un Kaļiņingradas apgabala robežām, tā arī no atklātās jūras. Salīdzinoši ar Liepāju (1. tabula), Rīgas izvietojums ir labvēlīgāks, jo teorētiski dod ilgāku laiku brīdināšanai par uzbrukumu kā tas ir iespējams Liepājā izvietotajiem spēkiem.

---

<sup>8</sup> Milan N. Vego. Naval strategy and operations in narrow seas. London, 1999.- p. 65

## Liepājas un Rīgas ostas attālumi līdz citu valsts teritorijām un teritoriālo ūdeņu robežām (1. tabula)

Latvijas ostas	Attālums līdz (km)			Minimālais attālums (km)
	Kaļiņingradas apgabals	Pleskavas apgabals	Teritoriālie ūdeņi	
Liepāja	160	420	22	22
Rīga	240	230	100	100
Tuvākā osta	Liepāja	Rīga	Liepāja	

Latvijas apstākļos ir iespēja izveidot galveno Jūras spēku bāzi, atbalsta punktu un pagaidu bāzi. Galvenās bāzes veidošanā ir nepieciešams ņemt vērā izdevīgus bāzēšanas apstākļus, infrastruktūru un iespēju dot patvērumu lielam kuģu skaitam. No militārā viedokļa JS galvenajai bāzei ir jābūt tur, kur ir iespējams organizēt labāko aizsardzību no jūras, sauszemes un gaisa uzbrukumiem, par svarīgāko uzskatot labu pretgaisa aizsardzību. Neskatoties uz kuģošanas problēmām, kuras rodas no ledus ziemas periodā, nenoliedzami labākais militāri ģeogrāfiskais stāvoklis ir Rīgas ostai, ko apstiprina arī vēsturiskie piemēri. Rīga var nākotnē kļūt par galveno Jūras spēku bāzi, jo ir labāk aizsargāta un šeit ir iespējas izvietot aizsargātā enkurvietā arī NATO kuģus lielā skaitā. Liepāja var kļūt par priekšējo ostu, kuru var izmantot kā pagaidu bāzēšanas punktu periodos, kad Rīgas līcis aizsals.<sup>9</sup>

## 7. IESPĒJAMIE DRAUDI KARAKUĢU BĀZĒŠANAI MIERA LAIKĀ

Miera laikā karaflozes bāzes var būt pakļautas divu veidu draudiem. Tie ir uzbrukuma draudi, kas ir sagaidāmi no teroristiskām organizācijām un tehnogēna rakstura draudi.

Varētu būt dažāda vieda teroristiskie uzbrukumi bāzēm un šeit stāvošiem kuģiem. Tie var būt uzbrukumi no piekļautajām sauszemes teritorijām, kā arī no jūras puses vai bāzēšanas vietai piekļautā akvatorija. Nav izslēgta iespēja uzbrukumā izmantot zemūdens peldētāju.

Uzbrukumi kuģiem, kas atrodas ostās, ir pietiekami labi analizēti un, ņemot vērā šo pieredzi, ir veikti konkrēti pasākumi, lai tie neatkārtotos. Diemžēl atsevišķos gadījumos teroristiem ir izdevies sasniegt savus mērķus, uzbrūkot karaflozes bāzēm vai atsevišķiem kuģiem.

2011. gada 22. maijā teroristi uzbruka Pakistānas Karaflozes gaisa spēku bāzei *Mehran*. Uzbrukuma rezultātā pieci cilvēki tika ievainoti un tika

<sup>9</sup> Ilmārs Lešinskis. Challenges of Naval Base Location. Proceedings of 12th International Conference „Maritime Transport and Infrastructure-2010”. Riga, 2010, 186 p.

uzspridzināta jūras patruļu lidmašīna *P-3C Orion*.<sup>10</sup> Uzbrukums ir saistīts ar teroristu atriebību pēc Osamas bin Ladena nogalināšanas.

2010. gada 31. maijā, naktī Kurdistānas Strādnieku partijas kaujinieki uzbruka Turcijas Jūras spēku bāzei Iskenderunā. Raķešu apšaudē naktī tika gājuši bojā seši karavīri un vēl vairāki cilvēki guvuši ievainojumus. Vēl septiņi Turcijas karavīri guvuši ievainojumus, kad ceļā uz sardzes maiņu bija pakļauti apšaudei. Pēc mediju datiem, uzbrukumu karaflotes bāzei kurdu separātisti īstenoja nākamajā dienā pēc tam, kad ieslodzījumā esošais kurdu nemiernieku līderis Abdulla Odžalans atteicies no sarunām ar federālajiem varas pārstāvjiem.<sup>11</sup> Uzbrukums, kura rezultātā kurdu nemiernieki sasniedza savus mērķus, parādīja karaflotes bāzes nepietiekošo apsardzību, jo Turcijas karavīri bija ievainoti un gāja bojā.

2000. gada 8. aprīlī Jemenas ostā Ādenā teroristu laiva pietuvinājās ASV karakuģim *USS Cole* un detonēja. Rezultātā bija nogalināti 17 jūrniece un 37 ievainoti. Kuģim bija lieli bojājumi, un kuģis uz ilgu laiku nebija kaujas spējīgs.<sup>12</sup>

Kopīga karakuģu un komerciālo kuģu bāzēšana var radīt papildu draudus. Tie varētu būt apdraudējumi pašai ostai no teroristiskiem uzbrukumiem, izmantojot lielus kuģus ar bīstamu kravu, kā arī ostas ekspluatācijā rasties draudi.

ASV pretterorisma speciālistu veiktajā analīzē par 2001. gada *Al-Qaeda* uzbrukumu Ņujorkai ir secināts, ka, ostā ievietots un uzspridzināts lielizmēra kuģis ar bīstamu kravu, var radīt vēl vairāk upuru nekā to bija analizētajā uzbrukumā Pasaules Tirdzniecības centram. Šajā sakarā Starptautiskā Jūrnieceības organizācija 2002. gada decembrī pieņēma Starptautisko kuģu un ostu aizsardzības kodeksu (ISPS kodekss), kurš stājies spēkā no 2004. gada 1. jūlija. Pamatojoties uz ISPS kodeksa prasībām, Eiropas Parlaments un Eiropas Padome ir pieņēmusi Regulu 725/04 "Par kuģu un ostu aizsardzības stiprināšanu", pamatojoties uz kuru Latvijas Republikas Ministru kabinets 2007. gada 13. novembrī ir izdevis noteikumus Nr. 748 "Noteikumi par kuģu un kuģošanas kompāniju, ostu un ostas iekārtu aizsardzības funkciju izpildi un uzraudzību", kas izdoti saskaņā ar Jūrlietu pārvaldes un jūras drošības likuma 17. panta ceturto daļu un 19. panta piekto daļu, kas nosaka starptautiskajos normatīvajos aktos noteikto kuģu un kuģošanas kompāniju, ostu un ostas iekārtu aizsardzības funkciju sadalījumu starp Aizsardzības ministriju, Iekšlietu

<sup>10</sup> Pakistan at War: Militants Attack Air Force and Military Installations in Karachi. Some Attackers Still Inside Military Base Where Fighting Continues. ALL THINGS PAKISTAN portāls -internets: <http://pakistaniat.com/2011/05/22/mehran-base-attack-karachi/>

<sup>11</sup> Turcijas Jūras spēku bāzes apšaudē nogalināti seši karavīri. DELFI portāla- internets: <http://www.delfi.lv/archive/print.php?id=32217513>

<sup>12</sup> Kaspars Pollaks, Ilmārs Lešinskis. Zemūdens terorisma novēršanas līdzekļu nepieciešamība Rīgas ostā. 13. starptautiskā konference „Ūdens transports un infrastruktūra 2011”. Latvijas Jūras akadēmija. Rīga. 23.lpp.

ministriju un Satiksmes ministriju. Diemžēl minētajos dokumentos nav paredzēti konkrēti pasākumi aizsardzībai pret zemūdens teroristiem.

2002. gadā 6. oktobrī Adenas līci Francijas tankkuģim *Limburg* uzbruka ar sprāgstvielām piekrauta terorista pašnāvnieka laiva. Par šo uzbrukumu atbildību uzņemas teroristu organizācija *Al-Qaeda*. Izmeklēšanas rezultātā atklājās, ka uzbrukuma papildu plāns bija izmantot arī ūdenslīdzēju pašnāvnieku.<sup>13</sup>

Tehnogēna rakstura draudus var iedalīt draudos, ko izraisa paši karakuģi un draudos, kurus var izraisīt ostas darbība.

Tehnogēna rakstura draudus var izraisīt karakuģi, ja uz tiem nav ievērotas ekspluatācijas normas, nav izstrādāti vai rupji pārkāptas mehānismu, tehnisko līdzekļu un ieroču ekspluatācijas drošības instrukcijas. Nevēlēšanās tērēt līdzekļus tehniskās dokumentācijas iegādei, tpat kā mēģināšana taupīt līdzekļus netulkojot dokumentāciju latviešu valodā var novest pie lielām problēmām. Ir jāsaprot, ka uz karakuģa salīdzinoši mazā platībā ir koncentrēts liels daudzums sprāgstvielu, tādu kā artilērijas munīcija vai cita vieda spridzekļu un degvielas. Šī sprādzienam pakļauto vielu koncentrācija un dažāda vieda mehānismu un elektrisko aprīkojuma daudzums var radīt bīstamas sekas, pat pie vismazākās novirzes no kuģu ekspluatācijas reglamentējošiem dokumentiem.

Tehnogēna rakstura draudi var rasties gadījumos, kad karakuģi bāzējas ostās kur, piemēram, var notikt bīstamo vielu noplūde pārkraušanas laikā vai kuģu sadursmē. Ostu avāriju varbūtība ir arī atkarīga no ostas lielumā, cik intensīva ir kuģošana un no bīstamo kravu pārkraušanas. Ņemot vērā, ka viss minētais ir saistīts ar ostas darbību, lai samazinātu riskus, ir jāizvairās no karakuģu bāzes veidošanas civilajās ostās. Gadījumos, kad tas nav iespējams, kara kuģu bāzēšana ir jāizolē no kravas kuģu satiksmes un pēc iespējas jānovieto tālāk no bīstamo kravu pārkraušanas vietām.

## **8. LATVIJAS JŪRAS SPĒKU FLOTILES BĀZĒŠANAS VIETU VĒRTĒJUMA APRAKSTS**

Latvijas Jūras spēki pamatā bāzējās divās tirdzniecības ostās. Pretmīnu mīnu kuģi bāzējas Liepājā, bet patruļkuģi - Rīgā. Atsevišķos gadījumos, lai nodrošinātu ātrāku pienākšanu notikumu vietās, tiek izmantotas tādas ostas, kā Ventspils, Salacgrīva, Pāvilosta un citas.

### **8.1. Liepājas osta**

Liepājas ostas kopējā platība ir 24072.1 ha, no kuriem 385.1 ha - sauszemes teritorija, 818.5 ha - ostas iekšējais akvatorijs, 22868.5 ha – ostas

---

<sup>13</sup> Kaspars Pollaks, Ilmārs Lešinskis. Zemūdens terorisma novēršanas līdzekļu nepieciešamība Rīgas ostā. 13. starptautiskā konference „Ūdens transports un infrastruktūra 2011”. Latvijas Jūras akadēmija. Rīga. 23.lpp.

ārējais reids. Pašlaik tiek izmantoti apmēram 170 ha no Liepājas ostas sauszemes teritorijas. Liepājas ostā pavisam ir 80 piestātnes. Piestātņu kopējais garums pārsniedz 10000 m ar dziļumu pie piestātnēm no 4.5 – 10.5 m. Maksimālie apkalpojamo kuģu parametri ir: garums 220 m, platums 35 m, iegrime 9.5 m. Pašreizējais maksimālais iespējamais kravu pārkraušanas apjoms ir 9.2 milj. tonnu gadā.<sup>14</sup>

Jūras spēku kuģu bāzēšanas vieta Liepājā ir mazpiemērota karakuģiem, jo neatbilst drošības prasībām - notiekošais bāzē ir viegli kontrolējams no blakus esošajām daudzstāvu mājām, ūdens akvatorijā nav apsargājams un neparedz civilo kuģu pārvietošanās kontroli tajā (2. att). Par to liecina vairākas garāmejošo zvejas kuģu sadursmes ar pie piestātnēm stāvošo karakuģu bortiem un pat uzraksts uz Latvijas flotes flagmaņa „Virsaitis”, kuru izdarīja nezināmas personas pēc traģēdijas ar zvejas kuģi „Beverīna”, kurš noslīka 2008. gada 2. decembra vakarā Baltijas jūrā pie Liepājas.

ISPS kodeksa prasībām ir pakļauti 16 termināli (ostas iekārtas), tie ir - naftas produktu, beramkravu, pasažieru un ģenerālo kravu termināli, kā arī kuģu remonta rūpnīca. Uz zvejnieku piestātnēm ISPS kodeksa prasības neattiecas. Visos ar ISPS kodeksu saistītajos terminālos ir sastādīti ostas iekārtas aizsardzības plāni un izsniegti ostas iekārtas atbilstības apstiprinājumi (sertifikāti).

Būtiska daļa no Liepājas ostas piestātnēm ir atvēlēta Jūras spēkiem, kuri, atbilstoši savām procedūrām, nodrošina drošību.

Liepājas Speciālā Ekonomiskā Zona (SEZ) un ostas pārvalde ieinteresēti un aktīvi veicina un nodrošina aizsardzības pasākumus ostā. Deviņi termināli ir apvienojušies vienotā aizsardzības sistēmā ar kopēju žogu, caurlaides sistēmu un iekšējās teritorijas kontroli. Ostas pārvalde aizsardzības vajadzībām ir organizējusi kopējas Jūras spēku un Valsts Robežapsardzības spēku patruļas akvatorijā.

## 8.2. Rīgas osta

Rīgas osta ir lielākā osta Latvijā pēc savas teritorijas, kas sastāda 6348 ha, no kā 1962 ha ir ostas zeme, bet 4386 ha – akvatorijā, kopējais ostas piestātņu garums - 13818 metri. Osta ir spējīga pieņemt kuģus ar iegrimu līdz 12 metriem, ostas pārkraušanas jauda ir 45 milj. tonnu gadā. Bīstamās kravas Rīgas brīvastā ir naftas produkti un ķīmiskās kravas. Gadā Rīgas Brīvostu apmeklē gandrīz 4000 kuģu.<sup>15</sup>

Rīgas ostas drošības aspekti balstās uz to, ka ostā kopumā izvietoti 45 termināli (ostas iekārtas), kuros ir jāievieš ISPS kodeksa prasības. Pēc savas

---

<sup>14</sup> Liepājas osta/ internets- [http://www.liepaja-sez.lv/cat\\_2.html](http://www.liepaja-sez.lv/cat_2.html)

<sup>15</sup> Rīga. Transit Latvia- <http://www.transport.lv/?sadala=121>

darbības tie ir - naftas produktu, beramkravu, pasažieru, sašķidrinātās gāzes, ģenerālo kravu un kuģu remonta rūpnīcas. Visos terminālos ir sastādīti ostas iekārtas aizsardzības plāni un izsniegti ostas iekārtas atbilstības apstiprinājumi (sertifikāti). Sakarā ar to, ka terminālu īpašnieki un operatori ir cieši saistīti ar politiskajām aprindām, viņi izmanto savas iespējas, lai mēģinātu samazināt nepieciešamos aizsardzības pasākumus un tiem paredzētos finanšu izdevumus. Lielākie izaicinājumi Rīgas ostā ir saistīti ar pasažieru termināliem. Tā, kā ne visi kuģi ieņemēs dēļ var ienākt pasažieru terminālos, trijos beramkravu terminālos ir paredzētas procedūras, ka pirmajā aizsardzības līmenī šeit var pieņemt pasažieru un kruīza kuģus un tāpēc ir nepieciešams papildu personāls, pārvietojamās pārbaudes iekārtas, lai nodrošinātu pasažieru pārbaudes procedūras. Viens no šādiem termināliem atrodas blakus sašķidrinātās gāzes terminālam. Ja vienlaicīgi tiek pieņemti pasažieru un sašķidrinātās gāzes kuģi, sprādziena gadījumā uz gāzvedēja, pasažieru kuģis būs 100% nāvējošā zonā. Nepieciešami ostas noteikumu grozījumi, lai izslēgtu šādas vienlaicīgas operācijas. Par bīstamajiem termināliem ir uzskatāms minerālmēslu termināls, kur epizodiski notiek darbības ar amonija nitrātu.

Lai uzskatītu karakuģu dislokācijas vietu Rīgas ostā par karaflotes bāzei piemērotu, tai trūkst vairāku elementu. Drošības aspektos kā nepilnības ir jāatzīmē iespējas viegli novērot notiekošo bāzē no Daugavgrīvas cietokšņa, kura privatizācija var novest pie tā, ka nebūs iespējas kontrolēt notiekošo tur. Tajā pašā laikā Jūras spēku bāze atrodas pietiekami lielā attālumā no bīstamo kravu pārkraušanas termināliem. Tas nozīmē, ka iespējamās Rīgas ostas tehnogēnās avārijas praktiski neiespaidos karakuģus. Kā pozitīvais ir jāatzīmē iespēja praktiski ierobežot citu kuģu kustību karakuģu bāzēšanas akvatorijā.

Ņemot vērā, ka flotes galvenie spēki atrodas Liepāja, ir saprotams tas, ka Daugavgrīvā trūkst vairāku infrastruktūras objektu, kur varētu organizēt kuģu remontus un apkalpes atpūtu, tomēr, ņemot vērā Rīgas ostas un Rīgas, ka valsts galvaspilsētas iespējas, vairākus jautājumus, kas saistīti ar kuģu uzturēšanu un apkalpes aprūpi, ir iespējams īstenot.

Ņemot vērā Rīgas ostas nozīmīgo vietu NATO spēku apgādes sistēmā, Rīgas osta ir kļuvusi par potenciālo teroristu uzbrukuma mērķi.<sup>16</sup>

## **9. JŪRAS SPĒKU BĀZĒŠANAS JURIDISKIE ASPEKTI**

Latvijas Jūras spēku vienību bāzēšanu ostās reglamentē 2000. gada 15. augustā pieņemtie Ministra kabineta noteikumi Nr. 277 "Noteikumi par ostu izmantošanu aizsardzības vajadzībām", izdoti saskaņā ar Likuma par ostām 2. pantu. Ņemot vērā vairākas reorganizācijas un strukturālas izmaiņas, kas

---

<sup>16</sup> Kaspars Pollaks, Ilmārs Lešinskis. Zemūdens terorisma novēršanas līdzekļu nepieciešamība Rīgas ostā. 13. starptautiskā konference „Ūdens transports un infrastruktūra 2011”. Latvijas Jūras akadēmija. Rīga. 25.lpp

notikušas Nacionālajos bruņotajos spēkos, minētie noteikumi neatbilst šodienas situācijai. Tā, piemēram, Noteikumos sadaļā par sadarbību ar ostas pārvaldi 5. pantā tiek minēts Jūras spēku bāzes komandieris. Cik ir zināms, tādas struktūras, kā Jūras spēki, vairāk nav un Noteikumos minētais amats kā Jūras spēku bāzes komandieris neeksistē reālā dzīvē! Šodien nav arī tādas struktūras kā Jūras spēku bāze.

## 10. SWOT STRUKTŪRANALĪZE

SWOT analīzei izmantosim iegūtos datus par Rīgas un Liepājas bāzēšanas vietas atbilstību noteiktiem kritērijiem. Katras bāzēšanas vietas piemērotību vērtēsim galvenokārt pēc miera laika apstākļiem, ņemot vērā, ka militāro draudu varbūtība šodien ir minimāla un nav sagaidāma tuvākajā nākotnē.

### 10.1 Liepājas bāze

#### Stiprās puses

1. Praktiski neaizsalstoša osta, kas neierobežo kuģu kustību visa gada laikā

2. Labas vadības iespējas
3. Laba ūdens un elektrības padeve
4. Laba krasta novērošanas sistēma
5. Labs nodrošinājums ar noliktavām
6. Kara kuģu bruņojuma un tehnikas remontdarbnīcas
7. Nodrošinājums ar dokiem un kuģa remontu rūpnīcām
8. Kazarmas nodrošinājums
9. Personāla apmācības iespējas Liepājas mācību centrā

#### Vājās puses

1. Nav no vējiem aizsargātu enkurvietu  
2. Slikta apgāde ar degvielu  
3. Nav atmagnetizēšanas iekārtu un kuģu fizisko laukumu mērīšanas poligonu

4. Nav pretdiversiju un preteroristu, aizsardzības līdzekļu un spēku
5. Viegli novērojama no ārpuses
6. Nav iespējas aizsargāt kuģus no sadursmēm ar zvejas vai citiem kuģiem

#### Iespējas

1. Mainīt dislokāciju no tirdzniecības kanāla uz citu, jo Liepājā lielākā ostas daļa ir mazizmantojama

#### Draudi

1. Tehnogēna rakstura draudi no bīstamo kravu pārkraušanas
2. Problēmas ar nekontrolējamo kustību bāzēšanas akvatorijā

## 10.2. Rīgas bāze

### Stiprās puses

1. Labas vadības iespējas
2. Laba ūdens un elektrības padeve
3. Laba krasta novērošanas sistēma
4. Labs nodrošinājums ar noliktavām
5. Nodrošinājums ar dokiem un kuģa remontu rūpnīcām
6. Labas enkurvietas, aizsargātas no vējiem
7. SUV var veikt daļēji bāzēšanas vietas aizsardzību no teroristu un diversantu uzbrukumiem
8. Labi kontrolējama kustība bāzēšanas vietas akvatorija

### Vājās puses

1. Slikta apgāde ar degvielu
2. Nav atmagnetizēšanas iekārtu un kuģu fizisko laukumu mērīšanas poligonu
3. Viegli pārskatāma no Daugavgrīvas cietokšņa teritorija
4. Aukstās ziemās kuģu kustība kļūst neiespējama

### Iespējas

1. Uzlabot infrastruktūru
2. Pārņemt savā kontrolē Daugavgrīvas cietoksni un uzlabot bāzēšanas vietas drošību

### Draudi

1. Tehnogēna rakstura draudi no bīstamo kravu pārkraušanas
2. Teroristu uzbrukumi Rīgas ostai sakarā ar kravas tranzītu Afganistānai.

## 11. LIEPĀJAS UN RĪGAS BĀZĒŠANAS VIETU SALĪDZINOŠS VĒRTĒJUMS

Balstoties uz *Fuzzy* metodi, salīdzināsim Liepājas un Rīgas Jūras spēku vienību bāzēšanu, ņemot vērā SWOT struktūranalīzi. *Fuzzi* metode ir vienkāršota, ņemot vērā, grūtības salīdzinot katrā vērtējumā raksturotās īpatnības, piešķirsim katrai vienādu svaru (2. tabula).

2.tabula

### Liepājas un Rīgas bāzēšanas vietu SWOT analīzes rezultāts

SWOT	Bāzēšanas vietas	
	Liepājas osta	Rīgas osta
Stiprās puses	+9	+8
Vājās puses	-6	-4



Iespējas	+1	+2
Draudi	-2	-2
Rezultāts	+2	+4

Apvienosim sākumā pozitīvos elementus: stiprās puses un iespējas, bet pēc tam - negatīvos: vājās puses un draudus. Pozitīvam vērtējumam piešķirsim zīmes „+” un negatīvam - „-”.

Tad atbilstoši karabāzei Liepājā kopējas svars būs + 2, bet - Rīgā +4.

## SECINĀJUMI

1. Izmantojot esošās bāzēšanas vietas, karaflotes bāzei vairāk ir piemērota Rīgas osta nekā Liepājas osta.

2. Ņemot vērā Rīgas ostas stiprās un vājās puses, Rīgai ir jābūt karaflotes galvenajai karaflotes bāzei.

3. Neskatoties uz to, ka Rīgas osta vairāk atbilst karakuģu bāzēšanas prasībām, aukstās ziemās aizsalstošais Rīgas jūras līcis var radīt nopietnas problēmas karakuģu izmantošanā. Ņemot vērā šos ierobežojumus, Liepājas ostas bāzēšanas vieta ir jāizmanto kā *karaflotes atbalsta bāze*, kura ir spējīga dot karakuģiem patvērumu atsevišķos gadījumos. Tātad nākotnē būs jāaglabā abas bāzēšanas vietas – gan Rīgā, gan Ventspilī.

4. Sakarā ar veiktajām izmaiņām Jūras spēkos, nepieciešams veikt izmaiņas Ministra kabineta noteikumos Nr. 277 ” Noteikumi par ostu izmantošanu aizsardzības vajadzībām”.

## KOPSAVILKUMS

**Atslēgas vārdi:** Karaflote, Jūras spēki, karaflotes bāze

Nacionālo bruņoto spēku veidošana ir tieši saistīta ar infrastruktūras izveidošanu. Rakstā ir veikta salīdzinoša analīze par divu Latvijas ostu piemērotību karaflotes bāzēšanai. Analīze balstās uz apkopoto informāciju par iespējamiem draudiem un ostu atbilstību noteiktām prasībām. Pētījuma rezultātā secināts par nepieciešamību Latvijā uzturēt divas bāzēšanas vietas karaflotes kuģiem. Kā raksta blakusmērķis papildu ir izpētīts juridiskais aspekts saistībā ar Latvijas Jūras spēku militāro vienību dislokāciju un parādītas nepieciešamās izmaiņas.

## ATSAUCES

1. **Lešinskis, I.** *Challenges of Naval Base Location*. Proceedings of 12th International Conference „ Maritime Transport and Infrastructure-2010”. Rīga, 2010
2. **Pollaks, K., Lešinskis, I.** *Zemūdens terorisma novēršanas līdzekļu nepieciešamība Rīgas ostā*. 13. starptautiskā konference „Ūdens transports un infrastruktūra 2011”. Rīga: Latvijas Jūras akadēmija, 2011.
3. **Mahan, A.** *The Influence of Sea Power upon History 1660-1783*. Dover Publicatios, Inc., New York, 1987
4. **Vego, M.** *Naval strategy and operations in narrow seas*. London, 1999
5. **Доценко, В.** *Флоты XX века*. Том II, книга 1. Москва, 2003
6. Portāls DELFI, *Turcijas Jūras spēku bāzes apšaudē nogalināti seši karavīri*. Pieejams: <http://www.delfi.lv/archive/print.php?id=32217513>
7. Liepājas osta. Pieejams: [http://www.liepaja-sez.lv/cat\\_2.html](http://www.liepaja-sez.lv/cat_2.html)
8. Rīga. Transit Latvia. Pieejams: <http://www.transport.lv/?sadala=121>
9. Portāls ALL THINGS PAKISTAN. *Pakistan at War: Militants Attack Air Force and Military Installations in Karachi. Some Attackers Still Inside Military Base Where Fighting Continues*. Pieejams: <http://pakistaniat.com/2011/05/22/mehran-base-attack-karachi/>

# DEFENSE OF THE LATVIA: PAST, PRESENT AND FUTURE

*(Ziņojuma projekts Tartu starptautiskajā konferencē)*

*Brģen.(rez.) Kārlis Krēslisģ  
Navy kpt Aleksandrs Pavloviģģ  
Maj. Inese Krēslģģa*

## FOREWORD

Current article provides subjective Authors' vision on the past, present and provisional future of the Latvian Defense system as a whole. Particular emphasis is being put on future of the Defense system and security challenges of the 21.Century.

The main effort of the article is focused on State's security and defense issues referred to geopolitical situation of the Republic of Latvia, as well as fundamental legislative acts of NATO and EU: strategies and concepts, analyses of current trends and political situations Worldwide and primarily in the Baltic region; the experts' opinions have been thoroughly considered, as well as author's assumptions have been forwarded for scrutiny.

The creation of the article is backed up by the fundamental postulate, that Latvian Ministry of Interior and Ministry of Defense are these law enforcement agencies of ultimate responsibility for physical security and defense of citizens and State as a whole entity. Latvia is the member of NATO and EU, therefore, European and NATO security strategy relayed documents are fully applicable by their assumptions<sup>17</sup>: first, *military threats in Europe in general are eliminated*; second, *none any State is capable to resolve modern complicated security associated problems and challenges in individual manner*; third, *crisis respond and crisis management system, existing or planned, has become the highest priority issue for these organizations*. The key assumption is as follows: old, traditional **defense system** based on the legacy of Cold War postulates and way of thinking shall be modified thoroughly.

Here are important remarks on definitions and understanding. In modern Latvian language word "Defense" historically is of that almost dual meaning. First one is mere classical, associated with designations "Ministry of Defense", "Defense of the State" etc. However, directly translated from Latvian to English the combination of words "Defense Forces" is not the same, as "Armed Forces", as it could be understood by colleagues from other countries, where

---

<sup>17</sup> Kārlis Krēslisģ. "What should Latvian Army look like?" "Military science" magazine Vol.1

“Defense Forces” actually means Army attached by all Components of air and sea. The Latvian definition “Defense Forces” is broader and could be translated more precisely as the Combination of all Forces, Formations and entities capable to be used in all the aspects of the State Defense. In Latvian case entity of “Defense Forces” might combine “Armed Forces” with paramilitary units of Border Guard, Police, Security Services etc.. On another hand definition “Security” should be considered with a big portion of awareness by translators from Latvian to English and vice versa, because this word, along with classical meaning “Security” or “Security of the State”, could be misinterpreted as “*Safety*” by Latvians. However, the whole sense of current written analysis is about feasibility of “**Defense Forces**” in the Republic of Latvia in a wide sense of **State Security**.

## I. CREATION OF LATVIAN NATIONAL DEFENSE FORCES

The advent of Latvian National Armed Forces, hereinafter NAF, is referred to official appearance in autumn 1994. In theory, by means of printed thoughts and opinions exchange, NAF structure was thoroughly discussed and stipulated in National Defense Concept (NDC) since year 1992. However, separate integral parts of NAF were under command of different Ministries and, even under direct command of Government.

National Defense Academy (NDA) was the ultimate training and preparation location of all military personnel for NAF: Defense Forces (DF), Security service, Home Guard, as well as for paramilitary units of the Ministry of Interior (Border Guard). In 1992 none other discussions and stipulations than war and relayed war waging were held in Latvia. This fact is very essential, because, indeed, National Defense Forces is the organizations to be officially armed and prepared for war on behalf of State. Since the State is born, the issue of NAF is of that ever lasting importance.

In 1993 National Defense Academy has fulfilled the academic Research „Role and Chain of Command of National Armed Forces in a democratic State at war and peace”, this Research along with analytical Survey “Home guard” dated from 18. January 1994 was officially presented to National Security Committee (NSC) where got the support and recognition.

These surveys already have provided some theoretical foundation for creation of NAF at peace time. So, Researches general facts and findings were summarized in the Article “The basic concept and foundation to build up NAF of the Republic of Latvia<sup>18</sup>”. In 8-9 December 1994 NDA held the research-to-practice conference, where, among others addressees Director of Academic

---

<sup>18</sup> Kārlis Krēsliņš „The basic concept and foundation to build up NAF of the Republic of Latvia”, Military Survey , 1995., Nr.1(101). 7.- 21.p.p.

Scientific Center Kārlis Kresliņš had provided summarizations of the neoteric defense related matters as follows:

1. The utmost priority of Latvia is to arrange NAF structure and Command and Control system properly.

2. National Security Committee, Parliament and Cabinet of the Ministers should allocate strictly determined financial recourses for Defense purposes at least for time period of five years ahead.

3. Long term planning of Latvian NAF should be set up in accordance with national defense concept.

4. NAF officers and non-commissioned officers educational and training system should be set up as soon as possible; NAF commanding personnel shall acquire Western European languages in a most facilitated way, primarily English.

If Baltic States are in possession of certain political will and military far reaching sight and vision, they will be able to defend themselves. However, there must be presented strong, pragmatic and serious political leadership, which could be able to discriminate illusions from realities. Even taking into consideration merely restricted economical capabilities, Baltic States could create necessary defense forces by means of conjoined efforts and recourses, BALTBAT (Baltic Battalion) were launched already.

It was the essence of my address during the conference and it was the content of article in magazine “Military Survey”, 1995., Nr.1(101): I assume quite a considerable part of the statements is still actual in 2011.

*I was always sure, and I am absolutely sure ever, that any problem initially must be thoroughly scrutinized and analyzed on the level of theoretical research, followed by practical suggestions to be worked out and analysis of consequences (courses of action) provided, in order to enable Government to select rational and logical decisions; the practical execution of such decisions must be started up just afterwards.*

My opinion is based on the logic, academic researches and justified arguments, but I think that mostly due to purely political considerations instead of logic and good practice, some wrong decision has been taken in autumn 1994, when Defense Forces Headquarters and Chief of Defense Forces position were liquidated, and National Armed Forces Headquarters has been launched instead. Lieutenant-Colonel ***Juris Dalbinš*** was promoted to Chief of National Armed Forces on 5 October 1994, simultaneously retaining (double headed) position of Chief of Homeguard, upkeeping additionally Homeguard Headquarters yet functioning. This move was a little bit different from these proposals previously forwarded by us, but still, the generous setup of NAF Headquarters structure was quite logical and in a full accordance with NATO standards.

## II. THE PRESENT OF NATIONAL ARMED FORCES

It is being defined in Article 2 “**National Armed forces and their missions**” of the existing Law of National Armed Forces as follows:

(1) The National Armed Forces are an aggregate of military formations, which form a militarily organized, trained, and armed part of the nation.

(2) The goal of the National Armed Forces is to defend the sovereignty and territorial integrity of the Latvian State, and its population against aggression.

The (1) paragraph is being effective at any time periods as in past and nowadays, however (2) paragraph was effective just before Latvia joined NATO and EU. Latvian defense policy has changed drastically at present times, being based on the collective defense, so this paragraph should be changed, and changed along with the whole Law. The Military Committee session was held on 2003, where NAF Chief of Staff has provided the presentation “Security architecture in the context of historical changes”. The dominant primary idea was, that at times before to join NATO, we had planned State defense fully and absolutely autonomously (see Figure1).

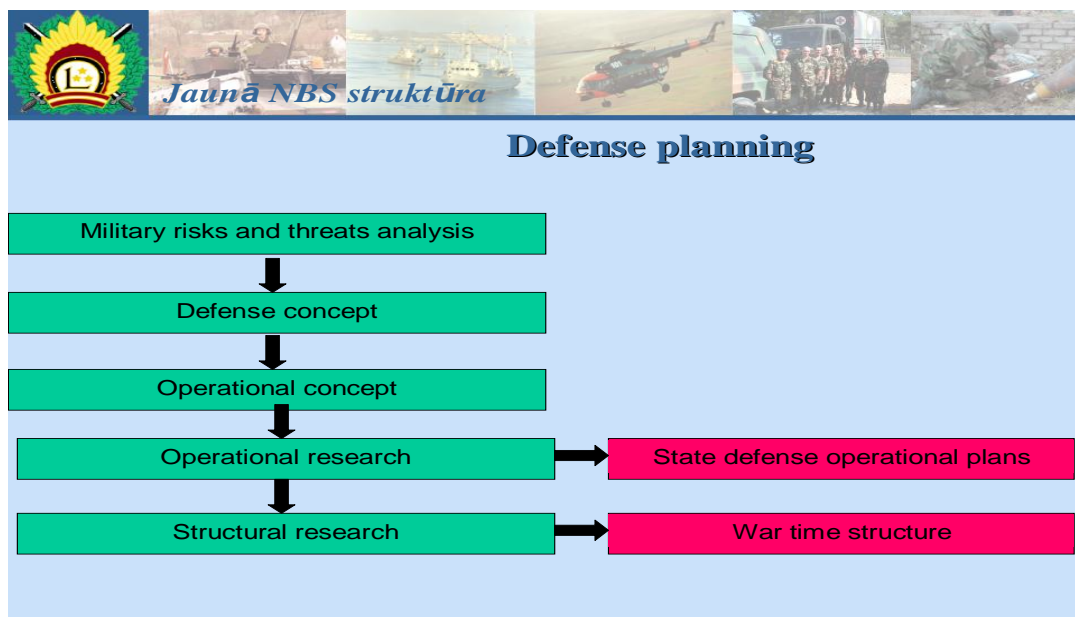


Figure1.

The main designation of planning process was the execution of Operational Research, in order to define NAF structure for war time depending on military threats and adhered NAF tasks and missions. For instance, State Defense Concept 2001(VAK-2001) had indicated the basic strategy principles: territorial and total defense; NAF war time personnel had determined to reach 50 000. The peace time structure of NAF had been set up in accordance with up to moment affordable financial funding and being as close as possible to the war time structure.

There was proposed a provisional defense planning concept upon the joining NATO, where particular proposals were forwarded on NAF developments in accordance with necessary military capabilities stemmed from NAF forces proposals to NATO and involvement into Alliance crisis respond system. NAF hierarchical structures designed for war–peace–crisis times are identical. Dedicated national, standing alone (VAOP) State Defense plan is not being developed (see. Figure2).

That was effective in autumn 2003, quite before Latvia joined NATO. Military Committee had not any objections or negative comments on this vision. At modern times Latvia is the member of NATO and EU. The question is if these statements came true and our planning system is adjusted to that?

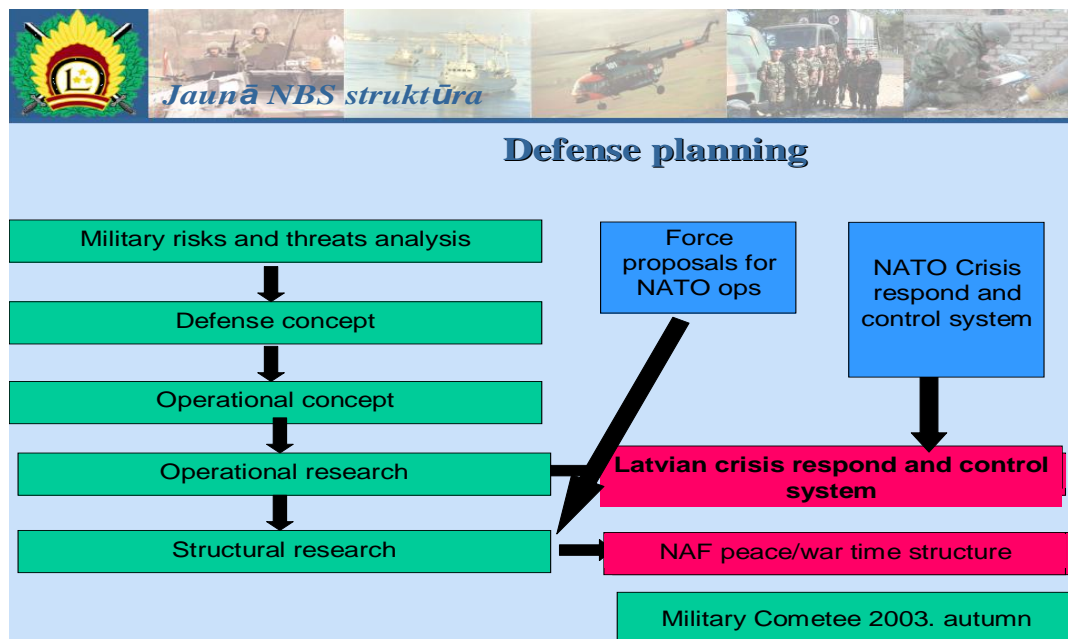


Figure 2

In 2003 European Union has released its security strategy, where a set of actual 11 threats was identified (see Fig.3). In 2008 EU has developed and modified its formulations of security strategy as “A secure Europe in a better world”, where the spectrum of the threats is widened up a little bit. Cyber attacks and IT relayed threats, as well as energy dependence of the countries are these new threats actual up to date. By analysis and scrutiny of these threats, we can draw the conclusions, that purely military threats against EU and NATO are not much feasible any more in the modern World. Currently World is overwhelmed by economy and financial crisis. Latvia is heavily affected by this crisis. In order to allocate commonly scarce finances for defense, it is vitally important to sort out, optimize and settle properly State’s defense structure, and, first of all, NAF. Are there clearly defined and formulated tasks and missions of the NAF, as well as logical and corresponding planning hierarchy? The

executive algorithm of sequences to be followed has been offered since quite a long time<sup>19</sup>.

### EU security strategy names 11 global threats

Category of threat	Higher priority	Priority
<b>Terrorism</b>	✓	
NBCD proliferation	✓	
Regional conflicts	✓	
Unstable countries	✓	
Organized crime	✓	
Poverty		✓
Diseases		✓
Decrease of population		✓
Recourses dependency		✓
Limited recourses		✓
Global warming		✓

Figure 3.

Initially common security related risks and threats to Latvia are being analyzed, followed by creation of National security concept; afterwards military risks and threats are being scrutinized in order to determine minimally necessary military defense capabilities of the State, crowned by creation of Military Strategy of the State (MSS) which is the basic written format for advent of Law of the National Armed Forces. In its turn Law of the NAF defines ultimate tasks and missions of NAF, as well as their hierarchical balloons, chains of command, structure and, partially position in a whole Latvian security system (See fig.4).

Why Latvia has worked out and approved new State's security concept (VAK-2008) just in 2008: four years after joining the NATO? What is the reason of total difference of this strategic level document in matters of Titles and Contents from its similar designation documents in other Baltic States? These questions have been asked and discussed since 2005, however none logical answers were provided.

<sup>19</sup> Kārlis Krēsliņš „Future of the NATO: Baltic perspective” Mag. Military Science, Nr.2.





Fig.4

In order to fill up the hollow talking and questions by practical outcome, in 2006 we have released the project of Military Strategy of the State that was presented on 16 September 2006 within NDA hosted seminar. Latvian CHOD, Chairman of Parliamentary Security Committee, former Ministers of Defense and Interior, as well as Chiefs of National Security agencies took participation in this seminar. MSS was publicized in magazine “Military Survey”<sup>20</sup>. Additionally, the project of the MSS was presented in international seminar and in BALTDEFCOL. The project has received recognition and appraisal merely within all these events: none any critics appeared. However, Latvian MoD did not react or commented either.

### III. FUTURE OF THE LATVIAN NATIONAL ARMED FORCES

New NATO Strategic concept defines priorities of NATO: collective defense, political and military stability, persistent Euro-Atlantic link. There is adherent dilemma of national versus common alliance interests in NATO countries.

NATO Strategic Concept shapes out: first, collective defense against threats and challenges to security. Second, foresees crisis prevent, crisis respond and crisis control supportive operations by means of military and political tools.

<sup>20</sup> Magazine “Military Survey”. 2006.Nr.1(121) <http://doc.mod.gov.lv/lv/ma/2006/1/>

Third, collaborative security, partnership and cooperation with all countries and organizations involved.

NATO Strategic Concept names new security challenges and threats: global terrorism, cyber attacks, security of energy sources, climate changes.

It is quite logical, that statements of the official Address from Latvian Prime Minister<sup>21</sup>, namely, that security of the State is being ensured by economy stability, support to the fight against terrorism and virtual security are in mere accordance with NATO forwarded threats and security related conclusions.

On 24 August 2010 Cabinet of the Ministers has reviewed National Security Concept (NSC) where statements sounded as follows: “Latvian military security lays on the basic strategic principle of participation in NATO collective Defense system, where a possible Military threat against Latvia is being considered as a threat against the whole NATO.”

It would be a logical commitment, if NSC, based on the principles of European Security strategy, were the fundament for further legal developments in order to launch the Law of National Armed Forces which defines the basic tasks and missions of the NAF together with its necessary structure (see Fig.5)

Countries with imposed particular Defense Forces usually operates with the dedicated written military strategy or doctrine, but, for instance, Estonia has accepted for use a document of the strategic level, where defense related involvement of all governmental institutions is thoroughly described and endorsed. The ultimate meaning of State Defense is being regarded in a much wider perspective than purely military issue.

“Concept of the State Defense” (VAK) was and will be always actual in Latvia as a basic document, setting up military defensive concept or military strategy. Classical philosophy teaches us, that any progress is having its spiral loop of development. For example, national Home Guard was created and functioned as independent stand alone structure, governed by own array of legislative acts. Before Latvia joined NATO, Home Guard had merged with Ground Forces, in order to get the structure and C2 system in tenets of territorial and total defense concept.

---

<sup>21</sup> <http://www.leta.lv/>



Fig. 5

Upon the country joined NATO, Home Guard has been segregated as fully independent structure and whole arms of services have been transformed into regular Active forces or professional military, consisting with Ground Forces, Navy, Air Forces as the integral components. “Concept of the State Defense” should be transformed into general document, defining threats, challenges and risks of 21 century under auspice of EU security strategy and NATO strategic Concept, determining associated NAF competencies: fight against terrorism (participation in international missions), cyber-attacks (security of virtual environment) and participation in units/formations of collective defense (NATO NRF or EU combat groups). Within the NATO members countries there is fully recognized the ultimate necessity of advance planning in areas of Crisis Respond to be implemented, and we have discussed the feasibility of such “in-advance” planning since 2003 within sessions of Presidential Military Committee. NAF related threats and these crisis provoking factors are well shaped in EU security concept, as well as in NATO strategic concept; these factors are mentioned by Latvian Prime Minister either: fight against terrorism and virtual security.

## 1. THE VITAL MILITARY CAPABILITIES OF NAF

**Fight against terrorism.** This question is very multifaceted and requires a lot of discussions, scrutiny and analysis, bet there is clear axiom: none any country is able to fully eliminate threats of terrorism within its territory without help and support from outside.

*First*, as safer World is, as safer will be any single country. It is the one of conceptual rationales for Latvian military personnel to get involved into international operations abroad (Peace Support /Keeping Operations).

*Second*, NATO collective defense (Article 5) is a flexible tool designed as for purposes of deterrence against military threats from other countries, as in fight against terrorism. In particular, the ultimate existence of NATO collective defense principles and notably Article 5 makes experts of military and policy affairs to draw unambiguous conclusion that straightforward military aggression directed against as NATO, as EU countries is very unlikely within next oncoming decade.

It is quite logical conclusion, due to fact, that, for instance, US military budget is ~45% of the whole World's military spending. In general, even speculatively, it means that if all the World's countries would conjointly wage conventional war against USA, these countries won't get a victory. Several countries are in possession of nuclear arms; however, still 90% of nuclear arsenals are under control of USA and Russia. It means that within potential nuclear conflict where these two countries could get involved, if such a conflict arise, none any political or military goals and aims could be achieved, because war winners will not be existent any more.

*Third*, There was held a specific Research under auspice of USA, presented by Chairman of Working group<sup>22</sup>, the researches have drawn a general conclusion, that likeliness of the use of weapons of mass destruction (WMD) is very high; the basic question is where(?) and when (?) these will be implemented. In fact, WMD was used already, for example in Tokyo underground railway stations. Additionally, we always should consider indirect WMD (NBCD) threats imposed by general disasters or catastrophes. Recently in Latvia has risen massive concern on leakage of industrial chemicals in Riga port, when situation was comparable with WMD relayed event.

*Fourth*, the security and psychical protection of critical importance objects of State's infrastructure etc. These issues normally are under the competencies of specifically trained experts and specialists; usually all associated data and information are highly classified.

What are the NAF necessary capabilities to wage effective fight against terrorism?

1. The active participation in forces (formations) of the collective defense such as NATO NRF and/or EU military formations (EU Combat Groups). This task is executable by Latvian regular forces or professional Defense Forces.

2. Participation in International Operations, first of all Peace Support and Peace Keeping Operations. Professional military personnel of the Defense

---

<sup>22</sup> Germany hosted CIOR Seminar.2008 February,

Forces should be involved in Peace Keeping Operations, on other turn Peace Support Operations could be covered as by military personnel, as by representative from Police, Civilians etc.

3. The factual execution of Crisis Response Planning within the country should be done by all Governmental and Municipal entities and organizations, as well as all residents of Latvia. The primary criterion is right organizing and leadership to prevent any potential crisis, than crisis management itself, followed by post accident management.

**Security of a Virtual Environment** . We all have witnessed the recent IT relayed scandals as with Neo, as with WikiLeaks publications<sup>23</sup>. The capabilities of Internet are immense. The Science says that information is safe sufficiently only when amount of informational package locking password symbols is the same as the amount of symbols held by information itself. In reality it means, that it is merely impossible to build up totally secure channel of information exchange, which could not be broken up. It is the reality, which must be taken into consideration as by governmental structures as by individuals. People should keep in mind, that any our action, movement or location might be monitored and controlled. Still, we manage our personal feelings, impressions and way of thinking, at least officially to be maintained privately. However, it is quite relative independence either, due to emerging technologies of virtual personality control and influencing.

First, there is a positive aspect of utilizing Internet. Mass media are always keen to draw public attention toward moral, juridical, or unlawful misdoings of empowered persons or officials, and the borders of openness are widened up drastically. For instance, Neo has revealed all the aspects of Governmental officials salaries, otherwise kept in secrecy, thus providing ground for rumors and stipulations; this action forced all the Latvian Ministries to publicize all their internal pay-rolls.

„*WikiLeaks*” did not reveal any factual secrets however did confirmed and approved much of facts and stipulations, which mostly circulated on the level of unofficial information exchange before the action. From these publications we can discriminate some issues and concerns about Baltic States Defensive Plans. During annual Conferences on Security and Policy in Riga, President of Lithuania has publicly expressed at least twice the necessity of such a plan to be worked out. The actual existence of such plan was not big secrecy as within NATO as for our Eastern neighbors. May be, such a plan was named by a little bit inappropriate designation. The plan should better to be named as the Crisis Respond Plan of the Baltic States, or whatsoever. Both EU security strategy

---

<sup>23</sup> Kārlis Krēsliņš “What are the prominent events in the first decade of XXI Century?” Military science magazine, Nr.1. [http://doc.mod.gov.lv/lv/militara\\_zinatne/2011/2/](http://doc.mod.gov.lv/lv/militara_zinatne/2011/2/)

and NATO strategic Concept clearly defines, that there is no any likelihood of conventional military aggression from countries outside the organizations. However, the risks and threats of terrorists' attacks (with WMD involved), cyber attacks, cyber-wars are of that high probability. These events are in progress around the globe, accompanied by technology related accidents, catastrophes etc.. Countries have to set up well coordinated cooperation in order to control accidents. For example, Estonia considers the contamination of Baltic Sea as the utmost risk presented, due to massive chemical arsenals from WW I, II are awaiting the release on the sea bottom.

Neo has opened some new page of our regular life, at least here, in Latvia, in order to improve understanding about politicians and their doings, as well as about circulation of information. *WikiLeaks* scandal has amplified it to global level. Nowadays it is quite impossible to create another Molotov-Ribbentrop pact, or to hide all the Katyn killings associated materials during decades. Currently, when events of '*Real-politik*' are being exercised still adhering the concept of Machiavelli: "you can't make an omelet without breaking eggs", voters and citizens can sort out much effectively "who-is-who".

At modern times people have acquired the provisional opportunities to learn "black and grey" money traffics. Apparently „Bank of America" is seriously concerned about threats appeared, that notorious site *WikiLeaks* can make public all the data about bribery events, in accordance with foreign press. The founder of *WikiLeaks* Julian Assange has warned before about the publicizing of controversial documents associated with prominent US banks. He mentioned about existing "corruptive environment" in some large American banks.

Neo and mostly *WikiLeaks*, have figured out the methods of "cure of cancer"; "cancer" means corruption and bribery in society and countries. The methods are to lighten up and fully reveal a flow of money. All this money, belonging to politicians, individuals, organizations or regular people is circulating among different banks and numerous structures. Therefore, corruptive deals are monitored and lightened up either. It should be an immense blow on corruption as the system. Good luck to everybody who picks up the cover of secrecy from above dishonest deeds.

Second, the utmost importance of Web protection and security in context of virtual environment safety. Estonia has faced the cyber attack, and it was relayed with the situation around so called "Bronze Soldier" monument removal. In order to react on such cyber attacks in virtual environment, the specific NATO school has been set up, designed to prepare experts on virtual environment security for NATO countries. This issue is of high priority in all the countries, so, for instance, US is seeking to hire about 10 000 talented individuals for further educating, training and involvement to deploy them into virtual environment security activities.

Some facts and findings: Iranian Nuclear Program was stopped to function temporarily by means of specifically designed software viruses. This fact is of twofold meaning: first one-such a breaching indeed can stop and render ineffective UN condemned nuclear program; however, second dark side of the event is, that deliberate discrepancies imposed from outside into normal nuclear power plant functionalities can result “Chernobyl” type consequences.

The general outages of electricity networks system happened in USA several years before; some experts describes these technical problems as resulted by deliberate or unintentional faults within virtual, software associated digital environment. There are numerous cases of robbery in virtual environment, when huge monetary funds are drained illegally from private or enterprises accounts. We can just imagine technical discrepancies in Air Traffic Control digital environment and consequences might come. This list of digital risks can be continued further on.

At 15 February 2011 held session Latvian Cabinet of the Ministers has fully supported the Prime Minister’s report on Security of the State, where Latvian priorities have formulated, in order to address threats in digital environment:

1. Improvements in matters of legal and legislative regulations.
2. Improvements in areas of International and inter-structural collaboration.
3. Improvements in areas of timely identification and reaction against threats.
4. Improvements in matters of IT users competencies in digital technologies

What is the level of NAF involvement into above mentioned priorities, and what digital competencies are needed for that? We have an Estonian example and reference, when country address the issues by establishment the “Center of Excellence” on Cyber defense, and producing highly qualified experts in this field, as well as highly developed cyber security infrastructure as in Defense as in the whole country. Latvia should make more research and analysis on these topics.

At US initiated International Seminar in May 2006, participants have scrutinized the NAF role in country’s defense system related issues. For instance, there were efforts to find out the answers on questions:

1. What percentage of State’s budget should be allocated for country’s security?
2. How Government is planning to deploy Armed Forces for State defense?

3. How Government will allocate the responsibilities and duties between three basic ‘security sector’ elements: armed forces, police and secret services?

## **2. WHAT SHOULD BE DONE IN ORDER TO IMPROVE NAF PERFORMANCE?**

First, it is necessary to sort out, line up and improve the whole understanding of Defense Sector personnel about security challenges of the country in 21 Century. Quite often the main problem is located in an individual’s mind, when right words and statements about collective defense are being reiterated, but way of thinking is still of that obsolete Cold war nature. Some are not able to accept seriously the inadequacy of country’s self-defense system creation and development versus NATO Article 5 existence.

By providing the exemplifications of military conflict in Georgia, some individuals try to prove the probability of the same scenario in Latvia, however they do not mention about difference in international status of both countries (Latvia is the member state of NATO and EU); as well as they do not recall, in general, lessons learned from this conflict, when Georgia had spent about 10 billions USD for its defense capabilities, but has lost the war within 5 days.

From the initial stage, we should work out the joint vision and kind of monolithic visionary platform (but not monolithic opinion, by no means) on matters of Defense and Security definitions and notions amongst experts and involved individuals; it could be feasible if members of Parliament (Saeima) initiated the kind of public discussions on these issues.

Second, legislative acts and legal procedures should be sorted out and even named in accordance with real Defense and Security environment of the State. Some clauses and articles of National Security Law should be changed or even withdrawn, for instance, these Articles on factual executing of self-defense, where Latvian Supreme Commander-in-Chief is being designated in case of war or crisis. Essential alterations should be done in the National Armed Forces Law, in order to render it as the “umbrella” for family of the associated legislative acts, designed to order up existing and future formations, entities and organizations of State Defense: regular (Defense) Armed Forces, Homeguard, Police, Border Guards etc..

Third, it is necessary to define quite clearly the place, duties and responsibilities of NAF within the whole Latvian security system and hierarchy. There are massive changes in security and defense environment all around the world and governmental concepts themselves should be adjusted accordingly. We should use EU security strategy and NATO strategic concept as the essential references, along with continuous monitoring of the trends and



developments of modern world, trying to be the active participant of the events, not just getting under influence of them.

Chief of Bundeswehr Centre of Transformation Brigade-Gen. Erhard Drews stated quite properly<sup>24</sup>: “(...) *for leaders* (these military leaders responsible for planning and developments of Defense system) *it is not enough just to monitor the ongoing changes. The individuals not thinking about “what will happen at day after tomorrow?” will lose the development course for tomorrow and will stay fully behind and outside of any developments!*”

Fourth, NAF structure and their integral parts must be defined precisely. It is absolutely unfeasible, when the official report of Prime Minister on ”State Security”, which was fully backed up by Cabinet of the Ministers, contains controversies and even bizzare thoughts. For instance, there was correctly formulated basic strategic principle of the Latvian military security: NATO membership, along with the associated collective defense system. However, this Prime Mnister’s report indicates further on:

- Current inability to bolster necessary armaments and equipment; **the level of Latvian participation in standing NATO Response Forces is decreased by 98 percent** (the amount of personnel in regular NRF rotations is diminished from 253 to 3)

- Latvian PSOs involvement in Kosovo, Bosnia-Herzegovina is fully withdrawn, in sake of ongoing PSO in Afghanistan;

- The amount of annual military exercises is decreased dramatically;

- Long term supply and logistic agreements and treaties (these essential for NAF seamless developments and operations) are modified and changed, thus increasing long term financial burden as well as diluting the level of trustworthiness of Latvian Governmental performance merely globally;

- Social packages of military personnel are decreased drastically.

The report of Prime Minister contains statement as follows: „ On some extent, the function of State defense is covered by Homeguard, which involves Latvian citizens into the defense of territory and country.”

In this case, how should we consider the NATO system of collective defense? Does it mean that Latvian defense policy is being exercised as a self-defense one, as it was well before the joining NATO and EU?

Fifth, we have to create monolithic NAF training and education system. The utmost necessity of such as system has been reiterated a lot and detailed analisys could be found in electronic magazine, in article “Latvian National Defense Academy: past, present and future”.

---

<sup>24</sup> In Germany held NATO CD&E WG Conference, 2009.

## CONCLUSIONS

1. Republic of Latvia is not having other options in matters of defense policy and strategy, than these defined in National Security Concept: „Latvian military security lays on the basic strategic principle of participation in NATO collective defense system, where a possible Military threat against Latvia is being considered as a threat against the whole NATO.”

2. Latvia has the opportunity to arrange its defense in a most efficient and logical way, thus becoming the pattern for other NATO and EU countries in these matters, because countries with massive military formations and matured military industry are much less flexible in doing that.

3. It is absolutely feasible on the Latvian soil to work out the Defense concept, foreseeing logical and considered merge of Ministry of Defense and Ministry of Interior, with clear and precise assigning of duties and responsibilities without duplication of effort. Additionally, unified educational system should be built up, in order to prepare Defense related subjects expert and specialists of all kinds.

# **THE ROLE OF THE PERSONAL AUTHORITY OF OFFICERS IN THE MILITARY UNITS' PSYCHOLOGICAL SPHERE/ATMOSPHERE**

*by Jeyhun Gamarli,*

*Candidate for a degree at the Institute of Studies in Education,*

*Republic of Azerbaijan*

Leaders play an important role in shaping the psychological atmosphere, building positive relationships and thus in the accomplishment of tasks of any team. As far as military units are concerned, the leadership role has been traditionally performed by the officer corps. Competence, integrity, interpersonal qualities and communication skills of the officers have a direct impact on their authority and esteem in the units.

A brief historic overview provides numerous examples of a weaker warring party overcoming a more numerous and better equipped one, with competence and high authority of its military commanders being among the major causes of success.

The military history shows not a single example of a successful commander who would not enjoy a tremendous popularity among his troops. This is another clear indication of a commander's ability to win the hearts of their rank and file, along with being capable strategists and tacticians.

Sun Tzu, an outstanding Chinese military figure who was among the first to provide military records, emphasizes the role of commander as one of the five key elements in his philosophy of military success. According to this philosophy, the major elements that constitute a successful military commander are authority, wisdom, mercy, courage, high level of demand, fair attitude, lack of bias, humane attitude and personal valor. /9, p.73, 74/.

Napoleon Bonaparte, the famous French military leader, noted the following: "It is not just the matter of a military leader being smart and resolute; it is more the matter of a balance between these features. If the will prevails over the mind, the leader will be brave and courageous; however he will hardly be smart and logical. Should the contrary be the case, he will have good plans and ideas but he will lack the will and courage to implement them." /26/.

According to another wise statement frequently mentioned by Napoleon, "an army of rabbits run by a lion is worth more than an army of lions led by a rabbit". /26/

Almost all the outstanding military commanders were among the most advanced figures of their time ( E.g. Alexander the Great was a disciple of Aristotle; Hannibal was one of his epoch's most renowned intellectuals, and

Julius Cesar is recognized as one of the ancient world's leading figures for his knowledge and intelligence).

Outstanding historic figures have an enormous, although oftentimes subconscious impact on us, because of the fact that their words and gestures form behavioral standards and code of conduct for generations to come. We can also call this the personal authority of an individual.

Ideas regarding the role of personal authority can be found in the works by Plato, Aristotle, Democritus and Antiphon. However the first attempts to shed the light on the nature of personal authority in social psychology were made by Thomas Hobbes and Maximilian Weber. T. Hobbes presents the issue of personal authority as a *freedom vs authority* dilemma. Personal authority in this context is viewed as the superior power or sovereign authority. /21/

M. Weber was the first to come up with the formal typology of personal authority. He believes that personal authority is based on either the aspiration to accomplish positive goals within a certain system of laws, or on someone's personal charisma.

The English philosopher David Hume interpreted personal authority as a manifestation of three types of power, i.e. the power of state, the power of bureaucrats, and the power of intellectuals whose works cause broad public discourse.

Performance of any agency or unit is dependent on the activities of individuals who exercise (or are supposed to exercise) their personal authority as the agency's leaders. In psychological literature the concept of personal authority is interpreted as the socio-psychological impact of an individual or a group of individuals upon others (E.g. the impact of an officer upon a subordinate or the influence of a team upon an individual or the high command upon subordinate units, etc).

Personal authority is a social role that is mainly determined by certain hopes and beliefs of the environment. Individuals who exercise personal authority due to their knowledge and intellectual capacities normally guide the actions and behavior of others. As it is the case with other professional groups, military units may have one or several recognized leaders, such as commanders, experts, athletes, etc. Each recognized person may be of a certain use for the whole unit. That said; the authority of an officer, i.e. the commander, is of a particular importance. Only a recognized commander is capable of properly organizing the life and activities of a military unit, mobilizing it to accomplish the tasks, eradicating undesirable trends and training personnel properly. The personal authority of an officer encompasses positive social trends, military competence and personal features that are supportive of proper exercising the military profession.

Each authoritative leader has special features that affect both the overall psychological climate and certain specific areas within the unit.

Low level of officer's esteem or lack thereof creates a number of complexities in the officer's relations with the subordinate rank-and-file.

The Officers' ability to serve as a role model for their subordinates to a great extent depends on their personal esteem and authority. Soldiers tend to follow orders by only those commanders who have authority. The ability of officers to influence behavior and morale of the staff under their command highly depends on the level of their esteem among the personnel. Therefore the esteem the officers enjoy among their subordinates is of crucial importance for them being a role model.

The components of the esteem and authority that officers have include inter alia their appearance, discipline, accuracy, appropriateness of their orders, politeness of treatment, and clarity of speech. Loud laughter or similar types of careless conduct may degrade personal authority of an officer and undermine his image as a serious person.

The practice shows that high esteem and authority enjoyed by commanders within their respective units significantly increase the unit's internal integrity and hence upgrades its output. An esteemed leader is a good social role model for the whole unit. The Leader's esteem is a combination of a set of social and psychological features. The most important ones include the recognition by the unit of his reliability and competence, together with his capacity to address the unit's needs in a proper manner.

Unit commanders shall pay particular attention to studying the individual qualities of the servicemen under their command, building up relations with the personnel in strict conformity with rules and regulations, creating internal solidarity within the unit, timely exposing causes of misconduct among subordinates and preventing them wherever possible, and taking resolute corrective measures with regard to trespassers.

Lack of officers' esteem and authority in the military units makes the execution of missions and the proper execution of duties with regard to the protection of the homeland completely unattainable.

In the majority of cases unit commanders either perform arbitrary management (with no deliberation whatsoever) or become so-called 'soft' liberals. The latter results in a decline of discipline within the unit. To avoid this, the following conditions should be observed:

- high morale within the military units at all times,
- zero tolerance towards bullying, insult and unfounded tensions in relations with subordinate personnel,
- freedom of action of subordinate personnel within the scope of their competence,

- denial of petty affections and irrelevant protectionism.

Emotional encouragement should be given particular emphasis. Things generally don't happen automatically. A soldier may be complemented for whatever positive step he makes. This is another indication of the commander's standing attention towards his rank and file. That said, this complement shall be linked to a certain accomplishment of a private, not to his overall service.

Immediate reaction should be provided to each case of misconduct. Attempts to present cases of someone's misconduct cumulatively may indicate a certain bias on the commander's side. Each critical comment should be made in a constructive manner, so that criticism should not be made for its own sake. Neither should criticism be person-centered, rather it should deal with the type of conduct. Criticism that avoids personal insult, no matter how harsh and uncompromising, will nonetheless add value to the officer's esteem.

Awarding those who succeed in accomplishing combat and service missions, as well as imposing penalties on those who fail to perform them properly is another important function in the commander's day-to-day activities. Encouraging good performance has a positive impact on the soldiers' morale, whereas penalizing misconduct plays a key role in preventing and preempting more serious problems that could arise down the road.

The unbiased nature of both penalties and awards is of key importance. Neither the awards should be groundless, nor should the penalties be unfounded.

Some commanders who lack life experience believe that esteem is something that should automatically arise with the official authorities they get. Fallacy of this approach needs no comment. Marrying personal authority with the official one requires a great deal of leadership capabilities from the commander's side.

The power of a commander is based of the rights and authorities he is vested in by the Government with a view to performing the tasks and missions entrusted to the respective military unit. The rights granted to commanders, such as command and control, awards and penalties, become ever more efficient tools in the hands of a capable leader. The personal authority of a commander shall be measured by the level or recognition of his knowledge and supremacy by his subordinates, as well as by the extent to which they are guided by his ideas, decisions and orders. The attention of the whole unit is focused on a capable commander who plays the key role in the unit's integrity and combat readiness.

The personal authority of a commander to a great extent depends on his personal qualities, such as:

- adherence to the duty of a soldier and professional competence;

- affection to the military profession together with responsible and creative approaches towards it;
- moral integrity, i.e. sincerity, fairness, hard-working nature, seriousness and modesty;
- managerial capacities, efficiency and the ability to comprehend and implement innovations;
- discipline, thoroughness in orders' execution, commitment, zeal, tolerance, self-control, resoluteness, valor, ability to withstand the hardships of the military profession;
- politeness, considerate attitude, impartiality and demand, ability to question everything, keep one's own emotions and wrath under control and abstain from self-praise;
- Pedagogical mindset and proficiency.

Those who enjoy personal esteem and authority are expected to be the role models for others due to their knowledge and abilities. Besides this, their advice should be validated through practical experiences. When this is the case this builds the foundation for their credibility, willful and conscious discipline and the desire of their subordinates to comply with their orders. Competence as one of the key components of personal authority implies not only proper command of the bulk of theoretical knowledge, but the ability to apply it efficiently in day-to-day life.

Speaking of the qualities that are instrumental in gaining an officer's esteem and authority, the ability of passing well-balanced and appropriate decisions in the complex conditions of a harsh service or combat situation should be mentioned in particular. Commander's zeal, resoluteness and perseverance are of an extremely high importance in this respect. What makes an officer really successful and esteemed is strong will and the ability to accomplish implicit obedience to his orders and instructions by subordinate personnel together with a profound knowledge of the mentality of the whole unit in general, and each individual in particular, as well as the capacity to properly assess and learn lessons from success and failures.

Relying upon one's esteem and authority does not mean renouncing one's own ideas and proposals. A true leader shall not concentrate the whole scope of authorities in his hands. Rather, he should prudently share his functions with the unit's members retaining strict control and scrutiny over their execution.

Analysis of esteemed and authoritative commanders' performance reveals some specific personal features that appear absolutely essential. These include contagious energy and enthusiasm necessary to get the others actively involved, knowledge of human behavior and mindset, i.e. finding the most appropriate role and place for each individual in a unit, ability to promptly expose and prevent cases of misconduct, psychological tactfulness, i.e. finding a good

balance of influence in relationship, initiative on both managerial and executive levels, high demand, innovative approaches, etc.

(During the investigation of the talented and influential commanders, we conclude that some specific, individual commander's personal qualities necessary for more effective management of the military team. Key among them: sharing their energy with others, activation of these, the practical and psychological knowledge, therefore, to find a better place for every member of the team, considering his personal capabilities, skills, reflecting the psychological world of people with a choice, to see disadvantages people and eliminate them in time, the ability to know the limit of the psychological impact of contact and communication; either the executive or the creative initiative, the requirements and innovations, etc.)

It should also be noted that some commanders resort to dubious means and methods with a view to gaining esteem. This leads to pseudo-authority. Bullying or permanent duress are just a few forms of that. This kind of pseudo-authority is grounded in abusive application of a commander's powers and authorities to keep the subordinate personnel controlled under a permanent fear of penalty. Fear-based authority undermines confidence and incentives of subordinate personnel.

Another type of pseudo-authority is based on keeping the subordinates at a distance by restricting relationships exclusively to the official ones. Supporters of this 'distant' authority believe that the esteem may be gained by erecting artificial barriers between them and their subordinate staff, minimizing human contacts and limiting them to official relations only.

Mean-spirited (or small-minded) authority constitutes another kind of false authority whereby commanders create a set of redundant and artificial rules that subsequently shape the relations in their respective units. Usually a tool of incompetent commanders, this kind of pseudo-authority creates a very malevolent milieu that manifests itself in unreasonable doubt, lack of confidence and that generates tensions. Commanders known for this kind of pseudo-authority are overtaken by petty and insignificant matters rather than exercising fair and efficient management.

So-called 'moralizing' authority is another form of pseudo-authority. Some commanders striving for esteem, try to present themselves as all-knowing jacks of all arts. This results in endless mentoring and unnecessary advice, very bothering for the subordinate personnel. Even simple and straightforward orders of such commanders are accompanied by redundant lip service, thus downgrading and further eroding their personal esteem.

'Merciful' authority should be also mentioned among various forms of false esteem based on the attempts to graft subordinate personnel by promises. This is mainly typical of some young officers who try to gain the respect and sympathy of soldier through mild treatment and reduced demand. The approach is like this: should you comply with this order, this is what you'll get and that. It goes without saying that encouraging and awarding subordinate personnel is



within the commander's authorities. However this kind of 'favorable disposition' towards the personnel ruins official relationships and harms not only the persons involved but the whole unit. The esteem gained in this way is too hard, if ever possible, to maintain.

Sometimes commanders are prone to brag of farfetched and false services with a view to gaining an esteem based on arrogance. Officers seeking this kind of authority are reluctant to consider others' views and have zero tolerance towards any criticism. Even well-intended comments are perceived by them in a very aggressive manner.

Commander's authority and esteem should not be rooted in permanent notices to the subordinates regarding their responsibilities. It is about building positive relations with them and accomplishing an 'appealing image of a commander' in the unit.

It should be also noted that considerate attitude of high command towards the inferior commanders' authority adds value to the superior commanders' esteem. Personal authority of high commanders and their subordinate officers are interdependent.

*Siyasatnameh (The Politics)*, a famous historic and literary work of the 11<sup>th</sup> century, has the following quote on this matter: "Whatever needs the army may have, these should be communicated by the top commanders through the unit commanders, and, once accepted, should be met by them. This way they will build their respect". (12, p.112)

An officer is not only a military expert, but at the same time a leader, a mentor and an educator of his respective unit. Officers play a tremendous role in training and educating their units, as well as attaining their high morale and discipline. Being a role model is the most efficient way of training and education indeed.

A commander should always serve as a model of strict adherence to the Constitution and laws, the Oath of Allegiance and the military charters, orders and commands.

According to V.G. Belinski, a famous Russian educator of the 19<sup>th</sup> century, "the best instruction is worth nothing, if not harmful, unless supported by a model fully proven and accepted by the students". (27)

A.S. Makarenko, a recognized pedagogue of the 20<sup>th</sup> century, noted: "It is not the words, no matter how nice though lacking practical backup, but the true role models that educate in real life".

Another detail not to be omitted is that the positive leadership model has a smaller psychological impact on both the staff and individuals as opposed to the negative one. For any unjust decision, unfair assessment or any other inappropriate action by the leader may devalue his/her positive qualities.

The ability of the officers to abstain from ill-conceived and unreasonable actions is an important prerequisite for avoiding pedagogical errors and inappropriate decisions. Even in extreme conditions one should restrain his/her emotions and remain patient and composed. A. Makarenko advocated the ability to restrain oneself at any given moment. Those unable to do so were viewed by him as ‘malfunctioning machines’.

Another noteworthy detail is that no commonly-shared view was ever gained by the psychologists and pedagogues with regard to the ways of gaining authority and esteem among the staff. On the one hand, this is another indication of the issue’s complexity, whereas on the other hand it shows a very dynamic and changeable nature of the leader’s personal authority as a social and psychological phenomenon. Practice shows that maintaining and building up personal esteem appears to be way easier than regaining the one that is undermined.

Personal authority may be true or false. Reinforcing the true esteem and preempting the false one is one of the unit commanders’ key functions.

Summary of the facts mentioned above leads to the conclusion that leaders, officers among them, should find out the managerial style mostly relevant to their personal qualities. The leaders’ behavioral standards also depend on conditions and have a tremendous impact on the unit’s efficient management.

## **THE ROLE OF OFFICERS’ AUTHORITY IN THE FORMATION OF PSYCHOLOGICAL ATMOSPHERE IN MILITARY COLLECTIVE**

### **SUMMARY**

The article studies psychological aspects of soldier-officer relations in military units. The work emphasizes the psychological environment formed by the commander’s professionalism, personal esteem and qualities, as well as the negative impact of lack and low level of these indices on military milieu.

## SOURCES:

1. V.Antyuhina – Moskovchenko, *Charles de Gaulle*, Moscow, 1990 (Russian edition)
2. A.V.Barabanshikov, V.P.Davidov, N.F.Fedenko, *Foundations of Military Psychology and Pedagogy*, Moscow, 1979 (Russian edition)
3. A.V.Barabanchikov, V.V.Shelyag et al, *Psychological problems of military collective*, Moscow, 1973 (Russian edition)
4. R.F.Ivanov, *Dwight Eisenhower*, Baku, 1985 (Azerbaijani edition)
5. R.L.Krichevsky, *The Leader*, Moscow, 1993 (Russian edition)
6. N.Machiavelli, *The Prince*. Minsk, 1998 (Russian edition)
7. N.Machiavelli, *On the Military Art*,. Minsk, 1998 (Russian edition)
8. Nizam-ul-Mulk. *Siyasetnameh*,. Baku, 1989 (Azerbaijani edition)
9. Sun Tzu, *Treatises on Military Art*, Moscow - St.Petersburg, 2003 (Russian edition)
10. S.A.Tushkevich, *Philosophy and Military Theory*, Moscow, 1975 (Russian edition)
11. Utkan Godzhaturk, *Ataturk*, Baku, 1991 (Azerbaijani edition)
12. *Philosophy and Military History*. Moscow, 1979 (Russian edition)
13. A.F.Shramchenko. *Psychological Aspects of Armies' Management*, Moscow, 1973, (Russian edition)
14. <http://www.elitarium.ru/>
15. <http://www.ref.by/>
16. <http://leadership-styles.ru/> Styles management
17. <http://www.militarywords.com/> Combatant command (command authority)
18. <http://www.accessmylibrary.com/> Military commander's authority as a social phenomenon
19. <http://www.globalsecurity.org/military/> Command and control
20. <http://www.authorstream.com/> Precedence, authority and command
21. <http://plato.stanford.edu/> Hobbes's Moral and Political Philosophy
22. <http://danawilliams2.tripod.com/> Outline of Weber's Theory of Authority
23. <http://press-pubs.uchicago.edu/> Popular Basis of Political Authority

24. <http://www.biografia.ru> M.D.Kammari, G.E.Glezerman and etc - a role of broad masses and the person in the history .

25. <http://ogp.sv3.net.ua> Authority of the officer, military-professional and moral aspects.

26. <http://www.kluver.ru/>

27. <http://www.aforism.su>

# PALESTĪNA KĀ STARPTAUTISKO TIESĪBU GALVENAIS SUBJEKTS (REFERĀTS)

*Ivars Muižnieks*

## IEVADS

Palestīna jau ilgu laiku ir starptautiskās sabiedrības strīdu objekts. No vienas puses tas ir rietumu valstu un no otras puses arābu valstu interešu un strīdu objekts, kam pa vidu ir nostājusies Izraēla ar dominējošu ASV atbalstu. Ceturtais elements bija PSRS, taču līdz ar tās sabrukumu ir zudis spēku līdzsvars reģionā un Izraēlas, rietumvalstu un ASV intereses dominē pār un arābu valstu interesēm.

Darbs sastāv no divām daļām. Pirmajā daļā ir apskatīta Palestīnas mandāta teritorijas vēsturiskā attīstība un otrajā daļā, kas sastāv no divām nodaļām, teritorijas attīstība no starptautisko tiesību aspekta. Darbā ir neliels izmantots literatūras skaits, jo darbā ir atspoguļotas zināšanas un informācija, kas iegūta laika gaitā no masu medijiem un citām personām, interesējoties par notikumiem reģionā. Šajā darbā tiks apskatīta Palestīna kā starptautisko tiesību galvenā subjekta vēsturiskā attīstība kopš 1920. gada Severas miera līguma un citu valstu ietekme šajā teritorijā. Darbā ir analizēta konfliktā iesaistīto valstu rīcības atbilstība starptautisko tiesību normām. Galvenokārt tiks apskatītas Izraēlas Valsts darbības dažādu konfliktu laikā. Pašreiz Izraēla turpina teritoriju okupāciju un to integrēšanu sava teritorijā. Notikumu attīstībai reģionā, liela nozīme ir citu valstu interešu īstenošanai, kas galvenokārt saistās ar naftas resursu izmantošanu. Ka piemēru var minēt Suecas kanāla krīzi, kuras rezultātus izjuta katra valsts, kas patērē tuvajos austrumos iegūtos naftas produktus. Ņemot vērā to, ka Tuvo austrumu miera process vēl turpinās, un reģionā nav panākts miers, tiks apskatīti arī pašreizējie notikumi. Temata tēma netika izvēlēta nejauši, bet gan ar nolūku izprast tuvo austrumu krīzi un Izraēlas kā valsts pastāvēšanas fenomenu. Fenomenu, jo Izraēla ir neliela valsts, kura atrodas naidīgu noskaņotu valsts ielenkumā, un vienlaicīgi saņem gan starptautiskās sabiedrības nosodījumu par Palestīnas teritorijas okupāciju, gan atbalstu no rietumu sabiedrības tās pastāvēšanai. Darbā ietvaros tiek apskatīta starptautisko normu interpretācija, no aspekta, kas pielīdzina Palestīnas mandāta teritoriju valstij.

Lai gan mandāta definīcija neatbilst neatkarīgas valsts definīcijai, tomēr reģiona un Palestīnas teritorijas vēsturiskā un politiskā attīstība ļauj to pielīdzināt valstij, kuras tiesības tiek pārkāptas. Interpretējot starptautisko tiesību normas un situāciju Tuvo austrumu reģionā, ir ņemti vērā viedokļi, kurus pauž Izraēlas, Ēģiptes un Sīrijas pilsoņi, par notikumiem reģionā. Darbs ir pretrunīgs, jo tā pamatā ir personas izpratne un subjektīvais viedoklis par starptautisko tiesību īstenošanu un piemērošanu. Domāju, ka šāda temata

interpretācija izraisītu asu un intensīvu diskusiju starp ekspertiem un personām no dažādām reģiona valstīm.

## **1. PALESTĪNAS, KĀ STARPTAUTISKO TIESĪBU GALVENĀ SUBJEKTA, VĒSTURISKAIS APSKATS**

Darba pirmajā nodaļā tiks apskatīta Palestīnas mandāta vēsturiskā attīstība, kopš tā dibināšanas, kā arī četri Izraēlas/arābu kari, kuru rezultātā Palestīnas mandāta teritorija tika okupēta.

Beidzoties 1.pasaules karam starp sabiedrotajiem un Osmaņu impēriju, tika noslēgts miera līgums, kas paredzēja Osmaņu impērijas sadalīšanu. Taču drīz vien sākās turku nacionālistu sacelšanās, kā rezultātā 1923. gadā tika noslēgts Lozannas miera līgums, kas paredzēja, ka atsevišķas teritorijas paliek turku pārvaldībā, bet pārējie 1920.gada Severas miera līguma punkti paliek spēkā. Severas miera līguma papildus vienošanās, kuras tika noslēgtas starp sabiedrotajiem, paredzēja, ka britu impērija iegūst Irākas un Palestīnas mandātus. Mandāts ir „teritorijas atkarībā no mandātu klases bija vai nu valstīm līdzīgi, atkarīgi veidojumi, vai arī koloniāli atkarīgas teritoriālas vienības, kas tika izveidotas no Osmaņu impērijai (Turcijai) un Vācijai pirms 1.pasaules kara piederošajām teritorijām un kolonijām”<sup>1</sup> Faktiski līdz ar šo vienošanos Palestīna, starptautisko tiesību izpratnē, iegūst starptautisko tiesību galvenā subjekta (turpmāk – subjekts) statusu. Palestīna un citas reģiona valstis ieguva A mandāta statusu, kas nozīmēja, ka valstis ir sasniegušas tādu attīstības līmeni, ka to kā pastāvīgu nāciju var provizoriski atzīt. Savukārt mandatārijs – valsts, kuras pārraudzībā atrodas teritorija, sniedz administratīvus padomus un palīdzību līdz teritorijas var pastāvīgi pastāvēt. Līdz ar to faktiski atzīstot Palestīnu par subjektu. „Starptautiski tiesiskā atzīšana (recognition) ir starptautisks akts, ar kuru tiek konstatēta jauna starptautisko tiesību subjekta rašanās vai noteiktas valdības kontrole pār zināmu valsti, teritoriju un iedzīvotājiem, vai arī principiāli jaunas valsts augstākās pārstāvības rašanās un atzīšana tās politiskās sistēmas izmaiņu rezultātā”<sup>2</sup> Līdz ar atzīšanu tiek noteiktas teritoriālas robežas, kuru ietvaros tauta īsteno savu kultūru, reliģiju un citas ekskluzīvas tiesības, kas citām tautām uzliek par pienākumu tās cienīt un ieverot šo tiesību neaizskaramību noteiktās teritoriālās robežās. Taču atzīstot Palestīnas teritoriju tiek iezīmēts strīdus objekts, kas paraug daudzos starptautisko tiesību pārkāpumos un asiņainos konfliktos starp dažādām tautām. Par pamatu šiem konfliktiem ir teritoriālās, kulturālās un reliģiskās pretenzijas starp ebrejiem un arābiem.

Jau 1920.gada rodas pirmās nesaskaņas un pretrunas. Pirmkārt, arābi bija cerējuši uz pilnu neatkarību, jo uzskatīja, ka senā kultūra un vēstures liecības pilnībā attaisno tiesības uz pilnīgu neatkarību.

---

<sup>1</sup> Bojārs J. Starptautiskās publiskās tiesības I daļa.- Rīga: Apgāds zvaigzne ABC, 1997. 137.lpp.

<sup>2</sup> Tas pats. 96.lpp.

Otrkārt, briti atļāva ebrejiem emigrēt uz Palestīnas teritoriju arvien lielākā skaitā. Saistības, ko bija uzņēmušies briti Belfūra deklarācijā, nebija iespējams īstenot ebreju un arābu reliģisko un kulturālo atšķirību dēļ. Belfūra deklarācija paredzēja, ka Lielbritānija atbalsta ebreju tautas nacionālas mītnes izveidi Palestīnā, taču nedrīkst apdraudēt esošo kopienu tiesības. Faktiski šī deklarācija atzina arābu ekskluzīvas tiesības īstenot savu reliģiju, kultūru un vēlāk suverenitāti noteiktā teritorijā. Pats par sevi saprotams bija, ka ebreji centīsies izveidot savu un tas izraisīja vardarbīgus protestus no arābu puses. 1922.gada Lielbritānijai izdevās daļēji samierināt abas puses izdodot „Balto grāmatu”, kurā bija teikts, ka Belfūra deklarācijā nav paredzēts, ka visai Palestīnai jāpārvēršas par ebreju nācijas mājvietu, bet gan, ka šāda mājvieta ir jānodibina Palestīnā. Faktiski tika radīti pirmie dīgli teritorijas sagrābšanai ar militāra spēka pielietošanu, kas īstenojās ar Izraēlas Valsts dibināšanu un karu 1949. gadā no vienas puses starp jaundibināto Izraēlas Valsti un no otras puses Libānu, Sīriju, Jordāniju un Ēģipti. Kara rezultātā Izraēla ieguva par 23% vairāk teritorija, nekā to paredzēja Apvienoto nāciju plāns.

Jau 1928.gadā ebreju skaits bija pieaudzis līdz 150 000 un ebreju apdzīvotajā Palestīnas daļā dzīves līmenis bija ievērojami austāks nekā arābu apdzīvotajās teritorijās. Dzīves līmeņa atšķirības izraisīja arābu protestus, jo arī viņi vēlējās līdzvērtīgu dzīves līmeni. Nemieros tika nogalināti vairāki simti ebreju. Lielbritānija reaģēja uz notiekošo un izveidoja komisiju. Komisija ieteica ierobežo ebreju imigrāciju uz Palestīnu, taču tas izsauca plašus ebreju protestus. Pēc nacistu nākšanas pie varas Vācijā 1933.gadā ebreju imigrantu skaits palielinājās un jau sasniedza 62 000 gadā. 1935.gadā ¼ daļa visu Palestīnas iedzīvotāju bija ebreji. Tas viss saniknoja arābus un sāka veidoties pirmās arābu militārās grupas Palestīnā, kas nodarbojās ar ebreju īpašumu iznīcināšanu. Drīz vien briti zaudēja kontroli pār atsevišķām Palestīnas daļām.

1945.gadā noslēdzās II.pasaules karš un ebreju/arābu jautājums pastiprinās un tam tiek piešķirta īpaša uzmanība, jo pasaule uzzina par Nacistiskā režīma pastrādātajiem noziegumiem. 1945. gadā ebreju pagrīdes organizācija veic plašu terora aktu sēriju, kas piespiež starptautisko sabiedrību risināt ebreju/arābu jautājumu. Sākotnēji ASV piedāvā izveidot federāciju Palestīnas teritorijā, taču gan arābi, gan ebreji to noraida. 1947.gada ANO atbalsta teritorijas sadalīšanu, lai gan pret to iebilst arābi. Faktiski, iepriekš atzītas Palestīnas teritorijā, tiek izveidota Izraēlas teritorija, tādējādi pārkāpjot Palestīnas un tajā dzīvojošo arābu ekskluzīvās tiesības. Ņemot vērā iepriekš minēto 1948. gadā tiek dibinātā Izraēlas Valsts, kas izraisa pirmo arābu/Izraēlas karu.

No 1948. Līdz 1956. gadam valda nestabils miers, kas noved līdz otrajam karam. Apmēram  $\frac{3}{4}$  arābu bēgļu pamet Izraēlu, no kuriem puse apmetas uz dzīvi rietumu krastā,  $\frac{1}{4}$  daļa Gazas sektorā un pārējā daļa Sīrijā. Ne Arābu valstis, ne Izraēla neizmaksāja kompensācijas bēgļiem par zaudēto zemi un iedzīvi, kā rezultātā lielākā daļa palika nometnēs un faktiski kļuva par ķīlniekiem un starp Izraēlu un arābu valstīm, faktiski radot labvēlīgu vidi ekstrēmisma un terorisma attīstībai, kas joprojām attīstās. Pēc revolūcijas Ēģiptē 1952.gadā Ēģiptes militārie grupējumi veic uzbrukumus Izraēlai, līdz beidzot Izraēla, Lielbritānija un Francija 1956.gadā iebrūk Ēģiptē. Tomēr Izraēla līdz 1956. gadam atkāpjas uz savām iepriekšējām robežām. 1957. gadā tiek izveidota radikāli kreisā organizācija FATAH kuru vada Jasirs Arafats. 1964.gada Kairā notika arābu valstu galvu sanāksme, kurā tika nolemts veidot institūciju, kas pārstāvētu to Palestīna arābu intereses, kas zaudēja savus īpašumus Palestīnā. Vēlāk tika nodibināta Palestīnas atbrīvošanas organizācija, kas kļuva par citu organizāciju, tai skaitā FATAH, jumta organizāciju. 1965. gadā FATAH veic plašus uzbrukumus Izraēlai, kas izsauc asu Izraēlas pretreakciju un konfliktā tiek ierautas arī citas valstis. Baidoties no Izraēlas uzbrukuma Sīrijai, Ēģipte, Sinajas pussalā, ievēd lielu karaspēku un liek 3000 lielajiem ANO spēkiem atstāt teritoriju, ka arī slēdz ieeju AKABAS līcī un liedz preču tranzītu uz Eilatas ostu Izraēlā. Izraēlas valdība saprot, ka diplomātiska izeja no krīzes nebūs un ir nepieciešami preventīvi pasākumi, lai novērstu pilnīgu Izraēlas sakāvi.

1967. gada jūnijā Izraēla pašaizsardzības nolūkā uzbrūk Ēģiptei un sākas 6 dienu karš, kuru rezultātā Izraēla okupē Sinajas pussalu, Rietumu krastu un Golanas augstienes. Lai gan karš bija sācies ar strīdu par kuģošanas tiesībām un robežu drošību, tas beidzās ar ievērojamām robežu izmaiņām. Izraēla bija ieņēmusi lielas teritorijas, lai nodrošinātu sev labvēlīgu sarunu iznākumu. Izraēlā sākās domstarpības par atkāpšanos no okupētajām teritorijām, apmaiņā pret mieru ar arābiem. Drīz vien politiskie spēki Izraēlā vēlējās anektēt visas okupētās teritorijas, neskatoties uz to vai tas ir nepieciešams Izraēlas turpmākās drošības veicināšanai vai nav. Savukārt arābi, nespēdami samierināties ar zaudējumu, turpināja uzbrukumus Izraēlai un centās atjaunot militāro spēku, lai dotu triecienu Izraēlai. Lielu lomu šajā un turpmākajos konfliktos spēlēja PSRS, jo tieši tā apgādāja arābu valstis ar bruņojumu.

1967.gadā ANO drošības padome pieņēma rezolūciju 242. (par ilgstoša miera iedibināšanu tuvajos austrumos un vardarbības pārtraukšanu). un pieprasīja stingru un ilgstošu pamieru, Izraēlas karaspēka atvilkšanu no okupētajām teritorijām un turpmāku cieņas izrādīšanu pret citu valstu suverenitāti. Turpmākajos 10 gados gan ANO, gan ASV centās panākt abu pušu samierināšanu, taču neveiksmīgi. Abas puses turpināja bruņoties un gatavoties jaunam karam. Izraēlai atbalstu sniedza rietumvalstis un ASV, bet arābu valstīm PSRS. No Palestīnas padzītie arābi joprojām atradās bēgļu nometnēs, kur dzīves



apstākļi bija nožēlojami, tādejādi izraisot ekstrēmisma piekritēju skaita palielināšanos.

Daudzi jaunieši par vienīgo iespēju ko mainīt uzskatīta pievienošanās, kādai no radikālajam organizācijām. 1970. gadā aktivizējās divas jaunas teroristu grupas un incidenti skāra visas pasaules valstis. Tika nolaupītas citu valstu lidmašīnas un veikti uzbrukumi citu valstu pilsoņiem. Domstarpības radās starp Palestīnas atbrīvošanas organizāciju un citām arābu valstīm, kurās bija apmetušies Palestīniešu bēgļi.

Par katru Palestīnas partizānu uzbrukumu, Izraēla atbildēja ar pretuzbrukumu un citu arābu valstu suverenitātes pārkāpšanu. Izraēla demonstrē, ka negrasās atkāpties no okupētajām teritorijām un plāno to ilgtermiņu attīstību. Šie fakti Arābu valstis mudina gatavoties jaunam karam. 1973. gada 16. oktobrī sākas ceturtais karš ar Ēģiptes un Sīrijas uzbrukumu Izraēlai. Arābu valstis gūst panākumus un turpmāko divu gadu laikā tiek noslēgti vairāki līgumi par karadarbības pārtraukšanu. Kara mērķis bija radīt politisko situāciju, lai arābu valstis atgūtu okupētās teritorijas un iedragātu Izraēlas militāro pašpaļāvību.

No 1973. līdz 1979. gadam ilga pārrunas par miera panākšanu starp abām karojošajām pusēm. Pateicoties ASV valsts sekretāra Henrija Kisindžera elastīgajai diplomātijai tika panākts, ka abas puses atvelk savu karaspēku no Sinajas pussalas un Golanas augstienēm. Taču svarīgākajos jautājumos, par Palestīnas arābiem un okupētajam zemēm ievērojamu rezultātu nebija. Jebkurā gadījumā kara mērķis tika sasniegts un krīzes risināšanā iesaistījās visa pasaule. Tas bija saistīts ar Suecas kanālu un tā neizmantojamību kara laikā, jo faktiski tika traucētas naftas piegādes ASV un Eiropai, kas izraisīja sekas arī rietumvalstu ekonomikā.

Konflikts starp Izraēlu un arābiem bija pāraudzis par divu pasaules lielvaru, ASV un PSRS, konfliktu. Karojošās puses bija kļuvušas par politikas instrumentiem ietekmju sfēru dalīšanai tuvajos austrumos starp ASV un PSRS. Anvars Sadāts, kurš bija galvenais Ēģiptes galvenais propagandists, teica: „Šodien pasaulē ir tikai divas lielvaras, savienotās valstis un padomju savienība. ..Ultimāts nolika Lielbritāniju un Franciju savās vietās, kā valstis, kas nav ne lielas, ne spēcīgas”<sup>1</sup>

Ceturtais karš neatrisināja Izraēlas un Arābu jautājumu, taču sniedza jaunu attīstības fāzi Palestīnas, ka vienotas valsts nodibināšanā. 1974. gadā arābu virsotņu konferencē Rabatā par vienīgo Palestīniešu pārstāvi atzina Palestīnas Atbrīvošanas organizāciju (turpmāk PAO) Savukārt ar 105 balsīm par un četrām balsīm pret ANO atzina PAO par Palestīnas tautas pārstāvi. 1974.gadā novembrī Jasirs Arafats uzstājas ar runu ANO ģenerālajā asamblejā.

Joprojām pastāv tie paši strīdus objekti, arābu izpratne par Izraēlas tiesībām uz pastāvēšanu, Palestīnas arābu jautājums un Palestīnas valsts

dibināšana, drošas robežas ar Izraēlu un Jeruzāleme, kas pilnībā neļauj stabilizēt situāciju reģionā.

<sup>1</sup> Henrijs Kisendžers. Diplomātija.- Rīga: SIA „J.I.V” , 2001. 137.lpp.

Izraēla klaji ignorēja ANO drošības padomes rezolūcijas un turpināja okupēto zemju integrēšanu savā teritorijā un infrastruktūras sistēmā. Šāda Izraēlas rīcība noveda pie pirmās palestīniešu sacelšanās no 1987. gada līdz 1993.gadam, kuras laikā tika pieprasīta Palestīnas pašnoteikšanās un neatkarīgas valsts dibināšana. Sacelšanās tika nežēlīgi apspiesta, kā rezultātā Jordānijas karalis Huseins atcēla 1950. gada savienības aktu (ar kuru Jordānijas karalis nostiprināja Rietumu krasta aneksiju). Tā rezultātā par vienīgo Palestīnas tautas juridisko pārstāvi palika PAO kuru Izraēla nevēlējās atzīt, kā arī nevēlējās atzīt Palestīnas valsts dibināšanu. 1988. gadā Palestīnas parlaments emigrācijā pasludināja neatkarīgas Palestīnas valsts izveidi ar galvaspilsētu Jeruzalemi.

1993.gada Oslo miera procesa ietvaros tika panākta „Deklarācija par pagaidu pašpārvaldes noteikumiem”, kā arī citas vienošanās, kurā vajadzēja novest pie konflikta izlīdzināšanas. Taču miera process vairākas reizes tika pārtraukts un miers netika panākts. Laika posmā no 1994.gada līdz 1999.gadam, atbildot uz teroristu uzbrukumiem, Izraēla īstenoja pasākumus, kas noveda pie otrās Palestīnas sacelšanās 2000.gadā.

Cilvēku tiesību komisija (turpmāk – CTK) konstatēja Izraēlas pārkāpumus un Oslo vienošanās pārkāpšanu, ka rezultātā izdarīja secinājumus „CTK uzskata par pārliecinošu argumentu, ka palestīniešu tauta cīnās par savu pašnoteikšanos, kas no starptautisko tiesību un morāles viedokļa dod pamatu citu tiesību īstenošanai. Izraēlas okupācija Palestīnas teritorijā joprojām ir pats nopietnākais šķērslis Palestīnas pašnoteikšanai ”<sup>1</sup>

Savukārt Izraēla uzskata, ka „šīs krīzes būtība ir konflikta ar palestīniešiem rakstura izmaiņas , t.i., pārejā no attiecībām starp okupējošo valsti un okupēto tautu uz attiecībām starp konfliktējošam pusēm, kuras atrodas naidīgu darbību, vai kara stāvoklī, kas rezumē to, ka tiesiskie vai morālie ierobežojumi, faktiski nepastāv no Izraēlas puses, turklāt kā vienīgais tiek izvirzīts personīgo interešu arguments un militārā nepieciešamība”<sup>2</sup>

Ņemot vērā minēto varam secināt, ka Izraēla nevēlas atkāpties no okupētajām teritorijām, turklāt īstenojot tālāku teritoriju okupāciju un pilnībā ignorēt starptautiskās tiesības un dažādus noregulējuma dokumentus, kuriem ir piekritusi. Notikumi turpina attīstīties un Izraēla turpina okupāciju, bet Palestīna cīnās par savu neatkarību, lai gan tas vairs nebūtu jādara, jo starptautiskā sabiedrība jau vairākkārt to ir atzinusi, taču nav izveidojusi mehānismu, kā piespiest šo faktu ieverot Izraēlai.

Pēc Oslo miera procesa noslēguma ik pa brīdim notiek Izraēlas un Palestīnas pašpārvaldes sarunas.

---

<sup>1</sup> Bojārs J. Starptautiskās publiskās tiesības I daļa.- Rīga: Apgāds zvaigzne ABC, 1997. 643.lpp.

<sup>2</sup> Tas pats. 643. lpp.

2003.gada jūnijā ASV prezidents Džordžs Bušs, Izraēlas premjers Ariels Šarons un palestīniešu premjers Mahmuds Abass trešdien pēc kopīgajām sarunām Jordānijā par Tuvo Austrumu miera procesu paziņoja, ka procesa mērķis ir palestīniešu valsts izveidošana un Izraēlas un Palestīnas mierīga līdzāspastāvēšana.

Taču faktiski šādu sarunu iznākums ir aprobežojas ar kopēja dokumenta izstrādāšanu, kas faktiski dzīvē netiek īstenots. Miera procesu neļauj īstenot, no vienas puses Izraēla kā īsteno okupēto teritoriju iekļaušanu Izraēlas infrastruktūra un no otras puses Palestīnas un Libānas teritorijā esošās militārās organizācijas, kas veic uzbrukumus Izraēlai.

2008.gada jūnijā pēc Izraēlas iebrukuma Gazas joslā, tika pārtrauktas Izraēlas premjerministra Benjamina Netanjahu un palestīniešu pašpārvaldes prezidenta Mahmuda Abasa sarunas, kuras tika pārtrauktas 2008.gada decembrī, ka izraēlieši iebruka Gazas joslā, atbildot uz Hamas un Hesbolah darbībām.

ES Zviedrijas prezidentūras laikā aktivizēts darbs pie iespējamā ieguldījuma definēšanas Tuvo Austrumu miera procesā un Palestīnas valsts izveidē. Tika pausts atbalsts Palestīniešu pašpārvaldes premjerministra Salama Fajāda plānam par Palestīnas valsts *de facto* izveidi līdz 2011. gadam.

Apskatot Palestīnas mandāta teritorijas vēsturisko attīstību varam secināt, ka gan konflikta attīstības procesā, gan miera procesā tiek pārstāvētas dažādu valstu intereses, un katra no konflikta iesaistītajām valstīm cenšas gūt maksimālu labu no konflikta gaitas. Savas intereses tuvo austrumu miera procesā lobē ASV, Krievija (iepriekš PSRS), ES un parējās tuvo austrumu reģiona valstis.

---

## 2. NOTIKUMI PALESTĪNĀ NO STARPTAUTISKO TIESĪBU ASPEKTA<sup>25</sup>

Šī darba daļa sastāv no divām daļām. Pirmajā daļā tiks apskatīts Palestīnas teritorijas statuss un otrajā daļā Izraēlas rīcība starptautisko tiesību viedokļa.

### 1.1. Palestīnas stāvoklis no starptautisko tiesību viedokļa

Līdz ar 1920. gada Severas miera līgumu Palestīna tika noteikta par starptautisko tiesību galveno subjektu. Līdz ar mandāta statusa iegūšanu starptautiskā sabiedrība piekrita Palestīnas valsts izveidošanai tuvākā nākotnē, faktiski atzīstot Palestīnas tautas ekskluzīvas tiesības Palestīnas teritorijā. Līdz ar Palestīnas tautas pašnoteikšanos tiktu atzītas nākotnes Palestīnas valsts robežas atbilstoši mandāta robežām. Ņemot vērā minēto Palestīnas tauta ieguva tautas suverenitāti, kas nozīmē, ka tauta tiek atzīta par visas varas avotu.

Tautas suverenitātes princips saistās ar ikvienas tautas tiesībām uz pašnoteikšanos un organizēšanos suverēnā valstī. Palestīnas tautas gadījuma, tas būtu neatkarīgas valsts organizēšana Palestīnas mandāta teritorijā un tautas suverenitātes īstenošana. Suverēna tauta ir pastāvīga tauta, kas nav atkarīga no citas tautas. Lielbritānijas atbalsts ebreju emigrācijai uz Palestīnu, faktiski liedza Palestīnas arābiem īstenot pašnoteikšanos un veidot savu valsti, ka to paredzēja mandāts pēc definīcijas.

Ņemot vērā Palestīnas mandāta teritorijas etnisko sastāvu Belfūra deklarācija iezīmēja pretrunas tālākajā Palestīnas attīstībā. No vienas puses dodot iespēju arābiem veidot neatkarīgu valsti mandāta ietvaros, un no otras puses, paredzot ebreju, valsts izveidošanu tā paša Palestīnas mandāta teritorijā.

Pieļaujot šādu faktu starptautiskā sabiedrība faktiski izslēdza iespēju dibināt Palestīnas arābu valsti mierīgā ceļā. Suverenitāte paredz tautas tiesības aizstāvēt tās robežas izmantojot jebkādu līdzekļu tajā skaitā arī militāru spēku. Līdz ar to arābu reakcija uz Izraēlas Valsts dibināšanu un vēlmi pārtraukt Palestīnas robežu pārkāpšanu, izmantojot militārus līdzekļus, bija adekvāta un attaisnojama.

Starptautiskās sabiedrības rīcība bija pretrunīga un pilnībā ignorēja Arābu intereses reģionā un pārkāpa visus, pašas radītos nosacījumus, kas nosaka suverēnas valsts un tautas pastāvēšanas būtību. Valsts robeža ir, līnija, caur kuru iet vertikāla plakne, un tā nosaka valsts teritoriju un katrai valstij ir pienākums un tiesības uz savas robežas aizsardzību. Pieļaujot Izraēlas Valsts dibināšanu Palestīnas mandāta teritorijā, tika īstenots valsts robežas pārkāpšanas akts, turklāt, netieši izmantojot, militārus resursus. Noslēdzoties 2.pasaules karam Lielbritānijas armijas daļas, kuras sastāvēja no Ebrejiem tika dislocētas tuvu austrumu reģionā, tādejādi cerot stabilizēt drošības situāciju.

---

<sup>25</sup> ANO statūti: (pieņemti 26.06.1945.)// Sanfrancisko

Pretēji armijas pavēlniecības rīkojumam, šīs armijas daļas, slepus transportēja Ebrejus uz Palestīnas teritoriju izmantojot militāros resursus, tādejādi izvairoties no pārbaudēm. Faktiski šis bija slēptas militāra rakstura darbības, kuru laikā tika īstenota cilvēku migrācija, tādejādi pārkāpjot Palestīnas robežas un Palestīnas tautas suverenitāti.

Lielbritānijas karaspēkam atstājot teritoriju bruņojums tika nodots ebreju rīcībā, faktiski izveidojot vēl nedibinātas valsts armiju Palestīnas mandāta teritorijā. Lielbritānija nedrīkstēja ne lietot, ne atbalstīt ekonomiskus, politiskus vai cita rakstura līdzekļus ar mērķi panākt citas valsts pakļaušanu sev (Palestīnas gadījumā citas valsts izveidošanu Palestīnas teritorijā), tādejādi, liedzot Palestīnai realizēt savas suverēnās tiesības, vai saņemot no tās jebkādas priekšrocības. Kā arī nedrīkstēja organizēt, palīdzēt kurināt naidu, finansēt, veicināt vai pieļaut bruņotu, graujošu vai teroristisku darbību, kas vērsta uz cita valstiska veidojuma iekārtas vardarbīgu maiņu.

Līdz ar Izraēlas Valsts dibināšanu starptautiski tika paziņots par Palestīnas robežu un suverenitātes pārkāpumu uz, ko Arābu valstis atbildējas ar samērīgu spēku, lai izbeigtu robežu pārkāpšanu. Lai gan Palestīna nebija atzīta par valsti, taču no vēsturiskā un starptautisko tiesību viedokļa tā bija uzskatāma par valstij līdzīgu veidojumu, un ņemot vērā teritorijas etnisko sastāvu arābu valstīm bija tiesības reaģēt uz Izraēlas Valsts dibināšanu ar militāru spēku.

Pirmais Izraēlas/arābu karš atbilst Arābu valstu paš aizsardzības motīviem un karadarbību var uzskatīt par preventīvu pasākumu, lai aizsargātu turpmāko Palestīnas valsts izveidošanu un citu valstu suverenitāti. 1968. Gada 22.novembra ANO drošības padomes rezolūcija Nr.242 un 1968.gada 21.maija rezolūciju Nr.252 faktiski nosoda Izraēlas Valsts militārās aktivitātes, pieprasot pārtraukt teritoriju okupāciju. Ņemot vērā, to, ka okupēt var tikai suverēnas teritorijas, tad faktiski ANO atzina, ka Palestīna ir pielīdzināma suverēnai valstij un pielīdzināma no brīža, kad tika atzīta par mandātu.

Daudzie Cilvēktiesību komisijas ziņojumi apliecina, ka uz Palestīnu ir attiecināmi tie pašas tiesību normas, kas uz suverēnu valsti, skaidri norādot, ka ir veikta Palestīnas okupācija līdz ar Izraēlas Valsts dibināšanu. Taču arī Izraēlai nav viennozīmīga nostāja šajā jautājumā. No vienas puses Izraēla turpina okupāciju un nevēlas atzīt Palestīnas valsti, bet no otras puses neuzskata sevi par okupējošo valsti, jo A rajons, kurā dzīvo vairums palestīniešu, ir nodota Palestīnas varas institūcijām, tādejādi atzīstot Palestīnu, kā valstij atbilstošu veidojumu. Atzīstot Palestīnas varas institūcijas Izraēla atzīst gan PAO, gan noteiktu teritoriju, kas atrodas PAO pārraudzībā.

### **1.3 Izraēlas Valsts dibināšana un tās darbības Palestīnas teritorija no starptautisko tiesību aspekta**

Izraēlas Valsts tika dibināta 1948. gada 14. Palestīnas mandāta teritorijā pretēji Lielbritānijas iebildumiem un bažām, ka tas var izraisīt konfliktu tuvajos austrumos. Valsts dibināšana mandāta teritorijā, kuru apdzīvo cita tauta ar atšķirīgu kultūru, ir pielīdzināma svešas teritorijas okupācijai pēc definīcijas (teritorijas sagrābšana militāra spēka pielietošanas rezultātā). Ņemot vērā to, ka Lielbritānija bija nodevusi ebreju tautas rīcībā ievērojamus kara materiālu resursu, ebreju valsts pasludināšana, ignorējot Palestīnas tautas tiesības, Palestīnas mandāta teritorijā bija uzskatāma par militāra rakstura operācijas noslēgumu, kas noslēdzas ar Izraēlas Valsts dibināšanu.

Pēc pirmā Izraēlas/arābu kara Izraēla ievērojami palielināja savas teritorijas. Atkārtoti pārkāpjot Palestīnas mandāta teritorija dzīvojošo palestīniešu tiesības uz pašnoteikšanos. Lai gan no tiesiskā viedokļa teritoriju paplašināšana pēc pirmā kara ir uzskatāma par paš aizsardzības darbību sekām, jo Izraēla jau bija ieguvusi valsts statusu un suverenitāti, un tiesības aizstāvēt valsts teritoriju. ANO statūtu 2.panta 4.daļa „Visas Dalībvalstis savās starptautiskajās attiecībās atturas no spēka draudiem vai tā lietošanas kā pret jebkuras valsts teritoriālo neaizskaramību vai politisko neatkarību, tā arī jebkurā citā veidā, kas nav savienojams ar Apvienoto Nāciju mērķiem”<sup>1</sup>

Taču līdz ar tiesību iegūšanu Izraēla iegūst pienākumus ievēro un nepārkāpt citu valstu, valstīm līdzīgu veidojumu un citu tautu suverenitāti. Lai gan Izraēla nebija oficiāla ANO dalībvalsts, tomēr ņemot vērā Izraēlas Valsts rašanās aspektus, šie principi bija jāievēro arī Izraēlai. Turpmākajos konfliktos Izraēla rupji pārkāpa šo noteikumu un turpināja teritoriju okupāciju. Zīmīgi ir tas, ka Izraēlas Valsts tika dibināta pirms Palestīna mandāta statusa beigām, kas faktiski nozīmēja, ka būtu jādibina Arābu valsts Palestīnas mandāta teritorijā, jo mandāts paredzēja teritorijā dzīvojošās tautas sagatavošanu neatkarīgas valsts pasludināšanai. Ņemot vērā etnisko sastāvu mandāta dibināšana laikā un Izraēliešu ieceļošanas apstākļus, Palestīnas mandātam bija jāklūst par Palestīnas valsti.

Turpmākajos karos un citos militāra rakstura konfliktos Izraēla pārkāpj valstu un tautu suverēnās tiesības. It sevišķi tas izpaužas pēc trešā un ceturtā Izraēlas/arābu kara, kad Izraēla turpina okupēto teritoriju integrāciju sava teritorijā, konfiscējot palestīniešiem zemes un ierīkojot ebreju kolonistu apmetnes. 1967.gadā Izraēla okupē Rietumkrastu, to starp austrumu Jeruzalemi un kopš tā laika vairāk nekā 100 ciematos tur apmetušies gandrīz 500 000 ebreju.

2010.gada decembrī Izraēla paziņoja, ka neredz iemeslu pagarināt moratoriju, par apmetņu būvēšanu rietumkrastā, jo moratorijs nav devis rezultātu miera procesa virzībā. Līdz ar to Izraēla ir paziņojusi, ka turpinās okupēto teritoriju integrāciju.

## NOBEIGUMS

Apskatot jautājumu kopumā uz izvērtējot notikumu attīstību reģiona pašreiz, var secināt, ka jautājums par Palestīnas neatkarību nebūt nav viennozīmīgs un izlemts. Uzskatu, ka par cēloni notikumiem tuvu austrumu reģiona ir sabiedrības un politiķu vienprātības trūkums par iepriekš pakļauto tautu tiesībām uz pašnoteikšanos. No vienas puses ir sabiedrības izpratne par cilvēktiesībām un vēsturisko un etnisko mantojumu pakļautajām tautām, bet no otras puses ekonomiskās intereses reģionā. Nevienam nav noslēpums, ka vājas valstis ar zemu attīstības līmeni ir stūrakmens naftas produktu pieejamībai no, kura mēs visi gūstam labumu. Ļoti nozīmīgs fakts sabiedrības attieksme pēc 2. pasaules kara, kad pasaules sabiedrība tika informēta par nacistiskas Vācijas darbībām pret ebrejiem. Domāju, ka Eiropas sabiedrību līdzjūtība, augstā kara noskaņa (cīņa par ietekmes sfēru) un rietumvalstu (it īpaši ASV) ekonomiskās intereses, bija dominējošais apstāklis kādēļ starptautiskā sabiedrība pieļāva notikumus Palestīna mandāta teritorijā. Manuprāt, risinot šo jautājuma, starptautiskā sabiedrība atklāti pārkāpa pašas radītos tiesību principus un normatīvos aktus, jo katra sabiedrības grupa gribēja iegūt lielāku „kumosu no lielā pīrāga”.

# VADĪTĀJU KOMPETENCE

AZPC vadītājs,

*Dr.habil.sc.ing. Kārlis Krēsliņš*

## IEVADS

Kādreiz V.Ļeņins izteica domu, ka katra mājsaimniece var vadīt valsti. Daži fakti liecina, ka Latvija cenšas praktiski realizēt šo Ļeņina spārnoto teicienu vismaz valsts līmenī. Vadīt lidmašīnu vai kuģi vai vilcienu vai veikt ķirurģisko operāciju nebūs daudz gribētāju bez nepieciešamās kompetences. Toties daudzi uzskata, ka var pildīt dažāda līmeņa priekšnieku vai vadītāju pienākumus un maz aizdomājās par vadītājam nepieciešamajām kompetencēm.

## VALSTS LĪMENĪ

**Pirmkārt**, mēs varam iepazīties ar Saeimas deputātiem un izvērtēt viņu spējas pildīt savus pienākumus. Saeimas galvenais uzdevums ir detalizēti izvērtēt un pieņemt valsts budžetu. Diskutējot par budžetu, gan pozīcijas, gan opozīcijas politiskās apvienības demonstrē vēlētājiem savu solījumu izpildi vai parāda savus centienus tos pildīt. Televīzijas skatītāji varēja pārlicināties par deputātu kompetenci, zināšanu līmeni par budžetu gan 2010.gada decembrī, pirms pieņēma 2011.gada budžetu, gan tagad, aprīlī, pieņemot budžeta grozījumus. Vai tad daudziem deputātiem, kuri lēma par valsts budžetu, zināšanas par to bija labākas nekā mājsaimniecēm?

Ja Saeima nespēj noteikt Latvijas attīstības vīziju un kontrolēt Ministra kabineta (MK) darbu, tad ir grūti sagaidīt vēlētāju uzticību Saeimai. Tagad visu varu tiesības un pienākumi ir sajaukti „soļankā”. Saeima un MK nevar, neprot un nespēj labi pildīt savus uzdevumus. Saeima – noteikt valsts attīstības vīziju un pieprasīt tās īstenošanai atbilstošu budžeta projektu.

**Otrkārt**, vai Latvijai ir vajadzīgs MK, ja pat atsevišķu objektu celtniecību lietderību izvērtē un nosaka aizdevēji? Kāda misija – uzdevumi ir MK? Nodarboties ar politiku? Cik laika ministri velta savu politisko apvienību, partiju interesēs un cik attiecīgās ministrijas interesēs, it sevišķi pirms vēlēšanām?

MK pilda aizdevēju grāmatvedības funkcijas, bet vienlaikus cenšas veidot valsts politiku. Tas izskatās dīvaini. Latvijai iespējas veidot savu gan iekšējo, gan ārējo politiku ir tādas pašas vai pat mazākas, kā pieņemt lēmumu par jaunās policijas ēkas celtniecību. Vai nav dīvaini, ka ne ministri, ne Ministru prezidents (MP) nevar atrast likumīgu veidu materiāli atbalstīt divus policistus, kas guvuši ievainojumus, pildot dienesta pienākumus? Vai tas nenozīmē, ka



atkal praktiski realizē Ļeņina teikto un par ministru var būt jebkura mājsaimniece no pareizās partijas?

Vai nebūtu labāk veidot profesionālu MK, kur ministri būtu labi savas nozares profesionāļi un vadītāji? Vai ministri, kas nebija politisko partiju biedri, sliktāk strādāja? Var nosaukt daudzas negatīvās sekas no tā, ka ministri, pirmkārt, strādā savu saimnieku (politisko spēku), bet ne ministrijas interesēs.

## MINISTRIJAS LĪMENĪ

Es labāk pārzinu Aizsardzības ministrijas darbu, tādēļ neliela aizsardzības nozares darbības analīze.

Nacionālais drošības likums (NDL) nosaka:

### **11.pants. Aizsardzības ministrijas kompetence**

*(1) Aizsardzības ministrija: 1) izstrādā un īsteno valsts aizsardzības politiku; 2) plāno valsts aizsardzībai nepieciešamos līdzekļus un iesniedz Ministru kabinetam ar to saistītos priekšlikumus; 3) nodrošina valsts aizsardzībā iesaistītā personāla pārvaldi un militāro izglītību. (Nekas nav teikts par iekšējo drošību, likumu ievērošanu un kārtību valstī).*

**1. Kāda ir valsts aizsardzības politika un kā tā tiek īstenota?** Loģiski, atbilde būs – kolektīvā aizsardzība, bet ar ko tad mūsu darbība atšķiras no tās, kāda tā bija pirms iestāšanās NATO? Cik resursu mēs tērējam pašaizsardzībai un kādiem mērķiem? MP ziņojumā Saeimai, pareizi formulējot to, ka Latvijas militārās drošības pamatprincips ir dalība NATO kolektīvajā sistēmā, vienlaikus uzsver, ka „*nespējot nodrošināt nepieciešamo ekipējumu un bruņojumu, par 98% samazina līdzdalību NATO Reaģēšanas spēkos*” (NRF 14. rotācijā tika samazināts no 253 līdz 3.):

- apturēta dalība operācijās Kosovā, Bosnijā;
- ievērojami samazināts militāro mācību skaits;
- samazinātas karavīru sociālās garantijas.

Dīvaini jau izskatās Latvijas budžetā pēdējos gados atzīmētais:

### **30.00.00 Valsts aizsardzības politikas realizācija.**

Resursi (Ls) izdevumu segšanai:

- 2010. gadā - **9 261 156** ;
- 2011. gadā - **9 680 732**.

No tiem starptautiskajai sadarbībai 2010. un 2011.gadā - **5 131 572**.

Dabiski rodas jautājums, kur tiek tērēta pārējā nauda? Sprotams, ka tā netiek nozagta. NBS praktiski īsteno valsts aizsardzības politiku. NBS karavīri

piedalās starptautiskajās operācijās (SO), kas prasa resursus, bet, pirmkārt, vai nevajadzētu precīzāk un pareizāk formulēt budžeta pantus un, otrkārt, vai nevajadzētu precīzāk noteikt NBS prioritātes un dot iespēju to izvērtēt nodokļu maksātājiem.

Aizsardzības ministrijas mājās lapā ir sadaļa „Politikas noteikšana”, kur varam izlasīt. NBS attīstībai un integrācijai NATO ir noteiktas šādas prioritārās jomas<sup>26</sup>: NATO Spēku attīstības mērķu izpilde, NBS vienību dalība starptautiskajās operācijās; NBS profesionalizācija; NBS modernizācija; NBS pretterorisma spēju attīstība un starpinstitūciju sadarbības attīstība draudu novēršanai un apkarošanai, NBS spēju attīstība civilās sabiedrības atbalstam”.

Zemāk ir rakstīts: „Tiek plānots attīstīt Zemessardzi, kura sniegtu atbalstu NBS profesionālajām vienībām, nodrošinātu valsts teritorijas aizsardzību un sniegtu atbalstu civilajai sabiedrībai, kā arī turpināt nodrošināt NBS vienību dalību starptautiskajās operācijās, attīstīt NBS pretterorisma spējas un starpinstitūciju sadarbību draudu novēršanai un apkarošanai, nodrošināt NBS ar mūsdienīgu bruņojumu un ekipējumu un sadarboties ar Baltijas valstīm kolektīvajai aizsardzībai nepieciešamo militāro spēju attīstīšanā un pilnveidošanā.”

Ja Zemessardze nodrošina valsts (NATO) teritorijas aizsardzību un sniedz atbalstu civilajai sabiedrībai, tad, pirmkārt, vajag Nacionālajā drošības koncepcijā (NDK) pateikt, ka Latvijas militārā stratēģija balstās uz pašaizsardzības principiem, izstāties no NATO, jo Lietuvas veiktie pētījumi liecina, ka kolektīvie aizsardzības spēki var veikt teritoriālo aizsardzību, bet teritoriālie aizsardzības spēki (ZS) nevar veikt kolektīvo aizsardzību.

Otrkārt, NDL vajag AM kompetencēs ierakstīt punktu par atbalstu civilajai sabiedrībai.

**2. Kādēļ, iestājoties NATO un ES, nav atbilstoši mainīti Latvijas likumi un normatīvā bāze?** Ko nozīmē Nacionālā drošības likuma pantī, ka kara laikā tiek iecelts virspavēlnieks? Šī frāze ir jāizņem vai jāprecizē formulējums. Ir arī citi jēdzieni – Valsts aizsardzības koncepcija, valsts aizsardzības operatīvais plāns u.c., kas neatbilst kolektīvās aizsardzības principam.

Būtu vēlams precizēt lietoto terminu nozīmi. Jābūt vienotai izpratnei par vārdiem *drošība* un *aizsardzība*. Mans piedāvājums:

Nemot vērā vārda *drošība* izmantošanas pieredzi Latvijas Nacionālās drošības koncepcijas (NDK) kontekstā, drošība ir valsts politisko, militāro, ekonomisko un sociāli tiesisko pasākumu sistēma, ko izveido, lai garantētu valsts drošību un iedzīvotāju aizsardzību.

---

<sup>26</sup> [http://www.mod.gov.lv/Par\\_aizsardzibas\\_nozari/Politikas\\_planosana.aspx](http://www.mod.gov.lv/Par_aizsardzibas_nozari/Politikas_planosana.aspx)

Valsts aizsardzības sistēmas sastāvdaļa - Nacionālie bruņotie spēki - ir veidoti cīņai ar NATO noteiktajiem draudiem, riskiem un izaicinājumiem.

NATO jaunajā Stratēģiskajā koncepcijā ir noteiktas NATO galvenās funkcijas: kolektīvā aizsardzība, politiskā un militārā stabilizācija un transatlantiskā sadarbība. Vienlaikus NATO valstīm ir dilemma starp nacionālajām un kopējām NATO interesēm.

NATO Stratēģiskā koncepcija paredz, pirmkārt, kolektīvu aizsardzību pret draudiem un drošības izaicinājumiem; otrkārt, pirmskrīzes, krīzes un pēckrīzes atbalsta operācijas politiskajā un militārajā jomā un, treškārt, kooperatīvo drošību, partnerattiecības un sadarbību ar visām iesaistītajām valstīm un organizācijām.

NATO Stratēģiskajā koncepcijā tiek nosaukti jaunie drošības draudi un izaicinājumi: globālais terorisms, kibernetiskie uzbrukumi, enerģijas resursu drošība un klimata maiņa.

Latvijas aizsardzības jautājumu konceptuāla sakārtošana ļauj loģiski un pamatoti analizēt Aizsardzības un Iekšlietu ministrijas apvienošanas iespējas vai to precīzu funkciju un atbildības jomu sadali bez nevajadzīgas dublēšanās, kā arī veidot kopēju izglītības un mācību iestādi valsts aizsardzības struktūru speciālistiem.

Gan NBS aktīvā un rezerves dienesta karavīriem, gan zemessargiem, gan Latvijas nodokļu maksātājiem rodas daudzi jautājumi par savu vietu valsts drošības sistēmā. Francijā, pirms pieņēma valsts drošības un militāro stratēģiju, izdeva Balto grāmatu, tika organizēti 40 semināri, konferences ar parlamenta deputātu, savējo un ārvalstu ekspertu un jebkura interesanta dalību. Tas ļāva nodokļu maksātājiem saprast Francijas Bruņoto spēku nepieciešamību, lomu un vietu valsts drošības sistēmā. Kādēļ to nedarīt Latvijā?

Vēl viens piemērs. Pirms dažiem gadiem ASV aizsardzības ministrs, tiekoties ar Militārās koledžas, kur mācās gan ASV, gan ārvalstu vecākie virsnieki, klausītājiem, aicināja uzdot viņam dažādus un, pirmkārt, neērtus jautājumus vai „iedzīt viņu stūrī”. To var atļauties ministrs, kas nebaidās un pārzina savu nozari. Tas ļauj karavīriem saprast gan savu ministru, gan valsts aizsardzības politiku.

## **VALSTS KONTROLES ZIŅOJUMS**

Valsts kontroles (VK) revidenti ir veikušie liela apjoma darbu. Tas ļauj precizēt militārās izglītības politiku un sakārtot normatīvo aktu bāzi šīs politikas īstenošanai. Kopumā revidentu kopsavilkumam piekrītam, bet labākai izpratnei daži komentāri par revidējamo jomu konstatējumiem, secinājumiem un ieteikumiem. Tā tika atzīmēts NAA Senāta sēdē 2011. gada 20.janvārī.

Par NAA juridisko statusu un padotību Senāts respektē AM redzējumu, ka „NBS komandiera izdotās pavēles ir spēkā tiktāl, ciktāl tās neaiziet ārpus militārā dienesta jautājumiem vai citiem jautājumiem, kuri NAA Satversmē ir deleģēti NBS komandierim.” [VK ziņojuma **51.punkts**, kur minēta AM atbildes vēstule 08.03.2007., ka NAA ir uzskatāma par valsts tiešās pārvaldes iestādi, un tā ir AM padotībā].

Tagad NAA ir iekļauta NBS un konkrēti Mācību vadības pavēlniecības štāba (MVPŠ) sastāvā, kura personāla sastāvs nedrīkst pārsniegt noteiktu skaitu un NAA personāls ir noteikts ne vairāk kā 37 cilvēki. Kur paliek apmācāmie – kadeti? Vai tā var būt augstskolā?

Valsts kontroles ziņojuma 120. punktā ir minēts, ka „NBS komandieris 18.10.2006. ir apstiprinājis<sup>27</sup> NBS virsnieku sastāvam nepieciešamo speciālistu sagatavošanas plānu 2006. – 2011. gadam.” Plānā ir noteikts NAA apmācāmo skaits pa gadiem. Kopējais pieprasīto virsnieku skaits sešos gados ir 137 vai vidēji gadā 23 virsnieki, un tas nav nepareizi.

Tiek plānots, ka gadā no aktīvā dienesta aiziet tikai apmēram 2% virsnieku. Tas norāda, ka vidēji Latvijas NBS virsnieku amatos karavīrs dien 50 gadus. Ja kāds ir nodienējis tikai 10 gadus virsnieka amatā, tad citam ir jānodien 90 gadi. Tas nozīmē, ka NBS AŠ pieprasījums sagatavot gadā tikai 23 jaunus virsniekus ir bijis kļūdainš. NATO valstīs virsnieku amatos vidēji dien no 10 – 20 gadus vai vidēji gadā dienestu pamet 5-10% no virsnieka sastāva. Var jau konstatēt, cik karavīru, un no tiem virsnieki, ir aizgājuši no NBS.

Pieņemot, ka NBS virsnieki vidēji dien 15 gadus, NAA trijās bakalaura un vienā maģistra studiju programmā vidējais apmācāmo skaits ir ~440 cilvēki. Tas tika prezentēts gan NBS, gan AM vadībai, publicēts žurnālā „Kadets”, kas iznāca 2010. gada Melnās kafijas vakarā un tika izplatīts visiem Melnās kafijas vakara dalībniekiem. Sakarā ar NAA un Kara skolas gadadienu 2010. gada septembrī šis materiāls tika publicēts arī žurnālā „Tēvijas Sargs”. Vai adresāti saprata sagatavoto informāciju?

Kad NBS vadošie un vecākie virsnieki izsaka šaubas par to, vai virsniekiem vajag augstāko izglītību, ja viņiem ir grūti saprast metodiku, kā tiek aprēķināts pasūtījums NAA virsnieku sagatavošanā, tad atkal rodas jautājums par viņu kompetenci.

Gan Valsts kontroles vadītāja I. Sudraba, gan Stratēģiskās analīzes komisijas (SAK) vadītājs noteica galveno valsts un MK problēmu, ka budžets nav saprotami un skaidri saistīts ar valsts attīstības vīziju – plānu.

NBS ilgtermiņa plāns DOK-1 tika pieņemts un apstiprināts MK 2000.gada 11.jūlijā un nav pārskatīts, bet to vajadzēja darīt katrus četrus gadus. Daži NBS

---

<sup>27</sup> NBS komandiera 18.10.2006. pavēle Nr.1020.

augstākie virsnieki ir kritiski izteikušies par NBS attīstības plānu nepieciešamību un piedāvā darīt konkrētas lietas - „sist mietiņus”.

Neaiztiksim mājsaimnieces. Parasti dažādos projektos ir strādnieki, meistari, inženieri un projekta vadītājs. Ne vienmēr inženieris spēj veikt strādnieka vai meistara darbu, bet arī otrādi nekas labs nesanāks, ja strādnieks pildīs inženiera pienākumus. Līdzīgi Bruņotajos spēkos ir kareivji, apakšvirsnieki (seržanti) un virsnieki. Piemēram, Vācijā vada komandiera sagatavošanai tiek atvēlēti 6,5 gadi. Daži Latvijā gribēja gatavot vada komandierus 12-18 mēnešu laikā. Kā būs ar savietojamības principu kolektīvajos aizsardzības spēkos?

Katrai kategorijai ir jābūt savām kompetencēm. Tendences ir šādas: no deviņdesmito gadu sākuma praktiski visas NATO un ES valstis pieņēma konceptu, ka virsniekam ir jābūt bakalaura izglītībai. Tagad daudzās valstīs ir akceptēta nepieciešamība vecākajiem virsniekiem maģistra akadēmiskajai izglītībai un dažās valstīs ir uzskats, ka augstākajiem virsniekiem ir jābūt doktora grādam.

Patiešām, latvieši ir strādīgi un, domāju, saprot, ka visos vadības līmeņos atslēgas vārds ir **izglītība un kompetence**.

# MŪSDIENU INTEGRĒTĀS IZGLĪTĪBAS SISTĒMAS IZMANTOŠANA NACIONĀLAJĀ AIZSARDZĪBAS AKADĒMIJĀ

*Dr.habil.sc.ing. Kārlis Krēsliņš,  
jūras kapteinis Aleksandrs Pavlovics,  
majore Inese Krēsliņa*

## IEVADS

Šajā rakstā konceptuāli tiek iezīmēts, kāš tiek īstenots mūsdienu integrētā izglītības sistēma Nacionālajā aizsardzības akadēmijā (NAA) pagātnē, tagadnē un detalizētāki izteikts redzējums par NAA nākotni.

Aizsardzības struktūrai kopumā, pirmkārt, Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem (NBS) ir vajadzīgs neliels skaits speciālistu daudzās jomās. Parasti militārās augstskolas tiek iedalītas pa spēku veidiem: Sauszemes spēkiem (SZS), Jūras spēkiem (JS), Gaisa spēkiem (GS) utt. Katrā spēku veidā (SV) ir vairāki desmiti pat simti specialitāšu.

Papildu dalījums notiek pēc karavīra pakāpēm: kareivji, apakšvirsnieki (vairāki līmeņi) un virsnieki (jaunākie, vecākie un augstākie). Mācību un izglītības līmeņi tiek papildus iedalīti taktiskajā, operatīvajā un stratēģiskajā līmenī.

Pasaulē nav nevienas mācību iestādes, kas spētu vienkopus risināt šos jautājumus. Zināmās militārās izglītības sistēmas iedalās divos veidos: pirmkārt, sākumā karavīrs tiek mācīts un trenēts kā karavīrs un tad jau tiek izglītots un saņem augstāko izglītību. Tas bija un daļēji ir Vācijā, kad vada komandiera sagatavošanai ir paredzēti 79 mēneši.

Otrkārt, sākumā izglītība un pēc tam mācības, treniņi kādā no militārajām specialitātēm. Piemēram, ASV, mācoties kādā no SV akadēmijām, var iegūt bakalaura grādu kādā no vairāk nekā 20 bakalaura studiju programmām pēc izvēles. Pabeidzot akadēmiju, absolventi – jaunie leitnanti – turpina mācīties kādos militārās specialitātesursos. Piemēram, GS akadēmijas absolventi četros gados iegūst labu akadēmisko izglītību, kļūst karavīri morāli un fiziski, tad viņi iegūst militāro profesiju: daļa no viņiem iet mācīties par pilotiem, daļa par inženieriem utt. Viens kadets – ASV GS akadēmijai izmaksā gadā apmēram Ls 35 000. Minētie karavīru – virsnieku sagatavošanas piemēri ir ļoti dārgi.

## I. NACIONĀLĀS AIZSARDZĪBAS AKADĒMIJAS DARBĪBAS UZSĀKŠANA

Nacionālā aizsardzības akadēmija izveidota 1992.gada 13.februārī ar Ministru Padomes 19.02.1992. lēmumu Nr.54 kā Aizsardzības ministrijas akadēmija. NAA dibinātāja ir valsts Ministru kabineta personā.

Tagad ir spēkā NAA Satversme, kas apstiprināta ar MK 2003.gada 8.janvāra rīkojumu Nr.4. NAA Satversmes 3.punkts nosaka: „NAA ir Latvijas Republikas valsts augstākās izglītības un zinātnes iestāde, kas savas darbības mērķus sasniedz, īstenojot profesionālās studiju programmas un veicot zinātniskās pētniecības darbību militārajā jomā”, bet 5.punktā noteikts: „Militārā dienesta jautājumos NAA atrodas tiešā NBS komandiera komandpakļautībā”.

NAA uzsāka savu praktisko darbību 1992.gada 6.aprīlī ar kadetu un pastāvīgā sastāva svinīgo parādi. Kopumā Mālpils periods bija NAA pārbaudes un meklējumu, kolektīva saliedēšanas un savu iespēju izvērtēšanas laiks. Tika radīta materiālā un garīgā bāze nākamo virsnieku plašai un kvalitatīvai sagatavošanai.

Pirmais NAA bija sešu mēnešu kurss, kuru 1992.gadā absolvēja 72 karavīri. Daudzi no viņiem tagad ir pazīstami virsnieki, piemēram, brģen. Andis Dilāns, pulkv. Valdis Tālbergs, Sandris Brālēns un daudzi citi, kas aktīvi piedalījās gan NAA, gan NBS izveidē.

1993.gada 1.maijā tika apstiprināts jauns NAA štatu saraksts ar 258 štata vienībām, no tām 97 virsnieki, 4 apakšvirsnieki un 157 darbinieki. NAA strādāja 3 Dr.habil., 1 LU Goda doktors, 10 Latvijas zinātņu doktori, no tiem 3 profesori un 7 docenti. Uz darba līguma pamata ar NAA pastāvīgi sadarbojās 1 Dr.habil. (profesors) un 3 zinātņu doktori.<sup>28</sup>

---

<sup>28</sup> Latvijas Republikas Nacionālā aizsardzības akadēmija. Pārskats par darbu 1993.gadā.





Valsts prezidenta Gunta Ulmaņa vizīte Nac.Aizsardzības akadēmijā  
1996.gada 9.aprīlī.

1993.gada decembrī dažādos NAAursos mācījās 439 karavīri, no tiem gan Zemessardzes, gan Drošības dienesta pārstāvji, kas tajā laikā nebija AM pakļautībā.

Tika izstrādāta Latvijas Republikas Militārās apmācības koncepcija. Tā guva atbalstu gan no AM vadības, gan NATO organizētājā zinātniskajā seminārā „Virsnieku apmācība un sagatavošana demokrātiskajās valstīs”. 1993.gada 18.-20. oktobrī Bukarestē arī NAA prorektora referāts par šo tēmu guva atbalstu.

Vienlaikus NAA bija pilntiesīga un cienījama augstskola, kura organizēja sadarbību arī ar pārējām Baltijas valstu militārajām mācību iestādēm<sup>29</sup>. Piemēram, Lietuva 1992.gadā dibināja Karaskolu un tikai 1994.gadā izveidoja akadēmiju. Pirms iestāšanās NATO Baltijas valstis (BV) savās militārajās akadēmijās primāri gatavoja SZS karavīrus, jo militārā konflikta gadījumā BV plānoja aizstāvēt savu sauszemes teritoriju atbilstoši valsts aizsardzības operatīvajam plānam (VAOP). Konceptuāli visu spēku veidu karavīriem vajadzēja prast karot uz zemes un uz NAA bāzes tikt veidota kaujas vienība (bataljons). Tajā laikā bija daudz diskusiju meklējot balansu starp militāro augstskolu kā izglītības institūciju un tās militārās vienības statusu kara laikā.

Akadēmija jau sākumā sadarbojās ar citām Latvijas augstskolām un, pirmkārt, ar LU un Rīgas aviācijas universitāti (Civilās aviācijas institūtu), kur papildus mācījās NAA kadeti, kas bija plānoti dienestam GS. Akadēmijas

<sup>29</sup> <http://ministrija.lv> Grāmatas projekts „Ģenerāļa Kārļa Krēšlīņa atmiņas par Nacionālo bruņoto spēku izveidi un attīstību”.



darbību stingri kontrolēja, piemēram, Saeimas komisija. Var iepazīties ar tās NAA novērtējumu, secinājumiem, priekšlikumiem un mūsu komentāriem<sup>30</sup>. Akadēmijai bija sava vieta valsts aizsardzības sistēmā. Ar akadēmijas viedokli rēķinājās daudzas valsts struktūras, un mēs skaidri zinājām savas darbības mērķi un apzinājāmies līdzekļus šī mērķa sasniegšanai. Tajā laikā akadēmijai bija laba autoritāte gan AM, gan Valsts prezidenta acīs. Viens piemērs: 1994.gadā sākumā tika organizēts NBS štābu treniņš, un NAA pārstāvji izvērtēja šīs mācības<sup>31</sup>.

Akadēmijā deviņdesmito gadu sākumā bija divas bakalaura programmas, bet, pēc atsevišķu cilvēku iniciatīvas AM un NAA, tās tika slēgtas un uzsvars likts uz ātru (viena gada laikā) virsnieku sagatavošanu no civilo augstskolu beidzējiem. Viengadīgais kurss bija paredzēts un darbojās no 1993.gada, bet tikai kā papildinājums 3-4 gadu virsnieku sagatavošanas pamatkursiem.

Divtūkstošo gadu vidū visi pārliecinājās par šī lēmuma kļūdu (pāreju tikai uz viengadīgo apmācības konceptu), jo nebija pietiekami daudz vajadzīgo (specialitāte, veselība, vecums, motivācija) gribētāju mācīties šajā kursā. Stājoties augstskolā, studenti un vēlāk absolventi plāno strādāt savā specialitātē, un akadēmija varēja cerēt galvenokārt uz neveiksminiekiem. Tā nebija laba bāze virsnieku korpusam, nemaz nerunājot par pārāk īso laiku virsnieku sagatavošanai un jaunu cilvēku „sabojāšanu, no militārā viedokļa” studiju laikā civilajā augstskolā.

## II. SITUĀCIJA NAA, SAGAI DOT TĀS 20.GADADIENU

Deviņdesmito gadu sākumā Rietumvalstīs tika secināts, ka virsniekam ir jābūt augstākajai izglītībai. Pakāpeniski gan NATO, gan ES valstīs vienojās par to, ka militārajai izglītībai ir jābūt pilnvērtīgai sadaļai vispārējā izglītībā.

Latvijas Nacionālā aizsardzības akadēmija bija pirmā no BV militārajām izglītības iestādēm, kas ieviesa bakalaura studiju programmas, un Latvija ir pirmā no BV, kur oficiāli ir atzīta militārā zinātne. Tas ļauj veidot uz militāro zinātne bāzētas gan bakalaura, gan maģistra, gan doktora studiju programmas. 2008.gadā NAA licencēja trīs ar RTU un LJA integrētās bakalaura studiju programmas: Sauszemes spēku, Jūras spēku un Gaisa spēku militārā vadība, un 2010.gadā 27.oktobrī NAA tika akreditēta profesionāla maģistra studiju programma „Militārā vadība un drošība”, kurā 2011.gada sākumā studē 51 maģistrants no 14 valstīm.

Mainoties mūsdienu draudiem, riskiem un izaicinājumiem gan NATO, atbilstoši jaunajai Stratēģiskajai koncepcijai, gan ES bruņotajos formējumos prasības virsniekiem tiek papildinātas un arvien vairāk valstīs tiek konkrēti

---

<sup>30</sup> Pārbaudes materiāli. O.Kostandas komisija (31.01.94. – 05.02.94.). R., 1994.

<sup>31</sup> Pārskats par Nacionālo bruņoto spēku štābu treniņu. - R., 1994.

formulēts, ka vecākajiem virsniekiem obligāti ir jābūt maģistra akadēmiskajai izglītībai, bet augstākajiem virsniekiem doktora grādam. Baltijas Aizsardzības koledžas (BAK) Augstākajos vadībasursos (HCC) tiek uzņemti karavīri ar maģistra akadēmisko izglītību.

Pēc NAA iniciatīvas<sup>32</sup> Tartu tika izveidota Baltijas aizsardzības koledža (BAK), kur atbilstoši NATO speciālistiem atzītajām programmām mācās daudzu valstu pārstāvji (karavīri un civilisti), pirmkārt, Baltijas valstu karavīri. Mācības notiek angļu valodā atbilstoši NATO standartiem, un tās nodrošina akadēmiskais personāls no daudzām NATO un ES valstīm. Lietojot militāro terminoloģiju, BAK nodrošina karavīru sagatavošanu operatīvajā un daļēji stratēģiskajā līmenī vai gatavo virsniekus pulkvežleitnanta un pulkveža amatiem.

Militārajām augstskolām ir valsts pasūtījums. *Pirmkārt*, NBS nosaka, cik un kādās specialitātēs ir jā sagatavo karavīri. Izmantojot plānošanas sistēmu, to var izdarīt vismaz vairāku gadu griezumā. *Otrkārt*, precīzi jānosaka un jāievēro, ka prasības – ko un cik vajag sagatavot - nosaka NBS, bet NAA nosaka to, kā to darīt un kādi tam nepieciešami resursi. Nevar ar pavēlēm regulēt un noteikt pieprasīto absolventu zināšanu un prasmju līmeni, vienlaikus nenodrošinot nepieciešamos resursus. *Treškārt*, pasūtītājs NBS piedalās Valsts eksāmenu komisijas darbā, izvērtē absolventu zināšanas un vēlāk darbu vienībās. NBS var koriģēt izvirzītās prasības NAA absolventiem, mainot, koriģējot karavīru profesiju standartus.

Papildus var atzīmēt, ka NAA absolventi vidēji 15 gadus dien dažādos virsnieku amatos NBS. Latvijai pēc iestāšanās NATO un ES, izvēloties valsts militāro stratēģiju, kuras pamatā ir kolektīvās aizsardzības principi, ļoti nozīmīgās kļūst karavīru spējas sadarboties ar mūsu partnervalstu karavīriem vai savietojamības princips.

Kā atzīst NATO un ES militārie eksperti, militārs uzbrukums no ārpuses pret NATO vai ES valstīm, vismaz tuvākajās desmitgadēs, nav iespējams. Tagad NAA primāri ir augstskola. Katru gadu notiek **Baltijas jūras valstu militāro akadēmiju (BJVMA)** konference, kurā piedalās akadēmiju rektori, pasniedzēji un kadeti. Tiek veidotas atsevišķas darba grupas.

*Konferences uzdevums* ir 1) rast vienotu izpratni par militārās izglītības vietu kopējā ES izglītības sistēmā un atbilstību Boloņas vienošanās garam un 2) saskaņot gan prasības dažāda līmeņa karavīriem, gan diskutēt par izglītības sistēmām un studiju programmām.

No otras puses **Latvijā regulāri notiek Augstskolu rektoru padomes sēdes**, kurās piedalās visu Latvijas augstskolu rektori un kur izskata Latvijas normatīvo aktu projektus izglītības jomā, to atbilstību ES prasībām un

---

<sup>32</sup> Kārlis Krēsliņš. Baltijas militārā alianse: par un pret (Viedoklis par Baltijas valstu militāro integrāciju). Baltijas valstis likteņgriežos. Rakstu krāj.. Dr. Tālava Jundža redakcijā. R., 1998., 351.-361. lpp.

augstskolu interesēm. Saeimā tiek apspriest jaunais Izglītības likums, kas paredz, ka Latvijas akadēmijās ir jābūt vismaz vienai bakalaura, maģistra un doktora studiju programmai. Tādēļ NAA maģistra studiju programmas akreditācija ir ļoti svarīgs notikums Latvijas militārās izglītības jomā, un ir jāuzsāk profesoru grupas un doktora studiju izveide militārajā jomā NAA.

No Latvijas puses tika atrasta oriģināla iespēja maģistra studiju programmas organizēšana ar minimāliem līdzekļiem un nodrošinot ieguvumus visā šajā darbā iesaistītajām pusēm.

*Pirmkārt*, Apvienotās vadības ģenerālštāba kursu (JCGSC) klausītājiem ir iespēja paralēli mācīties arī maģistrantūrā un, sekmīgi apgūstot atsevišķus papildu mācību materiālus un uzrakstot un aizstāvojot maģistra darbu, iegūt starptautiski akreditētu un atzītu profesionālo maģistra diplomu.

*Otrkārt*, BAK pasniedzējiem, kas ievēlēti NAA akadēmiskajos amatos, ir iespēja pildīt pasniedzēju pienākumus gan JCGSC kursā, gan akadēmiskā personāla pienākumus NAA maģistra studiju programmā, saņemot nelielu papildu atalgojumu par semināru un maģistra darbu vadību, bet galvenais – viņu CV ir cienīgs ieraksts par akadēmisko darbu gan akreditētā NAA, gan maģistra studiju programmā.

*Treškārt*, NAA tā ir iespēja ar minimāliem līdzekļiem īstenot maģistra studiju programmu. BAK ir NATO standartiem atbilstoši gan dažādi kursi militārajā jomā, gan ļoti laba materiāltehniskā bāze, gan augsti kvalificēts akadēmiskais personāls. Tāpēc tika izmantota iespēja piesaistīt Tartu Baltijas Aizsardzības koledžas resursus un personālu. BAK ir izveidota, pamatojoties uz likumu „*Par Igaunijas Republikas valdības, Latvijas Republikas valdības un Lietuvas Republikas valdības vienošanos par Baltijas Aizsardzības koledžu*” (Latvijas Valsts prezidents G. Ulmanis to izsludinājis 1999. gada 24. martā) ar galveno mērķi – izveidot un pastāvīgi uzlabot bruņoto spēku vecāko štāba virsnieku apmācību. Saskaņā ar NAA un BAK sadarbības līgumu, NAA akadēmiskajos amatos ar NAA Senāta 2009. gada 22. jūlija un 2010. gada 30. aprīļa lēmumiem tika ievēlēti četrpadsmit BAK nodarbinātie mācību spēki. Profesionālo studiju maģistra programmas speciālo obligāto priekšmetu apguvei pilnībā nodrošina BAK rīcībā esošie resursi. Tādējādi kļuva praktiski iespējams īstenot izstrādāto programmu ar nosacījumu, ka daļu laika studējošajiem jāpavada Tartu, kur atrodas specializētās klases, aprīkojums un bibliotēka.

Ņemot vērā, ka šāda programma ir vienīgā Baltijā un ka tās īstenošanā tiek izmantoti NATO standartiem atbilstošie BAK resursi, tā radījusi lielu interesi. Tāpēc pirmā kursa studentu sastāvs ir ļoti internacionāls: Latvija (10), Lietuva (4), Igaunija (4), Gruzija (2), Dānija (2), arī Albānija, Horvātija, Rumānija, Moldova, Vācija, Kanāda, Norvēģija, Maķedonija, ASV (pa vienam pārstāvim no katras valsts). Kopumā studiju programmu nodrošina 15 docētāji no dažādām valstīm, un astoņiem no viņiem ir zinātņu doktora grāds.

2011.gada 18.februārī Lietuvas un Norvēģijas maģistranti saņēma pirmos NAA maģistra diplomus. Ne tik bieži Latvijā sastopama sadarbība, kad,

apvienojot mācību iestāžu juridiskās, organizatoriskās iespējas un resursus, tiek gūts ievērojams sinerģisks efekts.

### III. KARAVĪRA MUŽIZGLĪTĪBA

Latvijas jauniešiem ir vairākas un dažādas iespējas kļūt par NBS karavīru – virsnieku. Raksturīgs veids, kā kļūt par NBS karjeras virsnieku, ir šāds: sākotnēji ir jāvēlas dienēt NBS, vidējā izglītība, veselība un iespēja saņemt pielaidi valsts un NATO noslēpumiem. Rekrutēšanas un atlasē centrs atlasa kandidātus mācībām NAA. Tad pirmais posms – apgūt Kadetkandidātu kursu, kas sastāv no sākotnējās militārās apmācības (Jaunkareivju kursa) Alūksnē, tad Jaunāko komandieru (apakšvirsnieku) kurss Cēsīs un pēc tā tiek atlasīti labākie mācībām Virsnieku pamatkursā (VPK).

Virsnieku pamatkursus veido trīs bakalaura studiju programmas: Sauszemes spēku, Jūras spēku un Gaisa spēku militārais vadītājs. Šīs programmas ir licencētas, un 2011.gadā tās tiek gatavotas akreditācijai. Karavīri, kuri būs ieguvuši bakalaura grādu šajās studiju programmās, varēs turpināt mācības profesionālajā maģistra studiju programmā „Militārā vadība un drošība”.

Vienmēr ir diskusijas par studiju programmu, arī VPK saturu, jo parasti komandieri gribētu saņemt NAA absolventus jaunos leitnantus, un, atnākot dienēt vienībās, uzreiz varētu sākt veiksmīgi pildīt savus pienākumus. NAA integrētajās studiju programmās šis jautājums ir nemazāk sarežģīts.

Piemēram, JS virsnieku sagatavošanas integrētā bakalaura programma kopā ar LJA. Nākamie JS virsnieki dalās divās pamatgrupās: stūrmaņi – kuģu vadītāji un mehāniķi, kuri būs atbildīgi par kuģu dzinēju darbu. NAA respektē LJA resursu (laika, finanšu, jūras prakšu) aprēķinus, kas vajadzīgi, lai kadeti iegūtu starptautiski un Latvijā atzītu jūrnieka specialitāti. Papildus NAA dod nākamajiem JS virsniekiem militāro izglītību, uzsvāru liekot uz militārajam vadītājam nepieciešamajām zināšanām un iemaņām.

Karjeras virsniekiem nākas „rotēt”: mainīt dienesta vietas, amatus un piedalīties starptautiskajās operācijās (SO). Tādēļ ir svarīgi noteikt kopējo zināšanu un iemaņu līmeni visiem virsniekiem. Tās varētu būt militārajam vadītājam nepieciešamās zināšanas un iemaņas un noteikti atbilstošas NATO angļu valodas zināšanas.

Pēc VPK apgūšanas un leitnanta pakāpes saņemšanas – dienests NBS, un pēc kāda laika var pretendēt uz mācībām Jaunāko (JŠVK) un štāba virsnieku kursā (ŠVK). Tādus kursus organizēt katrā BV visiem SV ir dārgi, tādēļ NAA tiek organizēti SZS JŠVK, GS ŠVK tiek organizēti Lietuvā, bet JS starptautiskais ŠVK tiek organizēts NAA.

Nodarbības notiek angļu valodā, un daudzi pasniedzēji ir vieslektori no dažādām valstīm un dažādām Latvijas augstskolām. Praktiskās nodarbības tiek organizētas gan Liepājas JS Mācību centrā, gan izmantojot BV JS kopējo vienību BALTRON. Tas atkal ir integrācijas piemērs.

Pēc JŠVK virsnieks var saņemt kapteiņa pakāpi un veiksmīga dienesta gadījumā pretendēt uz brigādes līmeņa kursu, kuru agrāk organizēja BAK, tagad tos mēģina organizēt katra BV atsevišķi. Tas prasa ievērojumus resursus, un tāpēc Latvija ar Lietuvu veic pārrunas par kopēja kursa organizēšanu.

Nākamais līmenis ir Apvienotās vadības ģenerālštāba kurss (JCGSC), kas notiek BAK. Šajā kursā mācās visu spēku veidu karavīri, jo tas ir Apvienotās vadības ģenerālštāba kurss. Šī kursa klausītāji var papildus mācīties maģistra studiju programmā.

Pēc kursa beigšanas dienests vecāko virsnieku amatos un var iestāties Baltijas Aizsardzības koledžas Augstākajos vadībasursos (HCC), kur tiek uzņemti karavīri ar maģistra akadēmisko izglītību. Papildus ir NATO koledža Romā, kur tiek organizēti kursi augstāko virsnieku amatu kandidātiem vai to civilajiem ekvivalentiem. NBS karavīriem ir iespēja mācīties gan NATO, gan ES valstu militārajās augstskolās un dažādosursos.

Parastā prakse ir, ka daudzas lielvalstis: ASV, Vācija, Lielbritānija, Francija utt. organizē dažādus militārosursos ārvalstniekiem. Bieži šo kursu galvenais uzdevums ir politiskajā plāknē. No šiem kursiem netiek atskaitīti par nesekmību, visi saņem sertifikātu par kursu beigšanu, un tas nozīmē, kaursos mazāks uzsvars tiek likts uz kursu apguvi pēc būtības. Citādāk tas ir BAK, kur diezgan bieži no kursa tiek atskaitīti klausītāji, kas nav veiksmīgi apguvuši mācību programmu vai kādu tās sadaļu.

#### **IV. NAA ATTĪSTĪBAS PERSPEKTĪVAS**

Augstskolai, plānojot savu darbību, svarīgi ir zināt, kāds pieprasījums būs pēc šīs augstskolas absolventiem, mūsu gadījumā - virsniekiem. Lai pamatoti atbildētu uz šiem jautājumiem, ir jāzina, cik virsnieku kopumā vajag NBS un cik vidēji virsnieku dien NBS? Tabulā ir izskatīti dažādi varianti un, pamatojoties uz esošo informāciju, izdarīti pieņēmumi, bet izdalīts variants, kas atbilst 2010.gada situācijai.

## **PIEŅĒMUMI**

- Cik virsnieku dienēs NBS?
- Cik vidēji gadā ir jāgatavo virsnieku?

NBS virsnieki	Vidēji dien NBS un atvaļinās katru gadu, I kurss			
	10	15	20	NAA I. kurss
•1400	140	116	70	139
•1300	130	87	65	104
• <u>1200</u>	120	<u>80</u>	60	<u>100</u>
•1100	110	73	55	88
•1000	100	67	50	80

Katru gadu 5% kadetu pamet studijas un vidēji kadeti mācās 4.gadus

Tas nozīmētu, ka stacionārā režīmā akadēmijai katru gadu vajadzētu sagatavot vidēji 80 virsnieku un atbilstoši uzņemt I kursā 100 kadetu. Bet ir papildu iemesli vairāk sagatavot virsniekus nekā stacionārā režīmā. Piemēram, tagad NBS trūkst vairāk nekā 200 vecāko virsnieku (160 majoru, 89 pulkvežleitnantu un 5 pulkvežu, 16.08.2010. dati).

Cik tad kopumā karavīru mācītos akadēmijā stacionārā režīmā?

- 1) bakalaura studijās mācās ~370 kadetu;
- 2) JŠVK un JS ŠVK **vidēji** gadā mācās 30 karavīru;
- 3) maģistra studijās mācās ~30 karavīru;
- 4) doktorantūrā (nākotnē ~2 gadā aizstāv Dr. disertācijas) ~6 cilvēki;
- 5) citosursos vidēji gadā mācās ~20 cilvēku;
- 6) starptautiskie operatīvā un stratēģiskā (ģenerāļu) līmeņa kursi NATO un PFP valstīm.

**NAA vidēji gadā mācītos ~456 cilvēku.** Tas ir bez papildu trūkstošo virsnieku gatavošanas un jaunu kursu atklāšanas. Piemēram, tiek plānots brigādes līmeņa štāba virsniekus, kas tika mācīti Baltijas Aizsardzības koledžā, tagad gatavot savās valstīs. Zinot apmācāmo un dažādu kursu skaitu, var pamatoti plānot NAA struktūru.

NATO galvenā prioritāte ir atbilstoša personāla gatavošana. Aizsardzības ministrijai ir noteiktas trīs kompetences<sup>33</sup>, un no tām AM kompetencē ir militārā izglītība un aizsardzības struktūrai nepieciešamā personāla gatavošana.

<sup>33</sup> Nacionālās drošības likuma 11.pants.

Valstī diskutē par ministriju apvienošanu. NAA tika sagatavots **priekšlikums par Latvijas Nacionālās drošības akadēmijas izveidi**<sup>34</sup>, kur dažādās fakultātēs tiktu gatavoti speciālisti gan NBS, gan policijai, gan robežsargiem, gan citām drošības struktūrām. Tagad valsts krīzes pārvaldes struktūrās kopā plāno un strādā gan AM, gan IeM, gan citu struktūru pārstāvji. Kopēja augstākā mācību iestāde stiprinātu krīzes pārvaldīšanā iesaistīto speciālistu savstarpējo sapratni un sadarbību. NAA tiek gatavots krīzes pārvaldes speciālista profesijas standarts un atbilstoša profesionālā bakalaura programma.

Latvijas Nacionālās aizsardzības akadēmijas nosaukumā ir ļoti būtisks vārds - **Nacionālā**, jo šis vārds tiek lietots tikai Latvijai ļoti svarīgu organizāciju un struktūru nosaukumos, piemēram, Nacionālais teātris, opera vai bibliotēka, kas tiek celta.

Pamatojoties uz esošajiem likumiem, normatīvajiem aktiem, VK aktu un vienkāršu loģiku, NAA nevajadzētu būt Mācību vadības pavēlniecības (MVP) štāba sastāvā. Loģiski būtu, ka NAA ir un paliktu AM akadēmija, pildot AM un, pirmkārt, NBS pasūtījumu, gatavojot karavīrus un arī civilos speciālistus valsts drošības jomā.

## V. LATVIJAS NACIONĀLĀS DROŠĪBAS AKADĒMIJA<sup>35</sup>

Nosakot mācību vai izglītības iestādes nepieciešamību, sākotnēji jāizvērtē galvenie uzdevumi, kas jārisina AM un IeM struktūrām, tad jāizstrādā kvalifikācijas prasības tās personālam un pēc tam var izvērtēt, kur un kā var sagatavot atbilstošos speciālistus.

NBS struktūrās ir vajadzīgi kareivji, apakšvirsnieki (instruktori) un virsnieki. Virsnieki dalās jaunākajos, vecākajos, augstākajos, un vēl ir sadalījums pa regulārajiem spēkiem. Iekšlietu ministrijas struktūrās ir līdzīgs sadalījums virsnieku sastāvā.

NBS karavīru militārās izglītības sistēmai līdzīgai ir jābūt arī IeM struktūrās. Gan Rietumvalstu pieredze, gan NBS un policijas darba specifikas analīze nosaka, ka vajadzīgas speciālas mācību un izglītības iestādes, kur sagatavotu apakšvirsniekus, jaunākos, vecākos un augstākos virsniekus.

Valsts augstskolās gatavo dažādus speciālistus, piemēram, RTU ir dažādas fakultātes, universitātes sastāvā ir institūti, koledžas un zinātniski pētnieciskās struktūras. RTU studē gan celtnieki, gan datorspeciālisti, gan aviācijas speciālisti utt., bet kopīga ir studiju metodiskā vadība, kā arī kopīgas akadēmiskās katedras.

---

<sup>34</sup> [http://doc.mod.gov.lv/lv/militara\\_zinatne/2011/4/](http://doc.mod.gov.lv/lv/militara_zinatne/2011/4/)

<sup>35</sup> Ģenerāļa Kārļa Krēsliņa atmiņas par NBS izveidi un attīstību. IV daļa

NATO Stratēģiskajā koncepcijā tiek nosaukti jaunie drošības draudi un izaicinājumi: globālais terorisms, kiberuzbrukumi, enerģijas resursu drošība un klimata maiņa.

Latvijas aizsardzības jautājumu konceptuāla sakārtošana ļauj loģiski un pamatoti analizēt Aizsardzības un Iekšlietu ministrijas apvienošanas iespējas vai to precīzu funkciju un atbildības jomu sadali bez nevajadzīgas dublēšanās, kā arī veidot kopēju izglītības un mācību iestādi valsts aizsardzības struktūru speciālistiem.

Jāņem vērā daudz kopīgu un integrētu uzdevumu AM un IeM struktūrās, piemēram, 2006. gadā NATO augstlīmeņa sanāksmes drošības un kārtības jautājumu nodrošināšana, mūsdienu drošības riski: teroristi, masu iznīcināšanas ieroču izmantošanas iespējas, kiberkarš utt., kuru neitralizācijā piedalās gan AM, gan NBS, gan IeM personāls. Dalība SO gan miera ieviešanas operācijās, kas ir galvenokārt NBS uzdevums, gan miera uzturēšanas operācijās, kur var piedalīties arī policisti, jūras un gaisa novērošanas sistēmu, Baltijas jūras līča kuģu un gan GS, gan IeM helikopteru apkalpojošais personāls. Var nosaukt vēl uzdevumus un AM un IeM personāla kopējās darbības jomas.

**Priekšlikums.** Veidot Latvijas Nacionālo drošības akadēmiju (NDA), kas būtu valsts akadēmija un pildītu AM un IeM pasūtījumus. Akadēmijas sastāvā vai metodiskā pārraudzībā būtu gan Aizsardzības, gan Robežsardzes, gan Policijas koledžas.

Latvijas NDA apmācāmie *uzsāk kadeta kandidāta kursu Alūksnes Mācību centrā*, kur galvenā uzmanība tiek veltīta jauniešu sākotnējai sagatavošanai dienēt un strādāt militarizētās struktūrās. Viņi tiek iepazīstināti gan ar reglamentiem un citiem normatīvajiem aktiem, gan mācīti rīkoties ar ieročiem, gan strādāt komandā, notiek valstiskā audzināšana, fiziskā sagatavošana utt.

*Tālāk daļa no viņiem var turpināt saīsinātu vai pilnu studiju kursu koledžās savā specialitātē.* Piemēram, Aizsardzības koledžas filiālē Cēsīs (Cēsu Instruktoru skolā), kur daļa kadetkandidātu var apgūt pilnu kursu un palikt dienēt NBS instruktoru (apakšvirsnieku) sastāvā, bet pārējie apgūst saīsinātu kursu un tiek uzņemti NDA Aizsardzības fakultātē un mācās 4 gadus, iegūstot militārās vadības bakalaura grādu dažādās specializācijās. Kvalifikācijas prasības, kas izstrādātas gan AM, pirmkārt, NBS, gan IeM struktūrās, iesniegtas Izglītības Ministrijā (IZM) un apstiprinātas Ministru kabinetā. Atbilstoši šīm prasībām NDA izstrādā savas studiju programmas un saskaņā ar tām sagatavo atbilstošus speciālistus. Pasūtītāji, piemēram, NBS, aktīvi piedalās Valsts eksāmenu komisijā (VEK) un aktīvi atzīmē sagatavoto speciālistu atbilstību MK apstiprinātajām prasībām. Šie VEK akti ir normatīvais dokuments NDA darbības uzlabošanai.

*NDA ir specializētas katedras un kopējas akadēmiskās katedras*, piemēram, Tiesību zinātņu katedra vai Eksakto zinātņu katedra, kas ir atbildīgas par tādiem priekšmetiem kā matemātika, fizika, statistika utt., Fiziskās kultūras



vai Krīzes pārvaldes katedra utt. NDA tiek apgūtas bakalaura un maģistra studiju programmas, darbojas kopēja doktorantūra, kas atbalsta zinātnisko darbu NDA Zinātņu centrā.

*NDA ir savs Zinātņu centrs, kas veic pētījumus gan valsts iekšējās, gan ārējās drošības jautājumos, aktīvi piedalās Nacionālās drošības koncepcijas un Valsts militārās stratēģijas izstrādē. Zinātnisko pētījumu galvenie pasūtītāji ir AM, pirmkārt, NBS un IeM struktūras.*

**Finansējums.** NDA varētu finansēt IZM vai AM. IeM pasūta un „pērk” NDA sagatavotos speciālistus. Dažādās specialitātēs MK ir noteicis dažādus izmaksu koeficientus. Vislētāk ir gatavot juristus, kur koeficients ir 1, bet visdārgākā ir speciālistu sagatavošana aizsardzības jomā, kur MK noteiktais koeficients ir 6. Zinot šos koeficientus un pieprasīto speciālistu skaitu, var aprēķināt nepieciešamās naudas daudzumu. Vienlaikus ir noteikts pasūtījuma minimālais speciālistu skaits, jo, piemēram, var gatavot vienu speciālistu, bet tas ir dārgi, ja viņam vienam īsteno studiju programma.

Koledžas varētu būt atbilstošās ministrijas finansējumā, un NDA veiktu metodisku koledžu vadību, kaut gan šis jautājums ir jāpēta detalizētāk. Tas attiecas arī uz pārējiem jautājumiem, jo konceptuāli NDA izveide šķiet loģiska rīcība.

Akadēmijas statuss kopš dibināšanas nav mainījies, ir tikai dažādas akadēmijas statusa interpretācijas. Akadēmijas dibinātājs ir MK, un tikai tam ir tiesības mainīt akadēmijas statusu. Akadēmijas apvienošana tika apspriesta jau deviņdesmito gadu sākumā, kad tika dalīta teritorija starp akadēmijām un izstrādāti noteikumi par komunālajiem maksājumiem, jo akadēmijas teritorijas mājas saņem kopējus komunālos pakalpojumus.

Tajā laikā aizsardzības sistēmas pamatuzdevums bija veidot NBS un pašiem plānot savas valsts aizsardzību pret ārējiem ienaidniekiem. Akadēmija bija gan augstskola, gan NBS kaujas vienība (kara laikā NAA bija plānota kā kaujas vienība), tādēļ apvienošana ar Policijas akadēmiju nebija loģiska. Tagad Latvija ir NATO un ES dalībvalsts, kuras militārās stratēģijas pamatprincips ir kolektīvā aizsardzība, tādēļ NAA primāri ir augstskola.

Tāds bija un ir mūsu redzējums par NDA izveides loģiskumu, iespējām un pamatojumu. Mēs savus priekšlikumus iesniedzam arī NAA, NBS un AM vadībai.

Pēdējos gados ir izveidojusies diezgan neloģiska situācija. Aizsardzības zinātņu pētnieciskais centrs (AZPC) piedāvā veikt pētījumus militārās zinātnes jomā gan par NBS vietu valsts drošības sistēmā, gan par terorisma draudiem Latvijā, gan par NBS karavīru dienesta motivāciju, gan par militārās izglītības jautājumiem utt. Aizsardzības ministrija paskaidro juridiskās problēmas ļaut piedalīties AZPC ministrijas rīkotajos konkursos. AZPC pieteiktie pētījumi netiek finansēti, un to izpilde ir apgrūtināta.

Piemēram, saņemot ap 1300 virsnieku un apakšvirsnieku aizpildītās anketas par motivāciju dienēt NBS, šī informācija jāievada datorā un jāapstrādā. Tas ir ietilpīgs darbs, kas neprasa augsti kvalificēta personāla darbu, bet to nākas darīt habilitētam inženierzinātņu doktoram, jo nav resursu līguma noslēgšanai ar kādu cilvēku par šo darbu.

Paradokss jau ir arī faktā, ka, piemēram, veicot pētījumu par terorisma iespējām Latvijā un ievieojot pārskatu Latvijas Nacionālajā bibliotēkā, mēs saņemam priekšlikumu no Jāņa Rozes izdevniecības izdot grāmatu par šo jautājumu 5000 eksemplāru lielā metienā un bez mūsu dalības finansējumā. AZPC nevar veikt finansiālo darbu, un mums nācās atteikt. Viņi piedāvāja arī iztulkot un izdot grāmatu angļu valodā, jo esot pieprasījums no ES. Neoficiāli mūsu materiālus izmanto citas organizācijas, bet vienlaikus AZPC tiek pārmests par mūsu darbu pārāk lielu uzsvaru uz militārās zinātnes teorētisko pusi.

AZPC ir rekomendēts vairāk veikt praktisko jautājumu izpēti, piemēram, par zibensnovēdēja izmantošanu uz kuģa. Praktiskie jautājumi ir svarīgi, bet bieži šos jautājumus var risināt inženieris, bet teorētiskie stratēģiskā līmeņa jautājumi ir jārisina cilvēkiem, kam ir laba akadēmiskā darba un militārā dienesta pieredze.

Galvenais jau ir skaidrot sabiedrībai par NBS vietu Latvijas drošības sistēmā un nozīmi Latvijas neatkarības saglabāšanā un nostiprināšanā, kā arī Latvijas iedzīvotāju un valsts fiziskajai drošībai kopumā. Mūsu fiziskā drošība ir vides drošība, kurā mēs dzīvojam. Nosaukums var palikt arī NAA, jo vārdam aizsardzība ir plašs skaidrojums. Gan AM, gan IeM struktūras rūpējas, pirmkārt, par savu iedzīvotāju un struktūru fizisko drošību vai aizsardzību.

***SECINĀJUMS: Latvijai ir vajadzīga nacionāla augstskola, kur gatavot speciālistus valsts drošības struktūrām. Sākotnēji NAA ir jāklūst par pilntiesīgu Latvijas augstskolu, kas spētu sagatavot mūsdienīgus, NATO prasībām atbilstošus virsniekus.***

## ABSTRACT

Dr.habil.sc.ing. Kārlis Kresliņš, Director of the Scientific Research Center, National Defense Academy of the Republic of Latvia; Navy captain Aleksandrs Pavlovics, major Inese Krēsliņa

**Title: “Implementation of modern integrated educational system in the National Defense Academy”.**

Title provides the analytical insight at the implementation of the integrated approach to education of military personnel in Latvian National Defense Academy (NDA). Author outlines some historical review of NDA's past, augmented by brief depiction of present trends in the activities of NDA, which, in fact, “defines the future”; and it is vitally important to find out the most

efficient and innovative paths of elaborated military education in the sake of State Defense.

Classical State Defense structure normally requires "Components" oriented military education for officers and non-commissioned officers for Navy, Air forces and Ground Forces, as well as "Layered education" for Tactical, Operational and Strategy levels. Still, the whole amount and size of military formations in Latvia do not require numerous annual inflow of freshly educated military professionals, therefore, dilemma of "quality versus quantity" of military education is in heavy need of quite fundamental solutions, in order to set up proper backup of future NDA functioning. The dilemma is aggravated by the fact, that one single establishment of military education is not capable to cover all the Layers of military activities: Tactics, Operational skills, Strategy. There is the need for ramified and multi-layered educational infrastructure; however Latvia can not afford the classical approach to these matters, and some compromised solutions have to be found.

Authors describes the examples from different countries, pointing at the example of Germany, where 79 months are scheduled for the education of a fully certified Platoon Commander, as well as the example of United States approach, where provisional Bachelor degree sets the stage for further professional narrowed and specified officer education. Comparative analysis of these case studies is provided for further analyzing and synthesis of Latvian National Defense Academy live example, when only one proper, relevant and right solution for setting military education exists, due to restricted materiel and intellectual recourses presented, as well as ongoing re-forming of the Defense structure is imposed.

## ATSAUCES

1. Latvijas Republikas Nacionālā aizsardzības akadēmija. Pārskats par darbu 1993.gadā.
2. <http://ministrija.lv>. Grāmatas projekts „Ģenerāļa Kārļa Krēsliņa atmiņas par Nacionālo bruņoto spēku izveidi un attīstību”.
3. Pārbaudes materiāli. O.Kostandas komisija (31.01. – 05.02.).R., 1994.
4. Pārskats par Nacionālo bruņoto spēku štābu treniņu. - R., 1994.
5. Kārlis Krēsliņš. Baltijas militārā alianse: par un pret (Viedoklis par Baltijas valstu militāro integrāciju). Baltijas valstis likteņgriežos. Rakstu krājums. Dr. Tālava Jundža redakcijā. R.,1998. 351.-361. lpp.
6. Nacionālās drošības likuma 11.pants.
7. [http://doc.mod.gov.lv/lv/militara\\_zinatne/2011/4/](http://doc.mod.gov.lv/lv/militara_zinatne/2011/4/)
8. Ģenerāļa Kārļa Krēsliņa atmiņas par NBS izveidi un attīstību. IV daļa.

# KARAVĪRA PERSONĪBAS IETEKMĒŠANĀS NO MILITĀRĀ DIENESTA VIDES FAKTORIEM IESPĒJAMĀS SEKAS

Dr.psych., Nacionālā Aizsardzības akadēmija

*pulkvežleitnats Aivars Buls,*

Rakstā veikta karavīra darbības teorētiska analīze ekstremālas situācijas kontekstā. No analīzes rezultātiem izriet, ka militārā dienesta vide pirms un misijas apstākļos ir karavīram psihotraumējošs faktors, kurš nelineāri ietekmē viņa personības emocionālo un uzvedības komponenti, tādējādi veicinot kvalitatīvas un kvantitatīvas izmaiņas personības struktūrā.

**Atslēgvārdi:** *ekstremāla situācija, ierobežota militārā rīcībspēja, psihotrauma, kaujas spars, karavīra ekoloģija*

Sakarā ar zinātniskās intereses pastiprināšanos personības struktūras deformācijas izpētē dažādos profesionālās darbības aspektos, ir nepieciešams izskatīt šo pārvērtību specifiku atkarībā no vides ekstremalitātes īpatnībām un pakāpes, kādā indivīds izvērš savu darbību. Pēdējā laikā jēdziens „ekstremāla situācija” ir būtiski paplašinājies. Šis atzinums izriet no kriteriālo pieeju nomaiņas situāciju klasifikācijai, kā arī pārejas no situācijas ārējās vides priekšstatiem uz tās percepcijas un interpretācijas īpatnību izpēti un kā ekstremālas uzskatīt var arī stipra stresa situācijas ikdienā, kā arī profesionālā darbībā. Un tādas situācijas noteikti ir saistītas ar militāro dienestu, it sevišķi ar atrašanos bruņota konflikta zonā. Tas tāpēc, ka ilgstoša atrašanās pirms vai kaujas stresa apstākļos var būt cēlonis indivīda bioloģiskām, psihiskām vai sociālām izmaiņām.

Psiholoģijas zinātnē ir pietiekami daudz gadījumu, kad dažādu psiholoģisko skolu pārstāvji atrodies aktīvā militārā dienestā reāli nodarbojās ar karavīru iegūtām psihotraumām un novirzēm personības struktūrā. Saskaņā ar Wikipedia enciklopēdijas datiem no plašāk pazīstamajiem to I Pasaules kara laikā ASV darīja R.Ierkss (Yerkes), E.Torndaiks (Torndaik), bet Krievijā G.Rosolimo (Росолимо), savas dzīves pēdējos gadus veltīdams karavīru neiropsiholoģiskai testēšanai (pēc Satran R., 2005). Ar II Pasaules kara radīto psihotraumu seku novēršanu PSRS vadot hospitāli nodarbojās A.Ļeontjevs (Леонтьев), pēc kara hospitālī strādāja K.Platonovs (Платонов), bet ASV izlūkdienestā kā virsnieks-psihologs dienēja H.Mjurejs (Murray).

Laika gaitā pakāpeniski pastiprinātu uzmanību pievērsa traumētajiem karavīriem, jo bija nonākts pie secinājuma, ka karavīriem ar psihiskiem traucējumiem, kas neizslēdz iespēju pildīt militāro dienestu, ir nepieciešama īpaša attieksme, jo rodas raksturīgas grūtības dienesta pienākumu izpildē,

komunikācijā, bieži vien attīstās tieksme uz suicidālu rīcību u.tml. Šo traucējumu pamatā ir defekti karavīru vai karadarbības veterānu personības afektīvi emocionālajā sfērā un kognitīvo procesu norises dinamikā. Šā pētījuma kontekstā tādus karavīrus piedāvājam klasificēt kā „ierobežotas militāras rīcībspējas”.

Ārvalstu prakse rāda, ka attiecībā uz šādiem karavīriem nepieciešams izstrādāt un praktizēt militāras darbības īpatnībām atbilstošus sociāli psiholoģiskā atbalsta pasākumus. Ņemot vērā, ka šī problemātika aktualizējusies jau vairāk kā pirms 100 gadiem, kaujas psihotraumas un pašas psihotraumējošās situācijas ietekmes pētījumus uz karavīru nosacīti var iedalīt trīs posmos:

1. posms - XIX.gs. otrā puse un XX.gs. sākums, kad karadarbība bija tehnogēni primitīva, mazāk psihotraumējoša, ar relatīvi nelielu upuru skaitu, neizsaucot masveidīgas humānās krīzes, kā tas bija novērojams vēlāk. Psihiskiem traucējumiem kā ekstremālas situācijas sekām pirmie XIX gs. beigās pievērsās Dž.Eriksens (Erichsen, 1882) un nedaudz vēlāk arī Z.Freids un J.Breuers (Freud, 1964; Breuer & Freud, 1955), bet konkrēti karavīru psihiskai traumatizācijai tieši kaujas laukā Krievijas zinātnieks A.Ozerckovskis (Озерцковский, 1891);

2. posms - raksturīgs ar II pasaules kara pētījumiem. šis karš bija jau pietiekami tehnoloģisks, ļoti nežēlīgs un psihotraumējošs. pēc empīriski iegūtiem kaujas traumas izpētes rezultātiem karavīru neiropsihiskā izsūkuma raksturošanai xx gs. vidū R.Grinkers un Dž.Spigels (Grinker & Spiegel, 1945) ieviesa „kaujas (frontes) noguruma (izsūkuma)” jēdzienu, kurš militārās psiholoģijas aprītē ir arī tagad. tika pievērsta uzmanība arī pēckara paliekošajām sekām kauju veterānu un kara upuru psihē ilgtermiņā (Archibald & Tuddenham, 1965; Lifton, 1973, 1986.), bet V.Nederlands (Niederland, 1964) konceptualizēja jēdzienu „izdzīvojušā sindroms”. ii pasaules kara psihiskās sekas ilgtermiņā pētīja arī J.Danieli u.c. (Danielli, 1988; Malloy, Fairbank, Keane, 1982; Smith, 1986; Parson, 1984);

3. posms - saistīts ar ASV karu Indoķīnā, PSRS invāziju Afganistānā, Irākas I („Tuksneša vētra”) un II („Operācija Irākas brīvībai”) kariem, kā arī Krievijas karadarbību Čečenijā un dažādiem lokāliem militāriem konfliktiem (Horowitz, 1976; Horowitz, Wilner, Kaltreider, Alvarez, 1984; Horowitz, Marmar, Weiss, DeWitt, Rosenbaum, 1984; Egenderf, Kadushin, Laufer, Rothbart, Sloan, 1981; Wilson, Krauss, 1982; Wilson, Zigelbaum, 1986; Маклаков, Чермянин, Шустов, 1998; Koopman, Classen, Spiegel, 1994; Sivik et all, 2000; Kozarič-Kovačić et all, 2001) u.c.

No pētījumu materiāliem izriet, ka mūsdienās aktuāla kļuvusi psihotraumu guvuša karavīra savlaicīga identificēšana un diagnosticēšana, kā arī viņa personības negatīvās restrukturizācijas seku profilakse. To dara nolūkā minimizēt deviantas jeb novirzītas uzvedības varbūtību pēcmisijas dienestā un

privātajā dzīvē. Analizējot kara veterānu asociālas uzvedības cēloņus parasti tos mēdz interpretēt ar pieciem mainīgajiem:

- a) pirmsmilitāri riska faktori,
- b) iegūtās kaujas traumas/ievainojumi (gan ķermeniskas, gan psihiskas dabas),
- c) atgriešanās no konflikta rajona un uzņemšana ierastajā vidē,
- d) kaujas pēctraumatiskie traucējumi (posttraumatic stress disorder – PTSD) un personības restrukturizēšanās,
- e) pēckara posmā izkopta asociāla uzvedība un sociālās vides ietekme.

Nozīmīgs ir arī psihotraumas problēmas medicīniskais aspekts. Ķermeņa kaujas trauma, psihiska slimība, invaliditāte stimulē karavīru uz reakcijām (mazdūšība, slimīgi depresīvi stāvokļi, izmisums u.tml.), gala rezultātā novedot pat līdz pašnāvībai. Citas slimīgas formas izpaužas neapmierinātībā, tendencē izraisīt konfliktus sociālajā vidē, uz vardarbību, reaktīvi neirotiskiem vai psihotiskiem stāvokļiem. Tiek uzskatīts, ka kritiskā robeža sabiedrībai ir 20 un vairāk suicīda gadījumu uz 100 000 iedzīvotājiem. Tā, piemēram, Krievijas Bruņotajos spēkos suicīdu skaits 1999.gadā bija 25,6 gadījumi uz 100 000 personālsastāva, pie tam līdz 90% personu, kuras mēģināja veikt suicīdālu aktu, tika atzītas par psihiski veselām cilvēkiem (Литвинцев, 1996). Atklājās, ka obligātā militārā dienesta karavīriem novērotie afektīvie traucējumi ar suicīdālām darbībām, ir saistīti ne tik daudz ar sociālajiem faktoriem, cik ar personības īpatnībām (Козлов с соавт., 2003).

Sabiedrībā pastāv neformāls uzskats, kuram, veicot šo pētījumu, mēs guvām pārliecinošu apstiprinājumu - cilvēks pirms kara un cilvēks pēc kara ir divi atšķirīgi cilvēki. Tā, pēc S.Ļitvinceva vadītās grupas veiktā pētījuma datiem (Литвинцев, Нечипоренко, 1996) Krievijas Bruņotajos spēkos 1995.gadā karavīriem, kuri bija izvesti rehabilitācijai no Ziemeļkaukāza aktīvās karadarbības zonas, 71% tika novērots paaugstināts trauksmainības līmenis, 17% bija identificēti neiropsihiskie traucējumi un tiem bija nepieciešams nozīmēt psihiatrisko novērošanu. Pie tam minētās negatīvās parādības attīstījās ātrāk tiem karavīriem, kuriem jau sākotnēji bija zems neiropsihiskās noturības un autoregulācijas līmenis. Karavīru uzņēmīgums un vienlaicīgi arī neelastīgums attiecībā uz ekstremālu darbības vidi atklājies pētījumā Austrālijā. Kaut bija pagājuši 45 gadi kopš II Pasaules kara beigām, 45% tā veterānu arvien bija nekompensētā stāvoklī un viņiem izpaudās pēctraumatiskā stresa indikācijas. Izvērtējot introspektīvi savu stāvokli, kara veterāni atzina, ka vēl aptuveni 10 gadus pēc aktīvas karadarbības pēckaujas stresa sekas attīstījās un ikdienā bija izjūtamā pietiekami pārliecinoši (Kidson & Douglas, 1993).

Labi zināms, ka intensīvam militāram dienestam ir raksturīga pastāvīga emocionālā spriedze un praktiski pastāv homeostāzes deficīts, pat neiespējamība. Psihisks diskomforts ikdienā veicina negatīvas pārmaiņas

karavīra personībā, jo sevišķi pirmsmisijas sagatavošanās posmā un misijas apstākļos. Karavīrs un dienesta vide savstarpējā mijiedarbībā veido militāri psiholoģisku sistēmu, kuras izpētei jābalstās uz vismaz divām tai raksturīgām sistēmīpatnībām:

a) visiem karavīriem kopējas ir funkcionālās, bet dažādas materiālās īpatnības;

b) ikvienā Bruņoto spēku vienībā videi ir kopējas materiālās, bet atšķirīgas funkcionālās īpatnības.

Abstrahējoties no teiktā, ļoti konkrētā formā izpētei pakļaujamas tās izmaiņas, kuras personības struktūrā notiek karavīriem gatavojoties starptautiskajai misijai un tās laikā reālos misijas dienesta vides apstākļos, jo karavīrs ir sociālā loma, kuru indivīds miera laikā pilda ar nodomu labāk sagatavoties karam un kara apstākļiem. Savukārt karš ir sociāla kataklizma, kura vienmēr izraisa cilvēka upurus.

Karadarbības vai misijas zona ir anomāla situācija, tāpēc personība tajā pakļaujas ekstremālai ietekmei un jo labāk karavīrs būs sagatavojies darbībai tajā, jo ietekme uz viņa personību būs mazāk disociatīva. Tā iemesla dēļ paaugstinātas prasības tiek izvirzītas tai darbības videi, kurā karavīrs funkcionē ikdienā, gatavojot sevi rīcībai dažādās ekstremālās situācijās. Tāpat nepiešams konkretizēt arī viņa personības psihiskai struktūrai izvirzītās prasības un izanalizēt tās kontekstā ar vidi, kurā notiek gatavošanās karam.

Pirmsmisijas apmācības procesā karavīram profesionāli svarīgo īpašību nepietiekams daudzums un zems neiropsihiskās noturības līmenis uz paaugstinātu fizisko un psihisko slodžu fona saistīts ar dezadaptīvu traucējumu veidošanās risku. Diemžēl pašlaik Latvijā nav vienotas metodoloģiskas pieejas šajā jautājumā un liela problēma ir to karavīru identificēšana, kuriem nepieciešams militāri psiholoģiskais atbalsts, padziļināta psihofizioloģiskā izpēte un psihokorekcija.

Šajā sakarā personības anomāliju pētnieks no Krievijas B.Bratusjs uzskata, ka, ņemot vērā psihi viengabalainību, patoloģija rodas nevis tāpēc, ka paralēli „normāliem” sāk darboties „anormāli” mehānismi, bet gan tāpēc, ka vispārējie psiholoģiskie mehānismi sāk maitāties, jo darbojas sev sevišķos, ekstremālos un bīstamos apstākļos, no kuriem nāk disfunkcijas briesmas (Братуць, 1988). Šo procesu attīstības rezultātā notiek izmaiņas emocionāli afektīvajā, intelektuālajā un uzvedības sfērā, kas negatīvi iespaido karavīra darbības motivāciju, veicina profesionālo iztukšošanos un rada reintegrācijas problēmas pēc atbraukšanas mājās. Šādu karavīra stāvokli raksturo psiholoģijas zinātnes aprītē esošs termins „profesionālā izdegšana”. Ņemot vērā, ka “izdegšana” attīstās neapzinoties, laika gaitā būtu vēlams periodiski veikt personāla psihodiagnostiķēšanu.

Mūsdienu Militārās psiholoģijas paradigmas kontekstā mēs piedāvājam iepazīties ar abu augstāk minēto pieeju atsevišķiem piemēriem, jo galvenais

Militāri psiholoģiskās paradigmas mērķis ir karavīru kaujas spara uzturēšana un mentālās veselības saglabāšana iespējami pilnīgākai militārai rīcībspējai.

1. *Bioloģiski medicīniskā pieeja* (pamatā) pietiekami plaši tiek izmantota to valstu bruņotajos spēkos, kur attīstītas tādas zinātnes nozares, kā ģenētika, farmakoloģija, medicīna, inženierija u.tml. Tā, piemēram, Krievijas BS aprobēta metode, kad karavīriem kaujas spēju ātrai atjaunošanai dod elpot tīru skābekli pamīšus ar skābekļa (75%) un medicīniskā ksenona „XeMed” (25%) maisījumu. Rezultāti parādīja, ka šādas inhalācijas rezultātā karavīriem (25-30 g.v.) uzlabojas sirdsdarbība, kā arī ksenons veicina veģetatīvās nervu sistēmas darbību (Kalmanov, 2008).

Tālāka pētījuma laikā, pamīšus dodot elpot tīru skābekli, tad ksenonu, tad atkal skābekli, tika veikta pētāmo dalībnieku neokorteksa biopotenciāla analīze ar elektroencefalogrammas rādītājiem. Eksperimenta dati demonstrē organisma normalizāciju kopumā un īsā laikā, ļaujot prognozēt situatīvās kontroles uzlabošanās iespējamību galvas smadzeņu garozā notiekošo procesu ietekmei uz centrālo nervu sistēmu. Atkarībā no indivīda morfoloģiskajām īpatnībām un, lai sasniegtu labvēlīgu efektu, inhalācijas procedūras ilgumu konkrētam cilvēkam var diferencēt (Kotrovskaya, 2008).

Karavīra organisma funkcionālā stāvokļa korekcijai tika veikts cits pētījums Krievijas BS. Elektronisko sistēmu operatoru profesionālās darbības procesā organisma funkcionālā stāvokļa un darbības noteikšanai izmantoja speciālus optiskus filtrus, kuri tika nēsāti darba laikā 6-7 stundu garumā. Pētāmo grupa (25-40 g.v.) pirmo trīs eksperimenta dienu laikā uzrādīja somomotoro īpašību, uzmanības noturības un pārslēgšanās, kā arī kombinatoro spēju daļēju pasliktināšanos. Taču turpmāko dienu laikā tika uzrādīti pozitīvi adaptācijas optiskajiem filtriem rezultāti, kas veicināja CNS kopēju normalizāciju un karavīru psihisko kompensāciju (Gluhov & Sysoev, 2008).

Citā pētījumā (Kovalev, 2008) tika veikta vienreizēja transkraniālās elektrostimulācijas (TES) seansa ietekmes efektivitātes izpēte uz noguruša karavīra psihofizioloģisko procesu dinamiku. Atklājās TES seansa augsta efektivitāte statistiski nozīmīgā diapzonā (no  $p < 0,05$  līdz  $p < 0,01$ ), kas izpaudās ar īstermiņa atmiņas apjoma palielināšanos, sistoliskā arteriālā spiediena līmeņa pazemināšanos, pašsajūtas subjektīvā novērtējuma uzlabošanos. Pie tam, jo vairāk izteikts bija nogurums, jo efektīvāka bija TES terapija. Šie dati parāda TES ietekmes homeostatisko raksturu uz karavīra organisma funkcionētspēju.

Tā vienreizējas procedūras pielietošana ik dienu piecu dienu garumā sekmēja labvēlīgu ietekmi uz karavīra organisma funkcionālo gatavību, jo minimizēja noguruma indikācijas, vienlaicīgi uzlabojot personības stāvokli kognitīvajā un emocionālajā sfērā. Tas izpaudās tādējādi, ka uzlabojās darbības par 34%, paaugstinājās pašsajūtas subjektīvā novērtējuma koeficients vidēji par 15%, pazeminājās situatīvā trauksme par 12%, samazinājās trauksmainība vidēji par 9%, uzlabojās verbālā īstermiņa atmiņa



par 40% un tika identificēts bremsēšanās procesu samazinājums CNS neirodinamikā par 44%.

Desmitkārtēja TES procedūras pielietošana desmit dienu garumā atklāja personības emocionāli afektīvā komponenta būtisku uzlabošanos, jo darbības paaugstinājās par 43%, nogurums samazinājās par 19%, konflikttendence samazinājās par 75%, pašsajūtas subjektīvā novērtējuma koeficients paaugstinājās vidēji par 27%, situatīvā trauksme pazeminājās par 24%, trauksmainības līmenis samazinājās par 19%, bet verbālās īstermiņa atmiņas apjoms palielinājās par 41%.

Pētījums parādīja, ka TES seansu daudzums jāvariē atkarībā no konkrēta karavīra psihosomatiskās iztukšošanās pakāpes un individuālajām personības īpatnībām – ieteicami 1 līdz 10 seansi. TES stimulāciju vēlamas izmantot kompleksi ar citiem militāri profesionālā un sociāli psiholoģiskā atbalsta elementiem.

Karavīru psihes ātrākai normalizācijai un iespējami labākai militāri profesionālai adaptācijai tika izmantota arī audiovizuālās stimulācijas metode (Шапов, 2008). Te organisma funkcionālā stāvokļa uzlabošanos novērtēja pēc psihosomatisko sūdzību izzušanas un galvas smadzeņu bioelektriskās aktivācijas uzlabošanās. Ir zināms, ka šādu metodi izmanto daudzu pasaules valstu bruņotajos spēkos, iekārtojot starptautisko militāro operāciju rajonos, t.s. relaksācijas teltis vai telpas.

Karavīru darbības uzlabošanai tika aprobēta medikamentozo preparātu izmantošanas metode dažādos mainīgos klimatiskos apstākļos (Ganapolsky et. al., 2008). Pētāmajiem (vīrieši 20-24 g.v.), kurus turēja klimatiskā termobarokompleksā, tika pētītas antihipoksantu citoflavīna, reamberīna un meksodola meteoadaptogēnās īpašības, kuru ietekme uz organismu ir atkarīga no temperatūras režīma un augstuma hipoksijas. Atklājās, ka citoflavīns optimizēja organisma funkcionālo stāvokli ārpusnormas paaugstinātā un pazeminātā temperatūrā, kā arī hipoksijas stāvoklī. Meksidols var tikt izmantots kā fiziskas un intelektuālas aktivitātes adaptogēns aukstā laikā un atrodoties kalnainā apvidū lielā augstumā. Reamberīns būtiski paaugstina fiziskās darbības aukstā laikā un sekmīgi var tikt izmantots karadarbībai Arktikā. Visi šie antihipoksanti var tikt izmantoti arī kā adaptogēni un psihomotori stimulatori krasi mainīgos un nestabilos klimatiskos vides apstākļos.

Militārajā psiholoģijā tiek uzskatīts, ka, uzsākot karavīra karjeru, patiesi ieinteresēta un augsti motivēta personība ir spējīga ātrāk adaptēties ikvienā militārā dienesta situācijā un vieglāk atjaunojas psihofizioloģiski. Šiem cilvēkiem sekmīgāk noris militārās sociālizācijas process, jo motivācija, kā personības psihodinamiska sistēma, organizē un regulē konkrētas personības darbību, kas saistīta ar attieksmi pret apkārtējo pasauli. Šādi motivēti cilvēki parasti ir psihiski kompensēti, ar izteiktu komunikatīvo potenciālu un ievirzi uz uzdevumu pienācīgu izpildi, tiem vairumā ir augsts enerģētiskuma līmenis. Šo

iemeslu pēc viņi ir gatavi uzdevumu tūlītējai izpildei. Minētās profesionālās spējas personības profila pamatā norāda uz indivīda pietiekamu konkurētspēju citu starpā, šādi cilvēki ir pieprasīti militārās struktūrās, piemēram Slovēnijas BS (Naglic, 2008).

Arī mūsu veiktajā pētījumā (Buls, 2002) karavīru personības profila pamatā izvirzās profesionāli psiholoģiskās kompetences faktors. Pētījumā apstiprinājās sakarība karavīru personībā starp adekvātu pašnovērtējumu, augstu subjektīvo pārliecību par sevi un attīstītu spēju suģestēt citus cilvēkus. Izkristalizējās arī citas karavīra profesionālo pienākumu izpildē vajadzīgās raksturoloģiskās kvalitātes, piemēram, ievirze uz kopdarbību karavīru grupā ar tendenci uz konstruktīvu komunikāciju un uzdevuma izpildi. Pētījuma rezultāti ļauj arī secināt, ka vēlams ir internāla tipa personība, jo tā mazāk pastiprina psihisko spriedzi savstarpējās attiecībās un grupas dinamikā, nekā tas bieži vien notiek ar eksternāļiem.

Patiesa motivācija militārajam dienestam ir arī ASV veikto pētījumu paketes viens no pamata kritērijiem. Tā izpētīts, ka no pirmatnējo militāro prasmju apguves kursa katru gadu atbirst noteikts karavīru-kandidātu skaits. Autori (Matthews, Peterson & Kelly, 2006), izpētot šo parādību norāda, ka cēloņi tam ir tādu karavīram nepieciešamo personības īpatnību deficīts, kā vēlme kopdarbībai grupā, cerība, atklātība un godīgums, neatlaidība. Šis deficīts ļauj prognozēt šāda karavīra zemo konkurētspēju vai vispār nespēju pienācīgi pildīt militāro dienestu nākotnē.

Karavīru militārai adaptācijai tika veltīts pētījums Krievijā (Astashko & Sysoev, 2008). Atklājās, ka karavīri ar augstu neiropsihisko noturību ir spējīgi adaptēties labāk un ātrāk par karavīriem, kuriem neiropsihiskā noturība ir zema. Augstas neiropsihiskās noturības rezultāti parādīja karavīru funkcionālo rezervju izmantojamības augstu pakāpi adaptācijas sākumposmā, kura laika gaitā pakāpeniski pazeminājās līdz fona līmenim. Savukārt karavīriem ar zemu neiropsihisko noturību, funkcionālo rezervju izmantojamības nomināls visu laiku bija augsts, jo sevišķi adaptācijas procesa otrajā pusē un beigu fāzē. Tas pētniekiem ļāva secināt, ka karavīriem ar nepietiekamu neiropsihisko noturību ir augstāka piepūles cena un viņi priekšlaicīgi iztērē organisma homeostāzei nepieciešamās rezerves (veģetatīvo balansu, personības īpatnību balansu). Pie tam šāds karavīrs ātrāk nonāk "bīstamajā stāvoklī" un potenciāli atrodas tajā ilgāk, nekā karavīrs ar normālu neiropsihisko noturību. Viss teiktais ļauj uzskatīt neiropsihisko noturību kā būtisku faktoru karavīra organisma sistēmisku reakciju veidošanai adaptācijas procesā.

Interesanti pētījumi šajā kontekstā, piemēram, saistīti ar snaiperu darbības zinātnisko analīzi. P.Bredlijs raksta, ka Kanādas Bruņotajos spēkos M.Džirards un D.C.Šolts (Girard & Scholtz, 2004, kā Bradley, 2008) izstrādāja strespilnas profesijas – snaiperis – personības vēlamo profilu, kura raksturošanai izvēlēti šādi bāzes rādītāji:

a) emocionālajā aspektā - zems neirotizma līmenis, augsta emocionālās noturības pakāpe;

b) darbības aspektā - rūpīgums un godprātība uzdevuma izpildē;

c) kognitīvajā aspektā - pazemināts jūtīgums pret notiekošo ar savu uzskatu pastiprinātu noturību par kopējās militārās operācijas norisi un nepieciešamību.

Savdabīgs eksperiments veikts Vācijā (Uhlmann, 2008) projektā ar nosaukumu "Charly". Pirmsmisijas sagatavošanās un pēcmisijas rehabilitācijas posmā karavīriem viņu psihiskā stāvokļa normalizācijai piedāvā interaktīvu psihosociālu darbības modeli. Proti, ar datorspēles palīdzību, pakāpeniski paaugstinot grūtības līmeņus, karavīriem tiek doti kognitīvi emocionāla rakstura uzdevumi haotisku attīstību guvušu situāciju atrisināšanai virtuālajā vidē. Eksperiments parādīja, ka šāda metode ir labs psihosociālā atbalsta elements saspīlējuma novēršanai karavīru savstarpējās attiecībās un ģimenēs.

Karavīra sekmīgai adaptācijai būtiska ir viņa saderība (compatibility) ar dienesta biedriem. Psiholoģiskā saderība raksturo divu indivīdu mijiedarbību, pie kam katram viņa personības faktoru izpaušanās neizsauc vajadzību šīs attiecības normalizēt samāksloti ar ārēju faktoru palīdzību. Diemžēl pašreiz neeksistē vienota psiholoģiskās saderības teorija, taču tuva ir Lietuvas zinātnieces A. Augustinavičutes (Augustinavičiūte) Intertipisko attiecību koncepcija (Аугустинавичюте, 1991), ko viņa lika Socionikas priekšmeta pamatā (Аугустинавичюте, 2008).

Socionikas priekšmets balstās uz indivīdu klasifikāciju pēc personības sociotipa, atkarībā no kura var prognozēt cilvēka sekmīgas sadarbības iespējamību kādā konkrētā grupā. A. Augustinavičute uzskatīja, ka šīs attiecības veidojas starp 16 personību tipiem, no kuriem veidojas 8 savstarpēji papildinoši pāri. Šis duālizms ir koncepcijas paradigmas pamatā un ir sevišķi svarīgs slēgtā militārā vidē ilgstošā karavīru kopdarbības situācijā ārpus pastāvīgas dislokācijas vietas. Tādas situācijas ir, piemēram, starptautiskās misijas laikā, zemūdens karakuģu ekipāžu komplektācijā, speciālo uzdevumu izpildē ilgstoši inkognito atrodoties dziļi pretinieka teritorijā u.tml.

A. Augustinavičute skaidro, ka indivīda organisma pielāgošanās videi ir nepārtraukts fiziskās aktivitātes process un to var salīdzināt ar četraktu iekšdedzes dzinēja darbību:

- 1) potenciālā enerģija;
- 2) potenciālās enerģijas pārvēršanās kinētiskajā;
- 3) kinētiskā enerģija;
- 4) kinētiskās enerģijas izmantošana.

Šie ir četri cilvēkiem tipiski apkārtējās pasaules uztveres aspekti, kas katram piemīt individualizētā proporcijā – kāds labāk nosaka cita cilvēka resursus un prognozē viņa spējas, cits viņa emocionālo dzīvi, trešais prot labi

novērtēt viņa darbu. Šādā veidā A. Augustanavičute analizē savas koncepcijas centrālo jēdzienu – cilvēka personības informatīvo metabolismu, caur kuru viņš saņem informāciju par:

- 1) novērtējamā subjekta potenciālo enerģiju, viņa psihisko un fizisko stāvokli reāli un hipotētiski;
- 2) garastāvokli un emocionālo stāvokli;
- 3) spēju mobilizēties, gribu, motivāciju;
- 4) subjekta aktivitāti un spēju darboties.

Subjekta-subjekta attiecībās būtiska ne tikai darbība, bet arī savstarpējo psihosemantisko lauku sakritības pakāpe, kur dominē attieksme pret situatīvi kopējiem objektiem un procesiem, kurus šie cilvēki uztver apzināti un arī neapzināti. Atkarībā no mūsu personības sociotipa katrs objektīvo pasauli uztveram individualizēti (Аугустинавичюте, 1983).

Psihotraumējošu apstākļu un uz personību atstāto seku izpētes rezultāti tiek plaši prezentēti speciālajā psiholoģiskajā literatūrā. Retāk parādās informācija par šādiem pētījumiem militārajā vidē, vēl retāk par psihotraumām, kuras iegūtas kaujas apstākļos, un to sekām.

Pie aktīvas karadarbības rezultātā iegūtās psihiskās pataloģijas klīniskiem paveidiem tiek pieskaitīti arī pēctraumatiskā stresa traucējumi, kuri bieži vien izpaužas starptautiskajās operācijās dalību ņēmušiem karavīriem pēc vairākiem mēnešiem un pat gadiem. Zināms, ka kaujā gūtās psihotraumas izpēte balstās uz priekšstatiem par kaujas darbības vides ārkārtīgi traumējošo ietekmi uz indivīdu, ar to karavīrā veicinot psihiska un fizioloģiska rakstura novirzes. Tāpēc, lai karavīriem attīstītu toleranci psihogēniem apstākļiem, pirmsmisijas sagatavošana noris pietiekami ekstremālos apstākļos un obligātas kopdarbības veidā grupā.

Karavīram nozīmīgs faktors ir piederības izjūta pie kādas konkrētas apakšvienības. Izjutot šo piederību, karavīrs pieņem visai grupai izvirzītos mērķus un palīdz tos īstenot. Šāda kopības izjūta vairo karavīra motivāciju, vēlmi nepievilt savus biedrus, attīsta gan individuālo, gan apakšvienības kaujas sparu un sociālajā psiholoģijā pazīstamo „grupas domāšanu”. Šajā sakarā militārajā vēsturē zināms Napoleona izteiciens pēc zaudētās kaujas pie Waterloo: „Mani karavīri pārlietu ilgi nebija ēduši zupu kopā”. Ir daudz citu publiski zināmu faktu, kuri norāda, ka ne karavīru fiziskais, bet gan psiholoģiskais komponents ir svarīgākais uzvaras kaldināšanā, proti, kaujas saliedētības un kaujas spara faktori.

Komandiera lomas un karavīru identificēšanās ar apakšvienību nozīmīgumu personālsastāva saliedētībā un kaujas sparā apstiprina nesen veiktais pētījums LR Nacionālajos Bruņotajos spēkos. Izrādās, ka karavīru motivācija pildīt dienesta pienākumus būs labāka, ja:

- 1) komandieris spēj būt līderis, karavīri ir apmierināti ar viņa lēmumiem;
- 2) karavīri nav satraukti, jo saskan kolektīvās un individuālās vērtības un mērķi;
- 3) karavīriem ir nodrošināti labi sanitāri higiēniskie apstākļi un bazālās vajadzības (Mekšs, 2005).

Karavīram ir divas vitālas vajadzības. Pirmā no tām - izjust savu individualitāti, otrā - apzināties sevi kā fragmentu no kaut kāda kopuma, kas lielāks par sevi un ir subjektīvi nozīmīgs. Diemžēl abu šo vajadzību nenoteiktība negatīvi ietekmē karavīra adaptētību. Savukārt adaptācijas grūtības negatīvi iespaido vienu no svarīgākajiem misijā esošo vai gatavojamo tai karavīru emocionālā faktora elementiem - kaujas sparu un līdz ar to arī darbības faktora būtiskāko elementu - apakšvienības kaujas gatavību un spējas. Apakšvienības kaujas spars un kaujas gatavība ņemti kopā veido apakšvienības kolektīvās efektivitātes potenciālu.

Saskaņā ar kolektīvās efektivitātes potenciāla jēdziena autora A. Banduras domām (Bandura, 1986), kolektīvā efektivitāte ir atkarīga no tā, kādi cilvēki darbojas grupā, kāpēc, kādas, un cik lielas pūles tiek pieliktas uzdevuma izpildei, kā arī kādas intensitātes šķēršļiem jābūt, lai efektīva kopdarbība izjuku. No teiktā izriet, ka pēc iespējas patstāvīgi un pastāvīgi karavīriem vēlams būt motivētiem, ar augstu kaujas sparu apveltītiem un psiholoģiski noturīgiem misijas saspiešajos un bīstamajos apstākļos. To apstiprina pētījumi ASV bruņotajos spēkos (Griffith, 1988; Silver & Bufanio, 1996; Prussia & Kinicki, 1996).

Kaujas spara un kaujas gatavības jēdzieni netiek lietoti civilajā aprītē (ja nu vienīgi atsevišķos gadījumos sportā), bet gan ir attiecināmi tikai uz karavīriem vai paramilitāru formējumu pārstāvjiem konflikta situācijās vai zonā. Abi šie jēdzieni ir cieši saistīti ar katra atsevišķi ņemta indivīda emocionāli afektīvo un motivācijas sfēru. Kaujas spars jeb kaujas noskaņojums psiholoģiskajā literatūrā tiek minēts reti. Tas ir viens no apakšvienības kolektīvās efektivitātes kritērijiem un viņa definējumā vienmēr sastopams motivācijas komponents.

Tā J.C. Beins (Baynes, 1967) un R. Gals (Gal, 1986) saka, ka tas ir entuziasms, pastāvība un nepieciešamība, ar kuru karavīrs piedalās grupas aktivitātēs. Ir arī cita kaujas spara interpretācija (Manning, 1991), kas pauž ASV militārās psiholoģijas nostāju, kurā kaujas spars tiek cieši saistīts ar grupas tieksmēm, jo katra atsevišķi ņemta indivīda tieksmes ir kā grupas kolektīvo tieksmju determinējošs faktors. Līdzīgi ir arī Izraēlas Aizsardzības spēkos, kur dominē uzskats, ka militārās grupas kolektīvās tieksmes kaujas uzdevumu izpildē pamatojas uz ticību sev un citiem karavīriem (Shamir, 1990; Riggs & Knight, 1994).

Izraēlas Aizsardzības spēkos ir izpētīts, ka grūtības karavīra adaptācijai kaujas apstākļos rada arī nepietiekama individuālā pieredze, komandiera

pārlika uzticēšanās padotajiem ar kontroles trūkumu vai otra galējība - komandiera neuzticēšanās karavīriem un viņu pārlika kontrole, karavīru neticība komandierim, zema disciplīna apakšvienībā un karavīru identificēšanās trūkums ar apakšvienību, kā arī nepietiekama grupas saliedētības pakāpe (Shamir et.al., 2000). Pie tam šeit atkal jāpiemin jau nosauktās potenciālā riska grupas karavīrus ar „ierobežotu militāro rīcībspēju”.

Arī Krievijas Bruņotajos spēkos ir iegūts apstiprinājums teiktajam, jo vienību un apakšvienību kaujasspējas 65% apjomā determinē karavīru organisma funkcionālais stāvoklis un psihofizioloģiskās rezerves, bet tikai 35% izriet no karadarbības vešanas tehniskajiem līdzekļiem. Tāpat ir arī atklājies, ka karavīram, ilgstoši atrodoties atrautībā no ierastās vides un pastāvīgās dislokācijas vietas, ekstrapolējas specifiskas konotācijas, kuras iespaido to iespējamo lietderīgās darbības koeficientu, kāds ekstremālā situācijā varētu būt sagaidāms no viņa. Šo koeficientu veido gan pozitīvas, gan negatīvas karavīra personības izpausmes, kuras var mainīties atkarībā no reaktīvo sakaru ar dienesta vidi rakstura. Savukārt ticība savai apakšvienībai un laba integrēšanās tajā, kā kaujas spara būtiska sastāvdaļa, ir darbības svarīgs elements un vieš pārliecību par šādu karavīru grupas augstu darboties spēju (Riggs & Knight, 1994; Shamir, 1990).

Emocionālā spriedze un stresogēno faktoru ietekme uz karavīra kaujas spējām un noskaņojumu tika pētīti Izraēlas Aizsardzības spēku karavīru vidū pirmajā nedēļā, piedaloties Līča karā pret Irāku. Tika konstatēts, ka aktīvajā kaujas darbībā dalību ņēmušiem karavīriem trauksmes līmenis ir augstāks nekā palīgpersonālam un tam raksturīga paaugstināta uzbudināmība, ātrs nogurums, stinguma krampji, kā arī izmisums un apjukums (Barak et. al., 2000). No Izraēlas karavīriem, kuri operācijas „Tuksneša vētra” laikā tika iesaistīti apbedīšanas komandā, gandrīz 50% tika fiksēta PTSD. Viņiem šo traucējumu simptomātika bija stiprāk izteikta, nekā tiem karavīriem, kuri apbedīšanā netika iesaistīti (Sutker et al., 1994).

Minētajos pētījumos, kuros akcents bija uz lauka eksperimentu, rezultāti parāda pietiekami augstu korelāciju starp atrašanos kaujas vidē aktīvas karadarbības zonā un tām nevēlamajām sekām jeb pārvērtībām karavīra personībā, kuras attīstījušās karadarbības gaitā un pat spējušas transformēties laika posmā pēc atgriešanās no starptautiskās operācijas uz pastāvīgo dislokācijas vietu.

No karadarbības zonas atbraukušo karavīru psiholoģiskās problēmas nespeciālistam parasti nav redzamas, jo identificēt tās iespējams tikai izmantojot psiholoģijas zinātnē pieņemtās metodikas. Šādus pētījumus parasti veic valstīs, kuras aktīvā karadarbībā piedalās bieži un masveidīgi. Piemēram, kaujas psihotraumas seku pētījumi ASV un Krievijā rāda, ka sadzīviskā līmenī tās izpausties sāk tikai pēc kaut kāda laika, pat paejot vairākiem gadiem.

Šajā kontekstā interesanta pozīcija ir F.Zimbardo, proti - daudzi cilvēki dara sliktas lietas, taču ar šo savu darbību ne vienmēr viņi producē „launumu”.

F.Zimbardo savā „Lucifera efekta” koncepcijā izvirza problēmjautājumu: „Labi cilvēki paši producē ļaunumu ar savu darbību vai tomēr konkrētajos apstākļos ļaunumu determinē stresdinamiskā un psihogēnā situācija?”. F.Zimbardo uzskata, ka tomēr apstākļi vai situācija uzspiež labam cilvēkam darīt ko sliktu. Piemēram, nekontrolējama vai neierobežota vara provocē cilvēku izmantot to ļaunos nolūkos, kaitējot sociumam fiziski, psihoemocionāli u.tml. F.Zimbardo domā, ka katrā no mums ir šī destruktīvā tendence, taču izpausties tā var tikai tad, ja tai ir sociāli priekšnoteikumi.

Apstiprinājums tam, piemēram, ir notikumi Irākā Abu-Graibas cietumā, kur amerikāņu karavīri-uzraugi pakļāva vardarbībai un pazemoja ieslodzītos irākiešus (Zimbardo, 2008). To pierāda arī daudzie vēsturiskie fakti par nežēlībām karadarbības zonā attiecībā uz gūstā nokļuvušiem pretinieka karavīriem vai civiliedzīvotājiem.

Lai cilvēks nekļūtu par ļaunuma perēkli, ir nepieciešama viņa veiksmīga adaptācija konkrētā darbības vidē, viņam vēlams būt kompensētam. Tas ir sevišķi svarīgi karavīra ikdienā. Tāpēc autors piedāvā ieviest Latvijas situācijai piemērotu jaunu jēdzienu „karavīra ekoloģija”. Ar jēdzienu „karavīra ekoloģija” mēs aptversim misijai gatavojamā karavīra personībai un vides apstākļiem izvirzītās prasības, kuros šis karavīrs tiek gatavots un reāli atrodas ikdienā pirmsmisijas posmā. Tāpat „karavīra ekoloģijas” saturā būtiska ir karavīra un dienesta vides savstarpējās mijiedarbības seku analīze.

Etioloģiski jēdzienu „karavīra ekoloģija” autors saista ar Rietumu pasaulē nostiprinājušos konceptu, kurā liela vērtība tiek veltīta dzīves telpas un sabiedrības tajā savstarpējai harmonijai. Pamatā tiek uzskatīts, ka, lai veicinātu apstākļu veidošanos katra cilvēka personības iespējami pilnīgākai izpausmei, videi, kurā viņš eksistē, jāatbilst konkrētām bioloģiskām un psiholoģiskām prasībām.

Ļoti strikti to mēģina ievērot NATO ar militāro darbību regulējošu standartu ieviešanu dalībvalstīs. Rietumos pat eksistē jēdziens – „sabiedrības ekoloģija”, kas aptver ne tikai dabas bagātību saglabāšanas problēmu loku, bet arī jautājumus, kas saistīti ar cilvēku populācijas psiholoģiskās labklājības optimuma uzturēšanu ikdienā. Ja šāda optimuma nav, iespējams sociālais kolapss, piemēram, pārapdzīvotība, kas var izsaukt noziedzības paaugstināšanos, masu nemierus, karu u.tml. Interese par ļaunuma problēmātiku neradās spontāni, jo tai jau bija teorētisks un metodoloģisks pamats.

Sociālā ļaunuma teorētiskais pamatojums atrodams jau E.Dirkeima un R.Mertona t.s. sociālās anomijas koncepcijā (Merton, 1938). Problēmas sociāli ekonomiskajā aspektā jāmin XVIII.gs. tapusī T.R.Maltusa cilvēku populācijas un dabas resursu daudzuma savstarpējās korelācijas koncepcija, kura vairāk pazīstama kā malthusianisms. XX. gs. P.V.de la Blašs un E.de Martone attīstīja t.s. cilvēka ģeogrāfijas koncepciju, kuras interešu objekts bija uz planētas Zeme notiekošo planetāro procesu un meteoroloģisko parādību ietekme uz cilvēka darbību sociālajā telpā, dabas vidē un šīs ietekmes sekas. Krievijas zinātnieks

A.Čiževskis aizsāka helioteraksijas koncepciju, kuras ietvaros tiek izzināta kosmisko procesu ietekme uz dzīviem organismiem, konkrēti, Saules ietekme uz cilvēka nervu sistēmas procesu reaktivitāti un populācijas agresivitāti kopumā (Веденеев, 2008).

Izanalizējot literatūras avotus var secināt, ka militārai ekoloģijai un, caur to šaurākā nozīmē arī karavīra ekoloģijai, tiek praktizētas trīs pieejas:

1. - militārā ekoloģija ar centrālo figūru - karavīru, ir apkārtējās vides kā sarežģītas un holistiskas sistēmas paveids. Pieeja tiek izmantota Dienvidaustrumu Āzijas reliģiski ģeogrāfiskajā telpā;

2. - militārā ekoloģija ir karavīra un dabas vides mijiedarbības rezultātu iegūšanas metodoloģiska orientācija, ko nopietni izmanto Krievijā;

3. - cilvēka, kā bioloģiski un psiholoģiski individualizētas un atšķirīgas no citām sugām būtnes akcentācija un dominējošās lomas piešķiršana tam attiecībā ar to vidi, kurā viņš reāli eksistē pašreizējā brīdī. Pēc mūsu domām, tieši šāda pieeja raksturīga Latvijai. Vienkāršoti izsakoties, „karavīra ekoloģija” ir šaura zināšanu joma, kuras ietvaros tiek pētīta karavīra mijiedarbība ar vidi un šīs mijiedarbības sekas gan pastāvīgas dislokācijas vietā, gan misijas apstākļos.

Jēdzienu „karavīra ekoloģija” piedāvājam sadalīt piecos sīkākos segmentos:

1) sociālā vide, kur attīstību gūst dažādi karavīru kā sociālu indivīdu savstarpējo attiecību fenomeni. Šis segments metodoloģiski balstās uz militāro socioloģiju un sociālā atbalsta pieeju psiholoģijā;

2) bioloģiskā vide, kur karavīrs kā bioloģisks indivīds rod savām vajadzībām un homeostāzei labvēlīgus resursus un attīsta tos. Uzsvars te ir uz sanitāri higiēnisko, fizioloģisko prasību ievērošanu. Akceptējot šādu karavīra ekoloģijas aspektu, par pamatu jāpieņem atziņas karavīru apgādē miera un kara laikā, ka arī militārajā medicīnā un vides aizsardzības jomā;

3) psiholoģiskā vide, kura aktuāla ar psihisko fenomenu izpausmi karavīru grupās. Te būtiska paša karavīra personība kā militāri psiholoģiska sistēma, kuras restrukturizācija noris gan personoloģiskajā, gan personālvadības aspektā.

Psiholoģisko vidi “ietver” t.s. “svešā čaula”, kurai faktiski būtu pieskaitāmi arī cilvēka iekšējās dzīves neizprastie un neizjustie aspekti. Cilvēka attiecības ar “svešo čaulu” ir divvirziena un, attiecīgi ietver ne tikai neapzināto vides faktoru ietekmi, bet arī tos uzvedības aspektus, kuru iespaids uz apkārtējo pasauli cilvēkam nav zināms (Jūrmalietis, 2001). Teorētiski un metodoloģiski šeit dominējošā loma ir militārajai psiholoģijai;

4) intelektuālā vide, kurā karavīrs bagātina savas zināšanas un tiek motivēts turpmākai profesionālai izaugsmei. Šis segments saistīts galvenokārt ar karavīra karjeras plānošanas iespējām un tam pakārtotai nepieciešamībai



periodiski celt savu profesionālo kvalifikāciju dažādās civilās un militārās izglītības programmās unursos. Pamatā te izmantojamas atziņas militārajā pedagogijā un personālvadībā;

5) saimnieciski finansiālā vide, kur prioritāri ir dažādi vadības un finansējuma jautājumi, kas saistās ar karavīram pienācīgu ergonomisko nodrošinājumu moderna un ērtā aprīkojuma veidā, tehnoloģijām, kā arī attīstītu infrastruktūru. Šeit dominē karadaļas budžeta plānošanas un sastādīšanas pamatelementu izpratne un reālās dzīves un dienesta atbalsta elementi. Mēs uzskatām, ka piedāvātie pieci segmenti pietiekami aptver jēdziena „karavīra ekoloģija” saturu.

„Karavīra ekoloģiju” varētu pamatot un izziņāt saistībā ar trim pēc svarīguma sarindotiem principiem, kuru saturs periodiski var mainīties atkarībā no reālās situācijas valstī un NBS:

pirmkārt - centrā vienmēr ir cilvēks. Totalitāras valsts BS centrā atrodas komandieris/priekšnieks, varas nesējs, demokrātiskas valsts BS centrā karavīra personība;

otrkārt - pienācīgas dienesta un sadzīves vides veidošanas princips, jo vide ir būtiskākais karavīra ekoloģijas satura elements, kas pastāvīgi ietekmē viņu visas diennakts laikā;

treškārt – komandiera lomas īpatsvars pakļautībā esošo karavīru vērtīborientācijā un motivēšanā.

Ņemot vērā visu teikto iepriekš, autors aprītei piedāvā terminu „karavīra ekoloģija” šādā interpretācijā, proti, tā ir militārās zinātnes sfēra, kura pēta karavīra interešu un vajadzību nodrošināšanas iespējas, viņam mijiedarbojoties ar dienesta pienākumu izpildes vidi, un sekas, kuras rodas šīs mijiedarbības rezultātā.

## ATSAUCES

1. Archibald, H. & Tuddenham, R. (1965). "Persistent stress reactions after combat", *Archives of General Psychiatry*, Vol.12, pp. 475-481.
2. Astashko, S. & Sysoev, V. (2008). Dependence between psychophysiological cost of activity and of the level psychological stability, Paper presented at the 44<sup>th</sup> International Applied Military Psychology symposium, Saint Petersburg, september.
3. Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social-cognitive view*. Englewood Cliffs, New York: Prentice Hall.
4. Baynes, J. C. (1967). *Morale*, New York: Praeger.
5. Bradley, P. (2010). "Army sniper attitudes and well-being", *Scientific Articles of the 45<sup>th</sup> International Applied Military Psychology Symposium*, Riga: Daugavpils University Academic press: Saule, pp. 5-12.
6. Breuer, J. & Freud S. (1955). "Styudies on hysteria", Standard edition, Ed. by A.Strachey. Vol.2. London.
7. Buls, A. (2002). "Some Personality Traits as a Criteria of the Officer's Professional Education", *The First International Conference, Decade of Reform: Achievements, Challenges, Problems. 6-7, May 2002*, Latvian University, Latvian (in appearance), pp. 96-102.
8. Danielli, Y. (1988). "Confronting the unimaginable: Psychoterapists' reactions to victims of the Nazi Holocaust", in Wilson, J.P., Harel, Z., Kahana, B. (Eds.) *Human Adaptation to Extreme Stress: From the Holocaust to Vietnam*, New York: Plenum, pp. 219-237.
9. Egendorf A., Kadushin C., Laufer R., Rothbart S., Sloan L. (1981). "Legacies of Vietnam: Comparative adjustment of veterans and their peers", A study prepared by the Center for Policy Research for the Veterans administration. Superintendent of Documents, Wasington: Goverment Printing office.
10. Erichsen, J.E. (1882). *On concussion of the spine: Nervous shock and other obscure injuries of the nervozus system in their clinical and medicolegal aspects*, London
11. Freud, S. (1964). "Beyond the pleasure principle", Standard edition, ed. by A.Strachey, Vol.23. London.
12. Gal, R. (1986). "Unit morale: From a theoretical puzzle to an empirical illustration-An Israeli example", *Journal of Applied Social Psychology*, Vol. 16, pp. 549-564.
13. Ganapolsky, V., Shabanov, P., Sambukova, T. & Jakovleva, L. (2008). "Antixipoxic medicine for increase in working ability during change of climatic

conditions of an environment”, Paper presented at the 44<sup>th</sup> International Applied Military Psychology Symposium, Saint Petersburg, september.

14. Gluhov, J. Sysojev, V. (2008). “Optical filters with fractal-matrix topology as means of correction of the organisms` functional status”, Paper presented at the 44<sup>th</sup> International Applied Military Symposium, Saint Petersburg, Russia, september.

15. Griffith, J. (1988). “Measurement of group cohesion in U.S. Army units”, Basic and Applied Social Psychology, Vol. 9, pp. 149-171.

16. Grinker, R.R. & Spiegel, J.P. (1945). Men Under Stress, Philadelphia: Blakiston

17. Horowitz, M. (1976). Stress response syndromes, New York.

18. Horowitz, M., Wilner, N., Kaltreider, N., Alvarez, W. (1984). ”Signs and symptoms of post-traumatic disorders”, Archives of General Psychiatry, Vol.41.

19. Horowitz, M., Marmar, C., Weiss, D., DeWitt, K., Rosenbaum, R. (1984). ”Brief psychoterapy of bereament reactions”, Archives of General Psychiatry, Vol.41.

20. Jūrmalietis, R. (2001). Uzvedības zinātnes, vide, veselība, Rīga: LU izdevniecība.

21. Kalmanov, A. (2008). “Heart Reate Variability During Xenon Inhalation”, Paper presented at the 44<sup>th</sup> International Applied Military Psychology Symposium, Saint Petersburg, september.

22. Kidson, M.A. & Douglas, J.C. (1993). ”Post-traumatic stress disorder in Australian World War II veterans attending a psychiatric outpatient clinic”, The Medical journal of Australia, Vol. 159, 212 letter.

23. Koopman, C., Classen, C., Spiegel, D. (1994). ”Predictors of posttraumatic stress symptoms among survivors”, American Journal of Psychiatry, Vol. 151, pp. 888–894.

24. Kotrovskaya, T. (2008). “Electroencephalogram as the method of state control of probationer inhaled subnarcotic xenon dose”, Paper presented at the 44<sup>th</sup> International Applied Military Psychology Symposium, Saint Petersburg, september.

25. Kovalev, A. (2008). “Estimation of the trancranial electrostimulation`s (TES) efficiency during psychophysiological support of educational process of cadets in the high military school”, Paper presented at the 44<sup>th</sup> International Applied Military Psychology Symposium, Saint Petersburg, september.

26. Kozarič-Kovačić, D., Hercigonja, D., Grubišič-Ilić, M. (2001). “Posttraumatic Stress disorder and depression in soldiers with combat experiences”, Croatian Medical Journal, Vol. 42, pp. 165-170.

27. Lifton, R. (1973). *Home from the War: Vietnam Veterans—Neither Victims nor Executioners*, New York: Simon & Schuster.
28. Malloy, P., Fairbank, J., Keane, T. (1982). "Flooding for combat stress disorders: Assessment of anxiety reduction across traumatic memories", *Behavior Therapy*, Vol.13, pp. 499-510.
29. Manning, F.J. (1991). "Morale, cohesion and esprit de corps", in: R. Gal & A.D. Mangelsdorff (Eds.), *Handbook of military psychology*, pp. 453-470, New York: Wiley.
30. Matthews, M., Peterson, C. & Kelly D. (2006). "Character strengths predict retention of West Point cadets", Paper presented at the American Psychological Society Meeting, New York, June.
31. Mekšs, J. (2005). NBS OMD jaunkareivju motivācija pildīt dienesta pienākumus. *Militārais apskats*, Nr.1, 41.-47. lpp.
32. Merton, R.K. (1938). "Social Structure and Anomie", *American Sociological Review*, Vol. 3.
33. Naglic, M. (2008). "Effectiveness of psychological selection methods of candidates to the officer school of the Slovenian Armed Forces", Paper presented at the 44<sup>th</sup> International Applied Military Psychology symposium, Saint Petersburg, September.
34. Niederland, W. (1964). "Psychiatric disorders among persecution victims: A contribution to the understanding of concentration camp psychology and its aftereffects", *Journal of Nervous and Mental Diseases*, Vol.139., pp.458-474.
35. Parson, E. (1984). "The role of psychodynamic group therapy in the treatment of the combat veterans", *Psychoterapy of combat veterans*, ed. by H.Schwartz, pp.153-220.
36. Prussia, G. E., & Kinicki, A. J. (1996). "A motivational investigation of group effectiveness using social-cognitive theory", *Journal of Applied Psychology*, Vol.81, pp. 187-198.
37. Riggs, M. L., & Knight, P. A (1994). "The impact of perceived group success-failure on motivational beliefs and attitudes", *Journal of Applied Psychology*, Vol.79, pp. 755-766.
38. Satran, R. (2005). *Journal of Neurology*, Vol. 252, pp. 1423-1424
39. Shamir, B., Brainin, E., Zakay, E., Popper, M. (2000). *Military Psychology*, Vol. 12.
40. Shamir, B. (1990). "Calculations, values and identities: The sources of collectivistic work motivation", *Human Relations Journal*, Vol. 43, pp. 313-332.
41. Silver, W. S., & Bufanio, K. M. (1996). "The impact of group efficacy and group goals on group task performance", *Small Group Research*, Vol.27, pp. 347-359.

42. Smith, J. (1986). "Scaling over and integration: Modes of resolution in the post-traumatic stress recovery process", Trauma and its wake: Theory, research and intervention, ed. by C.Figley. New York.
43. Sutker, P.B, Uddo, M., Brailey, K., et al. (1994). "Psychological symptoms and psychiatric diagnoses in Operation Desert Storm troops serving graves registration duty", Journal of Traumatic Stress, Vol. 7, pp. 159–171.
44. Uhlmann, L.W. (2008). "“Charly”: Chaos driven situations management retrieval system", Paper presented at the 44<sup>th</sup> International Applied Military Psychology symposium, Saint Petersburg, september.
45. Wilson, J. & Krauss, G. (1982). "Predicting post-traumatic stress disorders among Vietnam war veterāns", in: Kelley W, editor. Post-traumatic stress disorder and the war veteran patient. New York: Brunner/Mazel; pp. 102–147.
46. Wilson, J. & Zigelbaum, S. (1986). "The Vietnam veteran on wal: The relation of post-traumatic stress disorder to criminal behavior", Behavioral Sciences & the Law, Vol.1, pp. 69 – 83.
47. Zimbardo, P. G. (2008). The Lucifer Effect: Understanding how good people turn evil, New York: Random House.
48. Аугустинавичюте А. (2008). Соционика, М.: «Чёрная белка».
49. Аугустинавичюте А. (1983). Дуальная природа человека, Вильнюс:, без издательства.
50. Аугустинавичюте А. (1991). Теория интERTипных отношений, Челябинск: без изд.
51. Братусь Б.С. (1988). Аномалии личности, М.: Прогресс.
52. Веденеев Е. (2008). Лунно-солнечные условия как внешние факторы риска изменения психофизиологического состояния человека/Paper presented at the 44<sup>th</sup> International Applied Military Symposium, Saint Petersburg, september.
53. Литвинцев С., Нечипоренко В. (1996) "Актуальные вопросы патогенеза боевой психической травмы", Актуальные вопросы военной и экологической психиатрии, СПб.
54. Маклаков А.Г., Черемянин С.В., Шустов Е.Б., 1998. „Проблемы прогнозирования психологических последствий локальных военных конфликтов", Психологический журнал, М., Т. 19. No 2., С. 48-64.
55. Озерцковский А. (1891). Истерия в войсках, Москва.
56. Шаров Р. (2008). применение метода аудиовзуальной стимуляции для коррекции функционального состояния организма в остром периоде адаптации//Paper presented at the 44<sup>th</sup> International Applied Military Psychology Symposium, Saint Petersburg, september.

# VAJAG MAINĪT VALSTS PĀRVALDI VAI VADĪTĀJUS?

NAA profesors,  
*Dr.habil.sc.ing. Kārlis Krēslis*

## IEVADS

Citāts: "Tajā dienā es uzaicināju Ministru prezidentu un Saeimas priekšsēdētāju, lai uzdotu tikai vienu jautājumu: "vai jums ir plāns, kā mainīt šo stāvokli valstī?" Un diemžēl saņēmu atbildi: "nē, mums šāda plāna nav." Tad nolēmu rīkoties," skaidro Zatlers. Ja tas ir teikts no sirds, tad visu cieņu Zatlera kungam, jo tas ir reāls pamats mainīt tādus vadītājus, kas nespēj organizēt darbu lai rastu atbildes uz Latvijai eventuāliem jautājumiem.

## SITUĀCIJA LATVIJĀ

Latvijā nav efektīvas valsts pārvaldes sistēmas. Dažus gadus atpakaļ tika piedāvāti varianti gan ministriju skaita samazināšanai, gan atsevišķu ministriju funkciju vai darbības audits. Praktiski to neizdevās realizēt, jo Latvijā ir likumdošanas un izpildvaras funkciju sajaukšana. Latvijā sliktais izpildvaras darbs tiek projicēts uz Saeimu, kas pagaidām pilda tikai MK balsošanas mašīnas uzdevumus. Lēmumi par valsts budžetu reāli pieņem MK koalīcijas padome (dažreiz tikai PM kopā ar FM) un Saeimas deputātu lielākā daļa balso par budžetu pat neiedziļinoties un nesaprotot par ko balso, jo laiks diskusijām tiek dots ļoti īss. Kāda tad ir Saeimas prestiža – nekāda.

Valstīs, kur pamatā ir divi politiskie spēki, piemēram, ASV vai Lielbritānijā uzvarējušie vēlēšanās pamatā veido savu valdību, kaut gan ir izņēmumi, un demonstrē vēlētājiem savu solījumu izpildi. Latvijā Saeimā vēlētājus pārstāv daudzas partijas un tad politiskās partijas cīnās par ministru amatiem. Tāds MK nestrādā efektīvi, jo ministri cenšas savienot savu partiju intereses ar padotās ministrijas interesēm un tas nav Latvijas iedzīvotāju interesēs.

Vai nevajadzētu valsts pārvaldē, analizējot funkcijas, pieiet nedaudz no citas puses? Piemēram, noteikt valsts *stratēģiskā līmeņa institūciju – Saeimu*, kas nosaka valsts ilgtermiņa attīstības stratēģiju un pieņem atbilstošus likumus, lai īstenotu šo stratēģiju, kas ir pamatdokuments MK izstrādājot budžetu.

Galvenais Saeimas uzdevums ir detalizēti izvērtēt MK sagatavoto budžetu, to apstiprināt un kontrolēt tā izpildi. Saeimā tiek veidotas pozīcijas un opozīcijas bloki, kas diskusijās par budžetu demonstrē vēlētājiem doto solījumu izpildi.

*Ministru kabinets* ir *stratēģiskā līmeņa štābs*, kas nosaka, kā realizēt šo ilgtermiņa valsts attīstības stratēģiju, cik un kādas ir vajadzīgas ministrijas un kāda ir to kompetence un pamatfunkcijas. MK izstrādā budžeta projektu, kas ir valsts attīstības stratēģijas (sadaļas) praktiskā realizācija, un jābūt spējīgam pamatot to aizstāvēt Saeimā.

*Ministrijas* ir *operatīvā līmeņa* institūcijas, kas nosaka, kā izpildīt MK noteiktās pamatfunkcijas, kādas tam ir vajadzīgas struktūras un resursi. Par ministriju skaitu. Īstenībā jau nav gandrīz nekādas nozīmes tam, cik valstī ir ministriju, nozīme ir tajā faktā vai katrai ministrijai ir noteiktas skaidras tās funkcijas un no tām izrietošie uzdevumi, kā arī uzdevumu izpildes nosacījumi un minimāli nepieciešamais nodrošinājums – cilvēk-, materiālie un finanšu resursi, ja tas ir veikts, tauta zina, ka ministrijas strādā ar minimālajiem resursiem funkciju izpildei, tāpēc vai tad problēmas nevar rasties.

## PRIEKŠLIKUMI DISKUSIJAI

*Pirmkārt*, veidot profesionālu MK, kad ministrs, pirmkārt, ir speciālists uzticētās ministrijas jomā un vadītājs, kas spēj organizēt un vadīt uzticēto ministriju. Premjerministrs organizē un vada MK darbu, atbild Saeimas priekšā par doto stratēģisko uzdevumu izpildi. MK nediskutē un neņem vērā Saeimas politisko partiju intereses, bet pilda Saeimas dotos uzdevumus. MK ir izpildvara, kas pamato budžetu un atbild par budžeta likuma izpildi. MK savā darbā neatsaucās ne uz koalīciju, ne uz pozīciju vai opozīciju partijām, bet veic speciālistu piedāvātu un zinātniski pamatotu Saeimas izvirzīto uzdevumu izpildi.

*Otrkārt*, Saeima veido koalīcijas, pozīcijas un opozīcijas partijas, ņemot vērā valsts ilgtermiņa attīstības stratēģiju, pamato valsts attīstības prioritātes, diskutē un pieņem likumu par budžetu un pārskatu budžeta izpildi. Diskusijās Saeimā par budžeta izpildi un jauno budžetu politiskās partijas parāda vēlētajiem savu nostāju vai loģiskumu dažādu ministriju atbalstam un doto solījumu un uzdevumu izpildi. Saeima atbild par situāciju valstī. Saeima var mainīt MK vadītāju – premjerministru - un vajadzības gadījumā, saskaņojot ar viņu, var nomainīt atsevišķus ministrus.

Politiskās partijas neiejaucas atsevišķu ministriju darbā, un neviena ministrija nav kādas politiskās partijas atbildības jomā. Politiskās partijas Saeimā savu atbalstu kādai ministrijai, kādas ministrijas pamatfunkcijai vai programmai var izdarīt, diskutējot par budžetu.

Daži piemēri, kā politiskās partijas ietekmē ministriju darbu. AM visus gadus atbalstīja dažādus sporta veidus un federācijas, bet sporta objektu celtniecības vieta, atbalstītu federāciju nosaukums mainījās atkarībā no aizsardzības ministra un viņa partijas gaumes vai politiskās lietderības. Kad AM atbalsta sporta veidus, kas karavīriem nav raksturīgi, tad rodas daudz jautājumu,

bet rodas jautājumi arī, kad AM neatbalsta, piemēram, Latvijas Šaušanas federāciju, neatbalsta karavīru dalību Pasaules militārajā čempionātā ložu šaušanā, kur NBS karavīriem beidzamos gadus bija augstā 6.-7. vieta vairāk nekā 40 valstu konkurencē.

Vai drīkst būt situācija, ka, piemēram, slimnīca vai skola, vai Sporta halle utt. tika uzcelta novadā, kura vadītājs ir tās pašas partijas pārstāvis kā ministrs? Vai tagad, optimizējot gan izglītības, gan veselības iestāžu struktūru un slēdzot atsevišķas „liekās” iestādes, nav partiju ietekme un intereses? Tādu piemēru var minēt daudz.

Daži izsaka pretargumentu, ka Saeima neatbalstīs vai var neatbalstīt profesionāļu MK lēmumus, ja ministri nav guvuši politiķu atbalstu vai lēmums nav saskaņots koalīcijā. Nevar neatbalstīt, ja lēmums ir loģiski pamatots, jo Saeimai būtu jāatbild vēlētāju priekšā par situāciju valstī un Saeima var piedāvāt vai ierosināt mainīt MK vai tā vadītāju, vai ierosināt MK izstrādāt vairākus risinājuma variantus un tad balsojot atbalstīt vienu no tiem.

Viens piemērs no militārās jomas. Latvijas valsts aizsardzības politikas pamatā ir kolektīvās aizsardzības princips un mēs atbilstoši NATO dotajam solījumam esam gatavi būt misijās vienības līdž bataljonam. Otrs variants: Latvija papildus plāno patstāvīgi aizstāvēt savu teritoriju. Speciālisti pamato, kādi resursi ir vajadzīgi vienam un otram variantam, un Saeimā izlemj, kuru variantu atbalstīt.

Gruzijas piemērs parādīja, ka necivilizēti BS spēj 5 dienu laikā sagraut BS, kuru izveidē un uzturēšanā bija iztērēti ~10 miljardi dolāru. Pēc Gruzijas vicepremjera atzinuma, vajadzēja 6-8 miljardus eiro, lai izveidotu un apmēram tikpat, lai uzturētu Gruzijas BS, kas spētu cīnīties un aizsargāt Gruzijas teritoriju pret Krievijas BS. Igaunija saglabā obligāto militāro dienestu un plāno iepirkt ieročus tuvāko 10 gadu laikā par 2,7 miljardiem latu. Tādi dati vai argumenti ir jāzina Saeimas deputātiem, lai pieņemtu izsvērtu lēmumu par valsts aizsardzības politikas principiem, par Valsts militāro stratēģiju un spētu atbildēt vēlētājiem par pieņemto lēmumu. Jābūt balansam starp tiesībām un atbildību.

*Treškārt*, apvienot Aizsardzības un Iekšlietu ministrijas, jo tās atbild par valsts teritorijas un Latvijas iedzīvotāju fizisko drošību. Saeimā bija un ir Aizsardzības un iekšlietu komisija, kuru tagad vēl paplašināja ar pretkorupcijas jautājumu izskati. Rakstā<sup>36</sup> ir veikta analīze un noteikti argumenti par un pret šādai apvienošanai.

Ministru kabinets 2009.gada 15.septembrī ir izskatījis un apstiprinājis **Iekšlietu ministrijas** sagatavoto Civilās aizsardzības plānu, kurā noteikti

---

<sup>36</sup> Aizsardzības struktūras restrukturizācija. Kārlis Krēslis, Militārais Apskats.2009.Nr.2(131).



preventīvie, gatavības, reaģēšanas un seku likvidēšanas neatliekamie pasākumi valsts un reģionāla mēroga katastrofu, kā arī *militāra iebrukuma vai kara gadījumā*<sup>37</sup>. Plāna uzdevums ir panākt vadības, glābšanas dienesta un attiecīgo institūciju saskaņotu rīcību, sniedzot palīdzību iedzīvotājiem un likvidējot sekas iespējamo katastrofu, militāra iebrukuma vai kara gadījumā. Vai tas nav solis AM un IeM apvienošanas virzienā, ja IeM sagatavo plānu, kurā noteikti preventīvie, gatavības, reaģēšanas pasākumi arī *militāra iebrukuma vai kara gadījumā*?

Ceturtkārt, par Zemessardzi un tās statusu:

- ja paskatāmies ZS uzdevumus, var secināt, ka vairāk nekā 2/3 no tiem ir saistītas tomēr ar iekšlietām, tāpēc arī ZS likumā jāiestrādā abu ministriju atbildība par ZS uzdevumu realizēšanu, pie tam IeM - kā galvenā.

- Kam ir jābūt zemessargam? Viņam jābūt brīvprātīgajam! Tāad brīvprātīgajam policista palīgam - apkaimes novērotājam, sabiedriskās kārtības uzraugam (municipālajam policistam/palīgam), pazudušo meklētājam (policista palīgs ir institūcija, kuru joprojām IeM tā īsti nav attīstījusi), brīvprātīgajam ugunsdzēsējam/glābējam (arī IeM, pašvaldības), brīvprātīgajam vides aizsardzības inspektoram (Vides ministrija) un tikai 1/3 no viņa funkcijām - sagatavotam arī militarizētu (nevis militāru) uzdevumu izpildei - valstij, pašvaldībai svarīgu objektu (tiltu, ostu..) apsardzei, lietojot šaujamieročus utt., kas nodrošinās netraucētu kolektīvās drošības spēku ienākšanu. Valstij beidzot ir jāattīsta brīvprātīgo sistēma un ZS varētu būt šīs sistēmas kodols.

- Nav svarīgi, kura ministrija pārrauga ZS (ieteicams gan, ka tomēr IeM), tās infrastruktūru, MTL, bet svarīgi ir definēt katras ministrijas atbildību ZS uzdevumu izpildes sagatavošanā (apmācīts personāls, nepieciešamie MTL utt.).

ZS pastāvīgā un ļoti minimālā vadība jākomplektē no NBS, VP, VUGD maksimālo vecumu sasniegušo un atvaļināto vidus, jo tā mēs nodrošinām gan kompetenci, gan realizējam nodarbinātības jautājumu atvaļinātajiem speciālistiem.

Piektkārt, tautas vēlēts Valsts prezidents, bet saglabājot Parlamentārās Republikas statusu - Lietuvas variants. Paplašināt pilnvaras Militārajai padomei un Valsts prezidentam. Detalizētāki ar šo priekšlikumu var iepazīties grāmatas projektā „Ģenerāļa Kārļa Krēslīņa atmiņas par Nacionālo bruņoto spēku izveidi un attīstību”.

---

<sup>37</sup> <http://www.nozare.lv/nozares/defence/item/20090917102837AF23C27A3860775329/>

# VARAS SADALE

*Kārlis Krēslis*

## VAI NEVAJAG MAINĪT VALSTS PĀRVALDI?

**IEVADS.** Situācija ar valdības izveidi pēc Saeimas vēlēšanām kārtējo reizi demonstrē, ka Latvijā nav efektīvas valsts pārvaldes sistēmas. Dažus gadus atpakaļ tika piedāvāti varianti gan ministriju skaita samazināšanai, gan atsevišķu ministriju funkciju vai darbības audits. Praktiski to neizdevās realizēt, jo Latvijā ir likumdošanas un izpildvaras funkciju sajaukšana. Latvijā sliktais izpildvaras darbs tiek projicēts uz Saeimu, kas pagaidām pilda tikai MK balsošanas mašīnas uzdevumus. Lēmumi par valsts budžetu reāli pieņem MK koalīcijas padome (dažreiz tikai PM kopā ar FM) un Saeimas deputātu lielākā daļa balso par budžetu pat neiedziļinoties un nesaprotot par ko balso, jo laiks diskusijām tiek dots ļoti īss. Kāda tad ir Saeimas prestiža – nekāda.

## PRIEKŠLIKUMI DISKUSIJĀM

**Daži fakti:** Valstīs, kur pamatā ir divi politiskie spēki, piemēram, ASV vai Lielbritānijā uzvarējušie vēlēšanās pamatā veido savu valdību, kaut gan ir izņēmumi, un demonstrē vēlētājiem savu solījumu izpildi.

Latvijā Saeimā vēlētājus pārstāv daudzas partijas un tad politiskās partijas cīnās par ministru amatiem. Tāds MK nestrādā efektīvi, jo ministri cenšas savienot savu partiju intereses ar padotās ministrijas interesēm un tas nav Latvijas iedzīvotāju interesēs.

### **Priekšlikumi diskusijām:**

**1.** Vai nevajadzētu valsts pārvaldē, analizējot funkcijas, pieiet nedaudz no citas puses? Piemēram, noteikt valsts *stratēģiskā līmeņa institūciju* – **Saeimu**, kas nosaka valsts ilgtermiņa attīstības stratēģiju un pieņem atbilstošus likumus, lai īstenotu šo stratēģiju. Valsts ilgtermiņa attīstības stratēģiju (nosauksim to DOK-1 Valsts ilgtermiņa attīstības plāns, piemēram, 12-gadiem), izstrādā VP Stratēģiskās analīzes komisija (SAK) un apstiprina Saeima un kas tiek pārskatīts katrus četrus gadus.

**2.** Pēc Saeimas vēlēšanām tā izstrādā Valdības deklarāciju, kuras izstrādes gaitā veidojās pozīcijas un opozīcijas politiskie spēki. Pozīcijas spēki izvirza PM kandidātu, kas uzņemas realizēt Valdības deklarāciju, kas ir pamats Latvijas vidēja termiņa attīstības plānam (nosauksim to DOK-2 Valsts 4-gadu attīstības plāns) un PM veido profesionālu MK.

**3. *Ministru kabinets*** ir *stratēģiskā līmeņa štābs*, kas nosaka, kā realizēt Saeimā apstiprināto Valdības deklarāciju (DOK-2), kas ir sadaļa no ilgtermiņa valsts attīstības stratēģijas vai plāna DOK-1. Premjerministrs nosaka cik un kādas ir vajadzīgas ministrijas un kāda ir to kompetence un pamatfunkcijas. MK izstrādā budžeta

projektu, kas ir Valdības deklarācijas vai valsts attīstības vidējā plāna DOK-2 praktiskā realizācija. Premjerministram ir jābūt spējīgam pamatoti aizstāvēt budžeta projektu Saeimā. Premjerministrs atbild Saeimas priekšā par MK darbu, bet Saeima un, pirmkārt, viņu nomīnējošie politiskie spēki, Latvijas vēlēšanu priekšā par MK darbu.

4. Galvenais Saeimas uzdevums ir detalizēti izvērtēt MK sagatavoto budžeta projektu, to apstiprināt un kontrolēt tā izpildi. Saeimā tiek veidotas pozīcijas un opozīcijas bloki, kas diskusijās par budžetu demonstrē vēlētajiem doto solījumu izpildi. Sākotnēji partijas savas programmas mēģina realizēt veidojot Valdības deklarāciju vai Valsts vidēja termiņa attīstības plānu DOK-2.

5. *Ministrijas* ir *operatīvā līmeņa* institūcijas, kas nosaka, kā izpildīt MK noteiktās pamatfunkcijas, kādas tam ir vajadzīgas struktūras un resursi. Par ministriju skaitu. Īstenībā jau nav gandrīz nekādas nozīmes tam, cik valstī ir ministriju, nozīme ir tajā faktā vai katrai ministrijai ir noteiktas skaidras tās funkcijas un no tām izrietošie uzdevumi, kā arī uzdevumu izpildes nosacījumi un minimāli nepieciešamais nodrošinājums – cilvēk-, materiālie un finanšu resursi, ja tas ir veikts, tauta zina, ka ministrijas strādā ar minimālajiem resursiem funkciju izpildei, tāpēc vai tad problēmas nevar rasties.

**PAPILDUS RIEKŠLIKUMI DISKUSIJAI:** *Pirmkārt*, veidot profesionālu MK, kad ministrs, pirmkārt, ir speciālists uzticētās ministrijas jomā un vadītājs, kas spēj organizēt un vadīt uzticēto ministriju. Ministrs netiek saistīts ar kādu politisku spēku, viņš var uz laiku apturēt darbu kādā partijā.

Premjerministrs organizē un vada MK darbu, atbild Saeimas priekšā par doto stratēģisko uzdevumu izpildi. MK nediskutē un neņem vērā Saeimas politisko partiju intereses, bet pilda Saeimas dotos uzdevumus. MK ir izpildvara, kas pamato budžetu un atbild par budžeta likuma izpildi. MK savā darbā neatsaucās ne uz koalīciju, ne uz pozīciju vai opozīciju partijām, bet veic speciālistu piedāvātu un zinātniski pamatotu Saeimas izvirzīto uzdevumu izpildi.

*Otrkārt*, Saeima veido koalīcijas, pozīcijas un opozīcijas partijas, ņemot vērā valsts vidēja un ilgtermiņa attīstības plānus, pamato valsts attīstības prioritātes, diskutē un pieņem likumu par budžetu un pārskatu budžeta izpildi. Diskusijās Saeimā par budžeta izpildi un jauno budžetu politiskās partijas parāda vēlētajiem savu nostāju vai loģiskumu dažādu ministriju atbalstam un vēlētajiem doto solījumu un uzdevumu izpildi. Saeima atbild par situāciju valstī. Saeima var mainīt MK vadītāju – premjerministru - un vajadzības gadījumā, saskaņojot ar viņu, var nomainīt atsevišķus ministrus.

Politiskās partijas neiejaucas atsevišķu ministriju darbā, un neviena ministrija nav kādas politiskās partijas atbildības jomā. Politiskās partijas Saeimā savu atbalstu

kādai ministrijai, kādas ministrijas pamatfunkcijai vai programmai var izdarīt, diskutējot par budžetu.

Daži piemēri, kā politiskās partijas ietekmē ministriju darbu. AM visus gadus atbalstīja dažādus sporta veidus un federācijas, bet sporta objektu celtniecības vieta, atbalstītu federāciju nosaukums mainījās atkarībā no aizsardzības ministra un viņa partijas gaumes vai politiskās lietderības. Kad AM atbalsta sporta veidus, kas karavīriem nav raksturīgi, tad rodas daudz jautājumu, bet rodas jautājumi arī, kad AM neatbalsta, piemēram, Latvijas Šaušanas federāciju, neatbalsta karavīru dalību Pasaules militārajā čempionātā ložu šaušanā, kur NBS karavīriem beidzamos gadus bija augstā 6.-7. vieta vairāk nekā 40 valstu konkurencē.

Vai drīkst būt situācija, ka, piemēram, slimnīca vai skola, vai Sporta halle utt. tika uzcelta novadā, kura vadītājs ir tās pašas partijas pārstāvis kā ministrs? Vai tagad, optimizējot gan izglītības, gan veselības iestāžu struktūru un slēdzot atsevišķas „liekās” iestādes, nav partiju ietekme un intereses? Tādu piemēru var minēt daudz.

Daži izsaka pretargumentu, ka Saeima neatbalstīs vai var neatbalstīt profesionālu MK lēmumus, ja ministri nav guvuši politiķu atbalstu vai lēmums nav saskaņots koalīcijā. Nevar neatbalstīt, ja lēmums ir loģiski pamatots, jo Saeimai būtu jāatbild vēlētāju priekšā par situāciju valstī un Saeima var piedāvāt vai ierosināt mainīt MK vai tā vadītāju, vai ierosināt MK izstrādāt vairākus risinājuma variantus un tad balsojot atbalstīt vienu no tiem.

Viens piemērs no militārās jomas. Latvijas valsts aizsardzības politikas pamatā ir kolektīvās aizsardzības princips un mēs atbilstoši NATO dotajam solījumam esam gatavi sūtīt misijās vienības līdz bataljonam. Otrs variants: Latvija papildus plāno patstāvīgi aizstāvēt savu teritoriju. Speciālisti pamato, kādi resursi ir vajadzīgi vienam un otram variantam, un Saeimā izlemj, kuru variantu atbalstīt.

Gruzijas piemērs parādīja, ka necivilizēti BS spēj 5 dienu laikā sagraut BS, kuru izveidē un uzturēšanā bija iztērēti ~10 miljardi dolāru. Pēc Gruzijas vicepremjera atzinuma, vajadzēja 6-8 miljardus eiro, lai izveidotu un apmēram tikpat, lai uzturētu Gruzijas BS, kas spētu cīnīties un aizsargāt Gruzijas teritoriju pret Krievijas BS. Igaunija saglabā obligāto militāro dienestu un plāno iepirkt ieročus tuvāko 10 gadu laikā par 2,7 miljardiem latu. Tādi dati vai argumenti ir jāzina Saeimas deputātiem, lai pieņemtu izsvērtu lēmumu par valsts aizsardzības politikas principiem, par Valsts militāro stratēģiju un spētu atbildēt vēlētājiem par pieņemto lēmumu. Jābūt balansam starp tiesībām un atbildību.

Treškārt, apvienot Aizsardzības un Iekšlietu ministrijas, jo tās atbild par valsts teritorijas un Latvijas iedzīvotāju fizisko drošību. Saeimā bija un ir Aizsardzības un

iekšlietu komisija, kuru tagad vēl paplašināja ar pretkorupcijas jautājumu izskati. Rakstā<sup>38</sup> ir veikta analīze un noteikti argumenti par un pret šādai apvienošanai.

Ministru kabinets 2009.gada 15.septembrī ir izskatījis un apstiprinājis **Iekšlietu ministrijas** sagatavoto Civilās aizsardzības plānu, kurā noteikti preventīvie, gatavības, reaģēšanas un sekas likvidēšanas neatliekamie pasākumi valsts un reģionāla mēroga katastrofu, kā arī *militāra iebrukuma vai kara gadījumā*<sup>39</sup>. Plāna uzdevums ir panākt vadības, glābšanas dienesta un attiecīgo institūciju saskaņotu rīcību, sniedzot palīdzību iedzīvotājiem un likvidējot sekas iespējamo katastrofu, militāra iebrukuma vai kara gadījumā. Vai tas nav solis AM un IeM apvienošanas virzienā, ja IeM sagatavo plānu, kurā noteikti preventīvie, gatavības, reaģēšanas pasākumi arī *militāra iebrukuma vai kara gadījumā*?

Ceturtkārt, par Zemessardzi un tās statusu:

- ja paskatāmies ZS uzdevumus, var secināt, ka vairāk nekā 2/3 no tiem ir saistītas tomēr ar iekšlietām, tāpēc arī ZS likumā jāiestrādā abu ministriju atbildība par ZS uzdevumu realizēšanu, pie tam IeM - kā galvenā.

- Kam ir jābūt zemessargam? Viņam jābūt brīvprātīgajam! Tātad brīvprātīgajam policista palīgam - apkaimes novērotājam, sabiedriskās kārtības uzraugam (municipālajam policistam/palīgam), pazudušo meklētājam (policista palīgs ir institūcija, kuru joprojām IeM tā īsti nav attīstījusi), brīvprātīgajam ugunsdzēsējam/glābējam (arī IeM, pašvaldības), brīvprātīgajam vides aizsardzības inspektoram (Vides ministrija) un tikai 1/3 no viņa funkcijām - sagatavotam arī militarizētu (nevis militāru) uzdevumu izpildei - valstij, pašvaldībai svarīgu objektu (tiltu, ostu..) apsardzei, lietojot šaujamo ierociņus utt., kas nodrošinās netraucētu kolektīvās drošības spēku ienākšanu. Valstij beidzot ir jāattīsta brīvprātīgo sistēma un ZS varētu būt šīs sistēmas kodols.

- Nav svarīgi, kura ministrija pārrauga ZS (ieteicams gan, ka tomēr IeM), tās infrastruktūru, MTL, bet svarīgi ir definēt katras ministrijas atbildību ZS uzdevumu izpildes sagatavošanā (apmācīts personāls, nepieciešamie MTL utt.).

ZS pastāvīgā un ļoti minimālā vadība jākomplektē no NBS, VP, VUGD maksimālo vecumu sasniegušo un atvaļināto vidus, jo tā mēs nodrošinām gan kompetenci, gan realizējam nodarbinātības jautājumu atvaļinātajiem speciālistiem.

Piektkārt, tautas vēlēts Valsts prezidents, bet saglabājot Parlamentārās Republikas statusu - Lietuvas variants. Paplašināt pilnvaras Militārajai padomei un Valsts prezidentam. Detalizētāk ar šo priekšlikumu var iepazīties grāmatas projektā „Ģenerāļa Kārļa Krēšliņa atmiņas par Nacionālo bruņoto spēku izveidi un attīstību”.

<sup>38</sup> Aizsardzības struktūras restrukturizācija. Kārlis Krēšliņš., Militārais Apskats.2009.Nr.2(131).

<sup>39</sup> <http://www.nozare.lv/nozares/defence/item/20090917102837AF23C27A3860775329/>